

SÁROSPATAKI FÜZETEK

A KIADVÁNY SZERZŐI/AUTHORS:

Bajusz Ferenc (1919-2005)

Engly Sándor

Fodor Ferenc

Sárospataki Református Teológiai Akadémia

Sárospataki Református Teológiai Akadémia

KIADJA: A Sárospataki Református Teológiai Akadémia

FELELŐS KIADÓ/PUBLISHER: Kádár Ferenc

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG/EDITORIAL BOARD:

elnöke/ Editor-in-Chief: Dienes Dénes

A. Molnár Ferenc (Miskolc)

Buzogány Dezső (Cluj/Kolozsvár)

Petrőczy Éva (Budapest)

Börzsönyi József (Sárospatak)

Engly Sándor (Sárospatak)

Frank Sawyer (Sárospatak)

Kádár Ferenc (Sárospatak)

Győri István (Sárospatak)

Szerkesztők/Editors: Füsti-Molnár Szilveszter (Sárospatak)

Rácsok Gabriella (Sárospatak)

NYELVI LEKTOR: Kovács Józsefné

SZAKMAI LEKTOR: Fodor Ferenc

TÖRDELTE: Rácsok Gabriella

BORÍTÓTERV: Rácsok András

KÉSZÜLT: A Kapitális Nyomdában, Debrecen

ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ: Kapusi József

ISSN 1416-9878

Szerkesztőség címe: Sárospataki Református Teológiai Akadémia

3950 Sárospatak, Rákóczi út 1.; Tel/Fax: +36 47 312 947;

e-mail: fustis@t-online.hu

PÉLDÁNYONKÉNTI ÁRA: 500 Ft

ÉVES ELŐFIZETÉSI DÍJ: 2000Ft

TARTALOM

BAJUSZ FERENC IGEHIRDETÉSEI		
<i>Engly Sándor</i>	Előszó	7
<i>Fodor Ferenc</i>	Néhány lektori megjegyzés	9
ŐSTÖRTÉNETEK		
	A világot Isten teremtette	13
	Hogyan teremtette Isten a világot?	19
	A teremtés második, harmadik, negyedik napja	29
	Az állatok teremtése	36
	„Teremtsünk embert!”	44
	Az ember teremtése	53
	Az asszony teremtése	60
	Mi történt az Éden-kertben?	68
	Ádám, hol vagy?	75
	Bevezetés az őstörténetek nemzetségtáblázatába	79
	Énók	82
	Készíts magadnak bárkát!	87
ÁBRAHÁM-TÖRTÉNETEK		
	Érdemes-e imádkozni?	105
	Hogyan pusztult el Somoda?	112
	Jehova-jire!	121
JÁKÓB-TÖRTÉNETEK		
	Két találkozás Istennel	127
	Jákób éjszakája	133
	Jákób a Jabbók révénél	136
	Nem bocsátlak el, amíg meg nem áldasz engem!	147
A HELVÉT HITVALLÁS III. ÉS IV. FEJEZETE		
	Istenről, az Ő egységéről és a Szentháromságról	155
	Istennek, Krisztusnak és a szenteknek képeiről	162
ANYÁK NAPJÁN		
	Tiszteld atyádat és anyádat!	173
AZ ÉRCKÍGYÓ		
	Az érckígyó	183
BÁLÁM TÖRTÉNETE		
	Beszélgés egy emberről, aki elhagyta az egyenes utat	201
	Beszélgés egy emberről, aki a gonoszság jutalmát kedvelte	208

BAJUSZ FERENC
IGEHIRDETÉSEI

ELŐSZÓ

Akadémiánk Vallástörténeti szemináriumában dr. Bajusz Ferenc alakját fényképe jeleníti meg könyvei között, melyeket családja jóvoltából kaphattunk meg. Szerettei számára, amikor itt jártak – láttam rajtuk – ez a milió egy pillanatra az otthon hangulatát árasztotta magából, hiszen valaha e könyvek között éltek.

A hagyatéknak kapcsán a 2009/2010-es tanév tavaszi félévében tanszékünk szemináriumot hirdetett meg. Ennek az volt a célja, hogy az egykori Budapesti Református Teológiai Akadémia Ökumenika Tanszéke vezető professzorának igehirdetői munkásságát feldolgozzuk. Horváth Imre katechéta-lelképásztori munkatárs szakos hallgató különleges érdeklődéssel folytatta ezen a területen tanulmányait és nagy lelkesedéssel bontogatta a hagyatéknak tartalmazó dobozok tömkelegét. A szeminárium célkitűzése megvalósult, de a szemeszter befejeztével nyilvánvalóvá vált, hogy az anyag feldolgozása sokkal több időt vesz igénybe. Horváth Imre vállalta a munka folytatását, a kéziratok gépelését, dr. Fodor Ferenc, Akadémiánk tanára, mint egykori Bajusz tanítvány pedig a lektorálást, szöveggondozást.

A Sárospataki Füzetek e számával hálánkat fejezzük ki dr. Bajusz Ferenc családjának a nekünk ajándékozott könyvekért bizonyítva, hogy a hagyatéknak jó kezekbe került, feldolgozása folyamatban van. Tesszük ezt úgy, hogy a professzor halála kapcsán róla megemlékező egyházi sajtóval együtt kérdezzük: „ki is volt Bajusz Ferenc, ez az élete során sok mindenen átment, többek által többféleképpen „megítélt”, „értékelt”, akinek életében elég sok „fehér folt”, vagyis közelebbről főként motivációjában nem ismert esemény, tényező volt, akit közelről, igazán talán senki” sem ismert. E tekintetben csak azok a kevesek tekinthetők esetleg kivételnek, akiket közel engedett magához.

Mi igehirdetésein keresztül közelítünk személyiségéhez tudva a bibliai igazságot, mely alapján tájékozódunk az ítékezésben: Istennek van hatalma ahhoz, hogy eszközévé tegye az emberi szavakat minden körülmények között. Csak az Ő műveként értelmezett történelem lehet Bajusz Ferenc munkásságának tanulságaival együtt tanítómesterünk az életre. Az olvasónak nem kell elvonatkoztatnia attól, ahogy Bajusz Ferencet ismerte, vagy attól, amit róla tud, de igehirdetéseiből csak akkor épülhet, ha a fenti bibliai igazságot jól érti.

NÉHÁNY LEKTORI MEGJEGYZÉS

A dr. Bajusz Ferenc egykori budapesti teológiai professzor igehirdetéseit tartalmazó kötetet tartja kezében a Kedves Olvasó. Akik hallották őt igét hirdetni, azon a meggyőződésen voltak, hogy az igehirdetéseire alaposan felkészült ember prédikációit hallgatják. Ezt tanúsítja ez a kötet is. Nyomon követhetők azok a teológiai művek, forrásmunkák, amelyeket készülés közben felhasznált. Ez megtehető részben abból, hogy több igehirdetése végén ő maga feltüntette a felhasznált könyveket, igehirdetéseket, folyóiratokat, de amikor ezt nem tette meg – hiszen saját maga számára készített vázlatok voltak ezek –, a stílus, az irányultság, a meg nem nevezett szakírók teológiai látása elárulja, hogy milyen könyvek lehettek az íróasztalán munka közben.

Egyáltalán nem a teljesség igényével sorolunk fel azokból a művekből, amelyekről a prédikációi végén említést tesz, vagy amelyeknek a hatása kiérződik a beszédeken. Ezeket a lábjegyzetben közöljük.*

* Kautzsch, E. & Bertholet, A.: *Die Heilige Schrift des Alten Testaments*, Verlag von J. C. B Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1922. • Winer, G. B.: *Biblisches Realwörterbuch*, Leipzig, 1820. • Caine, Hall: *Krisztus élete*, Renaissance kiadás 1943. • Ponori Thewrewk Aurél: *Bibliái csodák*, Budapest, 1965. • Keller, Werner: *Und die Bibel hat doch recht*, Düsseldorf, 1959. • *Botschaft des Alten Testaments* kötetei, Calwer Verlag Stuttgart • Kecskeméthy István: *Kezdetben*, Egy könyv a Könyvek Könyvéről, Kolozsvár, 1905. • Mackintosh: *Elmélkedések* • Zimmerli, Walther: *Die Urgeschichte, 1. Moses 1-11*, Zwingli Verlag Zürich-Stuttgart, 1967. • Rabast, Karlheinz: *Die Genesis*, Evangelische Verlagsanstalt Berlin, 1951. • Keil, Carl Friedrich & Delitzsch, Franz (Hrsg.) sorozat, *Biblischer Commentar über das Alte Testament*, Dörffling und Franke Leipzig 1861-től folyamatosan • *Das Alte Testament Deutsch* sorozat (A feljegyzésekből nem derül ki, melyik kiadást használta. Feltételezhetően az Artur Weiser által szerkesztett sorozatot.) Vandenhoeck & Ruprecht Göttingen • Barclay, William újszövetségi magyarázatai • Erdős Károly újszövetségi kommentárjai, Theológiai Kézikönyvek sorozat, Főiskolai Nyomda Pápa • Stange, Erich (Hrsg.): *Bibelhilfe für die Gemeinde* sorozat különböző köteteit Gustav Schloefmanns Verlagsbuchhandlung (Gustav Fick) Leipzig und Hamburg • a *Das Neue Testament Deutsch* sorozat (A feljegyzésekből nem derül ki, melyik kiadást használta. Feltételezhetően az Althaus, Paul & Behm, Johannes által szerkesztett sorozatot.) • Kálvin bibliamagyarázatait (Részletesebb bibliográfiát nem találtam.) • Pákozdy László Márton tanulmányait, különösen *Az istennek használata a Bileám-perikópában (Numeri 22-24)* című tanulmányából valók (in: Theológiai Szemle [XIV.] 1938.) • Hauss, Friedrich: *Biblisches Gestalten*, Die Menschen der Bibel als Zeugen Gottes, Furche Verlag Hamburg, 1967. • Barth, Karl: *Kirchliche Dogmatik* (Verlag A. G. Zollikon-Zürich) különböző kötetei • Czeglédy Sándor & Hamar István & Kállay Kálmán: *Bibliái lexikon, Segédkönyv a Biblia tanulmányozásához*, Országos Református Lelkeszgyesület Kiadása, Sylvester Irodalmi és Nyomdai Intézet Budapest 1933. • Josephus Flavius: *A zsidók története* (kiadó, évszám nincs megjelölve) •

Merészen használja a megelőző és a kortárs nemzedék nagy igehirdető egyéniségeinek a prédikációit. (Benkó István, Farkas József, Gyökössi Endre, Joó Sándor, Walter Lüthi, Muraközy Gyula, Ravasz László, Robertson stb.) Ez néha a stílus különbözőségén is érezhető. Itt-ott feltüntettem a hivatkozásokat, de nem minden esetben volt lehetőségem rá. Református és evangélikus, olykor ró-

A most közrebocsátott anyag meghaladja az igehirdetés szokványos műfaját, mert ilyen formában nem minden gyülekezetben mondható el, ugyanakkor nem is bibliai kommentár. A kettő feszültségét akarják áthidalni a lektori munka keretében megfogalmazott lábjegyzetek. Bajusz Ferenc professzor a hallgatóságát mindig kvalifikált közösségnek tekintette, amit az igehirdetési színvonala árul el. Az itt közölt beszédek alkalmasak arra, hogy lelkipásztorok számára új impulzusokat adjanak az igehirdetésekre való készülés közben. Lektori munkám során a kezdet kezdetén megértettem ezt, ezért egyes tételeit, szómagyarázatait gyakran az állítások háttérét megvilágító kiegészítésekkel láttam el, így nem török meg az általa készített anyag. A lábjegyzetek mindenike lektori munka. Bennük az adott témához használható könyvek bibliográfiáját is feltüntettem, hogy szolgatársaim utánanézhessenek saját kutatás keretében is némely részletnek. Nem jelöltem meg azokat a lényegtelen korrekciókat, amikor a szórend megváltoztatása vagy egy szinonima alkalmazása, egy-egy szó beszúrása, a mondat vagy gondolatsor ésszerű pontosítása még gördülékenyebbé tette a stílust. Olykor belejavítottam a szövegbe is, bizonyos kiegészítéseket ott végeztem el, de ezt mindig megjelöltem.

Munkám része volt, hogy az igen széles skálán mozgó hivatkozásokot, utalásokat tisztázzam, lehetőség szerint találjam meg a forrásokat a bibliai helyek meghatározásától a szakirodalmi, szépirodalmi, kultúrtörténeti hivatkozásokon át a mindennapi életből vett példákig. Zárójelben megjelöltem azokat az igehelyeket, amelyekre az igehirdető utalt. Mivel saját maga számára készített jegyzetekről, vázlatokról van szó, érthető, hogy Bajusz professzor nem minden esetben tüntette fel ezeket a hivatkozásokat.

Ugyanez az oka annak is, hogy a héber és görög szavak átírását a kéziratban fonetikusán találjuk. Ezeket átírtam a nemzetközi gyakorlatban leginkább használatos kulcs alapján. Jobb lett volna héber, illetve görög karakterkészleteket használni, ám ezektől ezúttal eltekintettem, maradtam a latin betűkre való átírásnál.

Egy-egy textusról időnként több igehirdetést is készített. Az ugyanazon textusról készült későbbi igehirdetéseiben használja a korábban elmondott prédikáció egyes elemeit. Munkám során igyekeztem úgy összeállítani az anyagot, hogy a most megjelentetett kiadvány lehetőleg tartalmazza a korábbi igehirdetések értékes elemeit is. Időnként előfordulnak gondolati ismétlődések is, mert használta azokat az elemeket, igei felismeréseket, amelyeket korábban – más hallgatóság előtt – már megfogalmazott magának. Helyes, ha az egyes igehirdetéseket önálló egységeknek tekintjük.

Részben teológiai történeti, másrészt a lelkipásztor íróasztali munkáját segítő, de kegyességünket építő szempontból is ajánlom az itt közölt igehirdetéseket elolvasásra.

Sárospatakon, 2011. pünkösd havában

mai katolikus folyóiratok igehirdetési segédanyagait, belmissziói kiadványokban megjelenő biblia-magyarázatokot.

ŐSTÖRTÉNETEK

A VILÁGOT ISTEN TEREMTETTE!

TEXTUS: 1MÓZ 1,1; JN 1,3

A keresztyénséget manapság sokan idejétmúlt dolognak tartják. Különösen a Bibliánk első tizenegy fejezete, az úgynevezett „őstörténetek” miatt ér sok támadás bennünket. Azt állítják, hogy ezek nem hozhatók összhangba a tudományos kutatások eredményeivel. Ezért a keresztyének meghasadt lelkű emberek.

Nekünk nem az a dolgunk, hogy a más meggyőződésűekkel vitába szálljunk. De ha megkérdéznak bennünket hitünk sarkalatos kérdései felől, tudnunk kell a helyes választ. Ezért az evangelizáló, a hitmélyítő és a lelkigondozó igehirdetések mellett tartani kell néha tanító jellegű igehirdetéseket is, amelyek az ilyen kérdésekben eligazítást adnak. Lehet, hogy ezeknek az igehirdetéseknél kissé szokatlan lesz a hangvétele, de tudom, hogy ez egy igényes gyülekezet, amely hozzá van szokva, hogy a szószékén már évtizedek óta a keresztyén hit és élet kérdésében iránymutató igehirdetések hangzanak.

Engedjétek meg tehát, hogy ma, felolvasott alapigénk, a Biblia első verse alapján arról tegyek bizonyosságot előttem, hogy *a világot Isten teremtette*. Felvetődő kérdéseink három csokorba foghatók össze: *A hit és a tudomány ellentéte (I)*; másodsor szólnunk a teremtés *vagy evolúció (II)* kérdésköréről; és végül a *kezdet és a vég kérdéséről (III)*.

I. Hit és tudomány viszonya

1) A mai modern embernek az a legnagyobb gondja, hogy miképpen lehet összeegyeztetni a hitet és a tudományt? Vajon a tudomány tényeit elfogadó modern ember lehet-e egyszerűen hívő ember is? A Biblia még a geocentrikus, fix-firmentumos világképről beszél. A szentíró tehát abban a szemléletben élt, hogy a világmindenség középpontja a föld, és az ég úgy borul föléje, mint egy sátor. Hogyan híhet ebben a huszadik század úrkutatásban járatos embere?

Egy sereg hasonló kérdésre becsületesen válaszolnunk kell. Mert ha nem tudunk kielégítő feleletet adni, bármennyire szívünkhöz is nőtt ez a templom és az anyaszentegyház, előbb-utóbb mi is elhisszük, hogy az idő eljárt felette, és paptól, Bibliástól a történelem lomtárába való! Hiszen egyikünk sem akar olyan szálnak tévedésbe esni, mint a középkori egyház, amely a tradíció betűihez való ragaszkodása miatt Galileit inkvizíció elé állította, Giordano Bruno alatt pedig meggyújtotta a máglyát.

Vannak, akik a hitnek és a tudománynak ezt a feszültségét úgy akarják elintézni, hogy ezekről a kérdésekről a hívő embernek sem beszélnie, sem gondolkodnia nem szabad. Ezeket a hittételeket egyszerűen el kell hinni. Hiszen éppen azért „hiszünk,” hogy azt is igaznak tudjuk elfogadni, amit az eszünk már fel nem ér. Majd az örökkévalóságban megvilágosodnak előttünk azok az ellentmondások, amelyeket gyalgóló értelmünk itt a földön nem tudott összeegyeztetni egymással. Aki így beszél, az nem szól bölcsen. Erre mondják az egyházon kívüli emberek, hogy „elfogult” magatartás. Mi hát a megoldás?

2) A tudományos kutatásoknak van egy általánosan elismert alaptétele, miszerint mindent a maga környezetébe és idejébe beleillesztve kell vizsgálni. Próbáljuk meg most mi is így nézni a világ teremtéséről szóló bibliai híradást. Vizsgáljuk meg, hogyan keletkezett ez a leírás?

Azzal kell kezdenünk, hogy amikor Isten a teremtésről szóló igéket adta népének, akkor ígét (!) adott, és nem természettudományt. Még szemléletesebben így mondhatnánk, amikor Isten a teremtéstörténetet elmondja, akkor lelkigondozást végez, nem fejtágitást. Ez az alapvető tanítás, ezt kell jól megértenünk. Az ige nem légtérben hangzott el, hanem belebeszélte abba a világba, annak a világnak a félelmeibe, tévedéseibe, babonáiba, amelyben legelőször megszólalt. Nem elvont filozófiai problémákat akart megoldani, hanem bátorítást, vigasztalást akart adni a megrémült embereknek.

Krisztus előtt a hatodik században vagyunk. A zsidó népet Babilonba deportálták. Rabszíjon elvitték velük együtt a papokat is. Babilonban az emberek abban a hitben éltek, hogy sok isten van körülöttük a magasságban. Minden csillagban egy-egy istenség lakozik. Ezek az istenek hatalmasok és kiszámíthatatlanok. Egymással háborúkat folytatnak, és ez az istenharc időnként végigsöpör a földön is, ahol emberek esnek áldozatul. Ebből a hitből az a szomorú életerzés támadt, hogy az ember tehetetlen az istenekkel szemben. Kiszolgáltatottak vagyunk a körülöttünk kavarogó szellemi erők hatásának.

Ilyen szellemi környezetben szólalt meg Istennek a teremtésről szóló igéje. Nem a fizika és a biológia felől közelíti meg a kérdést, hanem lelkigondozást végez, aminek az a lényege, hogy ember ne félj, ne reszkess a csillagoktól, a sors-erőktől! Nem igaz, hogy védtelenül és reménytelenül a kiszolgáltatottjuk vagy. A világnak Isten az ura, mert a világot ő teremtette. A nap, a hold és a csillagok mind neki engedelmessé válnak!

3) A Bibliának a teremtésről szóló bizonyágtételét tehát két és fél évezreddel ez előtt, az ókorban élt emberek számára írták. Az akkori emberek természetszerűleg másképpen éltek és másképpen gondolkodtak, mint mi. A szentíró hozzájuk alkalmazkodva írta le a teremtéstörténet eseményeit. Ez azt jelenti, hogy a Szentírásban mindig meg kell különböztetni az örök érvényű üzenetet és a korhoz kötött mondanivalót. Mindig azok értik félre a Bibliát, akik nem látják tisztán, hogy mi benne az örök érvényű üzenet és mi a korhoz kötött mondanivaló. Mennyi jogos kritikát takaríthatott volna meg a középkori egyház, hogyha nem ragaszkodott volna olyan makacsul az isteni kijelentés rangjára emelt geocentrikus – földközponthoz – világképhez. Hiszen nem ennek elfogadásával áll vagy esik a keresztyén emberek Istenbe vetett hite. Különbösen is, ki tudja, hogy néhány száz év múlva nem hajtának-e végre újabb, lényeges korrekciót azon a heliocentrikus világképen, amely ma még az ember számára kielégítően használható elméletileg és gyakorlatilag egyaránt? Ezen azonban nincs mit vitázni. A Bibliában ez a nem lényeges, ez a korhoz kötött mondanivaló.

A Szentírás örökérvényű üzenetei azok, amelyekben az élet és a halál, a szenvedés és a bűn nagy kérdéseire kapunk választ. A szentírástudomány szerint nem a teremtéssel kezdődött Izrael hitélete. Igaz, hogy ez van a Biblia első lapján, de nem ez a fő téma benne. Igazi témája az, hogy kicsoda Isten? Milyen gazdája Isten a világnak? Izrael népe úgy ismerte meg őt, mint szabadítót, mint a történelem urát.

Ebből a forró istenélményből született az a felismerés, hogy aki elindította és irányítja a történelmet, nyilván az teremtette a világot is.

A keresztyén hitet tehát nem a teremtés taglalásával kell kezdeni. Először az élő Istennel, az irgalmas, a szabadító Istennel kell találkozni. Először a láthatatlan világról kell valami élményt szerezni. Ahogy a Zsidókhoz írt levélben olvashatjuk: hitben járni annyit jelent, mint belepillantani a láthatatlan világba, onnan irányítást és erőket venni (11,1-3). Aki már tudja, hogy életének Isten az ura, annak nem gond többé a világ teremtése sem. Ezért írja Luther a Kis Kátéjában a világ teremtéséről: „*Hiszem, hogy Isten teremtett engem minden teremtménnyel együtt*”¹ Hiszed-e ezt?

4) Amikor a lét végső problémáira kell feleletet adni, arra, hogy honnan jöttünk és hová megyünk, akkor az ember tudománya csődöt mond. Nem igaz, hogy van egy „egységes tudomány,” amivel szemben itt van a Biblia gyermekes beszéde a teremtésről. Ahány esztendeje élek, ez alatt az idő alatt kis túlzással azt mondhatom, legalább ugyanannyi elmélet született már arra, hogyan keletkezett a világ. Az atomfizika még inkább meggyorsította az elméletgyártást. Vannak fizikusok, akik azt mondják, hogy az anyag öröktől fogva való, és vannak más fizikusok, akik ugyancsak atomfizikai ismereteikre hivatkozva azt állítják, dehogyan is örökkévaló az anyag. Annak is van kezdete és lefutása.

Nem igaz, hogy a tudomány szemben áll a Szentírással. A tudomány a másik tudománnyal áll szemben. Nekünk nem kell részt vennünk ebben a vitában. A tudományos hipotézisek legtöbbször csak arra jók, hogy az illetőnek nevet szerezzen, a pályáját egyengesse, vagy hogy néhány fanatikus ember ezeknek a hipotéziseknek a pálcájával beverje a templomablakokat. A hit és a tudomány tehát nem ellentétei egymásnak. A hitnek a hitetlenség a tudománynak a tudatlanság az ellentéte.

Azt kell világosan látni, hogy a Biblia nem tudományos szakkönyv a teremtésről. Igazság az is, hogy a háromszög belső szögeinek az összege 180 fok. A Bibliában azonban ne keressetek ilyen igazságokat. Ne várjatok tőle földrajzi vagy csillagászati felfedezéseket. Faraday, a nagy fizikus naponként olvasta a Bibliáját, de az indukált áramok törvényét nem a Szentírásból tanulta.

Újból hangsúlyozom, hogy a tudománynak sincsenek idevonatkozóan „csalhatatlan” eredményei. De nem is lehetetlen. Mert az ő megismeréseik is korlátozottak. A fizikusok például azt tanítják, hogy a fény másodpercenként háromszázezer kilométer utat tesz meg. Ez azt jelenti, hogy hét és félszer kerül meg az egyenlítőt. Ugyanez a fürge fény egyik-másik csillagról csak évezredek múlva jut el hozzánk. Ez a tény nem csak arról beszél, hogy milyen szédületes távolságok vannak a világ-mindenségben, hanem arról is, hogy egy elpusztult csillag fényét még nagyon sokáig látni lehet a földön a szétrobbanása után is. Vagyis mi még láthatunk olyan csilla-

¹ Luther Márton: *Kis Kátéja a gyülekezeti lelkészek és igehirdetők számára*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest, 1929. (A Hiszekegy, Ilyetén egyszerűséggel tanítsa reá a családfe háza népét, Első hitágazat – A teremtésről.) 51. k. A teljes megfogalmazás ekként szól: „*Hiszem, hogy Isten teremtett engem minden teremtménnyel együtt. Nekem testet, lelket, szemet, fület és minden tagot, értelmet és minden érzéket adott és ezeket most is fenntartja. Ezen kívül ruhát, lábbelít, ételt, italt, házat, udvart, feleséget, gyermekeket, szántóföldet, barmot és mindenféle jót ad. A test és élet minden szükségletével és táplálékával naponként bőven ellát. Minden veszedelem ellen megoltalmaz és minden gonosztól megvéd és megőriz. És mindezt csupán atyai, isteni jóvoltából és irgalmasságából cselekszi, anélkül, hogy arra érdemes, vagy méltó volnék. Mindezt én neki hálával és dicsérrel, szolgálatlaltal és engedelmességgel tartozom. Ez bizonynal igaz!*”

gokat, amelyek már réges-régen nem léteznek, és fordítva: még nem látunk olyan csillagokat, amelyek már megvannak ugyan sok ezer éve a világmindenségben, csak a fényük nem ért még el mihozzánk. A valóságos világ tehát egészen más, mint amilyennek mi látjuk, illetve amilyennek egy-egy korszak tudósai állítják. Mert a természettudományos módszer megismerései is korlátozottak.

5) Amikor a hívő ember arról beszél, hogy a világot Isten teremtette, ezzel nem elentudományt akar felállítani, hanem csak arról tesz bizonyosságot, hogy a mai embert is lelkigondozza Isten. A XX. század emberét kétféle szellemiség öleli körül. Az új pogányság és a nihilizmus, a „semmi” hitvallása. A század elején előállt Freud, és azt mondta, a szexualitás a minden. Aztán jött Hitler, és azt tanította, a vér, a faj, az a minden. Ezeket körülfonta még a mammon-isten. Mindenki erre a három dologra esküdött. Később aztán annak is tanúi lehettünk, hogyan dőltek le ezek a bálványok. De ahogy ezek mind porba hullottak, úgy lett egyre erősebb a nihilizmus. Ha nem a szexualitás, a vér, a faj, a pénz az isten, akkor semmi! Akkor nincs értelme semminek. Elindult az emberiség a nihilizmus, a „semmi” hitvallása felé. Rengeteg köröttünk az ilyen, mindenből kiábrándult ember, a nihilista. Lelkivilágunkba úgy mar bele a semmi, mint a markológépek a hegyek oldalába. Olyan megingathatatatlannak vélt igazságainkba, mint a magyarság, a kálvinizmus, Isten, az erkölcs, a család. Szóval, amik tegnap még nagy dolgok voltak, azokba belemar a semmi, és széthordja, elporlasztja őket. Még beszélünk róluk, de kiderül, hogy a szavak mögött már nincsen semmi.

Ma ebbe a szituációba szól bele Isten a teremtés igéivel, és végzi a lelkigondozást. Valahogy így: Nézd, az új pogányság istenei már ledőltek. Azokról nincs mit vitázni. De nem igaz a „semmi” vallása sem! Nem igaz, hogy nincs Isten, nincs erkölcs és becsület, és nincs értelme az életnek. Igenis van gazdája ennek a világnak, és van értelme az életednek. Meggyőződésem szerint ma a nihilizmussal birkózik a teremtés igéje. A nihilizmus áldozatait akarja felvilágosítani és nem a fizikusokat!

Senki sem haragudhat tehát a hívő emberekre, amikor azt mondjuk, ha a tudományos kutatások eredményei ellentétbe kerülnek a Szentírás örök mondanivalójával, akkor én nem a tudományos kutatások sima jegére megyek, hanem a bibliai kijelentéshez ragaszkodom. Különösen az ilyen döntő kérdésekben, mint a világ teremtése. Ahol a tudós legfeljebb csak párolgó lombikokat lát, de a hívő ember látja a láthatatlant is, a teremtett világ mögött a teremtő Isten arcát!

II. Teremtés vagy evolúció?

Második kérdésünk az élet keletkezését kutatja: teremtés vagy evolúció?

1) Az élet keletkezéséről az embereknek már az ókorban is voltak elképzeléseik. Kétezer ötszáz évvel ezelőtt a görög filozófusok közül a mechanikus materializmus hívei azt tanították, hogy az élettelen anyag bizonyos feltételek mellett magától alakul át élővé. Ez volt az autogenezis, az önnemzés elmélete. Arisztotelész, az ókor egyik legnagyobb filozófusa dolgozta ki részletesen azt a tételt, hogy az egyszerűbb lények önmaguktól keletkeznek. Ebben hitt aztán az egész középkor. Az önnemzés ítéletét Louis Pasteur, a nagy francia tudós mondta ki 1862-ben, amikor leírja az egyik kísérletét: *„Elővettem egy csöpp vizet a teremtés műhelyéből és megtöltöttem mindazzal az*

anyaggal, amely az alsóbbrendű élőlények életéhez szükséges. Most várok és lesem, hogy kezdje el újra a teremtés szép látványát. De már évek óta, ahogy elkezdtem kísérleteimet, a vízcepp néma és mozdulatlan. Néma, mert csak azt a dolgot nem tettem bele, amit ember nem tud megteremteni: a levegőben is úszkáló életcsirákat, az életet.”

Az ember tragédiájában a tudós szintén azon fáradozik, hogyan lehet megtalálni az élet titkát? Adám megpróbálja lebeszélni, mire a tudós lázasan mondja:

*„Egy szikra kell csak és életre jól!
De ezt a szikrát, ezt honnan veszed?” (Tizenkettedik szín)*

Hiába írta le már a XVI. század közepén egy Paracelsus nevű orvos a homunculus, az „emberke” készítésének a pontos receptjét, és hiába jelentette be 1964-ben a milánói egyetem egyik professzora, hogy a laboratóriumában 14 napig életben tartottak egy kezdődő emberi életet, az igazság mégis az, hogy a tervszerűen kísérletező tudomány a maga lombikjaiban mind a mai napig sem embert, sem egyéb élőlényt nem tudott előállítani. Mert az élet titka – az Isten titka!

2) Az élet keletkezésére ma is van egy divatos, tudományos felvetés: a fejlődés, az evolúció. Az evolúció, vagy ahogy kezdetben nevezték, a darwinizmus legsebezhetőbb pontja az, hogy nem találta meg azokat az átmeneti lényeket, amelyek összekötnék a szervetlen világot a szervessel, a növényvilágot az állatvilággal, valamint az állatvilágot az emberrel.

Isten igéje ebben a kérdésben is megnyugtatóan eligazít bennünket. A magyar Bibliában a világ teremtéséről szóló szakaszban tizenhatszor fordul elő ez a szó, hogy „teremtette.” Az eredeti héber szövegben itt azonban két különböző szó változik. Érdeemes megjegyezni őket: a *bárá*’ és az *ásáb*. A két szó között lényeges a különbség. Az *ásáb* a meglévő anyagból való készítést, a kiformalást jelenti. A másik szót, a *bárá*’-t azonban sehol sem használja a Szentírás emberi munka megjelölésére. Sohasem fordul elő mellette anyag, amiből teremtettek volna valamit. A cipész bőrből, a fazekas agyagból készíti a munkáját. Isten teremtése alapvetően különbözik ezektől, mert valami olyan elképzelhetetlen munkálkodás, aminek nincsen szüksége anyagra!

Összesen háromszor fordul elő ez utóbbi szó a teremtés történetében. Először itt, az első versben: „Teremtette Isten az eget és a földet...” Ez a *creatio ex nihilo*. Isten anyagtalannul, a nem lévőből teremtette a világot. Aztán ebből a megteremtett anyagból formálta ki Isten – itt persze már az *ásáb* szót használja! – a szárazföldet, a tengereket, a növényvilágot, a napot és a csillagokat. Szóval a megteremtett anyagból kifejlődik az organikus élet. A növény és az állatvilág közötti átmenetet megint Isten speciális tevékenysége hidalja át. Az állatvilág megteremtésénél megint a *bárá*’ ige olvasható. Amikor aztán az állatvilág felfejlődik a legmagasabb rendűkig, akkor megint a *bárá*’, a speciális isteni teremtés hozza létre a földön az embert. Az evolúciós elméletben mind a mai napig éppen ez a három kapcsolópont hiányzik.

3) Tegyük fel, hogy a tudomány ezen a ponton egyszer néhány lépéssel előbbre jut. Az Istenbe vetett hitünket ez sem fogja megrendíteni. Mi történik, ha valaki bebizonyítja, hogy az élet úgy van elrejtve a holtnak látszó anyagban, mint ahogy Csip-

kerózsika alszik a kastélyában? Mi, hívő emberek tudjuk a legjobban, hogy Isten benne van a világban, és az ő teremő munkája nem ért véget. Szóval a világ vonatjának *van* vezetője!

Voltaire, a franciák deista gondolkodója képzelte el úgy a világ teremtését, hogy Isten, a nagy építőmester, amikor összerakta a világot, kivonult belőle, mint ahogy az építőmester elköszön a boldog lakóktól, amikor azok átveszik a kulcsot, és elfoglalják a kész házat. Voltaire nem vette észre, hogy ezzel milyen erkölcstelenséget tanított. Mintha azt mondta volna: Emberek, nincs semmi baj! A vezető megindította ugyan a vonatot, de az első kanyarnál le is szállt. Most pedig a vonat esztelen rohanással száguld a bizonytalanságba előre.

Isten nem ezt tette! A világ teremtése nem ilyen lelkiismeretlenül történt, hanem úgy, ahogy a világ egyik legjózanabb könyve, a Heidelbergi Káté írja: „*Isten [...] a mennyet és a földet minden benne való dolgokkal egyetemben semmiből teremtette és azokat örökkévaló tanácsa és gondviselése által fenntartja és igazgatja*” (26. kérdés-felelet). Ez a mi hitünk, ez a Szentírás tanítása!

III. *A kezdet és a vég*

Végül a harmadik kérdésünk a kezdet és a vég összefüggéseire vonatkozik.

1) Sokat vitáztak már a filozófusok azon, hogy mi volt kezdetben. Mi volt a világ ősprincípiuma? A tűz vagy a víz? A mozgás vagy a csend? A Biblia azt tanítja: „*Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet.*” Tehát Isten volt a „kezdet.” Hogy mikor volt mindez? Nem tudjuk. A zsidók azt állítják, hogy Krisztus születése előtt 3760 évvel. Az angol Lightfoot² a XVII. század közepén egészen pontosan „kiszámította,” Kr. e. 4004-ben, október 23-án reggel kilenc órakor. Az igazság az, hogy a Szentírás sehol sem említi meg, hogy hány évvel ezelőtt keletkezett a világ. Csak említi a „kezdetet,” ezt az ősdátumot, amely mögé nem lehet már úgy bekukucskálni, mint a színpadon a kulisszák mögé.

Luthertől állítólag egyszer megkérdezte valaki, hogy mit csinált Isten a világ teremtése előtt? Azt felelte, az erdőben vesszőt vágott a haszontalan kérdezősködők hátára! Kezdetben Isten volt. A hívő embernek ennyi elég.

2) A világnak azonban nem csak kezdete volt, hanem vége is lesz. Indiában, a vallások klasszikus hazájában százmilliók hisznek a vég nélküli végben, a lélekvándorlásban. Szerintük a lélek a halál után új testbe költözik, hogy megtisztuljon. Az élet azonban nem ilyen körforgás. Isten, aki teremtette a világot, egy szép napon elhozza majd a világtörténelem végét is.

Bibliánk arról beszél, hogy ebben a látható világban kétféle teremtés van. Az első az, ami itt van leírva a Szentírás legelső lapján. A második az új ég és az új föld teremtése (2Pt 3,13), amikor Isten ezt a bűn által megromlott világot megújítja, és az ember arcán Isten képe helyreállítatik (Róm 8,21; Mt 19,28). A Szentírás azzal a kérdéssel kezdődik, hogy honnan jöttünk. A felelet az rá, hogy Istentől! Ezzel a kérdéssel végződik: Hová megyünk? A felelet az rá: Istenhez.

² Az igehirdetésben említett naptár Ussher-Lightfoot naptárként ismeretes, James Ussher (1581-1656) anglikán érsek és John Lightfoot (1602-1675), a cambridge-i egyetem rektora, a St Catherine's College igazgatója neve alapján.

3) Foglaljuk össze a mai Igénk tanítását ősi Apostoli Hitvallásunk summájával: „*Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében.*”

- Azt jelenti ez, hiszünk abban, hogy a világot Isten teremtette. Nem öröktől fogva volt, nem véletlenül állt elő. Van kezdete, lefutása és lesz vége.
- Amikor a Hitvallás azt mondja, hogy Isten „*mennynek és földnek teremtője,*” ez mai szavakkal azt jelenti, hogy Isten szellemi és anyagi világot teremtett. Először teremtette meg a szellemi, a „mennyei” világot, és aztán ebből a láthatatlan, mennyei világból hozta létre hatalmas szavával a látható, „földi” világot.
- Hisszük, hogy ez a mindenható Isten, aki a világot teremtette, a mi édes Atyánk. Aki nem tömlöcnek teremtette ezt a világot, hanem hajléknak, édesatyai háznak, ahol az ő közelében otthon érezzük magunkat.
- Hisszük, hogy nem vagyunk kiszolgáltatva a nagy világ-erőknek és a mindent elnyelő semminek. Mert van Gazdája a világnak, és benne van gazdája az életünknek is! Nekem ez a hitvallásom. Hiszem, hogy nektek is ez!

HOGYAN TEREMTETTE ISTEN A VILÁGOT?

LECTIO: ZSOLT 33,4-9

TEXTUS: 1MÓZ 1,2-5

Ma folytatni szeretném a világ teremtésének magyarázatát. Mielőtt belekezdének, engedjétek meg, hogy elmondjak egy történetet. Feljegyezték Augustinus egyházatyáról, hogy amikor már megtért, és tudós, nagyhatású igehirdető lett, egy szép napon, a tengerparton sétálgatott, és a gyülekezetéből való asszonyokkal találkozott. Az asszonyok lelkesen dicsérni kezdték Augustinus legutóbbi prédikációját. A püspök örült a dicséretnek, de próbát akart tenni. Örülök, hogy tetszett. – mondta. De mondjátok el, miről szólt a prédikáció? Erre nagy hallgatás támadt. Augustinus már-már dorgálni kezdte őket, amikor az egyik okos asszony rámutatott a kimosott és a napon száradó ruhákra: Nézd – mondta –, ezeket átjárta a víz, aztán a nap majd kiszárítja őket. De közben a víz kimossa belőlük a szennyet is. Így vagyunk mi is a prédikációddal. Gondolataid elszállnak, de amikor átjártak bennünket, közben megtisztult a szívünk!

Ezen megnyugodott Augustinus. Hogyha valóban így van, akkor az nem is olyan rossz. Most, hogy ezt az igehirdetést készítettem, bennem is felébredt ez a gondolat: Ugyan ki emlékszik már a múlt vasárnap elmondott prédikációra? Kinek a szívében maradtak meg azok a tudományos adatok? Jó lesz-e, ha most ismét szembenézünk egy sereg újabb problémával?

Ekkor jutott eszembe Augustinus története. Felmértem magamban, hogyha a végén nem emlékeztek egyetlen adatra sem, de ha a szívetek egy kicsit tisztult, ha kevesebb lett benne a holnaptól, a sorstól való félelem, és több lett benne az Isten iránti bizalom, akkor nem baj, hogyha a sok tudományos adat el is szállt. A teremtéstörténet első verse alapján mondott prédikációmnak legutóbb az volt a címe: A világot Isten teremtette! A felvetődött kérdéseinket három pontban foglaltam össze:

1. A hit és a tudomány ellentéte.
2. Teremtés, vagy evolúció?
3. Végül a kezdet és a vég kérdése.

Az igehirdetés lényege az volt, hogy az egész világmindenség és benne az életünk Isten kezében van. Ő teremtett mindent, az ő gondviselése tart fenn, és az egész világmindenség megy Isten terveinek a kibontakozása során a végső nagy beteljesedés felé.

Ti erre azt feleltétek: Igen, ezt eddig értjük és hisszük. De nekünk, modern embereknek van egy ennél még izgalmasabb kérdésünk is. Az, hogy miképpen teremtette Isten a világot? Ebben a vitában mit tanít a Szentírás? Beszéljessünk tehát ma a világteremtés első napjának a története alapján erről a kérdésről:

I. Hogyan teremtette Isten a világot?

Mit mondanak erre a kérdésre a tudósok? Megint kezdjük azzal, hogy miképpen tanítja a világ keletkezését a természettudomány. Én még abban a nemzedékben nőttem fel, amelyek a világ előállítására kérdéseiben Kantnak, a königsbergi bölcsnek és Laplace-nak, a csillagásznak adott igazat. Ők azt tanították, hogy a Napról, erről a szédületesen nagy égitestről forgás közben a centrifugális erő törvényszerűségei következtében kisebb-nagyobb darabok szakadtak le. Ezek egy része visszahullott a Napba, más részük a gravitáció kozmikus törvényei szerint kiegyensúlyozódva megnyugodott, és egy bizonyos pályán keringve a Nap bolygójává szegődött.

A mai tudósok már ennek az elméletnek éppen az ellenkezőjére esküsznek. Kezdetben nem volt más, csak a világegyetemben szétszórt kozmikus por. Valamikor, sok millió évvel ezelőtt ebben a kozmikus porfelhőben sűrűsödések kezdődtek, és az egész forogni kezdett nyugatról kelet felé, a mi mostani iránymegjelölésünk szerint. A sűrűlő, összesűrűsödő anyag kipirosodott, felizzott. Kezdetben ilyen kitüzesedett, forgó naprendszerek világították meg az univerzumot, a világegyetemet. A születendő világ keringésében ezek aztán egyre inkább gömbökké zsugorodtak össze, és a megszilárdult égitesteket egy csokorba kötötte a gravitáció.

Ha most már csak ezt a forgó csillagot nézzük, amelyikből a mi Földünk szilárdult ki egyszer, azt mondják a tudósok, hogy a második korszakban kialakult körötte egy láthatatlan burok, a levegőég. Felhők vették körül és állandóan forró zápor hullott rá. Amint lehullt, mindjárt gőzzé vált, és ismét felhő lett belőle.

A harmadik korszakban végre az eső annyira lehűtötte a földet, hogy a víz csurogni kezdett a sziklákon. A mélyebb részeken összegyűltek a vizek. Így lettek a ködfelhőkből tengerek. Azt mondják, 50 millió év kellett ehhez a lehüléshez. Ebben az időben olyan volt a föld, mint egy párás, homályos melegágy. A felhőkön kezdett áttörni a napsugár, és a páraülte mocsarakban megjelent az első növény. Egysejtű, kékeszöld színűek, olyanok, mint a mai algák.

Múlnak az évmilliók, és jönnek az állatok. Egysejtű gyökérlábúak, korallok, ősrákok, csigák és pókok. Ki tudja hány évmillió telt el addig, amíg megjelent a 30 méternyi hosszú óriás a Földön, a gigantosaurus és az első ragadozó, a tyrannosaurus. Újabb évmilliók után érkeztek meg az aprótestű lovak, a majmok és az ember. Így tanítja a természettudomány.

II. Mit tanít a Szentírás?

A Bibliát olvasó emberek rendszerint azzal a várakozással lapozzák fel a Mózes első könyvét, hogy abból minden igazságot megtudhatnak Isten teremtő munkájáról. Ám akkor a modern embert az a meglepetés éri, hogy Istennek az a kijelentése, amivel a természet képeskönyvében találkozunk – aminek az adatait a geológia meg a paleontológia, a Föld keletkezésével foglalkozó tudományok gyűjtögették egybe –, mintha nem lennének összhangban Mózes könyve elbeszélésével. Az igazság az, hogy Istennek kétféle kijelentése van. Az egyiket a teremtett világ színes képeskönyvének a lapjaira írta. Ennek az adataival a tudományos kutatások révén ismerkedhetünk meg. Ez a kijelentés azonban éppen olyan hiteles, mint ama írás, melyet Isten keze írt Babilonban, Belszár lakomáján a terem falára (Dán 5,5), meg itt, a Szentírás lapjaira. A kettő azért nem fed egymást, mert az egyik a fizikai valóságok, a másik a szellemi valóságok nyelvén beszél. A Biblia elbeszélése nem természettudományos leírás. Nem egy szemfüles rádióriporter helyszíni közvetítése a világ teremtéséről, hanem az Anyaszentegyház hitvallása a világteremtő Istenről. Nem a világ teremtésének kulisszatitkait mondja el, hanem mint egy ünnepi himnusz, a világ Teremtőjének a dicsőségét zengi.

Mielőtt továbbmegyünk, próbáljuk meg ezt pontosítani. Ugye ismeritek ezt a szót, hogy „kozmosz?” Az űrutazásokból mindenki tudja, hogy ez a görög eredetű szó azt jelenti: világmindenség, kész, berendezett világ. Nos, két és fél, három évezreddel ezelőtt, a Biblia egyes iratainak keletkezése idején a hébereknek erre még szavuk sem volt. Amikor a Szentírás azt mondja, hogy „*teremtette Isten az eget és a földet,*” ezzel írja körül a világmindenséget. De a hébereknél az „ég” kifejezés sem a mai értelmében volt használatos (5Móz 10, 14). Az „ég” a láthatatlan világot jelenti, a mennyországot, a boldogok honát, tehát nem az égboltozatot, amelyet később, a teremtés második napján elkülönített Isten a földtől. Amikor tehát Isten a világmindenséget a semmiből – sőt, a semmi ellenére! (*creatio contra nihilum* [FF]) – előhívta, két mérhetetlen birodalomra osztotta. Az égre, amely a láthatatlan világ, az angyalokkal és az égi lényekkel, akik szemtanúi és dicsőítői az ő munkájának, ahogy a Jób könyvében olvassuk (38,4 kk.), és a földre, amely a látható világ (2Kor 4,18).

Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet. Ez tehát azt jelenti, hogy kétféle létezési forma van. Van egy „szellemi” világ, ami nem egyéb, mint Isten, az angyalok és a démonok létezési formája és van egy „anyagi” világ, amit az érzékeinkkel is felfoghatunk. A szellemi világról nem sokat tudunk, csak az anyagi világra való hatását érezzük. A menny teremtéséről és az angyalok boldog honáról aztán azért nem történik többé említés, mert ezt a könyvet, a Szentírást nem az angyalok, hanem a földi emberek számára írták. Miránk csak annyi tartozik, hogy ne felejsük el, nemcsak földet teremtett Isten számunkra, hanem mennyet is, ahol örökélet várakozik ránk. Erről mondta Jézus a búcsúbeszédeiben a tanítványainak, hogy „*az én Atyám házában sok lakóhely van. Elmegyek, hogy helyet készítsek néktek. És ha majd elmen-*

tem és helyet készítettem néktek, ismét eljövök, és magam mellé veszek titeket, hogy ahol én vagyok, ti is ott legyetek” (Jn 14,2-3). A Biblia első verse tehát a mai nyelvre lefordítva azt mondja el, hogy Isten először a kozmoszt, az univerzumot, a világmindenséget teremtette meg. A láthatatlan szellemi világ mellett a látható anyagi világot, az „anyagot,” amiből aztán lépésről lépésre szemléletesen kifejti mindazt, amit az első versben summásan, a teológia nyelvén foglalt össze.

A félreértések, az egymás meg nem értésének a legfőbb oka tehát az, hogy a Biblia népies nyelven, a korabeli emberek természettudományos ismereteihez alkalmazkodva mondja el – vélhetően egy pap megfogalmazásában [FF] – a teremtéstörténet eseményeit, hogy a legegyszerűbb ember is megérthesse. Azért van az ige hirdetés meg a szentírástudomány, hogy ebben a korhoz kötött formában megkeressük, és a mai ember számára mai nyelven előtárjuk Isten örök érvényű mondanivalóit. Ilyen korhoz kötött mondanivaló például a geocentrikus világgép. Ma már a legkisebb iskolás gyermek is tudja, hogy a Föld nem középpontja az égitesteknek, melyeket róla látni lehet, hanem a világmindenség parányi részeként a Föld is forog a Nap körül. A hétköznapi szóhasználatunkban azonban a legműveltebb emberek ma is a Nap „felkeléséről” és „lenyugvásáról” beszélnek, pedig tudjuk, hogy ez tudományos szempontból már régen túlhaladott álláspont. Igen. A Bibliánk tényleg úgy írja le a világot, hogy az olyan, mint egy lapos korong, amely fölé úgy borul az égboltozat, mint egy harang. De hát a korabeli emberek így gondolkodtak. Hiszen aki azt merete tanítani, hogy a Föld forog, az alatt még pár száz évvel ezelőtt is meggyújtották a máglyát! Az ókori ember világgépe miatt tehát nem lehet lenézni a Bibliát.

Van azonban egy másik, döntő dolog, amiben a bibliai elbeszélés többet és mást mond, mint egy tudományos leírás. A Biblia ugyanis nemcsak elmondja a teremtés történetét, hanem megfjti a teremtés értelmét is, amikor a mű mögött felragyogtatja az alkotónak az arcát. A természettudomány is felveti azokat a kérdéseket, hogy honnan lett az őanyag, amiből minden kifejlődött. Ki lódította el útjára ezt a szunnyadó világmindenséget? Hogyan alakultak ki a vonzasközpontok, amelyek közül a forgás keletkezett? Hogyan született meg a gravitáció, ami mindent összetart? Hogyan fejlődtek ki az alacsonyabb rendű élőlényekből a magasabb rendűek? Hogyan ugrotta át a teremtés a szakadékokat, ami a szervetlen és a szerves világ, a növény és az állatvilág között tátong? Nos, ezekre a kérdésekre a természettudomány ma sem tud kielégítő feleleteket adni. A Biblia minderről úgy tesz hitvallást, hogy a teremtett világ nem magától mozdult meg és emelkedett felfelé, hanem minden egyes fokozatra egy teremtő kéz emelte fel, amely a maga céljainak megfelelően teremtette, formálta és azóta is fenntartja, igazgatja a világot.

Hogyan teremtette Isten a világot? Felolvasott Igénkből négy feleletet is kapunk rá:

1. A semmiből teremtette.
2. Hat nap alatt teremtette.
3. A „legyen” szavával teremtette.
4. Jónak teremtette.

Kétségtelen, hogy az 1Móz 1,2 kk. versek nem logikus folytatásai az 1. versnek. Az egész fejezet minden további nélkül kezdődhetne a 2. verssel, és fordítva: az 1. verssel is megelégedhetnénk. Hogy értsük hát az összefüggést? Tekinthejtük úgy, hogy az 1. vers csak felirat és a továbbiak ennek a feliratnak a kifejtése. De úgy is

felfoghatjuk, hogy miután Isten az 1. vers szerint megteremtette az eget és a földet, az először egy káosz volt. A káosz teremtése azonban már önmagában is ellentmondás, ami nem egyeztethető össze a kozmosz – a rendezett világ – Istenével, és legfeljebb a sötétség fejedelmétől származhat. Így aztán az 1. és a 2. vers között egy nagy űr tátong. Megpróbálták ezt az űrt kitölteni azzal, hogy ide egy nagy drámát képzeltek, mégpedig a Sátánnak, az egykori angyalnak a bukását, és ebből keletkezett a káosz. Aztán a 3. verssel kezdődik az első teremtés helyreállítása. Ennek az úgynevezett „helyreállítási hipotézisnek” Franz Delitzsch volt az első képviselője 1861-ben megjelent könyvével.³ De ma is vannak hívei. Az ortodox írásmagyarázók szerint ennek a teozófiai kiszélesítésnek nincs semmi alapja, mivel nagyon valószínűtlen, hogy egy ilyen fontos és lényeges kérdést a sorok közé rejtettek volna, miközben más, viszonylag mellékesnek tekinthető dolgokat ugyanebben az összefüggésben terjedelmesen és kimerítően megtárgyalnak.

Maga a teremtéstörténet elkezdődik az 1. vers leírása szerint éppen a következővel, a 2. verssel, és ez a vers nem a Föld ősananyagát, kaotikus szövetét vagy nyers állapotát tárgyalja, hanem a vers mögött egy lényeg nélküli háttér áll, és a körülírhatatlan semmit akarja leírni. A német vagy magyar fordításnál éppen olyan nehézség előtt állunk, mint az eredeti szöveg kialakításánál a szerző. Mivel a semmit szavakkal nem lehet leírni. Ennek a semminek a leírására régi mitológiai formulákat és kifejezéseket használnak fel. Ezért a 2. verset joggal nevezik „mitológiai kincseskamrának.”

III. *Creatio ex nihilo*

Hogyan teremtette Isten a világot? A feleletünk rá az, hogy a semmiből teremtette. Hogy Isten a világot semmiből teremtette, erről néhány szót már szóltunk az előző alkalommal. Ugye, emlékeztek rá, a „*teremtette*” szóra a héber szövegben két különböző ige olvasható. Az egyik a meglévő anyagból való kiformalást jelenti. Ahogyan a cipész a bőrből, a fazekas pedig az agyagból készíti a munkáját. Isten teremtő munkája azonban alapvetően különbözik ezektől, mert az valami olyan, számunkra elképzelhetetlen munkálkodás, aminek nincsen szüksége anyagra. Az itt használt *bára'* ige azt jelenti, hogy Isten anyagtalanul, a nem létből, magyarul a semmiből teremtette a világot. A pontosság kedvéért meg kell mondjam, maga ez a kifejezés, hogy Isten a világot „semmiből” teremtette, így szó szerint nem fordul elő a Bibliában sehol sem. Csak egy későbbi apokrifus, a bibliai kánonból kimaradt könyv említi (2Makk 7,28⁴). Mindig máshogy írják körül.

Másik probléma, hogy egy pillanatra úgy tűnik, mintha visszafelé léptünk volna. Hiszen a szövegünkben azt olvassuk, hogy „*a föld pedig kietlen és pusztá volt és sötétség volt a mélység szíjén és az Isten Lelke lebegett a vizek felett*” (2). Az előző versben gondo-

³ Tulajdonképpen nem Delitzschről, hanem Keilről van szó. Kettejük nevéhez fűződik az Ószövetség könyveihez írott, mindmáig mértékadó kommentársorozat. Amire az igehirdetésben utalás történik, tehát: Keil, Carl Friedrich: *Genesis und Exodus, Biblischer Commentar über die Bücher Mose's, Dörffling und Franke Leipzig, 1861.* című könyve 16. lapján Zieglert idézve visszautasítja azt a teozófiai spekulációt, miszerint a „*kezdetben teremtette Isten a mennyet és a földet, és a föld kietlen és pusztá volt*” gondolatsor közé szakadékot kötnek, amit gonosz lelkek vad seregével és azok hatásával töltenek be. A 2. versben megfogalmazódó mindhárom állítást a világ teremtés utáni állapotának a leírásaként értelmezi.

⁴ Az említett igevers latin szövegét idézzük, mert ebben fordul elő Bajusz professzor utalása: „*peto nate aspicias in caelum et terram et ad omnia quae in eis sunt et intellegas quia ex nihilo fecit illa Deus et hominum genus.*”

san megkülönböztettük Istent és az anyagot, tisztáztuk, hogy Isten anyagtalanul, a semmiből teremtett, ám most látszólag mégis két dologhoz érkeztünk: a formátlan, kietlen és puszta világananyag az egyik oldalon, és az Isten teremtő Lelke a másik oldalon. A materialista tudósok diadalmasan mutatnak rá erre a versre, hogy na, látjátok, a Biblia sem beszél a világ a semmiből való teremtéséről. Hanem éppúgy, mint a többi vallástörténeti dokumentum, azt mondja ez a leírás is, hogy az ősidőktől meglévő világananyagot, az ősmasszát valami építőmester formálta ki. A tudósok azt is kiderítették, hogy az a héber ige, amit itt „lebegésnek” fordítunk, eredetileg azt jelentette, hogy „költeni,” „kotlani.”⁵ Különböző népek kozmogóniájában – a régi Egyiptomtól Indián át egészen Japánig – ismeretes a „világtojáról” szóló elképzelés. A régi keleti népek azt tanították, hogy miként a tojást kiköltik és közben az a csoda megy végbe, hogy a formátlan folyadékból kinő, kifejlődik egy testtel bíró élőlény, ugyanúgy történt a világ keletkezésénél is az a csoda, midőn az alaktalan, iszapos formátlan őstömegből kialakult a tagolt világ, amint azt a darwinizmus is tanítja.

A Biblia persze nem erről beszél. Mózes könyvei írása idején az a szó valóban azt jelentette, hogy lebegni. Egy másik bibliai versben (5Móz 32,11) annak a leírására használják, ahogyan a sas lebeg a fiókáinak fészke fölött.⁶ Hogy Isten Lelke lebegett a vizek fölött, az a Biblia nyelvén azt jelenti, hogy Isten Szentlelke által van jelen, és így munkálja a világ teremtését.

Most itt újra azzal kell kezdenünk, hogy a Biblia írói csak azokkal a nyelvi és szemléltető eszközökkel élhettek, amelyek a rendelkezésükre álltak. Koruk gyermekei voltak. Különböznem érezték volna meg őket a kortársaik. A szentíró eddig elmondta, hogy Isten a világot egyedül számára lehetséges módon, minden anyag nélkül a semmiből teremtette. A szentíró most pedig megkísérli, hogy leírja azt a „semmit,” amiből Isten a világot teremtette. Érzitek, hogy ez milyen hallatlanul nehéz vállalkozás? Egyáltalán, miképpen lehet leírni a semmit? Ha valóban kifogástalanul akarunk a semmiről beszélni, akkor nem marad más, mint a hallgatás. Ha csak egyetlen szót is szólunk, az már több mint a semmi! Ám a szentíró itt is ragyogó megoldást talált.

Mikor 1873-ban kiásták Assurbanipal ninivei könyvtárát, az agyagtáblákon megtalálták a babiloniak teremtési mítoszát is. Ezt a kezdőszavairól „Enuma elišnek” nevezett ékírásos teremtéstörténetet a tudósok szerint valamikor a Krisztus előtti XXIII. században írhatták. A Kr. e. 586-ban Babilonba hurcolt zsidóság halotta, hogyan mesélik a babiloni papok és varázslók a világ keletkezését. Valamikor

⁵ A *nrúah* ^u *lobím nrubaput* ^{al-pné hammájim} igevers értelmezésekor a magyarázók többsége (Köhler, von Rad, Galling, Ridderbos, Zimmerli, Westermann stb., szemben régebbi értelmezésekkel, pl. Gunkellel, in: Gunkel, Hermann: *Genesis*, Göttinger Handkommentar zum Alten Testament, Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1977. 104.) elutasítja azt, hogy a *nrubap* gyököt összefüggésbe hozhatnánk a ‘kotlani’ jelentéssel.

⁶ Az a Palesztinában itt-ott még ma is honos keselyűféle, a *fakókeselyű* (*gyps fulvus*), melyet a kontextus – 5Móz 32,11 – sasnak mond, repülni tanuló fiókáinak teljes biztonságot ad majdnem 3 méteres kifeszített szárnyességével. A fészek fölött lebegő madár Isten oltalmazó szeretetének és gondviselésének a képe, miként a teremtés hajnalán az Isten Lelke is ‘lebegett,’ mintegy uralta a vizeket, az őskáoszt (1Móz 1,2), szép rendet és életet teremtve helyette. Benne rejlik ebben a képben az, hogy csemetéivel semmi baj nem történhet. Ragadozó madár nem csaphat le rá, mert először az anyjával kellene megvívnia. Halálos zuhanás sem fenyegetheti, mert hatalmas oltalmazó szárnyával felemeli fiókáit.

réges-régen semmi más nem élt, csak egy hatalmas sárkány alakú új szörny, Tiamat, az őstenger, akitől később mindenki félt és rettegett. Egy szép napon aztán Marduk, a „Napisten borja,” aki előbb Babelben helyi istenség volt, majd később Hamurabi tevékenysége révén Babilon fő istene lett, élet-halál harcban legyőzte Tiamatot, aztán a testét a kardjával kettévágta és az egyik feléből készítette az eget, a másikból a földet.

A zsidók remegve hallgatták ezt a történetet. Micsoda hatalmas istenek! A szentíró viszont mikor azt akarja leírni, hogy a földön még semmi nem volt, csak sötét, kietlen pusztaság, akkor ennek a szörnynek a nevével írja körül a semmit. (Tiamat nevében benne rezonál az a héber szó, amit igénkben „mélységnek” fordítanak. A *#bóm* [=mélység] szó emlékeztet Tiamat nevére, bár vannak, akik ezt a magyarázatot elvetik. FF) Ez a szörny a babiloni teremtő istennel, Mardukkal is szembezálló sárkány, neve a bibliai leírásban csak arra jó, hogy a semmit, a mélységet írják körül vele. Ne féljen hát Isten népe. Jahve, Izrael Istene olyan nagy király, hogy a nagy Tiamat, akit milliók imádnak, semmiség előtte.

Olyan jelenség ez az irodalomban, mint az építészetben, Kairóban a nagy iszlám mecset az „el-Azhar,” amelybe egész sor több száz évvel régebbi római oszlopot építettek be. Vagy Palmyrában a nagy Zeusz-templom, amit az arabok szétszedett római oszlopokkal bővítettek ki. A büszke római oszlopok tehát egy egész más építmény alkatrészei lettek. Ugyanez történik itt irodalmi szinten. Egy idegen világ idegen istenképeinek a töredékei úgy épülnek be lelkigondozói céllal, hogy egy nagyobbnak, az Örökkévaló Istennek a dicsőségét zengik.

IV. Hogyan teremtette Isten a világot?

Isten a világot hat nap alatt teremtette. Sok vitára adott okot a teremtéstörténettel kapcsolatban, a Bibliában az a tanítás is, hogy Isten a világot hat nap alatt teremtette. A bibliatudósok két csoportra oszlanak. Az egyik tábor azt állítja, hogy itt valóban 24 órás időszakokról van szó. Mások szerint viszont korszakokról. A legtöbb ember azonban mindent összekever. A múlt hónapban – 1994 szeptemberében – jártam Izraelben, a Szentföldön. Amikor a Genezáreti-tótól a Jordán-völgyén át mentünk déli irányba, a Holt-tenger felé, izraeli idegenvezetőnk, egy fiatal egyetemi adjunktus nagy lelkesen magyarázni kezdte, hogy ez a nagy transzkontinentális árok a világ legmélyebb besüllyedése, amely a Holt-tenger vidékén már 400-800 méterrel van a tenger szintje alatt. Ez a képződmény évmilliókkal ezelőtt keletkezett. Itt megszakítottam az előadást. Három nappal voltunk Rós Hasána, az izraeli újév napja után. Ekkor kezdődött az 5755. esztendő, amit a zsidók a világ teremtésétől számítanak. Hogy mondhatod, hogy ez a geológiai árok évmilliókkal ezelőtt keletkezett, mikor a te vallásod azt tanítja, hogy a világ 5755 évvel ezelőtt keletkezett? – kérdeztem Mottit, az idegenvezetőt. Elpirult. Tudod – mondta –, azt nem úgy kell érteni. Az a hat nap korszakokat jelent. Igen, vannak tudósok, akik a kövületekre és a geológiai adatokra támaszkodva azt állítják, hogy földünk sok millió éves, és a bibliai teremtéstörténet hat napjáról azt állítják, hogy az nem hatszor 24 óra volt, hanem hat hosszú korszak. Ez a hat korszak pontosan megfelel annak a sorrendnek, ahogy az evolúció tanítja a világ fejlődését. Nincs tehát semmi ellentét a Biblia és a természettudomány állítása között. Szóval a Bibliának azt a tanítását, hogy Isten a világot hat nap alatt teremtette, hat mozzanatában kell érteni. Hat egymástól

jól megkülönböztető geológiai korszak alatt. Hiszen aki elfogulatlanul olvassa a Szentírást, el kell ismernie, hogy a teremtéstörténet bibliai leírásában ez a hat óriási lépés tartalmilag minden ponton megegyezik a természettudomány legmodernebb kutatásai eredményeivel is. A materializmus tanítása szerint is először a szerves anyagok keletkeztek. A víz, a föld, az ásványok, és csak azután jöhettek a növények meg az állatok. Ezek is ebben a sorrendben, mint víziállatok, madarak, szárazföldi emlősök. Szóval pontosan abban az egymásutánban, ahogyan a Biblia is leírja.

Ezt az álláspontot sokféleképpen meg lehet támogatni. Érdeemes ellátogatni a Ruhr-vidék, a Saar-vidék, Anglia vagy Kína feketekőszén bányáiba, ahol kőbe ágyazódva megláthatók az őskori növények lenyomatai. A tudósok megfigyelték, hogy a növényi eredetű kőszén között sehol egyetlen állati eredetű csontocska nem található. Bizonyítékul annak, amit a Biblia is tanít, hogy akkor még állatok nem teremtettek. A természet képeskönyvében a hat napról tehát ugyanazt olvashatjuk, mint a Szentírásban. Aztán gondoljunk arra, hogy 24 órás időszakról azért sem lehet szó, mert az első három napban ezt mérni sem tudták, hiszen a Napot Isten csak a negyedik napon teremtette. Végül a Biblia azt is elmondja, hogy Isten a hetedik napon megpihent. De ez se lehetett 24 óra. Az a héber szó (*jóm*), amit a Bibliánk „napnak” fordít, másutt is jelent 24 óránál nagyobb időszakot. A 90. zsoltár 4. verséből például tudjuk, hogy Isten előtt ezer esztendő annyi, mint egy őrültásványi idő éjjel. Ugyanígy beszél Péter második levele is (3,8). Vagyis Istennek egy teremtési napja a mi időszámításunk szerint évmilliókból álló korszakokat is jelenthet. Az eredeti szöveg héber szava mind a kettőt jelenti.

A másik tábor persze az ellenkezőjét állítja. Itt igenis 24 órákról van szó! Szerintük a teremtéstörténetnek nincs szüksége arra, hogy összhangba hozzuk a természettudománnyal, és a természettudománynak sincs szüksége arra, hogy egyeztessük a Bibliával. Szerintük a geológia meg a kövületek egyáltalán nem bizonyítják, hogy a föld évmilliók alatt keletkezett. Szerintük Isten mindent teljesen késznek teremtett, és nem úgy, hogy évmilliók alatt fejlődött ki valamivé. Ádámot és Évát kész felnőtt embereknek teremtette. A kánai menyegzőn is Jézus egy pillanat alatt a kész borral ajándékozta meg a háziakat. A bor nem egy hét alatt forrott ki a mustból a vendégeskedés folyamán. Ez megmagyarázná azt is, hogy persze a világ évmilliókkal ezelőtt keletkezett, és nem az utóbbi 10-20 ezer év alatt, s azok a kövületek egy özvívíznek a maradványai.

Az Ószövetségben egyébként a „nap” (*jóm*) szó több mint 700-szor fordul elő, és mint itt is, a hat napnál 24 órás napot jelent. Például Mózes 40 napig volt fent a Sínai-hegyen és Jónás három napig volt a hal gyomrában. Hogy mennyire napról van szó, azt az is igazolja, hogy lett este és lett reggel, ahogy a nappalok és az éjszákák következnek. Isten a Tízparancsolatban is ezt mondja: „Mert hat nap alatt alkotta az Úr az eget és a földet és mindent, ami azokban van, a hetedik napon pedig megpihent” (2Móz 20,11). Ez nem azt jelenti, hogy Isten ma is pihen (Zsolt 121,3-4). A hetedik nap nem folytatódik azóta is, hanem csak azt jelenti, hogy Isten akkor abbahagyta, befejezte a teremtést.

Azt hiszem, ebből láthatjuk is, hogy milyen nehéz ezekben a kérdésekben eligazodni. Persze van egy megoldás. Emlékezzetek, mit mondtam legutóbb. Hogy Isten itt nem fejtágítást végez, hanem lelkigondozást. Izrael egyik nagy kincse volt a szombatnap. A babiloni fogságban, ahol Izrael népe a sok pogány istennel találko-

zott, egy számunkra ismeretlen szentíró, egy pap (A szóhasználata, gondolkodás-módja elárulja. *FF*), a hétnek, mint egy sabbat-periodusnak a keretében ábrázolja Isten teremtő munkáját és leírja, hogy miután a hat „munkanap” alatt kiformalódott a kozmosz, a jónak szánt, rendezett világ, következhetett Isten nyugodalma. Tehát ti is tartásotok meg a szombatot, Isten nyugodalom napját.

V. *A beszélő Isten*

Hogyan teremtette Isten a világot? Isten a világot „legyen” szavával teremtette. Ha valaki még azt hinné, a világ úgy keletkezett, hogy az „őstermészet” a meglévő anyagból szülte vagy nemzette, a 3. vers eloszlat minden félreértést. Tehát nem arról van szó, hogy valaki a már meglévő anyagon tesz-vesz, hanem amit Isten kimondott, az megtett. Isten szava – az ige – olyan beszéd, amely egyúttal cselekvés is. Ezért mondja a kapernaumi százados Jézusnak a következőket: „*Nem vagyok méltó, hogy a hajlékomba jöjj. Csak szólj egy szót, és meggyógyul az én szolgálóm*” (Mt 8,8). Isten igéje ilyen cselekvő szó. Már Ezsaiás beszélt arról, hogy az Isten beszéde nem tér vissza hozzá üresen, hanem megcselekszi a maga dolgát (Ézs 55,8-11). Hogy Isten igéje nem tér nem tér vissza üresen, arról bizonyára ebből a gyülekezetből is sokan tudnánk bizonyosságot tenni. Isten igéje ma a Bibliából és az ige hirdetéséből szól hozzánk. Emlékezz rá, amikor megítélte a bűneidet, leleplezte az életedet, ám bűnbocsánatot is tudott adni, új életedet is tudta munkálni, letörölte a könnyeidet, elfeledtette a bánatodat, és meghallgatta az imádságaidat. Hiszen az Isten igéje legteljesebben Jézus szájából hangzott el.

Azt mondtuk korábban, hogy Isten a világot is egyetlen szavával teremtette. Igen ám, de ha elének teszik a különböző vallások szent könyveit, kiderül, hogy más népeknél is találunk ilyet, hogy a kimondott szó csodát művelt. Mivel mások is ismerték a „varázsigéket.” A babiloni teremtetéseposz, az Enuma eliš például Marduknak, a teremtő istennek a hatalmát éppen azzal bizonyítja, hogy amikor egy ruhát tettek eléje, a pusztá szavával eltüntette. A következő szavával aztán ismét elővarázsolta.⁷

Az ateista tudósok éppen ezen a ponton szoktak rámutatni, hogy itt nem pont olyan teremtő Istenről van szó, mint a Bibliában? Persze éppen ebből az összehasonlításból derül ki, hogy nem. Marduk csak egy bűvészműtávját produkált, aminek semmi értelme nem volt. Isten azonban nem „csak úgy” beszélt. Az ő igéjének célja és értelme volt. Egy olyan tervet kezdett el, ami aztán Jézus Krisztusban érte el a beteljesedését.

A bibliai szentíró itt azt akarja elmondani, hogy amikor Isten a „szavával” teremtett mindent, nem kellett megküzdenie az őskáosszal, mint valami vele szemben álló hatalommal, mint Babilóniában Marduknak. Nem kellett a kezével „formálni” – mint más népeknél –, hanem fölötte maradt, csak „szólt és megtett, parancsolt és előállott” – ahogyan a zsoltáríró mondja (33,9).

VI. *A világosság*

Amikor Isten azt mondta a teremtés hajnalán, hogy „legyen világosság,” ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől. A szomszédos Perzsiában Zarathusztra próféta azt tanította, hogy a világban két hatalom

⁷ Enuma eliš IV. Tábla

működik: a világosság, a jóság hatalma és a sötétség, a gonosz hatalma. Az iszlám tanítása szerint a boldogság és a szerencsétlenség kiegyensúlyozva vannak Isten kezében.⁸ Hűvösen és közömbösen osztja mind a két sorsot. Hiszen mind a mennynek, mind a pokolnak meg kell telnie Isten akarata szerint. A Biblia tanítása szerint nincsen ilyen dualizmus. A világosság és a sötétség nem egyenrangúak. Amikor Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől, ezzel tulajdonképpen egy értékítéletet mondott ki. Azt, hogy a világosság minden isteni dolog és történet jelképe. Az a birodalom, ahol Isten uralkodik, világossággal teljes, és az embertől is világosságot kíván az élet minden területén. Ugyanakkor a sötétség minden Istennel ellenkező dolog jellemzője.

János levelei, de már egy jó évszázaddal korábban a qumráni közösség iratai is arról beszélnek, hogy a lélek világában is vannak „világosság fiai” és „sötétség fiai.”⁹ Mindazok, akik befogadták Jézus Krisztust – a Világ Világosságát –, a világosság fiai. Ugyanakkor azok, akik nem ismerték fel, vagy nem akarják elhinni, hogy Jézus Krisztus golgotai halálért Isten megbocsátotta a bűneinket, még akkor is, ha a fejükben több tudás van, mint Einsteinében, a sötétség fiai. Ha ebben az állapotban fognak meghalni, örök éjszaka veszi majd őket körül. Ezért kell időben tisztázni, hogy ki, hova tartozik. A sötétség vagy a világosság fiai közé? Amikor Isten azt mondja, „legyen világosság,” ez egyúttal parancs a hívő ember számára. Azt jelenti, fogd fel a fényt és add tovább! Ne mondjátok, hogy nem minden lélek alkalmas arra, hogy tovább adja a mennyei világosságot.

A gyémántról azt mondják, hogy ha sokáig volt a tűző napon, a sötétben világitani tud. Az a keresztyén ember, aki Isten közelében él, aki Isten ígéjére figyel, hogy minél több világosság gyűljön össze benne, lámpás lesz, gyertya vagy szövetnek a világ számára.

[...] ¹⁰

⁸ 7,168. kk.; 20,118. kk.; 28,82 kk.

⁹ A „Világosság Fiai” kifejezést ld. Háborús Szabályzat (1QM) col. I. 7. kk; „Sötétség Fiai” u. u. col. II. 6. kk. in: Fröhlich Ida: *A qumráni szövegek magyarul*, 2. javított és bővített kiadás, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Szent István Társulat Piliscsaba-Budapest, 2000. 168. kk.

¹⁰ Az igehirdetés legvége hiányzik. Azoknak azonban, akik a textussal foglalkozni kívánnak, az itt közölt, egy-két mondat híján teljes prédikáció így is jó impulzusokat adhat.

A TEREMTÉS MÁSODIK, HARMADIK, NEGYEDIK NAPJA

TEXTUS: 1MÓZ 1,6-19

I. A második nap története

Megint a világgéppel kell kezdenünk. A héberek úgy hitték, hogy a föld egy lapos tányér és víz veszi körül. Ezen nyugszik óriási oszlopokon (Jób 26,11; Ám 9,6) a szilárd égboltozat, amelyet az ókori emberek hatalmas gömb alakú szilárd haragnak képzeltek el (Zsolt 19,2; Jób 37,18). A görög mondákban a Földet Atlas tartja a vállán. Ne mosolyogjuk meg őket, hiszen aki egy tiszta napon a nyílt ég alatt ma is megáll, nem könnyen szabadul meg attól a benyomástól, hogy egy hatalmas mennyezet boltozódik a feje fölött. Aki pedig egy esős napon megy ki, ismét az a benyomása, hogy a magasságban a vizek kimérhetetlen tengere terjeszkedik. Nagyon is érthető, hogy a régi keleti ember hatalmas égi óceánról beszél, amelyet azonban egy óriási szilárd boltozat tart távol a földtől. Erről a csodálatos, a földet a vízözöntől megmentő mű teremtéséről van itt szó.

Amikor Isten szétválasztotta az ósvizeket – így képzeltek az ókori emberek –, egy szilárd határvonalat kovácsolt közéjük. A héber főnév (*râqîa'*) igei gyöke pontosan azt jelenti, mint valamit vékony lemezzé keményre kikalapálni¹¹ (Ezért a Vulgata latin „*firmamentum*” szava a legtalálóbbs fordítás.). Mert a teremtő Isten az Úr, ezért a nevét is meghatározza. Ez a mennyezet az ég. Olyan, mint egy olvasztott tükör. Felette van az „égi óceán.” Ebből jön az eső, ha megnyitják az eget csatornáit (1Móz 7,11; Zsolt 148,4; 104,13). Még följebb, ahová az ember szeme már nem lát, ott trónol Jahve, a világ ura (Zsolt 104,3; Ám 9,6). Tehát, amikor az égről beszélünk, nem Isten és az angyalok lakóhelyére gondolunk, mint az első versben, hanem az éterre, a földet körülvevő levegőburokra, az atmoszférára, szóval a helyi értelemben vett égre gondolunk. Az égre, amelyre Kopernikus ellenére ma is, holnap is ugyanúgy le- és felmegy a Nap. Mi, modern emberek ma már mosolygunk ezen a gyerekes világgépen. Hiszen mi már ismerjük a Föld és a felhők mozgásának a törvényeit, amelyekről a bibliai emberek még semmit sem tudtak. De a leírásnak van egy örök mondanivalója is. Az, hogy az égbolt rendjét Isten ígéje határozza meg! Ha Isten nem szólt volna, mindez nem lenne. Ha Isten visszavonná a szavát, mindez visszasüllyedne a kaotikus semmibe. Tudod-e te, aki olyan magabiztosan élsz az ég alatt, hogy az egész világot Isten tartja fenn, és kiszolgáltatót vagy egészen az ő kezének és jó tetszésének? Ez a második nap tanítása.

„És mondta Isten: »Gyűljenek egybe az ég alatt való vizek egy helyre, hogy lássék meg a száraz.« És így lett. És nevezte Isten a szárazat földnek, az egybegyűlt vizeket tengernek nevezte. És látta Isten, hogy jó” (9-10).

¹¹ A mondat pontosítása tőlem, FF; ld. Botterweck, G. Johannes & Ringgren, Helmer: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Band VII., Verlag W. Kohlhammer Stuttgart, Berlin, Köln, 1993. 669. kk.

Lássuk, hogyan értelmezhető a harmadik nap története.

II. *A harmadik nap története*

1) A harmadik nap kerete két nagy művet foglal magában.

a) a szárazföld és a tenger különválasztását,

b) továbbá a növényvilág, a vegetáció megteremtését.

Ugyanilyen kettős munkát találunk az ötödik és a hatodik nap részletezésénél is. Vagyis a hat napra kilenc döntő esemény jut. Felmerül a kérdés, hogy vajon nem volt-e a teremtési híradásnak egy régebbi formája, amelyet ezután hat napra sűrítettek? Erre nem tudunk feleletet adni. A harmadik nap elején tehát először a második napon megkezdett munka fejeződik be. A két legfontosabb elem, a föld és az a víz elválasztódnak egymástól, és a maguk helyén rendeződnek, hogy megkezdődhessen az organikus élet legelső fokának, a növényvilágnak a vegetációja. Hogy az elválasztódás miként megy végbe, arról itt nincsen szó. Földrengésekkel, vulkánkitörésekkel vagy valami egyéb módon? Ezt a természetbúvároknak kell kideríteniük. Szövegünk csak annyit mond, Isten a vizek birodalmának határait még szorosabbra vonta, és a vízzel keveredett föld kaotikus ősállapotából kiemelkedik a lakható szárazföld. Valahogy úgy, mint ahogy tavasszal a vízben gazdag vidékeken kiemelkedik a vízből a termőföld. Így születnek meg a hegyek, amelyek különösen hirdetik Isten hatalmát és dicsőségét (Zsolt 148,9; És 44,23; 55,12).

A tényeket aztán Isten névadással szankcionálja, ő döntötte el, minek, mi legyen a neve. Persze mindez megint kizárólag Isten szavára történik. A szárazföld és a tenger egymástól való elválasztása törvényének egyedül Isten igéje az alapja. Ennek a képnek a háttérben az ókori ember tengertől való félelme van. Az Ószövetség sok helyén olvasunk arról, hogy az emberekben milyen titokzatos félelem élt a mérhetetlen tengerrel szemben. Ez a félelem főleg a tengerparti alföldek lakóinál érhető. Palesztina nem tartozik az ilyen alföldek közé, de ilyen a babiloni síkság, ahol a zsidó nép a teremtésről szóló bizonyágtétel leírásakor fogságban volt. A babiloni alföldek lakója a tengerben titokzatos isteni hatalmakat látott, akik zivatarokban, szökőárakban váratlanul rátörhetnek a szárazföldre is, elpusztítva mindent.

A szentíró itt most arról akar bizonyágot tenni, hogy az egyedüli Istennel szemben ezek a tengeri hatalmak tehetetlenek, mert Jahve ellentmondást nem tűrve áttörhetetlen korlátok közé szorította őket. Az Ószövetség költői részében itt-ott még találkozunk a babiloni népeknek ezzel a szorongó érzésével, de ugyanakkor megtaláljuk azt az örömet is, hogy a hívő ember a kitörni készülő tengeri hatalmakkal szemben Istenben látja a biztos védelmét. A 104. zsoltár, amely egyébként egy egyiptomi dalra emlékeztet, így énekel a világ a Teremtőjéről: „Ő fundálta a földet az ő oszlopain, nem mozdul az meg soha örökké. Vízáraddal, mint egy ruhával borítottad be azt, a hegyek felett is vizek állottak. Egy kiáltásodtól eloszlottak és mennydörgésednek szavától szétradtak. Hegyek emelkedtek fel és völgyek szálltak alá arra a helyre, amelyet fundáltál nekik. Határt vetettél, amelyet át nem bágnak, nem térnek vissza a földnek elborítására” (Zsolt 104,5-9). Maga Isten azt mondja egy prófétai igében: „Nem félték-e engem? Ezt mondja az Úr. Az én orcám előtt nem remegtek-e? Hiszen én rendeltem a fönnyet a tenger határának örök korlátul, amelyet át nem bághat, és ha megrázkódtatják is hajjait, de nem bírnak vele, és ha megbáborodnak, sem bágnak át rajta” (Jer 5,22). A felgerjedt Jóbnak így teszi fel Isten a kérdést: „És kicsoda zárta el ajtókkal a tengert, amikor előtűnt, az anyaméhből kijött. Mikor rubáztatává a felhőt tettem, takarójául pedig a sűrű homályt? Mikor reávoztam törvénye-

met, zárát és ajtókat vetettem eléje és azt mondtam: Eddig jöjj és ne tovább. Ez ellene áll kevély habjainak” (Jób 38,8-11). E versek fényében értjük meg a teremtéstörténet képeit. A tengeri hatalmak okozta kellemetlen érzés elmúlt. Isten szuverén Úr, akinek az orkája előtt minden más hatalom semmivé válik.

Nem azért írja ezt a szentíró, mintha ellenkezőleg is történhetett volna, hanem hogy emlékeztesse az embert az Isten hatalmára. Neki elég szólni, és minden úgy történik, itt lent és a magasságban egyaránt. A dühöngő tengerről csak ennyit akar elmondani, hogy Isten kegyelméből él az ember. A természet erőivel szemben Isten szava védi az embert! A harmadik napnak ez az egyik tanítása.

„Aztán mondta Isten: Hajtson a föld gyenge fűvet, maghozó fűvet, gyümölcsfát, amely gyümölcsöt hozzon az ő neme szerint, amelyben legyen néki magva e földön. És úgy lőn. Hajtott tehát a föld gyenge fűvet, maghozó fűvet az ő neme szerint és gyümölcstermő fát, amelynek gyümölcsében mag van az ő neme szerint. És látta Isten, hogy jó. És lőn este és lőn reggel, harmadik nap.” (11-13).

2) A harmadik nap másik nagy eseménye a növényvilág megjelenése. Élet támad az újonnan keletkezett föld felületén. A növényekben ugyan még nincs *נַפְאֵל* (élet), mint az állatokban, hiszen az organikus életnek ez a legalacsonyabb foka, de azért ez is a csodák csodája. Hogy ez az élet a holt anyagból támadt, mintegy önmagától, ezt ma már egyetlen komoly tudós sem hiszi. Hiszen minden élet élőből származik. A szentíró itt természetesen a *bárá'* szót használja, hiszen a szervetlen világból az átmenetet a szerves világába Isten különleges teremtő munkája hidálja át. Szóval nőnek a növények, és bizonyára óriási növények. Hogy miként néztek ki, a lenyomatataikat a kőszénlelőhelyeken megtaláljuk. A Ruhr-vidéken meg a Saar-vidéken, Angliában és Kínában. De érdekes megfigyelni, hogy bár ilyen töménytelen mennyiségben találunk kőszén, sehol egyetlen állati csontocskát sem találunk közte, bizonyítékául annak, amit a Biblia tanít, hogy akkor még állatok nem teremtettek.

Meglepő az a tudományos osztályozás is, ahogy a szentíró a növényeket és az állatokat besorolja. A növényeket két fő fajra osztja. Maghozó fűvekre és gyümölcsfákra. Ebben a definícióban tisztázza azt, hogy a két nagy növényfajta éppen abban különbözik egymástól, ahogyan a magját hozza. A fű szabadon termi a magját, a gyümölcsfáknál viszont a mag gyümölcsben van elrejtve. Mindkettő Isten parancsára kapta azt a képességet, hogy magot hozzon, amelyben a további életük biztosítva van úgy, hogy Istennek nem kell mindig belenyúlni, hogy újratermesse őket. A teremtésnél így rejtette el Isten az egész növényi világban a további élet csiréit. Azt is pontosan megállapítja, hogy mindegyik növényt a maga neme szerint teremtette Isten. Más népek teremtéstörténete tele van keveréklényekkel. Egyiptomban szárnyas bikát, Babilonban sasfejű oroszlánt imádnak, a görög mondavilág tele van haltestű nőekkel és lótestű férfakkal, tehát nimfákkal, kentaurokkal és faunokkal. A bibliai teremtés rendjében azonban nincsen helye az ilyen keveredésnek. Ezen a ponton látszik jól, hogy papi író hagyta ránk ezt a tudósítást. A papok feladata a pontos megkülönböztetésekre való ügyelés. Ők vonták meg a határt a szent és a profán között (Hagg 2, 10 kk.). Az áldozatok esetében ők mondták meg, mi a tiszta és a tisztátalan.

A papi törvényben láthatjuk, milyen éberem őrködtek az Isten által adott teremtetési rend megtartásán. Ugyanazon mezőt nem lehetett kétféle maggal bevetni

(3Móz 19,129; 5Móz 22,9). Ugyanabban a ruhában nem lehetett kétféle fonál. Az állatfajok sem keverhetők össze, hogy ne jöjjenek fattyúk létre. Kétféle állatot még ugyanazon ekébe sem lehet befogni (5Móz 22,10). Aki pedig az ember és az állat közötti határt veti meg, ezért a természetellenességért halállal lakol (2Móz 22,19; 3Móz 18,25; 5Móz 27,21).

Bizonyos, hogy ezeknek a parancsoknak jó részét az Újszövetség feloldotta. De a parancsolat magva, az Isten által adott teremtési rend előtt való meghajlás érvényben maradt. Ahol Isten világos megkülönböztetéseket tett, azokat nem lehet összekeverni. Manapság sok nő szeretné, ha a férfi és a nő közötti különbség teljesen megszűnne a hivatás, a magatartás, sőt még az öltözködés terén is. A nők úgy rohangálnak, mint a férfiak, és viszont: gyakran látunk férfiakat nőiesen lágy öltözékben, vállig érő hajjal.

Manapság a nyelveket és a fajokat is előszeretettel keverik össze. Még a beszédben is megszűnnek a tiszta hanghatárok. Ezzel a keveredéssel persze kéz a kézben halad a jó és a rossz közötti tiszta határ elmosódása. Ebben az engedetlen levegőben hangzik a bizonyágtétel, hogy Isten a teremtés rendjében határokat húzott. Őrizkedj a határok átlépésétől. Mert Isten mindent a maga neme szerint teremtett.

A növényvilág növekedése persze elválaszthatatlanul hozzá van kötve a talajhoz. A növényvilág, mint olyan az életét közvetlenül a földből és annak a teremtő erejéből nyeri. Belőle sarjad és bele hull vissza. Ne csodálkozzunk azon, hogy Görögországban és más vidékeken a Föld Anyáról (Magna Mater) úgy beszélnek, mint a legnagyobb istenről, minden élet adójáról. Ezzel a babonás hittel, mely azt tanítja, hogy a földben van a növekedéshez szükséges erő, szembezáll a szentíró. Azt akarja elmondani, hogy minden hatalom az Isten parancsoló szavában van. Isten parancsából kapja a föld az erőt, hogy kihajtson. Abban a formulában, ahogyan itt a földet megszólítja, és úgy kezeli, mint egy közvetítőt Isten és a növényvilág között, érezzük, hogy megint egy régebbi, Biblia előtti kor vallásos képzetait használja a szentíró. Persze nem csak a földben rejlik termőerő, hanem a növényi magvakban is vannak ilyen erők. Ha a növény magyát nedves helyre tesszük, láthatjuk ezt a titkot, hogy új élet sarjad belőle. A szentíró megint csak a legdöntőbb dolgot szögezi le, hogy Isten királyi joggal mondja: „*Hajtson a föld...*” Szóval a növényvilág élete is Isten teremtő igéjén alapszik. Így akar megóvni bennünket a csodálatra méltó világ bálványozásától. Akármilyen ámulattal szemléljük is a föld és a növekedés titkait, aki a talaj erejét és hatalmát imádja, az a szolgát tiszteli, és elfelejtkezik a Mesterről. Arról, akinek kezéből származnak mindezek az erők. A növényvilág teremtéséről szóló bizonyágtétel tehát újból a Mester imadására hív bennünket, aki az emberhez nem ilyen kerülő úton, a természetben keresztül akar beszélni, hanem közvetlenül, az embert megszólító igéjében.

„*És mondta Isten: »legyenek világítótestek az ég mennyezetén, hogy elválasszák a nappalt az éjszakától és legyenek jelek és meghatározói ünnepeknek, napoknak és esztendőeknek. És legyenek világítókul az ég mennyezetén, hogy világítsanak a földre.« És úgy lett. Teremtette tehát Isten a két nagy világítótestet. A nagyobbik világítótestet, hogy uralkodjék nappal, és a kisebbik világító testet, hogy uralkodjék éjjel és a csillagokat. Hehelyezte Isten azokat az ég mennyezetére, hogy világítsanak a földre. És hogy uralkodjanak a nappalon és az éjszakám és elválasszák a világosságot a sötétségtől. Látta Isten hogy jó. És lett este és lett reggel, negyedik nap” (14-19).*

III. *A negyedik nap története*

A negyedik nap eseménye az égitestek, a nap, a hold és a csillagok teremtése. Hogy a Napot hamarabb nem lehetett megteremteni, annak egyik okát már említettük. A héberek is azt hitték, amit a babiloniak, hogy a Nap az ég szilárd boltozatán vándorol (Zsolt 19,4-6). Az égboltozat pedig csak a második és a harmadik nap folyamán alakult ki teljesen. Napot tehát előbb nem lehetett teremteni.

Van azonban egy másik ok is. Babilonban vagyunk. A babiloni teremtési mítosz elbeszéli, hogy Marduk, a teremtő isten, miután megölte Tiamat, a káoszszárkányt, és a holttest egyik feléből megépítette az eget, mindjárt a csillagokat is elhelyezte az égen. De nem csak dísznek tette oda őket, hanem olyan hatalmak gyanánt, akik uralkodnak a világ felett. Az emberek sorsát is ezek a csillaghatalmak határozzák meg. Így alakult ki Babilonban a csillagkultusz. Az emberek a csillagokat imádták. A papi tudomány is abból állott, hogy az ég titokzatos útmutatásait fürkésztek. Nem véletlen, hogy az Úr Jézus születését jelző új csillag feltűnését is először a babiloni csillagjósok fedezték fel, akik aztán elindulnak, hogy az új királynak tiszteletet tegyenek (v. ö. Mt 2,1 kk.).

Van olyan vidék, ahol nem a csillagok, hanem a tűz, a szél és a víz ereje az élet meghatározó erői. Kínában pl. valahányszor valamilyen fontos döntésről van szó, az embernek szüksége van a geomant,¹² a feng shui hírnök segítségére, aki beavatott a szél és a víz törvényeibe. Tehát más népek képzeletében is alávett volt az ember a világegyetem hatalmainak, és lelkiismeretében hozzájuk kötődött.

Nos, Babilonban, ahol a nép most fogságban van, a csillagokat bálványozzák. A szentíró arra akarja rábírní Isten népét, hogy tagadja meg tőlük az Istennek kijáró tiszteletet (5Móz 4,19; Jer 10,2; Jób 31,26 k.). Később, a királyok idejében ismét betört ez a kultusz, és csak Jósias távolította el az Úr házának bejáratától a napistennek szentelt szekereket és lovakat (2Kir 23,11 k.). Jób könyve panaszkodik arról, hogy a Nap és a Hold milyen hatással volt az emberekre. *„Ha néztem a napvilágot, mikor fényesen ragyogott és a holdat, mikor méltósággal haladt, és az én szívem titkon elcsábult és csókot hintettem feljűük kezemmel, ez is bíró elé tartozó bűn volna, mert ámitottam volna az Istent odafent”* (Jób 31,26-28).¹³

¹² A geomantia (gör. *gē* – föld, ill. *manteia* – jóslás) a talaj fajtája, a homokszemcsék alakzata, elhelyezkedése alapján való jóvendölést jelent. Kínában összefűgg a tájformálással úgy, hogy a geomantia segítségével a gonosz erőket igyekeznek távol tartani, míg a pozitív erőket erősíteni. Feladata a természeti erők – szél, víz hatásának – vizsgálata egy adott területen, s hogy mindez az emberrel milyen viszonyban, milyen összefűggésben van. A geomantia feladata ezeknek az összhangját, a teljes harmóniáját megtalálni. A természeti erők emberrel való viszonyának megtalálása kihat az ott élő emberek életére, boldogulására. A kínai építészeti formálódására, a terek, tájak harmonikus kialakítására hosszú idő óta nagy hatással volt ez a misztikába hajló tudomány. A geomantia kínai neve a feng-shui (jelentése: szél és víz).

¹³ Az istenképek csókolása az ókori világban általánosságban elterjedt gyakorlat volt (v. ö. 1Kir 19,18; Hós 13,2), az eltávolodott istenség felé pedig csókot hintettek. Tiszteletadás jeleképpen a felkelő Nap vagy a Hold ünnepélyes köszöntése (*ör* v. ö. Hab 3,4; gör. *phaos* – viláosság) szintén elterjedt volt (Odüsszeia III. 335: *„Tűnik a fény [phaos] immár a homályba; bizony nem is illik / hosszan az oltárnál lakomázni, hanem hazatérni.”*). Az asszírban az *imádságra* használt ideogramma ugyancsak erre utal; egy szájra tett kéz (Weiser, Artur: *Das Buch Hiob*, Das Alte Testament Deutsch, Evangelische Verlagsanstalt Berlin, 1961. 215), de a Bibliában az égitestek Jahvéval nem rivalizálhatnak. Ezen a ponton – Ábrahámmal összefűggésben – a Korán is hasonlóképp tanít: *„Amikor az éjszaka beborította őt, látott egy csillagot. Azt mondta: »Ez az én Uram.« Midőn azonban lenyugodott, azt mondta: »Nem szerez-*

A csillagos ég mindig nagy hatással volt az emberekre. Kant Immanuel (1724-1804), az újkori filozófia atyja mondta: „*Két dolog tölti el a lelkemet [tkp. „kedélyemet”¹⁴ FF] újabb és fokozódó csodálattal és tisztelettel, minél gyakorabban és kitartóbban gondolok rájuk: a csillagos ég fölöttem és az erkölcsi törvény bennem.*” Van is azon mit csodálkozni, hogy ilyen hatalmas dolog a világ megteremtése. Milyen hatalmas ez a föld. A Jupiter 1.400-szor nagyobb a Földnél, a Nap pedig legalább egymilliószor nagyobb! Olyan, mint egy égő fém-tenger, amelyből több százezer kilométerre csapnak fel a lángok. A Szírius például az ég legfényesebb csillaga, fényerőben 144 napnak felel meg. Micsoda végtelen csillagóceán vesz körül bennünket! Ki tudja hány olyan naprendszer van, mint a mienk. Hiszen legalább kétszáz csillagképet ismerünk. Miről beszél mindez, ha nem a Teremtő nagyságáról (Ézs 40,26-34)? A Biblia írói is tudják, hogy milyen csodálatos mű ez. A leírásban csupán azért ilyen szűkszavú, mert ez kényes téma. A Nap és a Hold az Ószövetség világában terhelt nevek, mert nem csak égitesteket, hanem isteneket is jelentenek. Ez az oka annak, hogy a szentíró a Napot és a Holdat név szerint egyáltalában nem is említi, hanem csak úgy beszél róluk, mint „világító testekről.” Vagy ahogy a héber szöveget még fordíthatnánk: lámpásokról. Ezzel azt akarja mondani, hogy nem is olyan nagy urak ezek a csillagok, mint Babilonban tartják őket, hanem szolgáló hatalmak csupán, akiknek a léte Uruk parancsszavától függ. Ha Isten egyszer visszavonná a szavát, az egész csillagos ég minden pompájával és titkaival együtt köddé foszlana szét. Hogy mennyire szolgálók, az kiderül abból, hogy Isten kiosztja a feladataikat. A teremtéstörténetben először találkozunk azzal, hogy Isten a teremtményeknek munkautasításokat ad. Éppen a csillagok – az istenként tisztelt csillagok! – kapnak Istentől munkakönyvet. A napiparancsban ugyan még az uralkodás szó benne van („*hogy uralkodjék nappal [...], hogy uralkodjék éjjel*”), ám ha közelebbről megnézzük, tüstént látjuk, hogy szó sincs itt az égitestek isteneinek hatalmáról és a földre gyakorolt befolyásáról (Bír 5,20), hanem ez az uralom csak asztrológiai értelemben vehető. A hűbéresek uralma ez, amely inkább szolgálat, mint uralkodás.

1) Első feladtuk, hogy válasszák el a nappalt az éjszakától. Isten már az első napon elválasztotta a nappalt az éjszakától. Most ennek az elválasztásnak a megőrzésére delegálja a két égitestet. Az a feladatuk, hogy cselekvően részt vegyenek a világ Isten által adott rendjében. A Hold uralkodik éjjel (Zsolt 136,7-9). A mi számunkra azt jelenti ez, hogy az ember sem keverheti össze az Isten által teremtett természeti törvényeket. Nem csinálhat a nappalból éjszakát és az éjszakából nappalt.

2) Az égitestek második feladata, hogy „világítsanak a földre.” A kopernikuszi világméretű szokott ember ezen először megütközik. Nem fordították meg itt a

tem a lenyugvókat.« Amikor látta a Holdat feljönni, azt mondta: »Ez az én Uram.« Midőn azonban lenyugodott, azt mondta: »Ha nem vezet engem az én Uram az igaz útra, bizony, tévelygő leszek a tévelygő néppel.« Amikor látta a Napot fölkelni, azt mondta: »Ez az én Uram. Ez nagyobb.« Midőn azonban lenyugodott, azt mondta: »Bizony én ártatlan vagyok abban, hogy ti más isteneket társítotok Allah mellé» (6,76-78). Jób nem hagyta magát félrevezetni, hogy a Teremtő helyett a teremtményt – az égitesteket – tisztelte volna. A Tóra határozottan tiltja is ezt a bűnt (5Móz 17,2-7), amit bírák elé kell vinni (v. ö. Jób 31,11). A vétség súlya abban van, hogy az ilyen cselekedet Isten megtagadása lenne.

¹⁴ „*Zwei Dinge erfüllen das Gemüt mit immer neuer und zunehmenden Bewunderung und Ehrfurcht, je öfter und anhaltender sich das Nachdenken damit beschäftigt: Der bestirnte Himmel über mir, und das moralische Gesetz in mir.*”

rangsort? Hiszen mi már tudjuk, hogy nem a Nap a Földnek a szolgálója, hanem a Föld a Napnak a bolygója. Nem tagadjuk, az ég csillagainak a Föld alá rendelése itt a mi szövegünkben a bibliai ember egyszerűbb világgképével függ össze. De vajon nincsen-e itt valami mélyebb dolog is elrejtve? Hiszen már a babiloniak is tudták, hogy a Nap a Földnél sokkal nagyobb égitest. És az ószövetségi szentíró is bizonyára tudta ezt. Milyen csodálattal írja le a 8. zsoltár a világmindenséget! De bármilyen hatalmas égitest is a Nap, Isten a legnagyobb művét nem a Napban, hanem a Földön végzi el. Ezért kell meghajolnia és szolgálnia a kozmosznak. Végül Isten Jézus Krisztusban az ő Fiát küldte el a földre, hogy megerősítse mindazt, amit kezünk sejteni itt a teremtéstörténet hajnalán. Ezért marad meg a Bibliában az a rangsor, bármit tanít is a természettudomány.

3) Az égitestek harmadik feladata, hogy *„legyenek jelek és meghatározói ünnepeeknek, napoknak és esztendőeknek.”* Nem tudjuk biztosan, mit ért itt a szentíró „jelek” alatt. Az égitestekről többféle módon hitték, hogy jelekként szolgálnak (2Kir 20,8-11; Ézs 7,11; Jer 10,2; Jól 2,30; Mt 24,29).

a) Jelenthetik az időszakok naptár szerinti megállapítását. A Nap körüljárásához igazodik a naptár, a napév. Ez határozza meg az évszakokat. A nappalnak és az éjszakának a hossza és a hőmérséklete a helyzetüktől függ. Fényükkel és melegükkel tehát nem csak az életet ébresztgetik és fejlesztik a földön, hanem a napok és az esztendők beosztásával az ember „politikai” életét szabályozzák.

b) De lehetnek az időjárás (Mt 16,2) vagy a rendkívüli események jelei is (Mt 2,2; Lk 21,25; 23,44k). Isten az égi jelenségeket a közömbössé vált embervilág ébresztgetésére is felhasználhatja. Többször olvassuk a Szentírásban, hogy Isten a Nap elsötétetésével vagy szárazsággal akarja felrázni a népét. Persze ezeket a jeleket csak akkor értjük meg helyesen, ha nem babonás félelemben visznek, hanem Istenhez vezetnek.

Világgképünk a csillagászati kutatások következtében megváltozott. Nem eshetünk tehát még egyszer abba a hibába, amibe a középkori egyház, amely a józan asztronómiai kutatásoknak útját állta. Hiszen a papi tudósító (P) itt nem a világgkép részleteit akarja meghatározni, hanem csak attól akarja megóvni az embert, hogy a teremtményből Istent csináljon.

Jeremiás próféta mondja: *„A pogányok útját el ne tanuljátok és az égi jelektől ne féljétek, mert a pogányok félnek azoktól”* (Jer 10,2). Az Isten igéje el akarja oszlatni az időktől és a jelektől való félelmet, azt a babonás megköötözöttséget, amely az emberek lelkére úgy ránehezedik. Az ember sorsa nem a csillagoktól függ, nem is a 13-as számtól, vagy az úton keresztül szaladó fekete macskától, hanem az Isten akaratától és szavától. Isten az ő igéjét nem csak a csillagokhoz intézte, hanem tovább beszélt, míg az embert is megteremtette. Ma Krisztusban szól mindenkihez az Atya szeretetéről. Ez az ige a fegyver minden zavaró szellem megsemmisítésére.

Az asztrológusok egyébként rögtön csődöt mondanak, mihielyt komolyra fordul a dolog. Már Ézsaiás megmondta: *„No, álljanak elő és tartsanak meg az égnek vizsgálói. Akik a csillagokat nézik, akik megjelenítik az újholdnak napján, hogy mi jövend read. Imé, olyanok lettek, mint a polyva, tűz emészte meg őket, nem mentik meg életüket a lángtól”* (Ézs 47,13-14). *„De Istenünk beszéde mindörökre megmarad”* (Ézs 40,8).

AZ ÁLLATOK TEREMTÉSE

TEXTUS: 1MÓZ 1,20-25; PRÉD 3,19-20

I. Isten gondviselése

Elmondtuk már, hogyan teremtette Isten az eget és a földet, a tengert és a szárazföldet, a növényvilágot és a csillagos eget. Ma az állatok teremtéséről beszélünk. Mielőtt a részletekbe mennék, egy pillanatra nézzük meg, hogyan ragyog fel a teremtéstörténetben Isten gondviselése. Isten soha nem teremtett élőlényt addig, amíg nem gondoskodott a szükségleteiről, az életfeltételeiről. Mielőtt növényt teremtett, megteremtette a világosságot, a vizet és a szárazföldet, tehát a növények életfeltételeit. Az állatokat is csak azután lehet megteremteni, amikor megvan már a növényvilág, az ő eledelük. Minden teremtményről a saját természetének megfelelően gondoskodik. Nézd például a hangyákat! Tétre jó magas házakat építenek maguknak, és minél keményebb lesz a tél, annál magasabbat. Ki figyelmezteti őket előre? Vagy nézd a fecskéket! Az a kőműves-tudomány is bámulatra méltó, ahogy a házat építi, de még inkább bámulatos az a titkos belső ösztön, amely a nyár végén hosszú, életveszélyes tengeri útra készíti. Egy felmérhetetlen tervszükség működik itt. Isten örökké munkálkodó, teremtői gondoskodása. Mert Isten nem csak embernek, hanem az egész teremtett világnak is a gondviselő Atyja! Ki kell gyógyulnunk abból az önző szemléletből, hogy Isten csak az emberek mennyei Atyja. Az igazság az, hogy Isten a többi teremtménynek is gondviselője; növényeknek, állatoknak, embereknek egyaránt!

II. A vízi állatok teremtése

Az ötödik napnak két nagy eseménye van, a halak és a madarak, tehát a vízben élő és a levegőben élő állatok megteremtése. Gondoljunk megint arra, hogy Babilonban vagyunk. Az emberek félelemmel gondolnak Tiamatra, az ósszárkányra, aki a tengerben lakott, és olyan erős volt, hogy magával Mardukkal, a világteremtő istennel szembeszállt. Szövegünk a tengeri állatok tömegéből kiemel egy csoportot, a nagy vízi állatokat. Az a szó, amit itt használ, ezt az ósszárkányt jelentheti. Úgy látszik, titokban Izraelben is beszéltek a tengermélység szörnyetegéről (Zsolt 73,13; Ézs 51,9; Jób 7,12). Ámos szemléletesen tesz említést arról, hogy Isten megtalálja büntetésével azt is, aki azt gondolja, hogy Isten elől elrejtőzhet. De Isten azt üzeni az ilyen embernek: „*ha szemem elől a tenger fenekére bújónak is, ott is parancsolok a kigyónak és megmarja őket*” (Ám 9,3).¹⁵ Ámosnak ez a kijelentése egyúttal azt is megmutatja, hogy az élő hit milyen erőteljesen tudja ezeket a pogány képzeteket a maga céljaira felhasználni. Ha lennének is ilyen mesészerű szörnyek a tenger mélyén, jóllehet

¹⁵ A *nábás* itt közelebről meg nem határozott amitológiai tengeri szörnyet jelent, amely a tenger mélyén szunnyad. Jóllehet legyőzött, felébred és tombol, Jahve felébresztheti. Izraelben ismert volt a tenger perszonifikációja (Jób 9,13; Zsolt 74,13-14; 89,10-11; Ézs 51,9-10). Az Ámós által használt képből azonban az is látszik, hogy a Jahve mindenhatóságát a prófétai bizonyágtétel korán a környező népek mitikus elképzelései fölé helyezte. A kép szépen kifejezi, hogy Izrael Istene elől sehová sem lehet elmenekülni (v. ö. Zsolt 139,7 kk.). Ezt a gondolatot a Korán is ismeri: „*Az egyetlen menedék Allah elől magánál Allahnál van*” (9,118).

soha senki nem látta őket – de mégis sokat meséltek róla akkor is, és mesélnék róla ma is, hogy a hiszékenyekkel elhíthessék –, ezek sem cselekedhetnének mást, mint hogy Isten akaratát hajtják végre. Nem Isten-ellenes, vagy Isten számára egyenesen veszélyes szörnyetegek ezek, hanem Isten teremtményei, akik ugyanúgy neki szolgálnak, mint minden más. Ezért nem kell félni tőlük. Korlátok közé vannak szorítva, mint maga a tenger.

III. *A madarak*

Az ötödik nap másik eseményéről, a madarak teremtéséről közelebbi részleteket nem árul el a Szentírás. Itt csupán annyi derül ki, hogy először a vízben jelennek meg a halak és csak azután születnek a szárazföldön a madarak. Ezt a körülményt a természettudomány érthetetlennek, de kétségbevonhatatlannak tartja. Tehát ezen a ponton is hiteles a Szentírás. Meg kell jegyeznünk, hogy a halak és a madarak fajtájuk szerint nem tartoznak össze. Itt is látszik, hogy a hat napos beosztás eredetileg nem tartozik a műhöz. Valószínűleg abból adódik, hogy amikor a két forrást összedolgozták, a hatos számot nem akarták mégsem túllépni.

(A Luther fordításának az a régi, de széles körben elterjedt vélemény volt az alapja, hogy a halak és a madarak egyaránt a vízből keletkeztek. Ennek ellentmond a 2,19 és a szöveg sem ezt mondja.)

IV. *A szárazföldi állatok*

„Azután mondta Isten: »Hozzon a föld élő állatokat nemük szerint: barmokat, csúszómászó állatokat és szárazföldi vadakat nemük szerint.« És úgy lett. Teremtette Isten a szárazföldi vadakat nemük szerint és a földön csúszómászó mindenféle állatokat nemük szerint. És látta Isten, hogy jó” (24-25). Közben elérkeztünk a hatodik naphoz és jönnek a szárazföldi állatok. Hogy a szentíró a teremtés rendjét kifejezésre jutassa, három fajtájukat különbözőteti meg:

- 1) a vadállatok, amelyeket az ember nem tudott a szolgálatába állítani;
- 2) az ember számára hasznos háziállatok;
- 3) a csúszó-mászók, amelyeket nem lehet a mezei vadak közé számítani.

(Úgy látszik, az elbeszélő abban az állatfaj csoportban, amelyeket a kultúrtörténet során a vadállatokból szelídített magához az ember, a teremtségi rend szerint elhatárolt csoportot lát.)

„Isten teremtette...”

Első látszatra úgy néz ki, hogy a halak ugyanúgy elszakaszthatatlanul a tengerhez vannak kötve, mint a növények a talajhoz. Joggal vetődik fel a kérdés, hogy az eredeti szövegben nem úgy van-e, hogy a víz önmagából termelte ki a vízi állatokat éppen úgy, mint ahogy a növényeket a talaj önmagából növesztette ki. Tehát mégis az evolúcióról van szó? Ugyanez a helyzet a szárazföldi állatokkal is. Isten a földnek parancsolja meg, hogy állatokat hozzon (24). Szóval ugyanúgy a földből hozza elő a szárazföldi állatokat, mint korábban a növényeket. Azért veszélyes kérdés ez, más kozmogóniákban is olvassunk ilyen kifejezéseket, hogy az állatok a földből keletkez-

tek. Egyiptomban a Nílus iszapjából,¹⁶ Föníciában az ósiszapból,¹⁷ a rómaiaknál a Nap által átmelegített iszapból (Ovid. Met I 416 kk.¹⁸). Ezek a kifejezések a szülő „föld anya” képzetét ébresztik, mintha az lenne a világ princípiuma.

Hogy ez a félreértés ne következzen be, az életet ajándékozó föld pogány képzetétől félreérthetetlenül elhatárolódva hangsúlyozza, hogy a halakat, a madarakat és a szárazföldi állatokat szintén Isten teremtette. Itt megint a *bārā'* szót használja, ezt a teológiai szakkifejezést. Figyeljük meg, hogy mind a két folyamatot a „teremtés” szóval jelöli: a halak előállítását a vízből, és a madarak születését a semmiből. Tehát nemcsak a semmiből előálló fény Isten teremtménye, hanem a földből sarjadó növények és a tengerből Isten parancsára előálló halak is. Sőt maga az ember is, aki valahol a történelem folyamán látszólag egészen természetes módon, férfiú és

¹⁶ A fennmaradt egyiptomi szövegek egymással alig összefüggő mítoszokat tartalmaznak (Ringgren, Helmer: *Die Religionen des Alten Orients*, ATD Ergänzungsreihe Sonderband Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1979. 30.). A teremtésről szóló elképzelés elemeit is úgy kell összerakosgatni. Egyiptomban több helysín volt, melyeknek az istenségei jogot formáltak arra, hogy ősi istenségnek és teremtetőnek tekintsék őket. Az egyik teremtésmítosz arról beszél, hogy a káosz szennyes sarából (Nun) Nap felé törekvő lótusz nő ki, kimagasló virágja kelyhében pedig ott látszik az ifjú napisten. Amikor kinyitotta szemét, megvilágította a fény az óskáosz sötétjét (ld. Kákósy László: *Várázslás az ókori Egyiptomban*, Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 7., Szerk. Ligeti Lajos, Akadémiai Kiadó Budapest, 1969. 18.). Nefertum, az ifjú napisten, Ptah és Szahmet gyermeke csodálatos illatot árasztott maga körül. Testéből világosság ragyogott be mindent. Ő lett a teremtető, akitől minden élet származik.

¹⁷ A Ras-Samra-i – Kr. e. XIV–XV. században szerkesztett – ám annál ősi – szövegek felfedezéséig kevés ismeretünk volt a föníciaiak teremtésről szóló képzetéről. Inkább a klasszikus szerzők őrizték meg verziókat belőle (pl. Bübloszi Philon). Philon írásában maradt fenn az a gondolat, hogy kezdetben két összszubsztancia, a sötét, szélszerű levegő (*pneuma*) és a sötét, sáros káosz volt. Egyesülésükből jött létre a kívánság (Pothos). A Kívánság egyesült a kettővel, és a szél önmegzés által nemzette *Mótot*. Ez megszülte a kozmikus (világ)tojást, mely – az egyiptomi heliopoliszi tanításnak megfelelően – csirájában az univerzumot tartalmazta (ld. Haas, Volkert: *Geschichte der hebräischen Religion*, Handbuch der Orientalistik, Brill Leiden, New York, Köln, 1994. 107., Eliade, Mircea: *Vallási hiedelmek és eszmék története I.* Osiris Kiadó Budapest, 1995. 81.). Belőle jött létre a többi teremtés, melyek a nappal, a holddal és a csillagokkal együtt ragyogtak. Egyidejűleg értelmes lények is létrejöttek, a Zofesamin vagy „Egetnézők.” Hogy ezek pontosan kik voltak, nem tudjuk. A tojás két részre tört. Egyik feléből lett a menny, a másikkól pedig a föld. Miután a levegő felmelegedett és minden kitisztult, létrejöttek a felhők, az esők, zivatarok és villámok úgy, hogy az értelmes lények megrémültek, hím- és nőneműkként a földön, s a tengerben mozgolódní kezdtek.

¹⁸ „*Cetera diversis tellus animalia formis
sponte sua peperit, postquam vetus umor ab igne
percaluit solis, caenumque udaeque paludes
intumescere aestu, fecundaque semina rerum
vivaci nutrita solo ceu matris in alvo
creverunt faciemque aliquam cepere morando.*”

„*Változatos képű sok más lényt akkoridőben
önként szült meg a föld, hogy a nedvre, mi megmaradt még,
tűzött tűzzel a nap, s az iszap meg a lúp a hatalmas
bőitől duzzadozott, s termékeny magva az összes
lénynek az életadó földben, valamint anya-ölben,
táplálta, fokként formát öltve, kifejelett.*”
(Ovidius: *Metamorphoses* I. 416., Devecseri Gábor fordítása)

asszony testéből születik. A babiloni fogságból visszatértekről így beszél Isten: „*aki csak az én nevemről neveztetik, akit dicsőségemre teremtettem, akit alkottam és készítettem*” (Ézs 43,7). Ugyanígy a teremtéstörténet szintén azt akarja elérni, hogy az olvasó önmagáról is merje elismerni, hogy Isten teremtette. Tehát minden közbeiktatott okon és okozaton túl, amelyek látszólag tisztán, természetes úton hozzák létre a születést, fel kell ismernünk Isten keze munkáját.

„*Nemük szerint...*”

A növényeket és az állatokat az ő „*nemük szerint*” állította be Isten e földre. Tehát a fajok nem egymásból fejlődtek. Ez a megállapítás megint kizárja a darwinizmust, amely szerint a magasabb rendű állatok évmilliók során alacsonyabb rendű fajokból fejlődtek ki. A fajok el vannak határolva, és így is maradnak. Mind a mai napig nem keletkeztek új fajok, sőt a tapasztalat inkább azt mutatja, hogy egyes fajok inkább kihalnak, vagy kihalóban vannak. Egyre inkább fenyeget az a veszély, hogy az ember önzése következtében az állatvilág egyes tagjai lassan eltűnnek a föld színéről. Sok igazság volt a „Nincs hely a vadállatok számára” című filmben. Pedig van egy ilyen bibliai mondás, miszerint „*Istennek minden teremtett állata jó és semmi sem megvetendő, ha bálaadással élnek azzzal*” (1Tim 4,4).

Szóval nincsenek új fajok, csupán néhány alfajt (korcs fajt!) sikerült létrehozni a kutyáknál, lovaknál, galamboknál, mint ahogy néhány növényfajtát is sikerült megszelídíteni. A fajták korlátait azonban soha és sehol nem tudták áttörni. A kutyából sohasem lett macska, a szamárból ló, vagy a tehénből zerge.

Ámulva nézzük itt az élet titkát egy petébe vagy egy tojásba bezárva. Hasztalan boncoljuk ezeket a legfinomabb késsel, hasztalan nézzük legfinomabb mikroszkóppal, megdöbbenően egyforma anyagúak és mégis: a kígyótojásból kígyó lesz, a hal ikrájából hal és a madártojásból madár. Még hozzá mindegyik tojásból ugyanaz a fajta gyík, ugyanaz a fajta hal és ugyanaz a madár, mint az anyja. Bármilyen parányi is a peteszem – Isten tudja hogyan –, de magában hordozza fájának összes tulajdonságait. Mert Isten az ő „*nemük szerint*” teremtette.

Az áldás...

Az ötödik teremtési napon történt még valami különös: Isten megáldja azt, amit teremtett. A Mózes első könyvében még sokszor van szó az áldásról. Ezekben az igékben mindig világosan kitűnik, hogy az áldás nem üres szó, hanem tevékeny hatalom. A legvilágosabban ez a 1Móz 27-ben látszik. Hiába akarja Izsák az áldást visszavonni vagy megváltoztatni, a kimondott áldás tevékeny marad. Az áldás sohasem törí szét az életet, hanem gyarapítja, boldogítja, teljesebbé teszi. Itt úgy hangzik az áldás: „*Szaporodjatok és sokasodjatok*” (22).

Feltűnő, hogy a szárazföldi állatok a halakkal és a madarakkal szemben nem nyernek áldást, amely számukra a termékenységet biztosítaná. Az a tény viszont, hogy a teremtési áldás megújításakor az özönvíz után (8,17) a madarakra és a szárazföldi állatokra megismétli – a halakról érthető módon nem szól, hiszen azok nem pusztulnak el az özönvízben! –, azt mutatja, hogy a papi író (P) nem gondol arra, mintha a mezei vadak nem kaptak volna ilyen áldást. Nyilván magától értetődőnek találta, hogy a termékenységi áldás a teremtéskor nem csak a halakra és a madarakra, hanem a szárazföldi állatokra is kiterjedt. Szóval először itt az állatok

esetében mond Isten áldást. A növényeknél erről még nem olvasunk. Azokat mindjárt úgy teremtette, hogy magot és gyümölcsöt hozzanak. A fajfenntartásuk tehát öntudatlanabban történik, mint az állatoké. Itt azonban a teremtésnek egy újabb csodájával kerülünk szembe. Az állatok, ezek a mozgó élőlények már magukban hordozzák azt a képességet, hogy új életet hozzanak létre anélkül, hogy újra közvetlen isteni beavatkozásra lenne szükségük. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az állatvilág ezzel a neki adott csodálatos erővel isteni magasságokba emelkedik. Így csak Izrael szomszédjai, a kánaáni őslakók vélekedtek, akik a juhok és a kecskék első fajzását Astarténak nevezték, tehát ugyanazt a nevet adták nekik, mint a termékenység női istenségének.¹⁹ Az állati termékenység erejében és gyümölcsében a kánaáni ember isteni jelenséget látott.²⁰ Erről nem csak az a nyelv tanúskodik, amely Izrael Kánaánban tanult (5Móz 7,13), hanem a termékenység isteneinek az ősi kultuszhelyei is: a halmokon az aserák és a maccébák, a berkekben pedig az astarték.

A szentíró szerint a termékenység csudája Isten ajándéka. Az ajándék pedig Istennek a teremtéskor elmondott áldó szaván alapul. Különösen a tengeri állatoknál csodálatos a termékenység. Egy heringben 68 ezer ikra van, egy tőkehalban pedig 4-9 millió. Az ember szinte arra gondol, hogy az egész emberiség halakkal táplálkozhatna, anélkül, hogy ezek valaha is elfogynának. Lám, ennek a csodálatos szaporodásnak az alapja Isten áldása. „*Itt látszik meg, hogy tulajdonképpen mit is jelent az áldás: erőteljes megsokasodást*” – írja Luther.

Manapság a nemzetgazdászok sokat törnek a fejüket azon, hogy mi lesz az emberiséggel, ha ilyen szédületes mértékben, évenként 10 milliókkal szaporodik. Ma már a hatmilliárdot is meghaladtuk. Nyugati szakemberek szerint csak egyetlen megoldás van: a születéskorlátozás. Két gyermeknél többje senkinek sem lehet. Bolondság tépelődni ezen. Ha mikroszkóp alá teszünk egy gombostűfej nagyságú vízcseppet, legalább 40 ezer apró élőlényt láthatunk benne. Ezeknek az életéről az Úr híven gondoskodik. Nem vagyunk-e mi drágábbak ezeknél? Bízd az Úrra bátran a jövő gondjait!

Élő állatok...

Most érkezünk el a legfontosabb dologhoz. Az óhéber szemlélet szerint a növények még nem részesültek az életben. Itt azonban a 21. és 24. vers egyaránt *élő állatokról*, vagy ahogy atyáink fordították, *lelkes állatokról* beszél. (A héber *naḫaš* szónak

¹⁹ Astarte nyugat sémita női istenség volt, a szidóniak, valamint a filiszteusok tisztelték, de népszerű volt Kánaánban és az ókori Izraelben is. Baál női társa volt. Ismert volt úgy is, mint akit a Vénusz bolygó naponkénti megjelenésével összefüggésben tiszteltek (ld. bővebben: van der Toorn, Karel & Becking, Bob & van der Horst, Pieter W.: *Dictionary of Deities and Demons in the Bible* [DDD], Eerdmans Grand Rapids, Michigan Cambridge, U. K., Brill Leiden, Boston, Köln, 1999. 109. kk.). A kánaáni népek felfogása szerint a termőföld anyaisztenségnek számított, akit Baál termékenyített meg. Az istenek tehát önmaguk voltak a termékenység erői. Az Ószövetségben gyakran többes számban fordul elő (1Kír 11,5; 2Kír 23,13).

²⁰ Astarte istennő nevét a héber *‘aštarat* (*‘aštar* > *‘aštarat* a *bošar* magánhangzóival) fejezi ki, a növekedést, a fajzást pedig az *‘aštarat*. Utóbbi szónak a termékenység jelentést tulajdonítani nem helyes (szemben Eduard Königgel, in: *Hebräisches und aramäisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Leipzig, 354.). A két szó etimológiai összefüggéseit ld. Botterweck, G. Johannes & Ringgren, Helmer: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Band VI., Verlag W. Kohlhammer Stuttgart, Berlin, Köln, 1989. 461.

általában lélek a fordítása.²¹) Ez a kifejezés az öntudatos életet jelenti, megkülönböztetve a növények öntudatlan életétől. Vagyis ebben az értelemben az öntudatos életet élő állatoknak is van lelkük.²² Azt hiszem, hogyha most sorba kérdeznénk az állatbarátokat, hogy az állatoknak milyen lelki tulajdonságait ismerték meg, vége nem lenne a megható vagy megdöbbenő példáknak, amikor egy-egy állat halálig tartó hűséget vagy jól kiszámított véres bosszúállást tanúsított. A legtöbb állatnál megfigyelhető az ösztönélet és az öntudatos élet összefonásának kettőssége. Ismerem egy farkaskutyát. Megható példája volt a hűségnek, a szeretetnek és az intelligenciának. De ha leszállt az este, rájött a vérszomj, és mindent szétépett, ami eléje került a vadászata során.

Tolsztoj meséli, hogy egy tűzvész alkalmával egy kutya az élete kockáztatásával kihozta egy házból a család kisgyermekét. Aztán még egyszer visszafutott, és alaposan összeégvé jött vissza, szájában a kisgyerek kedvenc babájával. Vajon ezt is gyermeknek tartotta-e a szokatlan nagysága miatt, vagy csak a kisgyerekeknek akart kedvére tenni? Ki tudja? Bibliánk mindenesetre azt mondja, hogy az állatokban *élő lélek* van. (Tolsztoj a „Tűzoltókutyák” c. írásában meséli ezt a Londonban megtörtént esetet Bobról, a tűzoltókutyáról. *FF*)

Aki olvasta Rudyard Kipling: Dzsungel könyvét, az bizonyára emlékszik még Balura, az okos barna medvére, aki Bagirával, a fekete párduccal együtt tanítja Maglüt, az őserdőbe tévedt emberkölyköt. A legnagyobb titok, amire meg tudja tanítani, az a *mesterszó*, amire a dzsungel minden lakosa azonnal a szövetségese lesz és még az életét is kockára teszi érte Csil, a kánya, Ká, az óriáskígyó, vagy Hāti, az elefánt. Ez a mesterszó így hangzik: „*Egy vérből valók vagyunk, te meg én!*” Nos, a Biblia itt erről beszél.

²¹ Lehet, hogy így van, de semmiképp nem helyes. Fordítói, exegetikai munkánkban minden esetben meg kell találnunk azt a megfelelő kifejezést, ami az adott igeverst tartalmát visszaadja. Mechanikusan sem a *nepes*-t, sem más szót nem fordíthatunk. Ha ezt tesszük, csakhamar a félremagyarázás csapdájába esünk. A héber a *nepes* szóval fejezi ki pl. azt, amit mi toroknak, nyaknak, kívánságnak, léleknek, életnek, személynek mondunk, de igen gyakran névmásként is használatos (ld. Wolff, Hans Walter: *Anthropologie des Alten Testaments*, 3. Aufl. Chr. Kaiser München, 1977.; Seebass, Horst szócikke a *nepes*-ről, in: Botterweck, G. Johannes & Ringgren, Helmer (Hrsg.): *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Band V., Verlag von Kohlhammer Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1986., Koehler, Ludwig & Baumgartner, Walter: *Lexicon in Veteris Testamenti libros*, E. J. Brill Leiden, 1958., G. Harder szócikkét a *psyche*-ről in: Coenen Lothar [Hrsg.]: *Begrifflexikon zum Neuen Testament*, Studien-Ausgabe Band 2., Theologischer Verlag R. Brockhaus Wuppertal 1977. 1112 kk., ill. Dihle szócikkét in: Friedrich, Gerhard [begr. Gerhard Kittel]: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd. IX. Verlag W. Kohlhammer Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz 1973. 604. kk.).

²² A *nepes* *hujjáb* (20) nem egyebet jelent, mint élőlényt (1Móz 2,19; 9,10. 12. 15-16; 3Móz 11,10. 46; Ez 47,9). 1Móz 1,30-ban is a lélegzet élet funkcióját fejezi ki (ld. Wolff, Hans Walter: *Anthropologie des Alten Testaments*, Chr. Kaiser München, 1977., 43.). 4Móz 6,6 versében viszont a *nepes* *me* összetételt találjuk, ami nem halott lelket jelent, hanem csak egy halottnak a *nepes*-ét, vagyis egy elhunyt személyt jelöl, egy meghalt individuumot. A *nepes* a Bibliában nem bír olyan jelentéssel, ami azt fejezné ki, hogy emberben vagy állatban létezne olyan belső, a halál által megsemmisíthetetlen lényeg, mely a testtől elválna. Ez görög gondolat lenne, ami nagyon határozottan megkülönböztetendő a héber gondolkodástól. Azt a következtetést levonni, hogy ebben az értelemben az állatoknak „lelke” van, nem tehetjük meg, mert a Szentírás a test és a lélek teljes, elválaszthatatlan egységét vallja. Állat és ember Isten teremtményeiként test és lélek. Az „és” azonban itt a szó legszorosabb értelmében kötőszó anynyira, hogy semmiféle elválasztást nem enged meg, legfeljebb megkülönböztetést.

Bruder Tier...

Most nézzük meg, hogy tudjuk-e mi így szeretni az állatokat? Schweitzer Albert, a 85 éves, őserdőben élő orvos írja az egyik könyvében: „*Megfoghatatlannak tűnt előítem – már akkor is, mielőtt iskolába kerültem –, hogy az esti imádságban csak az emberekért kellett imádkoznom. Ezért, amikor az édesanyám már imádkozott velem, és megkaptam a jóéjszakai-csókot, titokban még egyszer imádkoztam, és elmondtam egy általam szerkesztett utóimádságot valamennyi élőlényért. Valahogy így hangzott: »Jó Istenem! Oltalmazz és áldj meg mindent, amiben élő lélek van. Őrizd meg minden gonosztól, és adj nekik csendes álmot!«*”

Nyolc éves lehettem, amikor a barátommal parittyát csináltunk. Éppen húsvét vasárnapja volt, és hívtott, hogy menjünk madarakat lőni. Tudtam, hogy ez nem becsületes dolog, de féltem, hogy kinevet, és gyávának tart, tehát mentem. Megálltunk egy fa alatt, amelyen a madarak vidáman köszöntötték a reggelt, ügyet sem vetve ránk. A barátom betette a követ a parittyába, és intett, hogy én is töltsék. Szörnyű lelkiismeret-furdalásom volt, és titokban abban reménykedtem, hogy mellélövök. Ebben a pillanatban megszólaltak a templom harangjai. Az előcsengő volt, hogy egy óra múlva kezdődik az istentisztelet. De számomra ez mennyei üzenet volt. Eldobtam a parittyát, aztán nagyot kiáltottam, hogy a madarak mind elszálltak, és biztonságba kerültek a barátom parittyájával szemben is. Aztán hazafutottam.²³

A néma testvérek...

Egy újabb nehéz kérdés. Ha az embereknek az a feladata, hogy az állatokat szeresse, gondoskodjon róluk és ápolja őket, hogyan egyeztethető össze ez azzal, hogy az állatokat levágja, megöli, hogy a saját táplálékául felhasználja? Nincs igazuk a vegetáriánusoknak, akik csak növényi eredetű táplálékot esznek? A Biblia azt tanítja, hogy Isten eredetileg csak a növényvilágot adta az ember táplálékául, és csak az özönvíz után olvasunk arról, hogy az ember gyilkolással belenyúlhat az állatvilágba, hogy hústáplálékot szerezzen magának.²⁴ Hangsúlyozom: Isten nem így rendelte. De később megengedte. Azóta mindnyájan a teremtenyek halálából élünk.

²³ E mondat után egy újabb elkezdődik, de a következő lapon már a „*Néma testvérekről*” van szó. Láthatóan egy lap elveszett.

²⁴ A bibliai őstörténetek a világ eseményeit nem feltétlenül a krónikás igényességével tárják az olvasó elé. Nem is ez volt a szentíró célja, hanem a babiloni fogságban élők számára veszélyt jelentő idegen vallási, kulturális, szociológiai és nyelvi környezet okozta kihívásokra hitvallásos teológiai válaszok megadása. Értelmezésünk szerint nem a húsevéstől való tartózkodásról van itt szó (28-29), hanem az embernek az állatokkal szembeni fősége fejeződik ki abban, hogy míg az állatok füvet esznek, az ember gabonát és gyümölcsöt. Ugyanerre a főségre utal az állatok fölötti uralkodás parancsa. Mindenesetre az állatok megölésének parancsa vagy az erre való felhatalmazás nem olvasható ki az állatoknak az ember uralma alá hajtásából. Az embernek az állatokkal szemben azonban királyi tiszte van, ami összefügghet az emberiség történetének ama szakaszára való emlékezéssel, amikor az embernek halálos ellensége volt az állat. Vele szemben az embernek kiemelt szerepe van, amivel az ember emberlétét, főségét emeli ki a szentíró. Isten azonban eredendően nem akarta, hogy teremtett világában vér folyjon. Még az állatoké sem. Az állatok megevését csak a bűneset után, Noénak rendeli el Isten (1Móz 9,3). Barth azt írja, hogy az ember és az állatok számára megterített növényvilág asztala arra utal, burkoltan kimondódik általa az állati hús evésének tilalma, hogy az ember a másik életének a kárán teremthetné meg a megélhetése feltételeit. Az állatok megölése és a húsfogyasztás az Isten által elrendelt áldozat által nyeri el legitimitását (Barth, Karl: *Kirchliche Dogmatik*, III/1., Evangelischer Verlag A. G. Zollikon-Zürich, 1947. 238). Az állatok leölésével kapcsolatos megokolása figyelemreméltó, amikor így ír: „*Az állat és az ember közelsége feltétlen*

Ehhez most már csak annyit tehetünk hozzá: ahol ölni muszáj – a hentes, a vadász és a halász már ebből él –, ott, amennyire lehet, fájdalom nélkül tegyék, és sohasem önkényeskedésből. Egyik legnagyobb teológusunk, Barth Károly így mondta ezt: „*Gyilkolni az állatokat sem szabad. Az ember csak megölheti őket. De ezt is csak abban a tudatban, hogy az állatok nem az övéi, hanem Istenéi. És amikor megöli őket, akkor neki adja vissza, hogy aztán azt, amire szüksége van, vagy amit kíván, tőle kapja vissza. Az állatok megölése, hogyha Isten engedélye és parancsa alatt történik is, időtlen [Barth az „eszchatologikus” szót használja itt. FF] jellegű papi aktus: jó lelkiismerettel csak akkor véhető végre, ha [...] feltétlenül szükség van rá.*”²⁵

Ide tartozik még a kísérleti célokra használt állatok kérdése is. Néma testvéreink ők, amelyek végső fokon a mi érdekünkben pusztulnak el. „*Azok, akik az állatokon operációkat vagy gyógyszereket kísérleteznek ki, vagy betegségeket oltanak beléjük azért, hogy a nyert eredményekkel embereken segítsenek, nem szabad, hogy általánosságban megnyugodjanak azon, hogy kegyetlen cselekedetük értékes cél érdekében történik. Minden egyes esetben mérlegelniük kell, hogy vajon valóban szükséges-e az emberiség érdekében ezt az áldozatot egy állatra rábáritani. Gondosan ügyelni kell arra, hogy a fájdalmat – amennyire csak lehet – csökkentsük. Mennyit vétkeznek a tudományos intézetekben az elmulasztott érzéstelenítésekkel, amelyet az idő és a fáradtság kímélése miatt hagynak el. És mennyit vétkeznek azszal, hogy az állatokat csak azért kínozzák, hogy a hallgatóság előtt általánosan ismert jelenségeket bemutassanak. Éppen azszal, hogy az állat mint kísérleti alany olyan mérhetetlen sok kint szenvedett el a szenvedő emberiségért, megteremtődött egy új, egyedül álló szolidaritási viszony közöttük és közöttünk. Ebből mindnyájunk számára adódik az a kényszer, hogy minden teremtményért a lehető jót megtegyük.*”²⁶ A. Schweitzer az eljövendő Isten Országáról azt írja, hogy ott újból helyreállítatik a teremtett világ békessége.²⁷ „*És lakozik a farkas a bárányal és a párduc a kecskefűval fekszik, a borjú és az oroszlán-kölyök és a kövér barom együtt lesznek és egy kis gyermek őrzi azokat*” (Ézs 11,6 kk.).

Krisztus emberré létele tehát nemcsak a mi dolgunkat oldotta meg, hanem a többi élőlény előtt is megnyitotta az ajtót az új éghez és az új földhöz.²⁸ Amikor Jézus a pusztában a vadállatok között tartózkodott (Mk 1,13), az is azt jelenti, hogy az ő alászállása az egész elbukott teremtés számára gyógyulás. A Krisztus váltsága kozmikus váltság! Ebben az állatvilág is részesül. A mi bűnünk miatt veszítették el a

magával vonja azt, hogy az ember az állat megölésével valami olyat tesz, ami az emberüléshez nagyon hasonló” (KD, III/4., 401.).

²⁵ Barth, Karl: *Kirchliche Dogmatik*, III/4., Evangelischer Verlag A. G. Zollikon-Zürich, 1951. 403. Barth ugyanebben a gondolati egységben beszél arról is, hogy „*az állatok megölése ellentétben a növények és gyümölcsök mindenféle szűretelésével, megsemmisítés. Nem csupán részvétel a földből sarjadó, oly sok példányban szakadatlanul megújuló létösszefüggés természetében, hanem egy élőlény egyedi, egyszeri, számunkra nem átlátható, de nem is tagadható módon individualitásként létező megsemmisítése. A szűret nem töri meg a teremtés békéjét*” (i.m. 401. ld. még 399.).

²⁶ Barth Albert Schweitzerre utalva az állatvilággal és a növényekkel szembeni felelősség és ethos megrendítően szép példáit idézi fel (in: *Kirchliche Dogmatik, Die Lehre von der Schöpfung*, Evangelischer Verlag A. G. Zollikon-Zürich, 1951. 397. k.).

²⁷ Schweitzer, Albert: *Reich Gottes und Christentum*, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1967. 6.

²⁸ Az új ég és az új föld ígérésében (2Pt 3,13) keresztyén reménységünk kiterjesztődik az egész (!) teremtett világra. Nem csupán az emberre (ld. Cullmann, Oscar: *Unsterblichkeit der Seele oder Auferstehung der Toten? Antwort des Neuen Testaments*, Quell Verlag Stuttgart, 1986. 41). Mert Istennek nem-hogy csak a betegség és a halál nem akarata, hanem a hervadás és a megsemmisülés semmilyen formája sem, ami teremtményeit, a teremtett világot megronthatja.

békességet, de Krisztus által velünk együtt részesei lettek az új teremtés ígérének. A keresztyén embernek már ma keresni kell az állatokkal ezt az új viszonyt. Ennek az Isten előtti utolsó közösségnek a látásában az a kötelességünk, hogy védelmet, kíméletet, segítséget, bizalmat és örömet ajándékozzunk minden állatnak, amellyel találkozunk. Ezt várja tőlünk Isten.

Sorsközösségünk...

Abból, hogy testvérek vagyunk, következik végül, hogy az ember az állatokkal sorsközösségben él. A Prédikátor könyvében azt olvassuk: „*Az emberek fainak sorsa ugyan az, mint az állatoké. Az embernek nincsen semmi előnye velük szemben. Ugyanoda mennek mindketten, hiszen ugyanabból a porból lettek*” (Préd 3,19-20). Egy dologban azonban áthidalhatatlanul űr van közöttünk. A halál az ember számára mérhetetlenül nagyobb szerencsétlenség, mint a többi élőlény számára. Mert jóllehet a lovak, a tehén és valamennyi állat meghal egyszer, de ezek nem az Isten haragja miatt halnak meg. Luther szerint a halál az ő számukra csak egy bizonyos idői kellemetlenség csupán, amit Isten így rendelt, tehát nem valami büntetés. Ezzel azt akarja mondani, hogy az állatok halála – ellentétben az emberével – csupán a természeti törvény szerint következik be. Ezzel szemben az ember halála az Istennel való kapcsolatától függ. Mi azzal a céllal teremtettünk, hogy a Teremtő szava iránti engedelmességben éljünk. Halálunk tehát nem csupán a testi élet elvesztése, hanem könnyen lehet egyúttal az Istennel való utolsó kapcsolatunk elvesztése is! A Biblia azt tanítja, hogy az első ember bűne miatt az egész teremtett világ átok alá került. Vagyis az ember miatt kirótt büntetést az állatoknak is hordozni kellett. De az állat nem csak a mulandóságban és az átok hordozásában sorstársa az embernek, hanem a néki adott ígéretekben is.

[...] ²⁹

« TEREMTSÜNK EMBERT ! » ³⁰

TEXTUS: 1MÓZ 1,26-31

Ma Isten segítségével az ember teremtéséről beszélünk. Felolvasott ígénk arról szól, hogy a teremtéstörténet hatodik napján, amikor már minden elkészült, Isten megteremtette az embert. Ezért szoktuk mondani, hogy a teremtés koronája az ember. Mintegy piramisszerűen épül fel a teremtett minden, és ennek a teremtés-piramisnak a csúcsán van az ember.

Azt mondja Isten: „*Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra.*” Legyen valaki, akinek a virágok illatoznak, aki hallgatja a madarak énekét, aki gyönyörködik

²⁹ Az igehirdetés vége hiányzik.

³⁰ Az igehirdetés néhány gondolata előfordul a soron következőben is. Mégis egységes és egésznek tekinthető, ezért közöljük.

a napfelkeltében, szóval legyen egy élőlény, aki értelemmel és csodálattal szemléli mindazt, amit Isten alkotott, és hódolattal dicsérje a Teremtőt.

Vagyis úgy következik az ember a világmindenség nagy feltételéből, mint egy szonettben az utolsó sor csattanója a megelőző tizenháromból. Megjelent tehát az *ember*, a világmindenség roppant költeményének a csattanója – Isten képmása.

Igénk mondanivalóját három kérdésben foglalom össze: Először, hogy *az embert is Isten teremtette (I)*; másodsor arról szölok, *hogyan teremtette Isten az embert (II)*, végül arról, *miért teremtette Isten az embert (III)*.

I. Az embert is Isten teremtette

Ez az első, amiről a szentíró meg akar győzni bennünket, hogy az embert is Isten teremtette. Itt azonban nemcsak azzal a régi kérdéssel kell szembenéznünk, hogy „teremtés vagy evolúció,” hanem még sokkal nehezebbekkel is.

1) Mert van olyan tábor, amelyik azt tanítja, hogy nem Isten teremtette az embert a maga képére és hasonlatosságára, hanem az ember találta ki Istent és formázta meg a maga hasonlatosságára. Isten eszerint nem más, mint megnagyobbított, tökéletesített képzeletbeli ember, a papok találmánya, és pusztán arra szolgál, hogy rettegésben tartsák vele az embereket és uralkodjanak általa a jámbor híveken.

Ez nem is valami új keletű találmány. Xenophanés görög filozófus, aki Kr. e. 570-ben Kolophonban született, már azt híresztelte, hogy „*Homérosz és Hesiodosz minden gyalázatost ráfogtak az istenekre.*” Vagyis az istenfogalom relatív dolog. Ki-ki olyannak képzelet az isteneiket, mint saját maga. Kicsit gúnyolódva hozzá is teszi: „*Ha az ökröknek és a lovaknak keze volna, és festeni tudnának, isteneiket ökröknek és lovaknak festenék. Az etiópiaiak feketének, lapos orrúnak, a thrákok vörös hajúnak és kékszeműnek képzelet isteneiket.*” Szóval ki-ki a saját ízlése szerint, mert Istent minden ember saját maga alkotja magának. Így terjedt el a keresztyének között is, hogy Isten egy ősz hajú, nagy szakállú, jószágos öregember.

2) A másik tábor úgy látja, hogy ennél a pontnál éleződik ki legjobban az ellentét a Biblia és a természettudomány között. Mert vagy igaz, hogy az embert Isten teremtette, mégpedig úgy, hogy testét a föld porából formálta ki, és belelehelte az életet, vagy pedig a természettudomány tanít helyesen, miszerint az ember az evolúciós elmélet tanításával egyezően évezredek hosszú során állati előformákon át fejlődött ki homo sapienssé. Ezek az atyafiak odáig élezik a kérdést, hogy az ember vagy a bibliai teremtéstörténetet fogadja el az ember származására nézve irányadónak, vagy a fejlődést. Eszerint vagyunk hívők vagy nem hívők.

Ezeknek a testvéreknek mondjuk meg becsületesen, hogy a bibliai hit és a természettudomány csak akkor kerülhet ellentétbe egymással, ha belekaszálnak egymás területébe, ha túllépik a maguk korlátait. Ha a természettudomány metafizikai megállapításokat akar tenni – pl. hogyan keletkezett az élet, mi van a halálon túl, vannak-e szellemi valóságok – a bibliai hit pedig biológiai vagy paleontológiai igazságokat szögez le. Tehát, ha azon kezd vitázni, hogy hány évmillióval ezelőtt jelentek meg a madarak a levegőégben, vagy a halak a vízben. A Szentírás minderről egy szót sem beszél, csak arról tesz bizonyosságot, hogy mindezeket – az emberrel együtt – Isten teremtette.

3) Mit is mond az ember származásáról a természettudomány? Darwin soha nem tanította azt, hogy az ember a maga élő, ún. emberszabású majmok valamelyikétől származna. Abban az időben, több mint tízmillió évvel ezelőtt, amikor az emberszabású majmok megjelentek a földön már léteztek ún. hominidák, akiket talán az ősember őseinek lehetne nevezni. A hominizációs – emberré fejlődési – fázis csaknem félmillió generációja folyamán fejlődött ki aztán az ősember, akit legfeljebb húszmillió évvel ezelőtt lehetett volna egy kalap alá vonni a pongidák– az emberszabású majmok – őseivel, nagyjából közös családban a dryopitechusokkal, az erdei majmokkal.

A tudomány már csak presztízsből is óriási erőfeszítéseket fordít arra, hogy ezekhez az átmenetekhez leleteket produkáljon. De ha csak hézagtalanra tudná is tenni a sort, tulajdonképpen még mindig csak a „hogyan” kérdésre adna választ, de a „miértre” nem tudna feleletet adni. Pedig tulajdonképpen az izgalmas kérdés az, hogy miért történt mindez? Milyen céllal született meg az ember? A tudomány persze csak addig tud eljutni, hogy az ember biológiai származását kutatja. De ebből magát az embert még nem tudja megmagyarázni. Egy példával érzékeltetem. Nem gondolom, hogy mindenki látta közülünk Rómában Michelangelo Mózes szobrát. Nos, én hiába igyekeznék a legaprólékosabban leírni a szobor márványtömbjének a hegyből való kivésését, kiformalását, megszületését, a szobor márványtömbből való „evolúciója” még nem fejt meg a műalkotás mondanivalóját.

4) Az emberré lételezésében is a súlypont nem a külső testi kialakuláson van, hanem az ember emberré lételezésében, azon, amit egyedül a Biblia tud megmagyarázni. Mert az ember nem azzal lesz ember, nem azzal lesz minőségileg más, mint a többi teremtmény, hogy nagyobb a koponyaűrtartalma, vagy „hominid” formájú a mendencecsontja, hanem hogy Isten őt a vele való közösségre teremtette.

Hogy Isten teremtette az embert, a Biblia eme megállapításának az érvényén az sem változtatna, ha valaki egyszer bebizonyítaná, hogy az ember sok évmillión át valami állatokkal közös törzsből kiágazódva fejlődött volna ki a mai alakjára. Mert a hitünk akkor is az lenne, hogy Isten volt az, aki ezeken a fejlődési fokozatokon át végrehajtotta a fejlődést, az emberré válás csodáját.

Hogy az embert Isten teremtette, Dávid a 100. zsoltárban így fogalmazza meg: *„Ő alkotott minket és nem mi magunk, az ő népe és az ő legelőinek juhai vagyunk”* (3). Hogy aztán abból a bizonyos hominid lényből mikor lett olyan ember, akit a Szentírás az Istennel való közösségre hí el, ez a kérdés engem már tulajdonképpen nem is érdekel, mert a hitem szempontjából éppen olyan közömbös, mint ha azon vitatkoznánk, hogy a megszületendő embrió mikortól számítható embernek. A fogantatása, a megmozdulása vagy csak a születés pillanatától? Ezen is el lehet vitázni, de mi értelme? A lényeges dologra itt Augustinus mutatott rá: *„A magad számára teremtettél minket, és nyugtalan a mi szívünk, amíg tebened meg nem nyugszük, óh Uram.”*

Erről tesz bizonyosságot a teremtéstörténet a korabeli emberek nyelvén, és ezt kell nekünk a XX. század nyelvére lefordítanunk. Az *’ádám* szó az eredeti szövegben nem tulajdonnév, nem egy Ádám nevű férfit jelent, hanem az „ember” kollektív megjelölése. Magyarra egészen pontosan talán az emberiség szóval lehetne fordítani. A Biblia második lapján itt egyszerűen azt a tényt állapítja meg, hogy az emberiséget Isten teremtette. Beleértve téged is, engem is. Ez abban az időben valami

olyan hitvallástélt jelentett, mint amikor ma hívő szülők úgy adják hírül kisgyermekük születését, hogy Isten megajándékozott bennünket egy kisfiúval. Erre mondhatná egy hitetlen ember, hogy ugyan már, micsoda beszéd ez? Mi az, hogy Isten adta? Hiszen ez a gyermek a nemzés, a fogantatás, a terhesség, a szülés periódusainak a folyamatában jött létre. Nos, a szülők is tudják ezt. Nem is azt akarják ezzel mondani, hogy a gyermek az égből pottyant a bölcsőbe, hanem a természetes biológiai fejlődés folyamatában mintegy benne látják Isten teremtő munkájának a csodáját.

Ugye értjük, hogy az ember természetes származása és a teremtése nem is állnak olyan ellentétben egymással? A biológiai származás folyamatában történik az a csoda, hogy Isten azt mondja, teremtsünk embert. Így lett az ember.

II. Hogyan teremtette Isten az embert?

1) Igénkben Isten erre a kérdésre több feleletet is ad. Először is azt, hogy állatközelben. Figyeljük meg, hogy a hatodik napon az állatvilággal együtt teremtette Isten az embert. Legalábbis a szárazföldiekkel, a gerincesekkel egy időben. Biztos vagyok benne, hogy a szentíró ezt tudatosan szerkesztette így. Végül is be lehetett volna a hat napot úgy is osztani, hogy az egyik napon teremti Isten a növényvilágot, a másik napon az állatvilágot és azután a harmadik napon – megisztelve az ember méltóságát –, egy önálló teremtési napon csak az embert teremtette volna Isten.

De nem így történt. A hatodik napon Isten együtt teremtette az állatvilágot, és benne az embert. „Egerek és emberek” együvé tartoznak, ahogyan azt a modern írók is egybeszerkesztik.³¹ Egy napon lettek, testközelben vannak egymással. Ezt nem Darwin mondja, hanem a Mózes első könyve írója. No, de erről már legutóbb, az állatok teremtése kapcsán beszéltünk. Most csak néhány verset olvasok fel a Prédikátor könyvéből. „Isten kiválogatta az embereket, hogy meglássák, ők magukban véve az okatlan állatokhoz hasonlók. Az emberek fiainak vége hasonló az okatlan állatok végéhez, egyenlő végük van azoknak. Amint meghal az egyik, úgy meghal a másik is, ugyanazon egy lélek van mindegyikben, és az embernek nagyobb méltósága nincs az okatlan állatokénál, mert minden hiábavaló, [...] mindenik a porból való, mindenik porrá lesz” (3,18-19).

Íme, a Prédikátor is azt mondja, hogy az ember egyenlő az okatlan állattal. De figyeljük csak meg jobban a kifejezést! „...ők magukban véve...” – így olvastam. Igen, csak azért, mert két lábon járnak, még ha szemüveget is tudnak tenni az orrukra, „magukban véve” ettől még olyanok, mint az okatlan állatok. Testük ugyanolyan fizikai és kémiai törvényeknek engedelmeskedik, idegrendszerük, vérkeringésük, anyagcseréjük szinte azonos a magasabb rendű állatokéval. Ezt azért kell világosan látnunk, mert különben nem tudunk a *valóságos emberről* beszélni. Ha azt mondjuk, hogy az ember csak kikupálódott állat, csak test, csak anyag, akkor nem a valóságos emberről beszélünk. De ha mindig csak az embernek a lelkét emlegetjük, akkor sem a valóságos emberről beszélünk. Akár az egyik részét, akár a másik részét hanyagoljuk el, már az álmodozások és nem a valóság világában élünk.

Manapság vannak, akik arról beszélnek, hogy az emberiség történelme az állattannak egy fejezete csupán. Ezért az egyház a felelős, mivel évszázadok óta mindig csak az ember lelkéről beszél. Az embert nem az értelme különbözteti meg az állattól. Hiszen az ember az értelmét nagyon sokszor arra használja, hogy állatabb le-

³¹ John Steinbeck: *Egerek és emberek* című nagysikerű könyvére utal az igehirdető.

gyen az állatnál. Egyetlen állatnak sem jutna eszébe soha, hogy egy kízókamrában a másíknak lehúzza a körmét, vagy kifúrja a másík egézségés fogát.

Az ember abban különbözik az állattól, hogy nemcsak test, hanem lélek is. Az állat nem tud értelmesen beszélni, és nem tud szerszámmal bánni. Ez az óriási különbség. Hogy az állatok nem tökéletesednek. A pók ma is úgy fonja a hálóját, a méh úgy építi a sejtjeit, a fecske úgy rakja a fészket, mint évezredekkel ezelőtt. Ez náluk nem tudatos, hanem ösztönös cselekedet.

Na, és az ember? Száz évvel ezelőtt még nem ismerték a rádiót, a televíziót, nem volt repülő, telefon, egy gombnyomással bekapcsolható villany vagy központi fűtés. Ha csak állat volna az ember, és nem volna benne semmi több, hogy tudta volna mindezt elérni? Miért nem fejlődnek, miért nem alkotnak az állatok is hasonló módon? Ez a többlet a lélek az emberben. Mert az ember hozzátartozik az anyagi világhoz is, meg a szellemi világhoz is. Igen, állat-közelben van az ember, de mégsem állat, mert valami emberré tette. Így érkezünk el a második felelethez.

2) Hogyan teremtette Isten az embert? A maga lelkét lehelte belé. Ez tette emberré az embert.

Figyeljük meg, hogy amikor szövegünk a teremtés során az emberhez érkezik, Isten egy pillanatra megáll, és mintha csendben önmagával tárgyalna. „*És mondta Isten, teremtsünk embert a mi képünkre.*” Ott kezdődik a nagy különbség az ember és az állat között, hogy amikor Isten embert teremtett, gondolkodott, mérlegelt – ha szabad ilyen emberi kifejezésekkel illetni őt –, hogy vállalja-e azt a kockázatot, hogy embert is teremt. Mert hallatlan nagy rizikó volt embert teremteni. Az ige ezt akarja itt kifejezésre juttatni. A teremtés menete megállt, Isten szinte megtorpant: Érdekes-e ezt a kockázatot vállalni, hogy embert teremtsék, önmagamhoz hasonló, majdnem isteni lényt?

Hogy ez mekkora nagy rizikó volt, azt onnan is tudjuk, hogy Isten egyszülött Fiának, Jézus Krisztusnak bele kellett hálnia abba – és itt megint csak balga, emberi szavakkal tudom kifejezni magamat –, hogy „jóvátegyé” Istennek ezt a „meggon-dolatlanságát,” hogy embert teremtett.

Mi volt a kockázat abban, hogy Isten embert teremtett? Az, hogy az emberben megdicsőülhet a világmindenség, de az emberben el is pusztulhat a világ. Az emberben szégyenné, bünné válhat, és a bűn nyomán elpusztulhat az a világ, amit Isten szépnek és jónak teremtett. Gondoljunk az özönvízre! Szabad akaratot adott hát az embernek, hogy azt tegye, amit jónak lát, építsen vagy pusztítson. Az ember pedig rosszul választott. Isten persze előre tudta, hogy ez így lesz, ezért a világ fundamentumának a felvettése előtt, az örökkévalóság titkos tanácsában Jézus Krisztus elvállalta, hogy az idők teljességében eljön ebbe a világba, és amit az ember szétzilál, elpusztít, azt ő helyreállítja, visszaállítja az isteni rendet. Szakmai nyelven úgy mondanám, hogy Jézus Krisztus eleve vállalt golgotai áldozatára nézve vállalta Isten ezt a kockázatot, hogy embert teremt. Így történt, hogy mégis a saját képére és hasonlatosságára teremtett embert küldött ebbe a világba.

A Biblia tehát erről a kettősségről beszél itt, hogy az ember „állat-közelben” és „Isten-közelben” él. Ez életének a nagy feszültsége is. Ki nem érezte még magában, az indulataiban, dühkitöréseiben az állat indulatát? Ugyanakkor bizonyára átértük

már az istenközelséget is magunkban, amikor szellemi érintések záporoztak a lelünkre, amelyek igazságra, bűnbánatra, emberségre akartak segíteni.

Amikor a Szentírásban arról olvasunk, hogy Isten az embert saját isteni leheletével az egész teremtett világ fölé emeli, ezzel azt akarja elmondani, hogy Isten az embert önmagával hozza kapcsolatba. Bevonja a saját életébe, hordozójává, eszközévé teszi a saját lényének. Valami ilyen formán jelentkezik a mai emberi lényünkben az Isten lényege, mint ahogyan az adás megjelenik a rádiókészülékben. Megszólal benne, de nem belőle való. Mégis ez adja meg a lényegét az egésznek. Nélküle semmit nem ér az egész doboz. A rádiót éppen az teszi rádióvá, hogy megszólal benne egy kívülről jövő adás. Ugyanígy az embert is az teszi emberré, hogy megszólal benne Isten. Úgy van teremtve, hogy megszólíthatja őt Isten, és válaszolni is tud Istennek.

3) Hogyan teremtette Isten az embert? A harmadik feleletünk az, hogy a „*maga képére és hasonlatosságára.*”

A héber *šalām* szó tulajdonképpen szobrász szakkifejezés.³² Jelent plasztikát, apró szobrot, de jelenti a nagy állóképeket is, amikkel tele volt az ókori világ. Ma is

³² Az akkád *šalmu(m)* jelentése ‘szobor,’ ‘figura,’ ‘kép.’ Istenről, királyról, démonokról stb. is készítek ilyen ‘képet.’ Hasonlóan a babiloni kultúrában, jelentheti istennek vagy embernek a szobrát, szimbólumát. A király lehetett az istenség képmása, az istenségről készített szobor pedig nem csupán képmásnak számított, hanem ő maga volt az élő isten. Az egyiptomi kultúrában hasonló érteleme volt a képmásoknak. Az istenség szobra a test, melyben maga az istenség lakozik. A babiloni szobrok értelmezése kapcsán Livingstone azt írja, hogy a szoborban jelenlévő istenség visszavonhatta jelenlétét a kiábrázolásból, ha a képét megszenteltelítették. Újbóli jelenlétét csak bonyolult rituálékkal lehetett visszahozni (in: van der Toorn, Karel & Becking, Bob & van der Horst, Pieter W.: *Dictionary of Deities and Demons in the Bible* [DDD], Eerdmans Grand Rapids, Michigan Cambridge, U. K., Brill Leiden, Boston, Köln, 1999. 448. kk.). De befolyásos személyek vagy a fáraó szobra rejtett hatalmasság – Ka – tartózkodási helye. Az egyiptomi kultúrában ismeretes az istenképűség további demokratizálódása. Nem csupán az uralkodóra vagy befolyásos emberekre értelmezték az istenképűséget, hanem egészen általánosan emberekre is. Zimmerli közöl egy szemelvényt ezzel kapcsolatban: „*Az ő képmásai [az emberek], tagjaiból jöttek elő*” (Zimmerli, Walthert: *Die Urgeschichte, 1. Moses 1-11*, Zwingli Verlag Zürich-Stuttgart, 1967. 75.). Hogy a szobrok uralmi terület behatárolását (is) jelentették volna, vagy fennhatóságot, azt a fentiekből direkt módon nem olvashatjuk ki.

A mondat folytatásában a *šmūt* szóban a *šalām* tompítása olvasható ki, hogy tehát nem azonosság-ról (*šalām*) van szó, hanem csak hasonlóságról (*šmūt*), ld. Zimmerli: im. 75. Ugyanakkor azonban a kontextus vizsgálata azt mutatja, hogy a két szó tartalma még sincs annyira messze egymástól. A *šmūt* némelykor gyakorlatilag a *šalām* értelmében fordul elő (1Sám 6,5. 11; *šalām* [Ez 23,14] = *šmūt* [Ez 23,15]). De vajon hendiadionról van szó és nem többről? Papi szerző esetében nehezen képzelhető el. A LXX 1Móz 1,26-ban különbséget tesz *eikón* és *homoiósis* között, a Vulgata *imago*-t és *similitudo*-t említ. Jóllehet a *šalām* és a *šmūt* jelentése fedheti egymást (v. ö. 1Móz 1,27, 5,1. 3; 9,6), azonban aligha lehet véletlen a 1Móz 1,26-ban a két szó egymás mellé állítása. Feltételezzük, hogy a P, akire a pleonazmus nem jellemző, az egyes kifejezéseket tudatosan használta, valamiért mégis csak egymás mellé állította őket. Értelmezésünk szerint nem lehet egyéb, mint az, hogy a finom különbség – ami a két szó között mégis csak megvan – kifejezze a *šalām* jelentéstartalmának tompítását a hasonlóság (*šmūt*) irányába. A *kidmütēnū* formula Hans Walter Wolff szerint talán attól a félreértéstől igyekszik megóvni, hogy a megfelelés csak az identitásra céloz, nem pedig a hasonlóság ellenére meglévő különbözőségekre (in: *Anthropologie des Alten Testaments*, 3. Auflage Chr. Kaiser München, 1977. 236.).

Az ember nem direkt módon Isten képmása, hanem az isteni lényegé. Ez az értelem csendül ki a Zsolt 8,6 verséből is: „*kevéssel tetted őt kisebbé,*” mert az „*lobim*” szó a zsoltárvers folytatásában nem

gyönyörködhetünk a fennmaradt darabokban. A tudósok kiderítették, hogy az ókori világban szokás volt a nagy forgalmi csomópontokon felállítani egy-egy *šalamet*, egy állóképet, annak az uralkodónak a hasonmását, akinek a hatalmi körébe tartozott az az út. Amikor az egyiptomi uralkodók felállítottak ilyen állóképet, az azt jelentette, hogy ez itt Egyiptom! Itt én uralkodom. Vigyázz, mert itt egyiptomi fennhatóság alatt vagy, Egyiptom törvényei szerint ítélik meg a cselekedeteidet. Ugyanígy tettek az asszírok és a babilóniaiak is.

Ezt kell tudnunk, ha meg akarjuk érteni azt a kifejezést, hogy Isten az ő „*képére és hasonlatosságára*” teremtette az embert. Az egyiptomi fáraónak megvolt a maga hatalmi köre, oda felállította a szobrait. Isten hatalmi területe ez a világ, ide állította az embereket – a saját képmásait –, hogy jelezzék, ez a világ Istené, ő teremtette, ő az Ura, a Gazdája, itt minden a hatalma alatt van. Mi persze magasabb rendűek vagyunk, mint az egyiptomi vagy babiloni kőszobrok. Am ugyanaz a rendeltetésünk. Emlékeztetni a világot arra, hogy Isten helytartói, mintegy a megbízottai vagyunk.

Az „Isten-képmás” tehát nem azt jelenti, hogy a láthatatlan Isten is valahogyan olyan formán néz ki, mint az ember, csak sokkal nagyobb méretekben. Az istenképesség az ember hivatásában, rendeltetésében rejlik. Meg kell azonban állnunk ezen a ponton, mert ez az istenképesség valahol széttört a világban. Ki a felelős ezért? Babilonban – ahol ez a leírás keletkezett – azt mesélték az Enuma eliš című eposzban, hogy Marduk, a világteremtő isten, amikor rendezte az őskáoszt, kettévágta Tiamatot, a gonosz tengeri szörnyet, és belőle teremtette meg a világot úgy, hogy egyik feléből az eget, a másik feléből a földet alkotta meg. Tehát a gonosz, a rossz bele van teremtve a világba végzetszerűen. Ezek után teremtette Marduk az embert. Kingu³³ vérével összegyúrt vörös agyagból teremtette az istenek képére³⁴ és hasonlatosságára. Ez a mítosz nyelven azt jelenti, hogy az ember nem tehet arról, hogy olyan, amilyen. Halandó, hiszen a földből vétetett és bűnös, hiszen a Kingu vére (=lelke, élete) van belegyúrva.

Így menekül az ember a bűn problémája és a felelősség alól. Babilonban a bűn annyi, mint végzet. Az ember nem felelhet érte. Egyedül a rítussal tudja tisztázni magát. A Bibliában azonban az embernek az a feladata, hogy Istenre tekintsen. Ha rosszat tesz, nem a teremtétségben van az oka, hanem saját maga felelős érte.

Istent jelent, hanem isteni lényeket. Az ember ³⁰*lobím*-szerű lénynek teremtetett. Az ember több, mint a mező virága és az ég madarai (Mt 6,26. 30; 10,31). Kiemelt szerepe van, de nem rendelkezik a teremtett világ felett teljhatalommal, mert a világ továbbra is Istené (Zsolt 24,1). Amiként a *šalamet* az ókori világban valamiképpen az istenség vagy az uralkodó reprezentánsa volt, akként az ember Isten megbízatásából, mintegy a reprezentánsaként van a többi teremtmények között. Ebben van istenképességének tartalma.

³³ Kingu Tiamat fia, majd Tiamat férfi párja Apsu halála után a férje. Tiamat nagy hatalmat adott neki, és neki adta a sors táblát is, melyet Kingu szíjjal felerősítve a mellkasán hordozott. Marduk megakadályozta ennek a tervnek, Kingu hatalmának a kiteljesedését, ezért megölte őt. Elvette tőle a sors táblát, melyet a jövődöbben már ő hordott. A megölt Kingu vérével agyaggal összegyúrva teremtette meg az embert.

³⁴ Az Enuma eliš mítoszban szereplő Apsu (édesvízi áradás) volt az őszkedet istene, akinek Mummu Tiamattal (sós vízi áradat) közös isteni gyermeke volt Lahmu, aki után Ansar, majd Anu, következett az isteni nemzetség táblázatban, aki Nudimmudot nemzette. Ansar istennel kapcsolatban azonban még azt olvassuk, hogy isteni gyermekét – Anu istent – önmagához hasonlatosnak alkotta gyönyörűséggel, Anu pedig Nudimmudot nemzette a maga képére.

Éppen ez az evangélium. Isten nekünk adta a maga képét, s amikor mi azt bűnösen, öntudatosan megrontottuk és elvesztegettük, ő felvette a mi képünket és megjelent közöttünk az ő dicsőségének visszatükröződése, az ő valóságának képmása, a testté lett ige, Jézus Krisztus. Magára vette bűneink hatását. Engedte, hogy pusztítsa őt, mert maga magán akarta megmutatni a bűn istenkép-romboló erejét. Betegségeinket viselte, fájdalmainkat hordozta, bűneinktől megrontott. De a sebei által meg is gyógyulánk (Ézs 53,4-5). Mert amikor eleget tett értünk, érdemét Isten nekünk tulajdonította, és így Istenhez immár nem a magunk megrontott és elvesztett lelki képével közeledünk, hanem azzal, amit ő ruház reánk, ha hittel elfogadjuk, amit értünk tett.

4) Végül arra a kérdésre, hogyan teremtette Isten az embert, még egy választ olvastunk: „*Férfiúvá és asszonyá teremtette őket*” (27). Említettem már, hogy Isten nem egy Ádám nevű férfit teremtett, mert ez a szó tulajdonképpen „embert,” „emberiséget” jelent. A szó tehát nem egy konkrét személyre, hanem egy elvonatkoztatott fogalomra utal. Mint ahogyan nincsen „virág” sem, csak rózsza, jácint vagy viola, éppen így a valóságos életben sem az „emberrel,” hanem mindig férfiakkal vagy nőkkel találkozunk, és sem férfi, sem a nő nem hordozza önmagában az emberlét teljességét. Férfi és nő együtt alkot egy emberpárt, és egymást segítve, egymást kiegészítve valósítják meg az embervoltukat.

Érdekes, hogy a legtöbb ember úgy éli át ezt az ügyet, hogy én a létem centrumában ember vagyok, és csak valahol a létem perifériáján, valahol a test tájékán vagyok férfi vagy nő. Ez azonban nem így van. Létünk legbensőbb centrumában is férfiak és nők vagyunk, és ez onnan bentről mindenféle életmegnyilvánulásunkra azonnal kisugárzik. Az orvostudomány beszél arról, hogy nemcsak az ún. nemi jegyekből lehet megállapítani, hogy férfi valaki vagy nő, hanem minden egyes sejtje, szövete más a férfinak, mint a nőnek. Nem úgy van, hogy „lokálisan” – tehát itt-ott – más a férfi és más a nő testi mivoltában, de ettől függetlenül a test nagy része általános emberi test volna. Totálisan más az egész emberi test a férfi változatban és más a női változatban. Ez nemcsak a test vonatkozásában van így, hanem a lélek esetében is. Egész lényünk legbensőbb centrumáig vagy férfiak vagyunk, vagy nők.

Úgy, ahogyan a Szentírás tanítja, hogy amikor Isten megteremtette az embert, „*férfiúvá és asszonyá teremtette őket.*” Az, ahogy férfiak és nők vagyunk, küldetést jelent. Azt, hogy a férfi kibontakoztassa a maga férfias, a nő pedig nőies mivoltát.

Az eszperantó mozgalom lapjában jelent meg egy érdekes cikk. Az írója három városban meglátogatott három eszperantó csoportot. Az egyikben csak férfiak voltak, a másodikban csak nők, a harmadikban vegyesen. Ahol csak férfiak voltak, ott a szellem működött, a nyelvet továbbfejlesztették, de az egész egy kicsit rideg volt. A női csoportban volt valami édeskés, romantikus, szentimentális. Hiányzott belőle az erő és az irány. Kávézó hölgyek kedves együttese volt. A harmadik városban, ahol férfiak és nők is voltak, pezsgett az élet. Tele voltak ötletekkel, lendülettel. Az a tudat, hogy férfiak is és nők is vannak, fegyelmező és serkentő erő volt. Melegséget, de erőt is adott. A nők jelenléte a férfiakat arra serkentette, hogy bontakoztasák ki a képességeiket.

Ha képpel szeretném kifejezni magam, az elektromosság azért hathatós erő a világon, mert van pozitív és negatív pólus. Erőáramlás van a pozitív pólustól a ne-

gatív pólus felé. Isten az embervilágban is ilyen ellentétes pólusokat állított fel, és közöttük is szakadatlanul folyik az erőáramlás. Istennek az a gondolata, hogy miközben feszültségi állapotba kerülnek, hatnak egymásra, s eközben ez az erő szép teljesítményekre lendíti őket.

Jaj, ha olyan „rövidzárlatos” lesz a dolog, hogy a férfi az élete végső célját csak a nőben látja, vagy fordítva! De az is baj – ez egyik-másik egyház gyakorlata –, ha el akarják fojtani ezt az Istentől kapott adományt, és azt mondják, hogy az egymás iránt való vonzódás bűn. Tehát akkor meg akarják öldökölni magukban ezt az ösztönt. Bizony nehéz a két zátony közötti hajózás.

Bizonyos, hogy ez az ún. „szexuális töltés” tulajdonképpen „élet-töltés.” Nem arra való, hogy mindig csak szerelmi élményekben süljön ki. Ennek az élet-töltésnek a nagy részét át kell váltani magasabb rendű emberi teljesítményekre, úgymint szeretetre, szolgálatra, tudományos vagy művészi alkotásra, jó barátságra, lelki közösgre. Ez az értelme annak, hogy Isten férfiúvá és asszonyá teremtette az embert.

Mi, magyarok az asszonyt nem szoktuk „embernek” számítani. A falusi asszonyok még mindig úgy beszélnek a férjükről, hogy az „emberem.” Ha ketten mennek az úton, arról is azt mondják, egy ember meg egy asszony megy ott. A Biblia szerint az embert férfiúvá és asszonyá teremtette Isten. Tehát az asszony is embernek számít. Egyedül egyik sem egész ember. Ketten együtt (!) viselik Isten képmását.

Platon, a görög filozófus, aki nem tudott semmit erről a bibliai elbeszélésről, lényegében ugyanezt mondja el az ember teremtéséről. Valamikor az istenek csak egy embert teremtettek, és kettévágták. Ez a két külön rész sóvárogva keresi a társát, mert csak a másik által lesz egész és boldog, ha azt, akihez valamikor az idők előtt tartozott, megtalálja és vele testileg, lelkileg eggyé válik.

Az ember teremtése ezzel a mondattal végződik: „*És látta Isten, hogy [...] íme, igen jó*” (31). Ti most azt mondjátok, hogy a valóság épp az ellenkezője annak, amiről én itt beszélek. Pedig az ember gonosz, minél magasabb a műveltsége, minél szédületesebb a kultúrája, annál inkább gonosz. Hogy lehet ez? Hiszen amikor Isten megteremtette az embert, azt olvassuk, „*látta Isten, hogy jó.*” Tehát, hogy megfelelő Isten céljainak.

A görög mondavilágban olvasunk arról, hogy valaki egyszer sárkányfogakat dobált el, amikből azonnal harcosok születtek, akik rögtön egymás torkának estek. Hát nem ilyen az ember? Mi történt velünk, hogy a költő így panaszkodik:

*„Az emberfaj sárkányfog-vetemény.³⁵
Nincsen remény, nincsen remény.”*

(Vörösmarty Mihály: Az emberek)

Az történt az emberiséggel, hogy széjjeltört, elveszett rajta az Isten képe. Úgy szét-tört, mint amikor egy templomot feldúlnak a pusztító barbárok. A föld kietlenné vált, mert a bűn közöttünk járt, és ellopta rólunk az Isten képmását.

Mit lehet tenni azért, hogy az emberen újra restauráljuk az Isten képét? Nos, itt érkezünk el a titkok titkához. Isten kiformálta valamikor rajtunk a maga képét, és mi azt megrontottuk, elvesztettük. Ő felvette a mi képünket, és megjelent közöt-

³⁵ Id. 49. lábjegyzetet!

tünk a testté lett ige, Jézus Krisztus. Gonosz világba érkezett. Ezért az istenkép az ő arcán sem volt dicsőséges. Ahogy a próféta mondja: „*Nem volt neki alakja és ékesége, és néztünk rá, de az ábrázata nem volt kívánatos. Utált volt és emberektől elbagyott, fájdalmak férfija, betegség ismerője*” (Ézs 53,2-3). Azért volt ilyen, mert mi, akik megrontottuk az istenképet a bűneinkkel, ellene támadtunk. Ő pedig magára vette a bűneinket, mert önmagán akarta megmutatni a bűn istenképet romboló erejét: „*Betegségeinket ő viselte, fájdalmainkat hordozta és azt hittük, hogy ostromoztatik, verettetik és kínoztatik Istentől, pedig ő megsebesítettett a bűneinkért, megrontatott a vétkeinkért, békességünknek a büntetése van rajta, és az ő sebei által gyógyultunk meg*” (Ézs 53,4-5).

Így tett Jézus eleget értünk, s mivel az érdemét Isten nekünk tulajdonította, ezért Istenhez már nem a magunk bűn által megrontott képével közeledünk, hanem azzal, amit ő ruház ránk, ha hittel elfogadjuk, amit értünk tett. Istennek éppen az a csodálatos, helyreállító, újjáteremtő munkája, hogy Krisztusban és Krisztusért minket az ő Fia ábrázatához hasonlónak tesz, és azt a szeretetet árasztja reánk, amely atyai szívéből egyszülött Fiára áradt.

A helyreállított istenkép tehát nem egyéb, mint a Szentlélek által Krisztusban újjászült, újjáteremtett ember. Olyan ember, aki a Krisztusé, aki szembefordult a világgal, aki Krisztusban Istené lett, és Isten az övé. Tehát ebben a világban a krisztusi ember az Isten képe. Aki Krisztusban Istent helyesen ismeri, magát naponként boldogan neki áldozza, és Krisztusban Istennek engedelmeskedik. Az ilyen emberre mondja a Szentírás, „*látta Isten, hogy jó.*”

AZ EMBER TEREMTÉSE³⁶

LECTIO: ZSOLT 139,1-6. 13-18

TEXTUS: 1MÓZ 1,26-31; 2,4/B-7

Nézzünk egyszer szembe azzal a kérdéssel, hogy miért teremtett Isten embert is a földre? Mi volt vele a célja? Mit vár tőlünk Isten?

I. Manapság a kereszténységet sokan idejétmúlt dolognak tartják. Különösen az „őstörténetek” miatt ér sok támadás bennünket, mivel ezek nem hozhatók összhangba a tudományos kutatások eredményeivel. Vajon a tudomány tényeit elfogadó ember lehet-e egyszersmind hívő ember is? A Biblia még a geocentrikus, fix-firmamentumos világképről beszél. Arról, hogy a világmindenségnek a Föld a közép-pontja, és az ég úgy borul föléje, mint egy sátor. Hogyan lehet ebben a XXI. század úrkutatásban járatos embere? Tényleg eljárt az idő a templom és a Biblia felett? Hiszen egyikünk se akar olyan szánalmas tévedésbe esni, mint a középkori egyház,

³⁶ Ebben az ígéhirdetésben több elem megegyezik vagy hasonlít az őstörténetekről mondott első prédikációban elmondottakkal, ami azzal magyarázható, hogy bizonyára nem ugyanazon hallgató-ságnak mondta el őket Bajusz Ferenc professzor.

amely a tradíció betűihez való ragaszkodása miatt Galileit inkvizíció elé állította, Giordano Bruno alatt pedig meggyújtotta a máglyát.

Vannak, akik a hit és a tudomány feszültségét úgy akarják elintézni, hogy a hívő embereknek ezeket egyszerűen el kell hinni. Hiszen „hinni” éppen azt jelenti, hogy igaznak tudjuk elfogadni azt is, amit az eszünk fel nem ér. Majd az örökkévalóságban minden megvilágosodik! De okos beszéd ez? Ma is sokan szembe akarják állítani a hitet és a tudományt. Pedig ezek nem „ellentétei” egymásnak. A hitnek a hitetlenség, a tudománynak a tudatlanság az ellentéte. A tudományos feltevések másfajta tudomány feltevéseivel állnak szemben. Muraközy Gyula az írja: *„A tudományos hipotézisek legtöbbször csak arra jók, hogy az illetőknek nevet szerezzzen, pályáját egyengesse, vagy, hogy néhány fanatikus ember ezeknek a hipotéziseknek a pálcájával beverje a templomablakokat.”*

A Biblia nem természettudományos szakkönyv. Igazság az is, hogy a háromszög belső szögeinek összege 180 fok. De a Biblia nem ilyen igazságok gyűjteménye. Faraday, a nagy fizikus naponként olvasta a Bibliáját. De az indukált áramok törvényét nem a Bibliából tanulta! Mert amikor Isten a teremtésről szóló ígéretet adta az ő népének, akkor „igét” adott és nem természettudományt. Amikor Isten a teremtéstörténetet elmondta, akkor lelkigondozást végzett és nem fejtárgyást.

Ami nyilván az jelenti, hogy nem csillagászati, geológiai vagy éppen elvont filozófiai problémákat akart megoldani, hanem bátorítást, vizsgáztatást akart adni a megrémült embereknek. Gondoljunk vissza a Kr. e. VI. évszázadra! Júda és Jeruzsálem népét Babilonba deportálták. Velük vitték rabszíjon a papokat is. A Két-folyó mentén az emberek bálványokat imádtak. Kőben, fában, levegőben sok „isten” élt körülöttük. Ezeket az isteneket hatalmasoknak és kiszámíthatatlanoknak gondolták. Egymással ugyanúgy háborúkat folytattak, mint a görög istenek az Olymposon. Ez az istenharc persze időnként végigsöpört a földön is, ahol emberek estek áldozatul. Ebből a hitből az a szomorú életérzés támadt, hogy az ember tehetetlen az istenekkel szemben.

Ebben a szellemi környezetben szólalt meg Istennek a teremtésről szóló ígéje az első fejezetben. Nem a fizika és nem a biológia felől közelíti meg a kérdést, hanem tulajdonképpen lelkigondozást végez, valahogy ilyen formában: Ne féljete, ne reszketsetek a csillagoktól, a sorserőktől! Nem vagytok kiszolgáltatva nekik! A világnak Isten az ura, mert a világot Ő teremtette. Ő egyedül. Rajta kívül nincs más Isten. A Nap, a Hold és a csillagok, minden neki engedelmeskedik. Ezt úgy szemlélteti, hogy Isten a félelmetes babiloni Napistent, Holdistent és a csillagokat úgy „aggatja fel” az égboltozatra, mint ahogy a pásztor a kalapját felakasztja egy szögre. Mert a bálványok semmik!

A Bibliát tehát két és félezer évvel ezelőtti emberek írták le, és olvasták először. Ők értették. De mit ért meg belőle a mai ember? Isten, aki úgy szerette a világot, hogy az egyszülött Fiát is odaadta érte, bizonyára nem akarja, hogy az egyszerű emberek ne tudják megérteni a Szentírást. Mélyebb megértése nem lehet csak a tudósok előjoga. Ha Jézus azt mondta, hogy ebben van az örökélet (Jn 17,3), akkor nyilván az a legfontosabb dolgunk, hogy a Szentírás emberi oldala mellett az isteni oldalát is megismerjük. Magyarul, a korabeli szövegből, a korabeli mondanivaló szavaiból kibontakoztassuk az örökkévaló mondanivalót!

II. Régi kérdés: teremtés vagy evolúció? Már Arisztotelész is tanította az önnemzés, az autogenezis elméletét, hogy az élettelen anyag bizonyos feltételek alatt átalakul élővé. Az ember tragédiájában, amikor Ádám le akarja beszélni a tudóst, az lázasan feleli:

*„Egy szikla kell csak és életre jó!
Ádám: De ezt a szikrát, ezt honnan veszed?”*
(Tizenkettedik szín)

Nem akarok vitázni azokkal, akik az evolúció elméletét vallják, tehát hogy az ember évezredek hosszú során állati előformákon át fejlődött ki emberré. Darwin egyébként soha nem tanította, hogy az ember közvetlenül a ma élő, úgynevezett ember-szabású majmok valamelyikétől származna. Néhány tudós két évszázada keresi ezt a közbülső lényt, illetve ennek a csontvázát, aki félig ember, félig majom. Ezért írja a Szentírás, hogy Isten mindent a „maga neme szerint” (1Móz 1,12. 21. 24) teremtett. Persze lehet ízléstelenkedni. Például egy ló szerelemre gyullad egy számár iránt. A gyerekek, az öszvér azonban nem szaporodik tovább. Zsáksutca. A fajok között – a természet rendje szerint – nincs átmenet. Isten külön teremtett embert.

III. Mikor történt mindez? Nem tudjuk. A filozófusok régóta vitáznak azon, hogy mi volt a világ ősprincipiuma? A tűz vagy a víz? A mozgás vagy a csend? A Biblia azt tanítja: *„Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet.”* Isten volt a kezdet. A zsidók az állítják, hogy Krisztus születése előtt 3761 évvel. Tehát ők ma, ha jól emlékszem, 5764 körül járnak. A keresztyének közül Ussher írországi érsek és Lightfoot angol professzor³⁷ a Biblia „alapos tanulmányozása után” arra az eredményre jutott, hogy Isten a világot Kr. e. 4004. október 23-án reggel 9 órakor teremtette. Mintegy száz évig ezt a lelkiismeretesen kikutatott dátumot tartották egyedül érvényesnek. Aki valami korábbi időpontra gondolt, azt eretneknek tekintették. A mai geológusok és csillagászok azonban százezer években gondolkodnak. Sőt pár hónappal ezelőtt néhány olasz tudós meg a bochumi egyetem munkatársai egy földalatti barlangban végzett vizsgálat során megállapították, hogy mivel a termonukleáris folyamatok a Föld belsejében lassabban folynak le, mint korábban számították, így a világ és az élet keletkezése az eddigi 13 milliárd 700 millió évről valószínűleg kitolódik 14 milliárd 700 millió évre. Már a múlt század elején Edwin Hubble a Wilson-hegyi obszervatórium segítségével megállapította, hogy a Tejútrendszer tágul, és hogy a két csillagköd közötti távolság 1300 millió év múlva kétszeresére növekedik.

Nem könnyen áttekinthető számok ezek a magyarok ezer, az egyiptomiak hat-ezer vagy a kínaiak nyolcezer évre visszatekintő történelemszemlélete számára. A Biblia sehol nem említi, mikor keletkezett a világ. A „kezdet” ama ősdátum, ami mögé nem lehet úgy bekukucskálni, mint a színpadon a kulisszák mögé. Luthertől egyszer megkérdezte valaki: Mit csinált Isten a világ teremtése előtt? Az felelte: az erdőben vesszőket vágott a haszontalan kérdezősködők hátára! Egy dolog kétségtelen. A Föld és az egész világmindenség a tudomány szerint sem öröktől fogva való, hanem valamikor kezdetének kellett lennie. Ha pedig nem öröktől fogva való, ak-

³⁷ Ld. 2. számú lábjegyzetet.

kor nem lehet önmagától való sem, mint az Örökkévaló, akinek nem volt kezdete és nem lesz vége. Azon is értelmetlen vitázni, hogy ez a teremtés hat nap alatt vagy hat mozzanatban történt. A szentíró a „napokkal” elsősorban azt akarta kifejezni, hogy a világ nem önmagától emelkedett felfelé, hanem minden egyes fokozatra a teremtő kéz emelte fel. A növényeket és az állatokat „az ő nemük szerint” állította be Isten a földre, tehát a fajok nem egymásból fejlődtek, az embert pedig azért teremtette a saját „képére és hasonlatosságára” (1Móz 1,16), hogy a különböző nemek között Isten képviselőjeként járjon a földön.

IV. A teremtés hatodik napján, mikor már minden elkészült, akkor teremtette Isten az embert. Ezért szokták az mondani, hogy a teremtés koronája az ember. Én ezzel nem dicsekednék! Itt most azt kell megérteni, hogy a Biblia az ember teremtésének nem a biológiai oldaláról beszél, hanem a hitéről tesz bizonyosságot. Ez a leírás egy hitvallás. Valami olyan, mint amikor a hívő szülők úgy adják hírül a kisgyermekük születését, hogy Isten megajándékozott bennünket egy kisfiúval. Erre azt mondaná egy templomba nem járó ember, hogy ugyan már, micsoda beszéd ez? Mi az, hogy Isten adta? Hiszen ez a gyerek a nemzés, a fogantatás, a terhesség és a születés periódusának a folyamatában jött létre! Nos, a szülők is tudják ezt. Nem is azt akarják ezzel mondani, hogy ez a gyermek az égből pottyant oda a bölcsőbe, hanem a természetes biológiai fejlődés folyamatában ők Isten teremtő munkája csodájának mintegy a folytatását látják. Most nézzük meg a leírás néhány részletét.

V. Figyeljétek meg, a teremtés mind a hat napján azt mondja Isten: „*legyen.*” Íme, „*legyen*” szavára állt elő minden. Ég, föld, tenger, növények, állatok. De az embernél azt olvassuk, hogy teremtsünk, alkossunk embert! Az embernek az az érzése, mint ha Isten is egy pillanatra megállna: Ezt a dolgot meg kell beszélni! De kivel? Miért van itt többes szám? Két nagy tábor áll szemben egymással. Akik mintegy védeni akarják a Bibliát, azt mondják, hogy már a világ fundamentumának fölvetetése előtt minden eldőlt az örökkévalóság titkos tanácsában az Atya, a Fiú és a Szentlélek között. Ezt a tételt bibliai textusokkal is igazolni próbálták, hiszen János azt írja: „*Kezdetben volt az Ige [...] minden általa lett és nélküle semmi sem lett*” (Jn 1,1-3). Isten Lelke pedig már kezdetben ott lebegett a vizek felett (1Móz 1,1-2). (Vagyis akik így gondolkodnak, a többes számot a Szentháromságra értelmezik. FF)

A másik tábor szerint a környező pogány népek hatása ez a fogalmazás. Például Babilóniában a teremtésről szóló „Enuma eliš” legenda elmondja, hogy miután az istenek megölték az őssárkányt, összeült az istennek a tanácsa, ahol elhatározták, hogy embert teremtenek. De gondoljuk meg, az Ószövetséget ókori emberek az ókorban élő embereknek írták, akik Istent, a világ urát és királyát is valahogyan úgy képzelték el, mint a hatalmas földi királyokat, akiket körülvesz egy pompás királyi udvartartás. Emlékezzünk Mikeás prófétára, a Jimla fiára, aki azt mondta Josafának, Izrael királyának: „*Láttam az Urat, trónján ülve és az egész mennyei sereg ott állt a jobbján és balján*” (1Kir 22,19). Ugyanígy kezdődik a Jób könyve is, amint a Sátán az Úr előtt

sokak jelenlétében rágalmozza Jóbót (Jób 1,6). Ézsaiás is magas trónon ülve, hatalmas udvartartással látta az Urat, mint egy nagy, keleti királyt (Ézs 6,1).³⁸

A szentíró egyébként csak azt akarja érzékeltetni, hogy Isten maga is érzi, milyen kockázatot vállal, amikor embert teremt, aki dönteni tud majd a saját léte és sorsa felől. Aki tud emberséges meg emberségtelen is lenni. Az nem jó kifejezés, hogy egy ember „elállatiasodik.” Egy állat csak akkor támad, akkor öl, ha fél, vagy éhes. Egy állatnak soha nem jutna az eszébe, hogy a másik állatot kínozza, hogy letepje a körmét, fúrja az egészséges fogát, áramütésekkel égesse a testét. Ilyet csak az ember csinál. Hogy mit „kockáztatott” Isten az ember teremtésével, azt igazán csak a golgotai kereszt tövében értjük meg. Jézus Krisztusnak, Isten egyszülött Fiának bele kellett halnia abba – és itt persze csak balga, emberi szavakkal tudom kifejezni magam –, hogy „jóvátegye” Istennek azt a „meggondolatlanságát,” hogy embert teremtett. Mert az emberben megdicsőülhet, de el is pusztulhat az a világ, amit Isten jónak – vagy ahogy az eredeti kifejezés jelenti –, az életre alkalmasnak teremtett.

VI. Bibliánk azt tanítja, hogy Isten a maga „hasonlatosságra” teremtette az embert. Persze van köröttünk egy nagy tábor, amelyik azt hangsúlyozza, hogy nem Isten teremtette az embert, hanem az ember találta ki Istent, és formázta a maga hasonlatosságára. Isten nem más, mint egy megnagyobbított, tökéletesített képzeletbeli ember, a papok találmánya, és pusztán arra szolgál, hogy vele rettegésben tartsák az embereket. Szóval így építi ki az egyház a maga mindent megkötöző lelki uralmát.

Ez azonban nem új keletű találmány. Kr. e. 570-ben Kolophonban született egy Xenophanes nevű görög filozófus, aki azt tanította, hogy „Homérosz és Hesiodos minden gyalázatot ráfogott az istenekre. Mert az emberek olyannak képzeltek az isteneket, mint saját magukat, ami azt jelenti, ha az ökröknek és lovaknak keze volna és festeni tudnának, az isteneiket ökröknek és lovaknak festenék. Az etiópiaiak feketének és lapos orrúaknak, a thrákok vörös hajúnak és kék szeműeknek képzelik az isteneiket.” Olyannak, mint önmaguk. Mert Istent mindenki saját maga alkotja magának. Így lett belőle a keresztények között ősz hajú, „nagyszakállas öregúr” – ahogy Ady Endre írja, vagy ahogy Michelangelo megfestette a Sixtus-kápolnában.

Izrael pogány népek között élt, akik állatformájú isteneket tiszteltek. Egyiptomban az Áspis bika és Anubisz, a sólyomisten. Edomban Molok, a bikaisten, Babi-

³⁸ A „teremtsünk embert” (26) felszólítás értelmezésével kapcsolatban többféle elmélet született. A *pluralis maiestatis* lehetőségét kizárják, mert akkor azt az Ószövetség nyelvén nem ismerték, kivéve Ezsd 4,18 (Barth, *KD.*, III/1., 215., Westermann, Claus: *Genesis, Kapitel 1-11, Biblischer Kommentar Altes Testament*, Nukirchener Verlag 1976. 200.). A kommentárokból általában a következő megoldásokat találjuk: 1. Az óegyház a Szentháromságra értelmezte. Barth ezzel a magyarázattal lényegében megengedő állásponton van (in: *KD.* III/1., 216.). 2. Isten mennyei lények társaságában mondja ezt a mondatot. Ezt a magyarázatot babiloni paralelek és az Ószövetség néhány locusa is alátámaszthatná (1Kir 22,19 kk.; Zsolt 82,1; Ézs 6,8 stb.). Így értelmezi pl. Zimmerli (in: Walther Zimmerli: *Die Urgeschichte, 1. Mose 1-11*, Zwingli Verlag Zürich-Stuttgart, 1967. 72.). Westermann azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy ez a magyarázat nem tartható, mert a P Jahve egyedüliségének szigorú hangsúlyozása mellett ilyen szóhasználatot nem engedett volna meg. A P irataiban nem találkozunk angyalokról vagy közléplényekről szóló híradással. 3. A többes szám funkciója az, hogy az ember Istennel való azonosságát elhárítsa, vagy pedig azért fogalmaz így, mert a P Isten „én fogalmazását” a tulajdonképpeni kijelentésig kerülni akarja. Westermann ezt a felszólítást *pluralis deliberationis*nek tartja, ami Isten önmagával való beszélgetését jelenti abból a célból, hogy cselekvésének további szándékát közölje (v. ö. Ézs 6,8; 2Sám 24,14).

lonban a szárnyas oroszlán. Nem csoda, hogy Áron is aranyborjút készíttetett. De a próféták mindent megtettek, hogy kiirtsák Izrael hitéből az állatisteneket. Hóseás azon panaszkodik, hogy az emberek istenszobrot csináltak maguknak, ezüsbálynokat, borjúkat csókolgatnak (13,2). Isten azonban Lélek. Jahve láthatatlan és kiábrázolhatatlan. Mivel azonban beszélni kell róla, nem volt más lehetőség, antropomorf (néha teriomorf *FF*) kifejezéseket kellett használni. Életünk a kezében van. Karjával körülvesz bennünket. Szemével látja a cselekedeteinket, fülével hallja az imádságunkat, szájával szól hozzánk. Az, hogy Atyánknak hívjuk, az is antropomorfizmus. De bárhogyszóval beszélünk Istenről, ő kiábrázolhatatlan. A Biblia tiltja a „faragott képek” tiszteletét.

De akkor mit jelent az „imago Dei,” az ember istenképűsége?³⁹ Semmiképpen sem azt, hogy az ember külsőleg hasonlítana Istenre. Azt sem, hogy lelkileg hasonlítunk rá, hogy ugyanaz lenne az erkölcsi érzékünk és a felelősségérzetünk. Az istenképűség azt jelenti, Isten az embert társává tette olyan értelemben, hogy a többi teremtményen uralkodhat, Istent mintegy képviseli a földön.

A héber *šalam* szó tulajdonképpen szobrász szakkifejezés.⁴⁰ Kisplasztikát, apró szobrot, de nagy állóképeket is jelent, amikkel az ókori világ tele volt. Az volt a szokás, hogy a forgalmi csomópontokra felállítottak egy-egy *šalamet*, egy nagy állóképet, annak az uralkodónak a hasonmását, akinek a hatalmi körébe tartozott az az út. Amikor az egyiptomi uralkodók felállítottak egy ilyen állóképet, az azt jelentette, ez itt Egyiptom! Itt én uralkodom! Vigyázz, mert a cselekedeteidet itt Egyiptom törvényei szerint ítélik meg! Így csinálták az asszírok és a babiloniak is. Istennek a hatalmi területe ez a világ. Ide állította az embert, mint a maga képmását, hogy jellezze, a világmindenséget Isten teremtette. Ez az övé. Ennek ő az Ura.

Itt azonban valamit el kell mondjak még. Tudjuk, hogy a babiloni király Marduk isten helytartójának tartotta magát. Amikor tehát a babiloni királynak szobrot állítottak, a Marduk Istennek is a képmása volt. De csak a király számított Isten képmásának. A többi ember nem. A Biblia az első könyv a világon, amely valamennyi ember egyenlőségét hirdeti. A fáraó piramisát építő rabszolga, a Babilonba deportált zsidó, a tengeri kalózok foglyai, a jobbágyok, az eltérített repülőgépek utasai, szóval minden ember *šalam*, Isten képmása, Isten királyi uralmáról való jeladás a világban.

³⁹ Az ember istenképűségéről szóló tanítással összefüggő értelmezések úgy foglalhatók össze, hogy az ember egyfelől *Isten reprezentánsa* a teremtettségben. Feladata, hogy uralma alá hajtsa mindazt, ami az emberen kívül megteremtett. A másik értelmezési modell az embert úgy ábrázolja, mint aki *Istennel a párbeszéd viszony létesítésére képes*. A 1Móz 1,26 k. értelmezésének történetéből az derül ki, hogy az imago Dei-t legtöbbször az emberről szóló kijelentésnek fogták fel, és nem Isten cselekvésének. A hangsúly mindenestre inkább az emberre esett. Az ember teremtéséről szóló verseket (1Móz 1,26-30) a többihez képest eredetileg önálló és régebbi elbeszélésnek kell tekintenünk, amit összedolgoztak a világ teremtéséről szóló bibliai bizonyágtétellel. Az ember teremtése iránti érdeklődés és az arra adott teológiai magyarázat ősbibb, mint a világ keletkezése iránti érdeklődés. Ha a 1Móz 1,26-30 verseit eredetileg önálló elbeszélésnek tekintjük, az az exegézis számára is újszerű alapokat kínál. Mindjárt a bevezető mondat, *Teremtsünk embert...* emlékeztet bennünket az Enuma eliš hasonlóan csengő mondatára. A babiloni szövegekben az ember teremtésének célja az, hogy az ember az isteneknek szolgáljon. A 1Móz 1. az ember rendeltetését abban határozza meg, hogy a többi teremtményt hajtsa uralma alá.

⁴⁰ A *šalam* értelmezéséhez ld. az előző igehirdetés 32. lábjegyzetét.

VII. Isten parancsa így hangzik: „*Hódítsátok meg a földet, hajtsátok uralmatok alá...*” (28). Érdeemes megfigyelni, hogy igénkben a szentíró itt milyen erőteljes kifejezést használ. A héber *kábas* szó azt jelenti: ‘lábbal taposni,’ mint pl. a borsajtót, ‘leigázni,’ ‘meghódítani, rabszolgává tenni valakit.’

A kérdés az, hogy mekkora körre szól ez a parancs. Mit jelent a „föld” szó ebben az igében, hogyan értelmezzük azt, hogy „*hajtsátok uralmatok alá a földet?*” Csak a mi földgömbünket jelenti-e a levegőburkával együtt, vagy ennél többet is? Emlékezzünk csak rá, amikor azt olvassuk, hogy Isten megteremtette az eget és a földet, úgy értelmezzük, hogy ez a közlés a látható anyagi világot jelképezi. Azt a látható világmindenséget, amely szoros élettani összefüggésben van egymással. Gondoljunk például a napfolt tevékenységre, amikor nem lehet operálni, vagy a Hold hogyan szabályozza a földön a tengerek ár-apály mozgását.

Szóval a Biblia helyes értelmezése szerint, ha egy szuperszonikus gépen 15 ezer m magasban utazom, akkor még mindig a földön vagyok. Tehát az ember pusztán azzal, hogy kitör az űrbe, még nem lépheti át az Isten szabta korlátokat, és nem esik a bábeli toronyépítés bűnének modern változatába. Azért mondom el ezt, mert jó pár évvel ezelőtt egy vasárnap este a józsefvárosi gyülekezetben voltam egy szeretetvendégségen. Egy kedves atyánkfiának ünnepelték ott egyszerre a 70. születésnapját és az egyházi munkásságának az 50. évfordulóját. Az ünnepség során megkérdezték tőle, hogyan lett bibliaolasó és az egyháznak élő ember. Azt mondta, úgy, hogy a Kálvin téren egyszer egy rossz prédikációt hallott. Az illető abban az időben még fiatalember volt, és nagy érdeklődéssel figyelte a Rákos mezején az első magyar repülő próbálkozásait. Az egyik vasárnap egy öreg lelkész prédikált, és arról beszélt, milyen istenkísértés a repülés. „Isten le fog sújtani rájuk!” – dörögte a szószéken. „Mert ha Isten azt akarta volna, hogy az ember repüljön, akkor szárnyakat teremtett volna neki!” A következő héten le is zuhant a két jámbor repülő a kukoricásba és darabokra törte magát. Mintha az öreg pap átka fogott volna rajtuk. Néhány hét múlva azonban megjelent a francia Blieriot úr, és két kecses kört írt le gépével a levegőben. Kiderült, hogy az öreg pap bácsinak még sincs igaza. Mikor ezekkel a kétségekkel vergődött, meghívták az Evangéliumi Diákszövetség bibliarájára, ahol aztán megismerte a Bibliát és Jézus Krisztust.

Az egyház nem beszélhet a kultúra és a haladás ellen, nemcsak azért, mert neveltségessé válik, hanem azért sem, mert szembekerül Isten igéjével. A hívő embernek nem kell féltennie a hitét a tudomány és a technika eredményeitől. Azok nem cáfolják a hitünket. Hiszen az ember csak azt fedezheti fel, amit Isten teremtett, csak azt hódíthatja meg, amit az Isten uralma alá adott. Ebben a nagylendületű természettudományos és technikai világban nem kell tehát nekünk attól riadoznunk, mintha Isten kilakoltatása folynék a világűrben. Az ember, aki arra teszi fel az életét, hogy teleszkóppal vizsgálja a makrokozmoszt és mikroszkóppal a mikrokozmoszt, az Isten akaratát cselekszi akkor is, ha ezt nem tudja, vagy éppen tagadja. Az ember tehát azt a feladatot kapta Istentől a teremtés hajnalán, hogy uralkodjék a természet ereje és ajándékai felett. Ami azt jelenti, hogy ezeket az élet szolgálatába kell állítani. Az elektromossággal nappalt teremt az éjszakában. Ráparancsol a szélre, hogy segítsen áthajózni az óceánt.

Aki tehát a teremtett világot szétrombolja, a földet, vizet, levegőt megmérgezi, akár vegyi háborúval, akár atomkísérletekkel, az Isten szemében bűnös. Hogy ez

milyen komoly kérdés, egyetlen példával is jól illusztrálható. Az atomkísérletekből sok-sok millió liter rádióaktív víz gyűlt már össze, amivel a kutatók nem tudnak mit kezdeni. Gondoltak már arra, hogy ólomtartályokban lesüllyeszthetik a tenger fenekére, vagy rakétával kilövik a világűrbe. De egyiket sem merték megtenni. Ki meri a világteengereket vagy a levegőöveget megmérgezni? Lám az ember azt hitte, hogy ura az anyagnak, hogy uralma alá hajtotta a földet, és kiderült, hogy az anyag félelmetes rabságában él. A keresztyén ember ezért nem esik bele semmiféle kultúra vagy civilizáció imádatába. Mi tudjuk, hogy nem a kultúra, nem a technikai haladás hozza az ember számára a megváltást, hanem Jézus Krisztus!

Nagyon szép dolog a technika, de attól még nem lett az ember boldogabb. Megszaporodtak köröttünk az időt megtakarító eszközök. Nem kell napokig olvasni egy vastag regényt, két óra alatt megnézhetem a televízióban, hogy miről szól. Nem kell napokig lovagolni Miskolcig. Az intercitynek alig két óra kell csak hozzá. De ezek nem azt eredményezték, hogy több időnk lett élni, hanem azt, hogy az egész életünk hajszoltabb, nyugtalanabb, feszültebb lett általuk.

Tettünk néhány lépést az atomfizika területén. De nem azt értük el vele, hogy soha nem álmodott segítséget adott az ember munkájához, hanem azóta a világ egyes pontjain halálos rettegésben élnek az emberek. Mi lesz, ha valami elszabadul? Ha átköltözik is az ember a szomszédos bolygókra, végleg meghódítva azokat, ott sem lesz boldogabb, ha oda is magával viszi a bűnös szívét. Ha majd egyszer felépítik a Holdon az első templomot, ott is azzal kell majd kezdeni a prédikációt: Térjete meg, mert megrontottátok Isten teremtett világát! Mert nincs már ember, aki azt mondaná: „*Vadócba rózsját oltok, hogy szebb legyen a föld*” (Mécs László versének címe. FF).

AZ ASSZONY TEREMTÉSE

TEXTUS: 1,26-31; 2,4/B-7

Legutóbb az ember teremtéséről beszélgettünk. Persze csak néhány kérdésre jutott idő. Miképpen most is, amikor az asszony teremtéséről beszélünk, szintén csak a legfontosabbak közül tudunk egy pár szempontot számba venni.

I. 1) Említettem, legutóbb az „ember” teremtéséről beszélgettünk. Ne értsetek félre, ha most azt mondom, hogy ilyen valaki, akinek az lenne beírva a személyazonosságába, hogy neve „ember,” tulajdonképpen nincsen! Ez a szó, hogy „ember,” gyűjtőfogalom. Olyan, mint például a gyümölcs. Ki van írva az üzlet bejárata fölé, hogy „Zöldség- és gyümölcsbolt.” Ha bemegy „gyümölcsöt” venni, nem azt mondod, hogy kérek két kiló gyümölcsöt. Mert „gyümölcsöt” nem árulnak, hanem almát, körtét, barackot vagy szőlőt. Ezek a gyümölcsök. Vagy ha kimegyünk az állatkertbe, ott sem lesz olyan ketrec, amire az van felírva, hogy „állat,” hanem oroszlán, medve, zsiráf vagy elefánt.

Gyümölcs, állat, ember – és még sok ilyen van –, ezek mind gyűjtőfogalmak. Tehát ilyen, hogy „ember” egy személyben tulajdonképpen nincsen. Mint ahogy

„virág” sincsen, csak rózsza, jácint vagy ibolya. Félreérthetetlen a Biblia szövege. Nem azt olvassuk, hogy Isten egy Ádám nevű férfit teremtett, mert a héber *'ádám* szó magyarul az emberi fajt, az emberiséget jelenti.⁴¹ A növény- és állatvilág után Isten megteremtette az embervilágot is. Amikor megteremtette az embert, férfivá és nővé, férfivá és asszonnyá teremtette őket (1,27).

Sajnos az asszonyokat nem mindenütt veszik emberszámba. Most nem az arabok csadorjára gondolok, hanem a falusi lelkész koromra. Kerestem az egyik presbiteremet, beszóltam az egyik házba, kijött az asszony. „*Az ember kiment szénát gyűjteni!*” – mondta. Ott az utcán, hogyan magyarázzam meg neki, hogy jó asszony, maga is ember! Mert amikor Isten „embert” teremtett, férfiúvá és asszonnyá teremtette őket. Tehát az egyik férfiember, a másik asszonyember. Mint ahogy van almafa, körtefa, barackfa. Mindegyik gyümölcsfa! A férfi is, a nő is mindketten emberek.

2) De ha tovább gondoljuk a dolgot, az igazság az, hogy az életben mindig férfiakal és nőekkel találkozunk, és sem a férfi, sem a nő nem hordozza önmagában az emberlét teljességét. A férfi és a nő együtt alkot egy emberpárt. Egymást kiegészítve, egymást segítve valósítják meg az emberi mivoltukat. A legtöbb ember úgy éli át ezt az ügyet, hogy én a létemnek a centrumában, a központjában ember vagyok, és csak a létemnek a periferiáján vagyok férfi és nő. Én a centrumomban „ember” vagyok, és csak valahol a test tájékán vagyok férfi és nő. Ennek éppen az ellenkezője igaz. Életemnek a legfelsőbb centrumában is férfi vagy nő vagyok, és onnan belülről ez minden élet-megnyilvánulásomban kisugárzik. Az orvostudomány azt tanítja, hogy nemcsak az ún. nemi jegyeiről lehet megállapítani, hogy férfi-e valaki vagy nő, hanem minden egyes sejtje, szövete más a férfinek, mint a nőnek. Nem úgy van, hogy lokálisan, helyileg, tehát itt-ott más a férfi és más a nő testi mivoltában, de ettől függetlenül a test nagy része általános emberi test. Totálisan, teljes egészében más az emberi teste férfi változatban és más a női változatban. Ez nem csak a test, hanem a lélek esetében is így van. Egész létünknek a láthatatlan legfelsőbb centrumáig menően férfiak vagyunk vagy nők. Erről a pszichológusok igen sokat beszélnek.

3) Elmondom, mire gondolok. Olvastam egy cikket. Ez volt a címe: „Nők szerepe az eszperantó mozgalomban.” Az írója elmondja, hogy három városban meglátogatott három eszperantó csoportot. Az egyikben csak férfiak voltak, a másikban csak nők, a harmadikban pedig vegyesen. Ahol csak férfiak voltak, ott a nyelvet továbbfejlesztették. A női csoport kávézó hölgyek kedves együttese volt. A harmadik városban találkozott egy csoporttal, amelyikben férfiak és nők is voltak. Pezsgett az élet, tele voltak ötlettel, tervekkel.

Ha egy hasonlattal szemléltethetem ezt az igazságot, az elektromosság azért hathatós erő a világban, mert van pozitív és negatív pólusa, és erőáramlás van a pozitív pólus felé. Isten az embervilágban is pólusokat állított fel, és közöttük is sza-

⁴¹ Ld bővebben: Maas, F. szócikke az *'ádám*-ról. In: Botterweck, G. Johannes & Ringgren, Helmer (Hrsg.): *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Band I., Verlag von Kohlhammer Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1973. 82., A szó kollektív értelméhez ld. összehasonlításként az assz. *amílu*, *amílútu* (Civil, Miguel & Gelb, Ignace J. & Oppenheim, A. Leo & Reiner, Erica: *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Published of the Oriental Institute, Chicago, Illionis, USA, 1968. Vol. I. A. Part. II. 57. kk.) szavakat.

kadatlanul folyik az erőáramlás. Ilyen a férfi és a nő kapcsolata is. Az elektromosság értelme nem az, hogy kisülések, rövidzárlatok legyenek, hanem hogy a lámpa világítson, a rádió szóljon. Egyiptomból is haza tudjál szólni, hogy jól vagyok! Távolban ez Isten gondolata a férfiról és a nőről.

Bizonyos, hogy ez az ún. „szexuális töltés” tulajdonképpen „élet-töltés.” Nem arra való, hogy mindig csak szerelmi élményekben süljön ki. Ennek az élet-töltésnek a nagy részét át kell váltani magasabb rendű emberi teljesítményekre: szeretetre, szolgálatra, tudományos, vagy művészi alkotásra, jó barátságra, lelki közösségre. Ez az értelme annak, hogy Isten „*férfiúvá és asszonyá*” teremtett bennünket.

II. Most nézzük meg mit jelent az, hogy Isten az embert a „*föld porából*” formálta? (2,7).

1) Aki ismeri a Bibliát, bizonyára észrevette, hogy a Mózes első könyve két teremtéstörténetet tartalmaz. A szentíró nyilván két ősi feljegyzést írt le egymás után. Mivel az első fejezetben Isten nevét mindig *'alobîm* (Elohim) írják, a másodikban pedig Jahvénak (magyar fordításokban „*Úr*” FF), a szakemberek így is különböztetik meg őket: jahvista forrás (J), elohista forrás (E). De hagyjuk ezt a tudósokra.

Figyeljétek azonban meg, az első fejezet olyan, mint egy lépcsősor. A hat nap szépen egymásra épül, és a csúcsa, az ember közvetlenül az állatok után, ugyanazon a napon, szinte „állat közelben” születik. Darwin és utódai nagy öröme. A második fejezet leírásában a föld az élővilág teremtése előtt olyan volt, mint egy sivatag. A sivatagban két feltétele van az élet kibontakozásának: az eső és az ember. Ha az eső megáztatja a földet, egyes növényeket „magától” sarjaszt a föld, a kultúrnövényeket azonban csak az ember tudja „előhozni.” Tehát, hogy a termőföld betölthesse a rendeltetését, szükség van az emberre. Ebben a leírásban nem az állat és az ember, hanem a föld és az ember kapcsolata emelkedik ki.

2) Nézzük a héber szavakat: *wajjîšar Jahwah 'alobîm 'at-há'âdâm 'âpâr min-hâ'udâmâh*, azaz „*Megformálta az Úr Isten az embert ('âdâm) a földből*” (*hâ'udâmâh*). Mindkét héber szó a *dâm* gyökből származik,⁴² ami vöröset jelent. Ádám (*'âdâm*) esetében ez a keleti ember vörös barna bőrére, az *'udâmâh* esetében pedig a palesztinai agyagos talajok vörös színére utalhat. A föld színe kiütkezik az ember bőrén. Ez az ókori

⁴² Az *'âdâm* szó etimológiájára nézve többféle elmélet is született, Maas véleménye mértékadónak tekinthető, miszerint a szó eredete teljes bizonyossággal nem magyarázható meg. Delitzsch az *adâmu* sémita gyökből eredeztette, melynek jelentése 'építeni.' Későbbi kutatásokból azonban világossá vált, hogy ennek az olvasata *watmânu, watmu*, így ez a megoldás nem jöhet szóba. Összefüggésbe hozták az ugariti *'dm* ('emberek') szóval is, ami a KRT legendában *ab adm* ('emberiség atyja') változatban fordul elő (ld. Jenni, Ernst & Westermann, Claus: *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, Bd. I. Chr. Kaiser München – Theologischer Verlag Zürich, 1971. 41). Kísérlet történt az arab *'anâm*, valamint *'dm* (utóbbi 'szolgát' jelent) szóból (eredeti értelme 'bőr,' 'felszín' lehetett), valamint a sumer *'addumuból* való levezetésre is. Talán a legvalószínűbb az *'âdôm* szóval való kombináció, melynek jelentése 'pirosnak lenni,' ami mint vörös barna, az ember természetes bőrszínére utalhat. Ezzel a megoldással az *'udâmâh* (föld) értelméhez is közelítene. Az akkádban azonban a 'piros' és a 'vörös föld' mellett azonban nem fordul elő az 'ember' jelentés. Az asszír *adamâtu* is [sötét] 'vörös földet' jelent (Civil, Miguel & Gelb, Ignace J. & Oppenheim, A. Leo & Reiner, Erica: *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Published of the Oriental Institute, Chicago, Illionis, USA, and J. J. Augustin Verlagsbuchhandlung Glückstadt, Germany, 1964. 94).

ember szemlélete szerint azt igazolja, hogy az 'ádám (ember) az 'dámáb-ból (földből) való.

A rabbik [...] azt állítják, hogy Isten abból a vörös agyagból formálta ki Ádámot, ami Hebron mellett, a Makpéla-barlang közelében található. Más rabbik úgy tartják, hogy Isten Mihály arkangyallal hozatott földet a Mórija hegyéről.

Évezredekkel ezelőtt úgy gondolták, a világ minden sarkából használt por azt biztosította, hogy bárhol halnak is meg Ádám leszármazottai, a föld mindenütt befogadja őket. Máskülönb az történe, hogy amikor egy keleti embert nyugaton, vagy egy nyugati embert keleten ér utol a halál órája, annak a vidéknek a földje így kiáltana: „ez a por nem az enyém és nem fogadom be magamba!”

3) A héber szöveg egyébként az 'dámáb ('föld') szóhoz hozzáteszi az 'ápárt ('por') is, hogy Isten a „föld porából” formálja ki az embert. Érdekes ez a finomítás. Azt akarja elmondani, hogy az ember a halál után nem földdé, nem agyaggá, hanem porrá lesz. Később, a bűnbeesés után Isten rá is olvassa a férfire, „bizony por vagy és vissza fogsz térni a porba” (3,19). A föld és a por – 'dámáb és az 'ápár – között az a különbség, hogy a por a föld termőrétege.⁴³ A humusz, a televény. Quintilianus mondta először, hogy a homo humusszá lesz!

4) Persze az sem igaz, amit nagyon sokan hirdetnek, hogy az embernek halandó teste és halhatatlan lelke van.⁴⁴ A földből formált emberbe Isten a saját lelkét lehelte be. A héber *nešámáb* nem az ember lelke, hanem Isten életet hordozó lehelete. Az ember és az állat addig élő lélek (*napaš hajjáb*), amíg Isten éltető Leleke, lehelete benne tartózkodik. Amikor az erőszakoskodás elterjedt a földön, Isten úgy döntött, „Ne maradjon lelkem örökké az emberben, hiszen csak test ő” (1Móz 6,3). Az emberélet korát 120 esztendőre korlátozta. A zsoltárfő így mondja, „Ha elveszed a lelküket, ki-múlnak, és ismét porrá lesznek” (104,29).

⁴³ Az 'ápár alapjelentése 'laza szerkezetű, könnyű föld,' 'por.' Ebből egy igen széles skálájú jelentéstartalom bontakozott ki, mely egyfelől a 'termőföldig' másfelől pedig egészen a 'hamuig' terjed (Botterweck, G. Johannes & Ringgren, Helmer (Hrsg.): *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Band VI., Verlag von Kohlhammer Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1989. 277.). Az 'arás szóval párhuzamosan is előfordul (Jób 5,6; 14,8; Ézs 47,1), azonos jelentésű is lehet (Ézs 34,7), de közelíthet az 'dámáb jelentéséhez (pl. 1Móz 3,19), és az 'arás-éhez is (1Móz 28,14 stb.), s az 'ápár és az 'arás jelentése időnként megfeleltethető egymásnak. Ugyanez az 'dámábal is előfordul.

⁴⁴ Görög gondolat, ami alapvetően különbözik a bibliai ember gondolkodásától. Bibliai alapokon nem a lélek halhatatlanságát, hanem a holtak feltámadását valljuk, melyben Isten többet ad, mintha csak a lélek halhatatlanságát adná. Istennek semmi „részünkre” nincsen szüksége ahhoz, hogy ígéreteit betöltse rajtunk, mert teljesen újat terem (2Pt 3,13). Másfelől a lélek halhatatlanságának hite bibliai alapokon azért sem áll meg, mert a test és a lélek szétválaszthatatlan, legfeljebb megkülönböztethető. E témához ld. a következő könyveket: Cullmann, Oscar: *Unsterblichkeit der Seele oder Auferstehung der Toten? Antwort des Neuen Testaments*, Quell Verlag Stuttgart, 1986., mely a Református Egyház című folyóiratban (1984. évi XXXV. évf. 2. szám [február, 31. kk. lap], 4. szám [április, 78. kk.], 5. szám [május, 105. kk.], 6. szám [június, 130. kk.], 8. szám [augusztus, 169. kk.]) részletenként magyarul is napvilágot látott. A mű első megjelenésekor, az ötvenes években igen nagy vitát kavart, ám a felkorbácsolódott indulatokból fakadt véleményeken kívül exegetikai alapokon nyugvó szakmai vélemény alig fogalmazódott meg vele kapcsolatban. További irodalomként ld. Wolff, Hans Walter: *Anthropologie des Alten Testaments*, 3. Aufl. Chr. Kaiser München, 1977. (Magyarul: Wolff, Hans Walter: *Az Ószövetség antropológiája*, Harmat Budapest, 2001.), Szathmáry Sándor: *A reménység etikája*, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya Budapest, 1990.

5) Azt is figyeljük meg, hogy a bibliai őstörténet milyen finoman határolja el magát az evolúciós elképzelésektől, amikor megfosztja a földet teremtő isteni rangjától. A környező népek ugyanis a Földanyát, a Magna Matert tisztelték, hogy mindent a Földanya, a természet maga hoz létre. Itt, a második fejezetben világosan le van írva, hogy a termőföld nem magától hajtott füvet, „szült” állatokat és embert, hanem Isten sarjasztott növényeket, ő formált a földből embert és mindenféle mezei állatot (2,19). Aztán lehelete keltett életre minden élő.

6) Lássuk, hogyan értelmezhetjük az ember „formálásáról” (2,7) szóló bizonyágtételt. Jártatok már fazekasműhelyben? Nálunk a Nagykunságban, Karcagon minden gyerek látott már fazekasmestert, aki egy furcsa széken ül, és a lábával egy vízszintes korongot hajt, amin egy kupac nedves agyag vár arra, hogy valamit formázzanak belőle. Jeruzsálemben mindenki ismerte Jeremiás történetét, aki Isten parancsára lement a város közepén átfolyó Tyropeion patak völgyébe, a fazekasmester műhelyébe (Jer 18,1 kk.), s miközben nézte, mint formálódik az edény, megképzett előtte, hogy mi épp ilyenek vagyunk Isten kezében. Az egyiptomiak is látták a csodálatos luxori templom falára vésvé, amint Chnum, a teremtés kos fejű istene egy ilyen fazekaskorongon éppen III. Amenophis fáraót és Kát, a védőszellemét formázza. Mivel ezeket mindenki ismerte, ezért használja a szentíró is az ember teremtésére az agyagos mester képét.⁴⁵ Mert ezt mindenki megértette. Hiszen hogyan is beszélhetne másként a láthatatlan Isten elképzelhetetlen teremtő munkájáról?

7) Ha megfigyeljük a történetet, a Bibliában egyetlen szó sincs arról, hogy Isten bármit is hozzákevert volna ahhoz a földhöz, amiből az embert megformálta. Ezt azért említem, mert Izrael népe évszázadokig a médek, asszírok, babiloniak, perzsák szomszédságában élt. Ezek pedig azt tanították, hogy Marduk, a főisten a többi isten segítségével legyőzte Tiamatot az őssárkányt.⁴⁶ A testét kettévágta, aztán elhatározták, hogy embert teremtenek, aki majd áldozatot mutat be nekik. Megölték Kingut⁴⁷ is, a gonosz démont, és a vérért összegyűrték az agyaggal, és ebből formázták ki az embert.⁴⁸ A Folyamközben élt népek tehát tudták, hogy az ember ereiben egy hitvány, gonosz istenség vére lüktet, és ez magyarázza meg az ember eredendő gonoszságát. A Biblia nem tud az embernek erről a végzetszerű romlottságáról. Is-

⁴⁵ A „formálás” kifejezés használata kapcsán a fazekas mester tevékenységére csak részlegesen gondolhatunk, mert tevékenységéhez nem csak a *jászár*, az agyag művészi megformálása tartozik, hanem maga az *agyag* is, aminek a héber megfelelője a *homar*. Helyette azonban igeversünkben az *ápár* főnév van. Használata a 1Móz 2,7-ben egészen tudatos. Értelme az, hogy az ember semmi esetre sem kérkedhet az értékeivel. A *homar* főnév helyett az *ápár* használata véletlennek azért sem gondolható, mert különösen Jób könyvében a *homar* néhány esetben az emberre vonatkoztatva is előfordul (Jób 4,19; 10,9; 13,12; 27,16; 30,19). A Jób 10,9-ben ezt olvassuk: „Emlékezzél, kérlek, hogy mint valami agyagedényt, úgy készítetted engem és ismét porrá tennél engem?” Eszerint az *ápár* a *homar*ek egy megelőző, alkotó kéz érintése nélküli, minden megmunkálás előtti állapota. Mivel tehát Jób 10,9 szerint az *ápár* kellő megmunkálás után *homar*o lesz, 1Móz 2,7 írója ezért elkerüli a *homar* használatát, mert az alkotó kéz beavatkozásának eredménye ebben az esetben *ádám*, azaz ember.

⁴⁶ Enuma eliš IV. Tábla

⁴⁷ V. ö. 33. számú lábjegyzettel

⁴⁸ Enuma eliš VI. Tábla

ten az ember teremtése után is „látta, hogy jó.” Ha pedig jónak teremtette az embert, akkor az ember felelős a cselekedeteiért.

Ugye, most arra gondoltok, hogy a valóság éppen ellenkezője annak, amiről beszéltek. Az ember nem jó, hanem gonosz. Minél fejlettebb, annál gonoszabb. A görög mondavilágban volt egy ember, aki menet közben sárkányfogakat dobált hátrafelé. Ezekből azonnal harcosok születtek, akik tüstént egymás torkának is estek.⁴⁹ Ezért írja Vörösmarty Az emberek című versében.

*„Az emberfaj sárkányfog-vetemény!”
Nincsen remény! Nincsen remény!”*

Az valóban igaz, hogy nagyon széttört rajtunk az Isten képe. De azt nem mondanám, hogy nincs remény! Mert egyszer valaki felvette a mi képünket. Mivel gonosz világba érkezett, az istenkép az ő arcán sem volt dicsőséges. Azt mondja a próféta: „Néztünk rá, de az ő ábrázata nem volt kívánatos” (Ézs 53,2). De mi húsvétkor láttuk az ő dicsőségét is. Szóval van remény...

III. A következő mondattal foglalkozzunk most „Nem jó az embernek egyedül lenni” (2,18).

1) Azt a bölcsességet, hogy nem jó az embernek egyedül lenni, már a Prédikátor könyve is ismeri, midőn így tanít: „Sokkal jobban van dolga a kettőnek, hogy nem az egynek. Mert ha elesnek is, az egyik felemeli a társát. Jaj pedig az egyedül valónak, ha elesik, nincs, aki őt felemelje. Hogyha együtt fekszenek is, ketten megmelegszenek, az egyedül való pedig mi módon melegedhetik meg? Ha az egyiket megtámadja is valaki, ketten ellene állhatnak annak” (Préd 4,9-12).

2) Igénkben azonban nem csak arról van szó, hogy nem jó az egyedüllét, mert az ember a külső nehézségekkel szemben nem tud segíteni önmagán. A házasságnak rendszerint az a motívuma, hogy az ember rájön arra, hogy egyedül van! Akkor is egyedül van, ha szerető édesanya, édesapa, testvérek és barátok veszik körül. Rászakad az a felismerés, hogy valaki hiányzik az életéből. A szerelem azt jelenti, egy lélek ráébred arra, hogy nem teljes az élete, és elindul megkeresni életének a hiányzó felét, a párját.

Platón, a nagy görög filozófus, aki nem tudott semmit erről a bibliai elbeszélésről, lényegében ugyanezt mondja el az ember teremtéséről.⁵⁰ Valamikor az istenek csak egy embert teremtettek, és ezt az embert kettévágták. Ez a két külön rész sóvárogva keresi a társát, mert csak a másik által lesz egész és boldog, ha azt, akihez valamikor az idők előtt tartozott, megtalálja, és vele testileg, lelkileg eggyé válik.

⁴⁹ Kadmos a görög mitológiából ismeretes, aki Thelephassa és Agenor föníciai király fia volt, Európának pedig a testvére. Anyjával útnak indult a Zeus által elrabolt és Krétára hurcolt Europa megkeresésére, vándorlásai során megölt egy sárkányt, akinek Athéné sugalmazására kiszedte a fogait. A sárkányfogakból harcosok keltek ki, akik ölni kezdték egymást. Mindösszesen öten maradtak meg, akik Kadmossal együtt várost alapítottak, melyet a későbbiekben Thébának neveztek.

⁵⁰ Platón arról beszél, hogy létezett egy négy lábú, négykarú, kettős arcú androgün lény, akinek egyik arca előre, a másik hátra tekintett. Nyaka egy volt, abból nőtt ki a kétfelé néző fej. Az istenek féltették a hatalmukat, mivel ez a lény sokra képes. Nem lehet megtámadni, mert előre is és hátra is lát. Erős, mert négy lába van stb. Zeus ezért úgy döntött, hogy villámával kettévágja, hogy a hatalmának határt szabjon. Ezáltal teremtődött meg a férfi és a nő.

3) Néhány nagy buktatóra szeretném felhívni a figyelmeteket. Különösen hívő, templomba járó lányok nagy kísértése, hogy sajnálatból mennek valakihez. Bár nem érzik a szívükben Isten útmutató szeretetének a munkáját, de hát szegény fiú olyan magányos, olyan elhagyott. A ruhája is vasalatlan, a gombja is hiányzik. Mi lesz vele, ha nem törődöm vele, ha nem anyáskodom felette. Még valami rossz lány há-lójába kerül. Majd én megmentem, áldozatommal meggyógyítom. Igaz, hogy nem hívő még, de azért velem máris el-eljövöget a templomba. A múltkor is tetszett neki a prédikáció. Milyen szép hivatás egy hívő lánynak egy ilyen kallódó lelket megmenteni!

Aztán elmúlik néhány év, és a hívő kislány ott sír a lelkipásztor szobájában: Nem sikerült! Úgy megváltozott minden, amióta a felesége lettem! A templomba is úgy szöktem el. Csupa szenvedés és megaláztatás az életem. Persze hogy az. Mert a sajnálat nem szerelem. Aki összetévesztí a kettőt, maga lesz sajnálatra méltó. Meg akarta váltani Ádámot, mert elfelejtette, hogy csak egy Megváltó van, az Úr Jézus Krisztus, akinek az igéjében van egy és más az ilyen felemás ígáról. Mert csak a sze-relemből lett szeretetre mondja az apostol, hogy „*mindent hiszen, mindent remél, min-dent eltűr* [és...] *soha el nem fogy*” (1Kor 13,8). A sajnálat hamar elfogy.

4) A másik kísértés, amikor valaki azt hiszi, hogy nem szabad zsákbamacskát venni, a házasságot ki kell előbb próbálni! A házasságot azonban nem lehet így „kipróbálni.” Pár nap, vagy esetleg pár év alatt sem. Mert a házasság végtelenül több, mint szexualitás. Ki tudja megmondani, hogy néhány ellopott szőlőfűrtből milyen bor lesz 15 vagy 20 év múlva?

5) A harmadik buktató, az elismerés. Ismertem egy komoly fiatalembert. Minden vágya egy jó motorkerékpár volt. Évekig gyűjtött rá, minden ismerősét végigkér-dezgette, hogy melyik a legjobb márka, vagy öt szakkönyvet áttanulmányozott, mi-re végre megvette álmai motorját. Aztán az új motorkerékpárral elindult a Balaton-ra, szabadságra. Az üdülőben megismerkedett egy kislánnyal. Együtt úszkáltak, együtt táncoltak, és a búcsúestén néhány kiürült borospalack között megkérte a ke-zét. A lány igent mondott. Visszajöttek Pestre, és pár nap múlva megtartották az esküvőt. Az esküvői vacsora után, mikor végre egyedül maradtak, a fiú átölelte a fe-leségét, s azt mondta: Olyan kimondhatatlanul boldog vagyok. Mindig olyan fele-ségre vágytam, mint te vagy. Kedvesre, háziasra, gyermekszeretőre. Aki jó vacsorá-val vár majd, ha hazajövök. Akivel vasárnap együtt megyek templomba, és délután meglátogatjuk anyámékat. Itt a lány a szavába vágott. Viccelsz? – kérdezte. Csak nem gondolod komolyan, hogy én főzni fogok? Mindegyikünk eszik a munkahe-lyén. Vasárnap vendéglőbe megyünk. Gyereket egyáltalán nem akarok. A mamát meg a templomot is hagyd ki a játékból! Fél év sem telt el, már a válóperük is lezaj-lott. Ki volt a hibás? Nyilván az a fiú, aki évekig kutatott egy jó motorkerékpár után, de feleséget egy hét alatt szerzett. A házasságot nem lehet, elsietni. A jegyes-séget azért találták ki, hogy legyen idő az ismerkedésre, egymáshoz csiszolódásra, a másik lelkének felderítésére. Vagy, hogy idejekorán kiderüljön, nem egymásnak te-remtett bennünket az Isten!

IV. Igénk következő tanítása: Mivel Isten látja, hogy nem jó az embernek egyedül lenni, így döntött, „*szerzete néki segítőtársat, hozzá illőt*”(2,18).

1) Itt a szentíró gyermekien egyszerű módon elmondja, hogy Isten próbára teszi az embert. Sorra eléje vezet a megteremtett állatokat, hogy válasszon társat magának. De az ember nem találja meg közöttük a párját. Jellegzetes tulajdonságaik alapján neveket ad nekik, hiszen sok, az ember számára hasznos élőlény van közöttük, de egyik sem olyan, amelyikkel az ember közölhetné a gondolatait, érzéseit. Vagy megszthatná vele a sorsát. A névadás annyit jelent, mint tulajdonba vétel.⁵¹

Ekkor Isten álmot bocsátott az emberre. Már a régi izraeli embereknek is feltűnt, hogy az ember felsőtestét a bordák sorozata védi, mint valami páncél, és egy bizonyos magasságban ez a páncél véget ér. Az altest védtelenül marad. Miért van ez így? Mert itt nyúlt közbe Isten. Ez a kedves képes beszéd elmondja, hogy Isten kiveszi az ember egyik oldalbordáját és belőle „építi” a nőt. Azt akarja vele elmondani, hogy a nő „*csontomból való csont, testemből való test*” (23). Ez a felismerés mondatja ki aztán az emberrel az együvé tartozást. A héber szöveg persze sokkal szemléletesebb, amit magyarra elég nehéz visszaadni. Az *’iš* azt jelenti férfiember, az *’iššáb* pedig asszonyember. Tehát mindkettő *ember*.

2) Természetes, hogy ezt a leírást nem kell szó szerint érteni. Azt akarja kifejezni vele a szentíró, hogy az asszony a házasságban nem olyan valaki, aki csak arra jó, hogy rendben tartsa a házat, szülje, nevelje, gondozza a gyerekeket, aki csak a szexuális élet kielégítésére szolgál. Az asszony egyenrangú társa az embernek. Ez fordítva is igaz. A férfi a házasságban nem csak arra való, hogy pénzt keressen, szolgáljon vagy udvaroljon, tehát ő sem eszköz, hanem élettárs!

Egy régi prédikációban így mondták el atyáink: Mert Éva Ádámnak nem a fejéből vétetett, ne uralkodjék tehát az asszony felett. Nem is a lábából, tehát a férfi ne tekintse az asszonyt alacsonyabb rendűnek önmagánál. Még csak nem is Ádám vállából formáltatott Éva, ne az asszony hordja tehát minden terhét az életnek. Végül nem is a hátából, ne helyezze tehát Ádám a feleségét háttérbe önmaga előnyére. Az „oldalborda” ebben a képes beszédben azt jelenti, hogy Éva Ádám testének arról a helyéről való, ahol a szíve dobog, az oldalából, hogy egészen mellette álljon.

3) A legsürgősebb probléma tehát tisztázni, vajon a sok millió nő, illetve férfi közül melyik az, akit Isten számomra rendelt? Őt választom-e? Isten olyan végtelenül kegyelmes, hogy akkor is megteszi ezt az egymáshoz vezetést, ha valaki nem kérte annak idején. Vagyis később már senki se töprengjen azon, hogy hátha nem is ezt akarta Isten számomra élettársul, akit 20, 30 vagy 40 évvel ezelőtt választottam. Ne induljon el megkeresni az „igazit.” Higgyük el, hogy Isten akaratából vagyunk egymáséi, Isten kezéből kaptuk egymást. Nem a szerelem, nem a megszokás alapja a házasságnak, hanem az a hit, hogy Isten rendelt egymásnak bennünket. Ő tudja, hogy ki a hozzám illő segítőtárs, hogy ki az, aki az én fogyatkozásaimat, életemet kiegészíti.

⁵¹ A névadásnak Zimmerli szerint uralmi aktus jellege van (in: Zimmerli, Walther: *Die Urgeschichte, 1. Moses 1-11*, Zwingli Verlag Zürich-Stuttgart, 1967. 50.). A 2Kir 23,34 szerint Nékó fáraó Eliákim nevét Joakimra változtatta, Babilon királya pedig Mattania nevét Sedékiásra. Ezek a példák azt mutatják, hogy a névadás uralmi jogot jelentett. Míképpen Isten a teremtésekor nevet adott a nappalnak és az éjszakának (1Móz 1,5), a tengernek (10), úgy itt az embernek biztosítja azt az uralmi jogot, hogy a többi teremtménynek nevet adjon, és uralkodjon fölöttük.

Fülembe cseng egy asszonytestvérünk mondása, akinek éppen elég gondja van a férje miatt. Így fogalmazott: Isten bizonyosan jót akart ezzel a házassággal, még ha nagyon el is rejtette benne a jót. Biztosan így van. Mert Isten nemcsak a boldogságot, hanem a boldogtalanságot is meg tudja áldani. A feleség tehát segítőtárs. Számtalan példa van erre a Szentírásban. Dávid mellett Abigél, Zakariás mellett Erzsébet. Hányszor éreztük a házasságban, hogy amikor össze voltunk törve, a társunk volt erős. Amikor indulatok háborgattak, a társunk volt bölcs. Amikor nem tudtunk tovább menni, a másik csendesén kézen fogott és tovább vitt. Amikor kétésegek háborgattak, az ő csendes szava tartott vissza a bukástól. Igen. Isten ajándéka a segítőtárs. És adjon halált Istennek, aki elmondhatja, hogy Isten valóban szerzett nekem segítőtársat, hozzám illőt.

MI TÖRTÉNT AZ ÉDEN-KERTBEN?⁵²

TEXTUS: 1MÓZ 2,8-17; 3,1-7

Ma Isten segítségével arról szeretnék beszélgetni veletek, hogy mi történt az Éden-kertben, vagy perzsa szóval a Paradicsom kertben.

a) A templomjáró emberek általában úgy gondolnak erre a felolvasott történetre, hogy az embernek az ősi paradicsomi állapotát írja le. Csak azt ne felejtsetek el, hogy a történetben Ádám nem egy Ádám nevű férfi, aki valamikor a történelem előtti időkben élt, hanem az Ádám szó – amint ezt már elmondtam –, a héber szövegben az emberiséget jelenti. Tehát a mindenkori ember megszemélyesítője. Ugyanakkor a Paradicsom-kert nem egy földrajzi hely. Kár lenne kutató expedíciót küldeni a felderítésére, hogy hol volt az Éden kertje. Tudom, hogy a szövegünk földrajzi meghatározást igyekszik adni. De ezen nem lehet eligazodni, mert az Örmény Felföldön eredő Tigristől és Eufrátesztől egészen az egyiptomi Nílusig és az indiai Indus folyóig terjednek. Az egész leírás egy sivatag közepén, vizek mellett pompázó oázist jelent, amit minden keleti ember ismert. Szóval itt képes beszédről van szó, és nekünk az a feladatunk, hogy ezekből a képekből kihámozzuk az Isten mai üzenetét.

b) Ezzel azonban nem azt mondtam, hogy én nem hiszek a Paradicsom létezésében. Emlékezem Jézus szavaira, amikor a kereszten azt mondta a bűnbánó latornak: „*Bizony mondom néked, még ma velem leszel a paradicsomban*” (Lk 23,43). Tehát Jézus Krisztus úgy beszélt a Paradicsomról, mint valóságról. Megváltónk annak a szegény, vele együtt megfeszítettnek nem valami álomképet rajzolt a szeme elé. Hi-

⁵² Befejezetlen igehirdetés. Bajusz Ferenc professzor az első három vázlatpontot dolgozta ki, de a meghirdetett negyedik pont, ami az ember engedetlenségének a büntetésével foglalkozott volna, kimaradt vagy elveszett. Ennek ellenére közreadjuk, mert a meglévő anyag is értékes gondolatokat tartalmaz, és továbbgondolásra serkent. Az igehirdetés végén, a „*Jegyzetek*” témakörben kulcsszavak alapján rövid meditációs anyagot találunk, melyek szintén alkalmasak arra, hogy belőlük és általuk új gondolatok ébredjenek.

szen álmódózásra, ábrándozásra, gyerekmesékre nem a keresztre feszítés a legalkalmasabb hely. Jézus ennek a halálfelelmében pokoli aggodalmakkal gyöttrődő embernek az igazságot mondja. Nagyon megfontoltan mondja neki: „*Bizony mondom néked...*” Ez azt jelenti, hogy a Paradicsom, amit a Megfeszített ott nagypénteken a haldokló gonosztevőnek ígért, nem valami ködös tündérvilág, hanem mai nyelven kifejezve a bűneinek a bocsánata. A Paradicsom ígéretével Jézus ezt az elveszett embert a közeli húsvéti győzelme részesévé tette. Ezt annak az Isten Fiának a teljhatalmával teszi, aki „*a mi bűneinkért tökéletesen eleget tett, és minket az ördög minden hatalmától megszabadított*” – ahogy a Heidelbergi Káténk mondja (1. kérdés-felelet). Ki más lehetne képes és jogosult arra, mint a kereszten függő Megváltó, hogy nekünk, embereknek felkínálja a Paradicsomot?

Jézus a Paradicsomon nem csupán valami boldog lelkiállapotot ért, hanem egy helyet is! A János 14-ben pontosan úgy beszél róla, mint egy helyről: „*Elmegyek, hogy helyet készítek néktek*” (2). Úgy beszél róla, mint egy barátságos helyről, hajlékról. Atyai házról. „*Az én Atyámnak házában sok lakóhely van...*” De ami a legfontosabb, a Paradicsom az a hely, ahol az Atyához való hazatérés után maga a Fiú is tartózkodik. Azért mondja, „*abol én vagyok ti is ott legyetek.*” De hol van az a hely? Minden elgondolható helymeghatározás, bármilyen távoli helyről beszél is, csak innen néző, evilági meghatározás. Mert az a Paradicsom, amit a Megfeszített ígért a tőle jobbra megfeszítettnek, túl van minden földrajzi, sőt a világűrben elképzelhető helyen. Nem kétséges, hogy a Paradicsom, amit az Úr itt annak a bűnbánó gazembernek ígér, valami odatúli hely. De csak túlnani hely? Mi lesz velünk, akik még innen vagyunk? Nekünk nem kínálta fel Jézus? Higgyétek el, hogy a Krisztus üzenetét sohasem értették félre végzetesebben, mint amikor az egészzet csak a túlvilágra vonatkoztatták, kihagyva belőle ezt a földet. Hiszen éppen az a lényege és a jelentősége Krisztus személyének és munkájának, hogy elhozta erre a földre a Paradicsomot. Minden szó, amit e planétán lételekor kiejtett, híradás a túlnaniról és örömezenet idelent. Minden lépése, amit e földön tett, a Paradicsom nyomait hagyta hátra. Minden beteg, akit megérintett, a halottak, akiket feltámasztott, a testükben és a csontjaikban megéreztek itt a földön a Paradicsom erőit. Nyilván nem az első és nem is az utolsó volt a gonosztevő a kereszten, akinek odaszólt, hogy „*Megbocsáttattak a te vétkeid*” – és ezek a szerencsétlenek mind ittak az élet vízből és ettek az élet fájáról. Ha valaki abból a vízből iszik, amit ő nyújt az embereknek, azzal a Paradicsom folyamaiból ivott. Mert vele érkezett el hozzánk az Isten országa, és benne valósult meg a Paradicsom közöttünk.

Lépjünk hát be most mi is abba a Paradicsom-kertbe, amiről az igénk beszél. Ne úgy nézzünk rá, mint valami mesére a régi időkben, hanem azt nézzük meg:

- 1) Mít parancsolt a kertben Isten?
- 2) Mít tiltott a kertben Isten?
- 3) Hogyan esett a kertben csapdába az ember?
- 4) Mi lett a büntetése?

1) A parancs

A parancs így hangzik: „*Fogta az Úristen az embert, elhelyezte az Éden kertjében, hogy azt művelje és őrizze*” (2,15).

a) A szentíró ezzel a mondattal egy félreértést akar eloszlatni. Ugyanis a görög és a perzsa mitológia hatására a legtöbb keresztyén úgy képzei el a Paradicsomot, hogy ott örök tavasz van, és állandó öröm lakik a völgyekben. Mint a görög eliziumi mezőkön⁵³ vagy az aranyalmás Hesperidák kertjében, melyet szintén egy kígyó – Ladon⁵⁴ – őrzött, vagy az egyiptomi Boldogok szigetén⁵⁵ a boldog emberpár tétlenül nézelődve sétál a szelíd háziállatként viselkedő fenevadak között. Ezek az érzéki elképzelések rengeteget ártottak a keresztyénségnek. Mert ebből eredt az a téves beállítás, amivel minduntalan vádolják a vallást meg a Bibliát, hogy a keresztyének a munkát csak a bűneset miatt bekövetkezett átoknak tekintik a földön. Lám, a Paradicsomban nem kellett dolgozni, ott munka nélkül is megélt az ember. Csak később, büntetésként szakadt rá a munka átka. Ez nagy tévedés. Hesiodos Homérosz hatására hirdette elsőként, hogy a földművelés teher. Nos, a felolvasott igéből világosan kiderül, hogy a bűnesetet megelőzően, az ősi édeni állapotban szólt a parancs az embernek, hogy hajtsátok uralmatok alá a földet. A Szentírás éppen azt tanítja, hogy Isten azért helyezte az embert az Éden-kertbe, hogy művelje azt. Komoly, kemény munkával. A Biblia szerint a munka nem átok az emberen, hanem teremtésbeli rendeltetés. Mert Isten az embert nem legelésző életformára teremtette, mint az állatokat, hanem munkálkodó életformára. Az ember az egyetlen élőlény, aki tervezni és alkotni képes.

b) Most nézzük meg a dolog másik oldalát. Ezt az igét a magyar nyelvű zsidó Biblia így fordítja: „*Hódítsátok meg a földet!*” A keresztyén fordítás szerint pedig: „*Hajtsátok uralmatok alá!*” Ez azt jelenti, betörni a természetet, ezt az egész világmindenséget az ember jólétének szolgálatába. Ez az emberiség kultúrprogramja. A barlanglakó ősember jól célzott kődobásától a legutolsó űrrepüléséig, a vadászó ősember első füttyentésétől, amellyel a kutyáját hívta, Beethoven IX. szimfóniájáig minden benne van ebben a szóban, hogy kultúra. Ez Istentől rendelt feladat. Nem engedélyről van szó, hanem parancsról. Mégpedig egyetemes parancsról. Isten nemcsak az istenfélő, templomba járó embernek parancsolta meg, hogy uralkodjék

⁵³ „[...] ámde az istenek Éliszion mezőjére, s a földnek végjére küldenek el, hol a szőkehajú Rhadamanthüsz úr, s hol a legkönnyebb lét várja a földilakókat: hó nem esik, viharok sose dúlnak, nincs soha zápor, éleshangú Zephír szele fú csak folyton e tájon, Ókeanosztól jó, hogy az embereket felüldítse: mert a tiéd Helené, s számkera te Zeusz veje is vagy.” (Homérosz: Odüsszeia, 4. 563. kk.)

⁵⁴ Ladon tulajdonképpen egy többfejű – többnyire kétfejű, gyakran háromfejű, de egy alkalommal százfejű – sárkányszerű kígyó volt, aki a Hesperidák kertjében a fiatalsgot és a halhatatlanságot biztosító aranyalmákat termő csodafát őrizte, melyeket Gaia növesztett nászajándékkul Héra és Zeusz menyegzőjére. Egyedül Heraklésznek sikerült az almákat elrabolni.

⁵⁵ Az ókori egyiptomiak az ember halál utáni állapotáról többféle módon vélekedtek. A sokféle képzet nem alkot egységet, olykor a párhuzamok és az ellentétek is megférnek egymás mellett. Az egyik elképzelés szerint a megholtak madárrá változva jutnak a túlvilági élethez, de ezt elnyerhetik egy skarabeusz által is, más szövegekben hajón jutnak oda, megint más elképzelés szerint létrán. A megdicsőült lelkek boldog életét az egyiptomi ember szebb és idealizáltabb alakban a földi élet folytatásának hitte. Olyan termékeny mezőn zajlónak vélte, melyen a rendes munka mellett hét rőf magas volt az árpa és kétrőfnyi a kalász rajta (ld. Varga Zsigmond: *Általános vallástörténet, II. Kötet: III. A vallás történeti élete*, a Szerző saját kiadása Debrecen, 1932. 369., Eliade, Mircea: *Vallási hiedelmek és eszmék története I. Osiris* Kiadó Budapest, 1995. 86.).

a földön. Tehát ateista tudósok is lehetnek végrehajtói ennek a parancsnak. Aki arra teszi rá az életét, hogy teleszkóppal kutatja az űrt, vagy mikroszkóppal a baktériumok világát, Isten akaratát teljesíti akkor is, ha ezt nem tudja, vagy éppen tagadja.

„*Hódítsátok meg a földet!*” Ebben a mondatban a „föld” nemcsak a mi gömbformájú égitestünket jelenti a maga levegőburkával, hanem hozzá lehet számítani mindazt, ami a Naprendszerünkben a földünkkel élettani összefüggésben van. „*Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet*” (1Móz 1,1). A Biblia képes nyelven ez a látható és láthatatlan világot jelenti. Tehát mindazt, ami ebből a világmindenségből általunk is látható. Úgy, hogy ha a XX. század Holdat is megjárt embere készül a Marsra, a Vénuszra, ezzel nem lépte át az Istentől szabott korlátait. Ez nem lázadás a Teremtője ellen. Sőt, Isten parancsát teljesíti. A tudomány tehát közelebb visz bennünket Istenhez. Csak arra kell vigyázni, hogy ne essünk bele egy kultúrímádatba se, mert azt is tudjuk, hogy a boldogságot és a megváltást nem a kultúra, nem a technikai civilizáció hozza, hanem az Úr Jézus Krisztus. Persze, nagyon szép és jó dolog a technikai haladás, de ettől az ember még nem lett boldogabb. Például: az időt megtakarító közlekedési eszközök elszaporodása nem azt eredményezte, amit logikusan várni lehetett volna, hogy most már több időnk lesz az életünk emberibb megélhetéséhez, hanem pontosan az ellenkezője lett. Életünk sokkal nyugtalanabbá, idegesebbé, hajszoltabbá vált általuk. Vagy gondoljunk a tudomány legújabb nagy diadalára, az atomfizikára. Ugye mindnyájan tudjuk, hogyha békés célokra használnák, sohasem álmodott segítséget, jólétet és csodálatos életet jelenthetne számunkra. De ma egymást fenyegetik vele a nemzetek. El lehet vele pusztítani a világot. Isten a káoszából kozmoszt, egy szép világot teremtett, de nehogy az ember ezt a kozmoszt ismét káosszá változtassa!

Isten nem erre gondolt, amikor azt a parancsot adta az embernek, „*hódítsátok meg, hajtjátok uralmatok alá a földet,*” hanem arra, hogy a tudásunkkal, a munkánkkal az egész világmindenséget az ember jólétének a szolgálatába állítsuk. Mert ha minden így megy tovább, hiába jut el az ember a környező bolygókra, ott sem lesz boldogabb, mert oda is magával viszi a bűneit. Az új bolygón az életet nem azzal kell majd kezdeni, hogy hibridkukoricát vetünk, hanem templomot kell építeni, ahol már az első igehirdetés arról kell, szóljon: „*Térjetelek meg, mert a fejsze pedig immár a fák gyökerére vetett.*” (Mt 3,10).

2) *A tilalom*

A tilalom így hangzik: „*a kert minden fájáról szabadon ebetsz, de a jó és a rossz tudásának fájáról nem ebetsz, mert ha eszel róla, meg kell halnod*” (2,16-17).

a) Ezt a tilalmat sem szó szerint kell érteni, mert ez is képes beszéd. Nem egy valóságos fáról, pláne nem egy almafáról van szó, amelynek a tiltott gyümölcse ott mosolyog csábítóan a lombok között. Figyeljük meg igénket! Nem általában a „tudás” fájáról beszél. Isten nem a „tudástól” tiltotta el az embert, hiszen már korábban parancsot adott rá, hogy uralkodjon a földön, amit csak munkával és tudással lehet megvalósítani. Hanem itt a „jó és a rossz” tudásáról van szó. Vagyis arról, hogy kicsoda szabja meg az erkölcsi normákat az ember számára, Isten-e, vagy ő maga? Jaj, nekünk, ha a jó és a rossz tudásának kérdését, vagyis az erkölcsi mértéket az ember kiveszi Isten kezéből. Nézzétek csak, ki mondja meg az embernek, hogy mi a jó és mi a rossz, mit szabad és mit nem szabad, hogyha nem Isten? A sa-

ját lelkiismerete? Isten szava? Vagy a szíve, a vére, a vágyai, a hiúsága? Vagy talán a köz érdeke? Csak egyetlen példára gondoljunk! A második világháború alatt a német SS katonák meg voltak győződve, hogy a lelkiismeretük szerint a német nép érdekeit szolgálják, ha minél több zsidót elgázósítanak. Bizony, jaj a világnak, ha erkölcsi ítéleteiben függetleníti magát attól, amit Isten tart jónak vagy rossznak!

b) Aztán a mondat második fele is de sokszor beigazolódott már: „*mert amely napon eszel róla, bizony meg kell halnod*” (2,17). Isten az ő törvényével mint védő kerítéssel veszi körül az embert. Amikor Isten azt mondja valamire, hogy ezt ne tedd, ez rossz, ez helytelen, akkor ezzel nem korlátozni akar a szabad mozgásodban, hanem éppen védeni, segíteni akar, hogy baj ne érjen. Hadd mondjak egy példát. Sétáltak már a Duna-parton? Mindenütt csak egy egészen alacsony korlát véd a leeséstől. Ez nem börtönrács! Ha akarom, egy pillanat alatt átléphetem, mert ez a korlát nem akadályoz, csak figyelmeztet, hogy itt le is lehet zuhanni. Így véd és oltalmaz. Ugye értitek már, milyen az, amikor Isten azt mondja, hogy ez jó, ez meg nem jó! Ezt a döntést nem szabad kivenni Isten kezéből. Mert jaj, nekünk, ha Hitler, Sztálin, Rákosi, Ceaușescu vagy Khomeini Ajatollah mondja meg, hogy mi a jó és mi a rossz. De sok ember könnye, szenvedése meg halála kísérté az ő erkölcsi döntéseiket.

c) De figyeljük meg a mondat végét is: „*a jó és a rossz tudásának fájáról ne egyél, mert amely napon eszel, bizony meghalsz.*” Az Isten iránti engedelmség nem tréfadolog! Itt életről vagy halálról van szó.

d) De hát, ha ilyen komoly a dolog, miért teremtette Isten az embert olyannak, hogy dönthet, választhat, vagyis hogy szakíthat arról a fáról? Azért mert Isten nem rabszolgának teremtette az embert, hanem szabad, gondolkodó és dönteni képes lénynek. A kényszerített, nem szabad döntésből származó szeretetnek nincsen értelme. Ahhoz, hogy szerethessük Istent, kell az a szabadság, hogy bármikor felmondhassuk az engedelmséget. Higgyétek el, hogy Isten nagyon megbecsülte az embert, amikor ezt lehetővé tette. Az a kérdés, hogy az ember mindig jól dönt-e. [...]⁵⁶

3) *A csapda*

a) Így érkeztünk el a harmadik kérdésünkhöz, hogy miképpen esett az Édenkertben csapdába az ember. Hollandiában az 1926-ban tartott asseni zsinat azzal foglalkozott, hogy a történet betű szerint értendő.⁵⁷ [...] ⁵⁸ Itt újból csak képes be-

⁵⁶ Rövid, kézírásos beszűrés van a géppel írott igehirdetésben, melynek a teljes gondolatmenete nem rekonstruálható. Augustinust idézi, a „*Posse peccare*” – „*Non posse non peccare*” összefüggéseit jegyezte fel, hogy „*Hajlamos vagyok a vétkezésre – Isten megadja a lehetőségét!*” – „*Nem tehetem, hogy ne vétkezzem.*” Ezzel összefüggésben Luther mondását idézi, miszerint „*Nem tudom megakadályozni, hogy a madarak elröpüljenek a fejem felett. De azt meg tudom akadályozni, hogy fészket rakjanak a fejemre.*”

⁵⁷ Henk Leene, az amszterdami Vrije Universiteit ószövetségi tanára egy érdekes beszámolót írt a „*Gereformeerde Kerk*” XX. századi teológusainak az Ószövetség történetiségéről alkotott felfogásáról. Bemutatja benne a történeti kanonikus kezdettől a történet-kritikai elméletig vezető utat. 1Móz 1-3 értelmezése körül alakult ki különösen nagy vita. Az 1926-ban Assenben tartott zsinat dr. J. G. Geelkerken lelkész ügyében, az általa kétségbevonott történeti hitelesség kétségbe vonásával szemben egy szellemes megfogalmazással a történetiség mellett foglalt állást. Eszerint az Éden fája, a kígyó, a kígyó beszéde az „*értelem által tapasztalható valóságok*” voltak. Később ez az állásfoglalás mind jobban visszaszorult annyira, hogy az 1967-ben tartott Amszterdami Zsinat visszavonta.

széddel találkozunk. Mert a kígyó nem maga a Gonosz, hanem csak a gonosz hatalmát jelképezi. A szentíró nem akarja, megmagyarázni, hogy mi a gonosz, hanem egyszerűen csak megállapítja, hogy létezik egy ravasz, gonosz hatalom ebben a világban. Nem ad feleletet arra a kérdésre sem, hogy ha Isten jónak teremtette a világot, hogyan került most elő a gonosz, hanem csak egyszerűen megfűjja a riadót, hogy emberek, vigyázzatok! Itt a kígyó! Van egy ősi kísértő, egy titokzatos sátáni, ördögi hatalom!

Sokféleképpen megpróbálták leírni vagy lefesteni a Sátánt, az ördög alakját. Egy azonban biztos: nem olyan, mint amilyennek Dante elképzelte a Pokolban, vagy amilyennek Goethe írta le a Faustban, vagy Madách Az ember tragédiájában. Nincs lópatája, nincsenek kicsi elrejtett szarvai, nincs kénkőszaga, és nem is olyan, mint egy fán tekergő kobrakígyó. Sőt éppen ez a bibliai leírás mutatja, hogy itt valami ártatlan külső mögé rejtőző, de életveszélyes hatalomról van szó. Valami olyan erőről, amely az ember nélkül mégis tehetetlen, mert csak akkor tudja a világot megmérgezni, ha az ember meghallgatja, ha eszközévé és végül szolgájává lesz. Nem az izgalmas tehát, hogy milyen a Gonosz, hanem az, hogy van, és hogy mit akar velem tenni. A felelet egyszerű. Bűnre akar csábítani.

b) No de mi a bűn? Ezt leplezi le ez a történet. Minden bűn úgy kezdődik, mint ez a történet. Isten és az ember között valami meglazul és elszakad. Történetünkben semmi más nem történt, mint hogy a kísértő belopja az ember szívébe a gondolatot, hogy „*csakugyan azt mondta az Isten?*” Ez még nem lázadás, ez még nem istentagadás, csak egy kis kérdőjel. Megkérdőjelezése Isten szavának, a Bibliának. Valahogy így: Csakugyan igaz az, ami a Bibliában van, hiszen azt is emberek írták? Csakugyan Isten szava szól onnan? Csakugyan igaz az, amit Jézusról olvashatunk benne? Csakugyan feltámadt a halálból? Csakugyan van örökélet? Csakugyan van Isten? Csakugyan törődik Ő velem? Csakugyan van gondja rám? Nos, kinek nincsenek ilyen kicsi kérdőjelek valahol a szíve mélyén?

Hát itt és így kezdődik a bűn. Mert ez a kis kérdőjelecske lassan felkiáltójellé egyenesedik. Másodszor már így mondja a kígyó az asszonynak: „*Bizony, nem haltok meg!*” A kísértő gondolat most már nyíltan szembeszáll azzal, amit Isten kijelentett az igéjében. Isten azt mondja: „*Amely napon eszel belőle, bizony meghalsz*” (2,17). A kígyó pedig azt mondja: „*Bizony nem haltok meg*” (3,4). Mintha azt mondaná, óh, hát nem kell azt olyan komolyan venni, ahogyan a Bibliában meg van írva. Igaz, hogy figyelmeztet Isten, sokszor mondja, hogy ezt vagy azt ne tedd, mert baj lesz belőle, de hát próbáljuk meg, talán mégsem olyan végzetes. Igaz, hogy azt mondja Jézus, hogy aki asszonyra tekint parázna kívánsággal, már házasságot tört (Mt 5,28), de hát nem kell ezt szó szerint venni, egy kis ártatlan flörtöt csak megengedhet magának az ember. Igaz az is, hogy beszél a Biblia pokolról és ítéletről, de ez csak olyan ijesztgetés, én nem hiszem, hogy van ilyen egyáltalán. „*Bizony nem haltok meg!*” Ennyi éppen elég ahhoz, hogy az ember elszakadjon Istentől.

⁵⁸ Pár mondatos olvashatatlan kézírás következik. Annyi kivethető belőle, hogy „[...]t megkérdezték Utrechtben (?), beszélt-e a kígyó? A holl.[and] teológusokat az érdeklí, hogy beszélt-e?” Majd Bajusz Ferenc hozzáfűzi: „Engem az [érdekel], hogy mit mondott?” Egy másik lapszéli megjegyzése: „Az nem érdekes, hogy milyen nyelven beszélt?”

Mert a Gonosz így folytatja, hogy „*olyanok lesztek, mint az Isten*” (3,5). Felelőtlenül ígér, hogy Jézusnak is az egész világot ígérte.⁵⁹ De hát nem az övé [olvashatatlan kézírás]! Ez már azt jelenti, miért Isten szabja meg, mi a jó és mi a rossz? Majd én magam szabom meg a normát, amihez tartom magam. A magam ura akarok lenni, és nem akarok örökös gyámság alatt élni. A magam életével magam akarok rendelkezni. Hát, ez az ősbűn. Életünk Istentől való függetlenítése. Ez még nem istentagadás, csak kontaktus-szakadás Isten és az ember között. Már nem ér össze vele a lelkem. Nincs élő kapcsolat közöttünk. Lehet, hogy külsőleg még nem, de lélekben már nagyon sokunkban megtörtént ez a szakadás, hogy nem vesszük igazán komolyan Isten szavát. Lélekben függetlenítettük magunkat tőle. Isten nélkül gondolkodunk és cselekszünk. Ez a bűn lényege! Ugye látjátok, a bűn nem okvetlenül azt jelenti, hogy az ember valami csúnyát, rosszat tesz. A bűn nem biztos, hogy mindenki előtt, kint a morális életben zajlik le, hanem rendszerint bent a szívben, abban az alapmagatartásban, amit az előbb így neveztem, hogy kontaktus-szakadás. Ilyen állapotban már teljesen előkészített talajra talál minden kísértés. Ha egyszer elszakadtam Istentől és nem hallok – sőt nem is akarom hallani – a szavát, akkor mi tarthat meg? Akinek nem fontos, amit az Isten mond, az védtelen a Gonosz minden támadása ellen.

Na, és hogyan folytatódik a történet? „*És látta az asszony, hogy jó a fa eledelre és kedves a szemnek és kívánatos a fa a bölcsességért, szakasztott azért annak gyümölcséből és evett és adott a vele lévő férjének is és az is evett*” (3,6). Mi lett ezután? Egy nagy csalódás. Azt hitte Ádám és Éva, hogy most boldogabbak lesznek. Aki áthágja az Isten törvényét, mindig azt hiszi. De a tilos úton nem lettek boldogabbak és nem lettek bölcsőbbek, hanem csak félni kezdtek. Azt olvassuk: „*És megnyílt mindkettőjüknek a szeme és észrevették, hogy mezítelenek. Fűgefaleveleket aggattak azért össze és körülkötőket csináltak maguknak – és elrejtőztek az Isten elől...*” (3,7). Ekkor pedig „*meghallották Isten szavát a kertben*” (3,8). Kiderül, hogy Isten mindent lát. Kiderül, hogy van Isten. Megszólal a lelkiismeretem. A lelkiismeretben hallatja Isten a hangját életünk kertjében. Ember! Nem számoltál Istennel! Pedig ő mindent tud, jön és felelősségre von. Nincs más lehetőség, menekülni kell előle. Akárhová. Ádám és Éva a kert fái közé bújtak. Azóta is ezt csináljuk, bújunk Isten elől. Van, aki a sok dolga mögé bújik. Belemenekül a munkába, csak ne kelljen szembenézni Istennel. Van, aki a sérelmeivel sáncolja el magát. De búvóhely lehet a templom is, a látszólagos kegyesség gyakorlás, az adakozás, szóval az ember mindent megtesz, csak a legbelsőbb lénye maradjon elrejtve. Csak Isten számon ne kérje, bele ne nyúljon az életébe, bele ne nézzen a szemébe. Persze van olyan is, aki az ateizmusba menekül, és kimondja, hogy Isten nincs is. Hogyan lehetne hát találkozni vele?

De Istent nem lehet félrevezetni. Isten elől nem lehet elbújni. Az egész Édenkert elnémul, amikor végigzúg benne Isten szava, és kérdezi Ádámot, hogy „*hol vagy?*” (9). Ők pedig meghallották Isten szavát a kertben. Kiderül, hogy van Isten. Kiderül az is, hogy Isten mindent lát!

⁵⁹ Megkísértésekor Jézusnak akarta adni a világot, ami egyébként is az övé (Mt 28,18-20).

Jegyzetek

1) „Őrizze” (2,15). – Mitől kellett őrizni az Éden-kertet? Az ősi mítoszokban az Isten kertjének tulajdonosa Isten. Amikor Isten kertészt tesz a kertjébe, annak az a dolga, hogy Isten számára őrizze a kertet. A Biblia arról beszél, hogy Isten a káosz-ból kiemelte a világot és „kozmoszt,” szép rendet teremtett. De ezt minduntalan fenyegetik, a káosz erői vissza akarják zülleszteni a világot a rendetlenségbe. Az ember feladata, hogy őrizze a világot ezektől a támadásoktól.

2) *A kényő.* Felszabadultok, önállóak lesztek. Nem függök senkitől, ebben a kertben ti lesztek a gazda! Ha beválik ez a gondolat, a gazda nyugalomba mehet, átveszi helyét az ember. Nem lesz rá szükség, nincs hely Isten számára a saját kertjében (v. ö. Lk 20,9-19).

3.) Amikor a kert készen volt, Isten mintegy kézen fogta az embert, és bevezette oda. „*A kert minden fájáról szabadon ebetsz*” (2,16). Ezt a mondatot akkor értjük meg igazán, ha meggondoljuk, hogy a görögöknél a Heszperidák kertje, az egyiptomiaknál a Boldogok szigete az emberek számára hozzáférhetetlen volt. Az istenek féltve őrizték a maguk Paradicsomát...

ÁDÁM, HOL VAGY?

TEXTUS: 1MÓZ 3,6-24

Ma Isten segítségével szeretném folytatni az őstörténetek magyarázatát. Ott hagytuk abba, hogy az ember boldog paradicsomi állapotban élt, közvetlenül Istentől tudta meg, hogy mit kell és mit nem szabad cselekednie. De a kísértő elhitette vele, ha eszik a jó és a rossz tudásának fájáról, többé nem lesz szüksége Istenre, hiszen maga is el tudja majd dönteni, hogy mi a jó és mi a rossz. Nem kell örökös gyámság alatt élni, legyél a magad ura. Tudjátok hova vezet ez? Mondok egy példát. Pár évtizede néhány tudóst megbíztak, hogy csikarják ki a természettől az atomok titkát, mert abban az emberiség jólétének a lehetősége rejlik. Függetlenek leszünk fától, széntől, olajtól. A tudósok a tudomány megszállottságával el is lesték az atomok titkát. Amikor a titok megvolt, jöttek a katonák, és azt mondták, jó, de mától kezdve mi használjuk. Hirosima és Nagaszaki lakói élete árán egy nap alatt befejezzük a háborút. Mert mi tudjuk, hogy ez a jó megoldás. Hiába tiltakoztak a becsületes tudósok, hogy ez Isten elleni vétek, a katonák azt mondták, mi mondjuk meg, hogy mi a jó és mi a rossz! Nos, ettől a fától tiltotta el Isten az embert. Attól, hogy ő maga, Isten örök rendjétől függetlenül mondja meg, mi a jó és mi a rossz. Nem irigységből tiltotta el őket Isten attól a fától, hanem az ember érdekében. Mint ahogy a MÁV sem irigy rosszakaratból állítja fel a sorompókat, ha nem az életünket védi vele. Mert jaj annak, aki mégis átbújik, ha jön a vonat. Nos, pontosan erre csábítja a kísértő az asszonyt, hogy „bújjon át a sorompó alatt.” Egyenek a jó és a rossz tudásának fájáról. Akkor jöttek csak rá, hogy becsapták őket. Az Isten törvénye megszegésével nem lettek boldogabbak, hanem „meg-

nyílt mindkettőjük szeme és észrevették, hogy meztelenek és ezért fűgefaleveleket fűztek össze és körülkötőket készítettek maguknak” (3,7).

Ha ezt az ősi, képes beszédet lefordítom, szégyellni kezdték magukat. Egymás előtt titkolni valójuk van. Valami elválasztja őket egymástól. A fűgefalevél ennek a szimbóluma. Mert a bűn – ezt akarja itt elmondani a Szentírás – elválaszt bennünket egymástól, és elválaszt Istentől is. De nemcsak szégyellni kezdték magukat és egymást, hanem félni is kezdték! Amikor meghallották Isten szavát, elrejtőztek. Márpedig amint egy nagy lélekbúvár mondta, nincs rosszabb valami a félelemnél. Ekkor hallották meg Isten szavát, aki hűvös alkonyatkor a kertben járt: Ádám, hol vagy?

Három dologról szól ez a kérdés. Erről szeretnék a továbbiakban beszélni. Van benne *vád (I) keresés (II), vigaszt (III).*

I. A vád

1) A jó és rossz tudásáig az embernek olyan természetes volt a viszonya Istennel is, mint a füvekkel, fákkal, virágokkal, madarakkal és állatokkal. Milyen gyermekdeden bűbajos a bibliai leírás, ahogy érzékelteti ezt a viszonyt, hogy Isten ott járkal a fák alatt. Azt jelenti ez a kép, hogy olyan közel volt hozzájuk Isten, mint a körülöttük lévő természet. Úgy beszélhetett az ember Istennel, mint a fákkal, virágokkal vagy a társával. A bűnnel ez a viszony romlott meg, és ezért rejtőzik el szégyenében az ember. Mai nyelven azt mondanám, hogy Ádámnak megszólalt a lelkiismerete. Nem számoltál Istennel! Pedig Isten mindent tud, jön és felelősségre von. Ezért kell menekülni előle. Az Éden-kertben nincs más lehetőség, mint elbújni a fák közé. Az emberek azóta is ezt teszik, hogy bújnak Isten elől. Van, aki a sok dolga mögé bújik. Nincs időm Istenre, rengeteg a munkám. Persze lehet búvóhely a tempom is. Mindent megteszek, amit a vallás kíván, csak az életembe ne nyúljon be Isten. Megint van, aki Isten elől az ateizmusba menekül. Isten halott! Isten nincs is! Szóval mindegy, hogy mit csinál az ember, csak a lényeg, hogy Isten ne érjen el. Bújjunk el!

2) De Isten nem azért kérdez, hogy „hol vagy,” mintha nem tudná, hogy Ádám hol van. Még egy éles emberi szem elől sem lehet sokáig elrejtőzni, bármilyen sűrűk is a bokrok. Isten tudja, hogy az ember elbukott, most pedig szégyenben égve ott lapul a bokrok között, és az Úr minden lépése zajára úgy rezzen össze, mintha lángostorral vágnának végig rajta.

Ebben a kérdésben tehát nem tudakozódás, hanem számonkérés van. Azt olvassa rá az emberre, hogy hova jutott. „*Olyanok lesztek, mint Isten!*” – suttogetta a kígyó – és íme, nyomorultabb lett minden féregnél. A fák, füvek és virágok, meg az arra járó állatok boldogan köszöntik a közelgő Istent, egyedül az ember bújik el előle, és szeretne szólni a hegyeknek meg a kőszikláknak, hogy „essetek mireánk, és rejtsetek el minket (Jel 6,16)! Olyan ez a kérdés, mint a végítélet nagy kérdőre vonása. A „dies irae” – harag napja – nagy fortissimója zúg benne:

*„Én nyomorult ott mit mondjak,
Vajon kibez folyamodjak?
Hol még az igaz sem szólhat.”*

Azt hiszem, Istennek ez a számon kérő szava – ez a vádoló kérdés – szakadatlanul átzeng az ember életén. Hol vagy Ádám? Mire jutottál, honnan estél ki? Ez zenghetett Káin feje fölött, amikor kiesett a kezéből a gyilkos husáng, és rémülten ránézett a halott testvéreire. Ez zenghetett a vak Sámson lelkében, amikor Izrael bírása, egy nemzet szemefénye baromként forgatta a gázai tömlőc taposómalmát. Ez nyilallhatott bele Dávid lelkébe, midőn Betséba csókjától mámorosan halálba küldte az asszony férjét, majd eztán meghallotta Nátán próféta vádjait: „*Miért vetted meg az Úrnak beszédét, oly dolgot cselekedvén, mely utálatos ő előtté?*” (2Sám 12,9). A „*hol vagy?*” zendült meg a tékozló fiú fülében, midőn „*kívánta megtölteni az ő gyomrát azzal a moslékkal, amit a disznók ettek*” (Lk 15,16). A „*hol vagy?*” rettentő kiáltás forgószele söpri el Júdást, amikor számolgatja a harminc ezüst pénzt.

Istent tehát nem lehet félrevezetni. „*Talán ettől a fáról, amelyetől eltiltottalak?*” – hangzik a számon kérő szó (3,11). Ekkor, íme, azonban valami nagyon csúnya dolog történik. Ádám, sarokba szorítva, arra vetemedik, hogy mindezért, ami történt, Istent vádolja. Istent teszi felelőssé. Azt mondja: Te adtad az asszonyt, ő mondta, hogy egyek. Beárulja az élettársát, hogy magát mentse. Nem én vagyok a hibás, hanem az asszony! Aztán Éva is tovább hárítja a bűnt a kígyóra. Nem én vagyok a hibás, hanem a kígyó, ő csalt meg engem! Ugye, milyen ismerős történet ez? Nem én vagyok a hibás, hanem a másik, az emberek, a világ, ez a mostani helyzet. A körülmények, az élettársam vagy a szüleim, akik így neveltek. Nem tehetek róla, hogy ilyen vagyok!

3) Azt kéne mondani, hogy igen, Uram, ettem a fáról. Ehelyett sokkal könnyebb arra hivatkozni, hogy áldozata vagyok a környezetemnek, a vérmérsékletemnek, a társadalomnak, én nem tehetek róla, ha félreecsúsztam az életem. Nos, mindezek magyarázhatják a bűnömet, de Isten előtt nem mentik. Mert a bűn olyan valami, amiért mindenki maga felelős. Hiszen szabad akaratából követte el. Bármilyen nagy volt is a kísértés, az a lényegesen semmit nem változtat. Mert a bűn nem végzet, ami ellen nincs védekezés, hanem véték, amiért felelek. Ezért nem háríthatom a felelőséget sem Istenre, sem a másik emberre.

4) Miért engedi Isten – mondta nemrég valaki –, hogy annyi ember éhezzen és nyomorogjon ezen a világon? Ezt olyan valaki mondta, akiről tudom, hogy irigylésre méltó a jövedelme, ugyanakkor az édesanyja Nagykovácsoson 9.400 Ft kegydíjből, meg a szomszédok hagyma, krumpli és tojás adományaiból él. Közben a feleségétől is elvált egy sokkal fiatalabbért, és az otthagyt asszonynak olyan kevés a bíróság által megállapított tartásdíja, hogy az is csak tengődik, mivel a betegsége miatt nem mehet dolgozni.

Már a Paradicsomban elkezdődött ez az okoskodás: Nem én vagyok a hibás, hanem mindenért Isten a felelős. Nem egyszer hallottam már négyszemközti beszélgetés közben: Tetszik tudni, magam sem tudom, hogy olykor mi van velem, mintha az ördög bújna belém, valami hatalmába kerít, és akkor Isten irgalmazzon a családomnak! Az a félelmetes, hogy ezt már 3-4 éves kisgyermektől is hallottam, amikor valamiért számon kérték, ezt mondta: Az nem a jó kis Lacika volt, hanem a rossz kis Lacika. De az már elment, és most a jó, kicsi Lacika van itt, arra ne haragudjatok.

Mi az ember tragédiája, ha nem ez a kibúvás a felelőség alól? Ez a felelőség áthárítás. És ha egy szoba-konyhás lakásban történik, akkor egy család szenved tő-

le, de ha az ENSZ-ben történik, akkor Boszniában egyik napról a másikra 30 ezer embert űznek el a hajlékából, és lesz földönfutóvá. Ádám, hol vagy? Lehet ezt a vádat egy darabig hallatlanná tenni, lehet nevetni rá, lehet egy ideig menekülni előle, de egyszer utolér, mellen ragad, és akkor elő kell vánszorogni a bokor mögül. Mert Isten előtt nincs menekvés, kiderülnek életünk hazugságai legtöbbször még itt az életben, de az biztos, hogy minden kiderül életünk utolsó órájában, amikor a nagy főtárgyaláson, a széken ülő ajkáról hangzik el a kérdés. Ez elől csak egy mentség van. Az, ha odaállok, és azt mondom: Igen Uram! Ettem a tiltott fa gyümölcséből. Áthágtam a törvényedet. Egyedül én voltam a hibás. Az elhibázott életemért nem érdelek mást, csak az ítéletet! Igénknek ez az első kérdése: Isten elmondja a vádat. Mit felelsz rá?

II. A keresés

1) Igénk második tanítása, hogy Isten nemcsak vádol, hanem keres is. Nem tudom, átéltetek-e már igazi keresést. 15 éves koromban Tatára jártam gimnáziumba, a piaristákhoz. Tatán a vár alatt van egy óriási tó, ami télen mindig befagy, és az a kocsolyázók paradicsoma. Persze mindenki tudja, hogy a várfal közelében van néhány meleg forrás, és a fölött sokkal vékonyabb a jég. 15 éves korban az ember azonban még vakmerő, és az egyik osztálytársam este, villanyfénynél túl közel ment a meleg forrásokhoz és beszakadt. Ott olyan 8 méternyi a tó mélysége. Akkor láttam az édesanyját. Mint egy őrült, úgy kereste a fiát. Egész éjjel csáklýázták a vizet, mire megtalálták.

Aztán, ha jól emlékszem, 1960-ban történt, amikor külügyi előadó voltam, tehát nem volt gyülekezetem. A ráckevei lelkész, Molnár Pali bácsi megbetegedett, és hetekig én helyettesíttem. A templom és a parókia közvetlenül a Duna partján van. A kert végén van egy kocsilejáró a vízhez. Tél volt, és ezen a havas lejárón gyerekek szánkóztak, a szánkó a végén becsúszott a befagyott Dunába. Vasárnapi iskola után minden gyerek odament a nagytiszteletű asszony vezetésével szánkózni. Köztük ott volt a saját fia is. Nem tudom, hogyan történt, de amikor a kis Pali fiú szánkója ráfutott a jégre, az beszakadt, és az anyja szeme láttára pillanatok alatt szánkóstul eltűnt a jég alatt. Az anyja azonnal utána rohant. Törte, zúzta a jeget, sikoltozott, kereste a fiát. Persze reménytelenül, hiszen a víz rögtön tovább sodorta a gyereket. De akkor is láttam, mit jelent igazán keresni valakit.

2) Ádám, hol vagy? – hangzik az isteni szó. Mindig így hangzik és nem megfordítva. Nem az ember kérdezi, hogy Isten hol vagy. Mindig Isten kérdezi. Ember, hol vagy? A Biblia nem az ember Isten kereséséről beszél, hanem arról, hogy Isten utána ment az elveszett embernek. Így hangzik a szó, hogy ember, hol vagy? Gyere elő a rejtekedből. Hát azt hiszed, hogy eltakarhatod előlem a bűneidet? Akár bibliaolvasással, templomba járással megtéveszthetsz engem? Mindent tudok rólad. Mindent láttam és tudd meg, hogy most is látlak. Kár futnod, úgylis utolérlek. Tudjátok, mi a nagyszerű? Az, hogy ha Isten hívására kilépek a bokrok közül és nem próbálom magam tovább mentegezni, hanem bevallok mindent, akkor ez a vádoló kérdés, hogy „Hol vagy?” – egyszerre szerető hívással, kegyelmet nyújtó lehetőséggé válik számunkra.

III. *A vigasz*

Nagy igazság az, hogy Isten elől csak Istenhez menekülhetünk. Vádja elől csak kegyelme takarhat el. „*Jőjjetek énhozzám mindnyájan...*” (Mt 11,28). Ez az egyetlen menedék a rejtőzködő ember számára. Az ő személye, az ő halála, az ő feltámadása, az ő érdeme! Ádám félt Istentől, és elbűjt, mert észrevette, hogy mezítelen. Hát igen! Minden okunk megvan félni Istentől, amíg fel nem öltözzük Krisztust – ahogy az apostol mondja (Róm 13,14) –, amíg ő be nem takar, bűneinket el nem fedezi az ő elégtétele, az ő ártatlansága, az ő szentsége.

Ember, hol vagy? Nem érzed, mintha azt mondaná most Isten, hol vagy hát? Hadd öleljelek magamhoz, mint a tékozló fiút, hadd gyógyítsalak meg, hadd bocsássam meg a bűneidet. Hadd vezesselek haza. Az életnek ez a legnagyobb kérdése és legdöntőbb eseménye, hogy megérezzük-e Istennek ezt a felénk forduló szeretetét, a keresését, és meghalljuk-e a nevünket kiáltozó atyai hangot. Ne gondolj arra, hogy nagy közöttünk a távolság, és hogy nagyon eltakar a bozót. Nem hallod a léptei nesztét, amint feléd tart? A keze széthajtja az ágakat.

BEVEZETÉS AZ ŐSTÖRTÉNETEK NEMZETSÉGTÁBLÁZATÁBA⁶⁰

TEXTUS: 1MÓZ 4,25-26; 5,1-32; ZSID 11,5

Kezdjük mai igehirdetésünket egy kis kortörténeti áttekintéssel. Ha megfigyeljük ezt a szakaszt, éppen tíz hosszú életű emberről szól, akik az első ember teremtésétől az özönvízig éltek. A szentíró itt az emberiség legősibb közös hagyomány-anyagából merített. Így pl. a babiloniaknál is tíz király szerepel a teremtés és az özönvíz között. A tíz közül ott is a harmadiknak a neve azt jelenti, hogy „ember,” a hetedik a jámborság mintaképe, a tizedik az özönvíz hőse. Sőt az életkorukban is bizonyos összefüggések találhatók.

De ha részleteiben sok azonosságot mutat is fel a két névsor, van egy döntő különbségük. A babiloni mítoszoknak az a céljuk, hogy elmondják a nagy teogóniát, azoknak az isteneknek az eredetét, akik az uralkodó családnak, a dinasztíának a névadó ősei lettek, el egészen a Nap-istenig. Közülük egyik egyenesen a Nap-isten fia, aki 365 évig a Nap-isten házában nevelkedett. Ezzel szemben a bibliai történet, ahogy az a Mózes első könyvében – a Genézisben – le van írva, a világ, az ember és az emberiség eredetéről szól. Itt az ötödik fejezetben pedig arról olvasunk, hogy a bűneset után, a nagy romlás közepette egyesekben felcsillant már az Isten utáni vágy. Csak egy néhány fontosabb nevet emeljük ki a tíz közül.

a) Az elsőt, Ádámot ismerjük.

⁶⁰ Nem teljes igehirdetés, önálló címe sincs a kéziratban. Gondolatébresztő lehet, segíthet a tájékozódásban bibliaolvasás vagy igehirdetésre készüléskor.

b) A második Séth, a „csemete,” Ádám harmadik fia, akit az emberiség Ábelben kioltott és Káinban megromlott vonalának a pótlására ajándékkul vettek Istentől a bánatos szülők (4,25), mint az Isten képmásának továbbadását (5,3), amely Káinnál olyan nagyon eltorzult. Figyeljük meg, hogy míg annak idején Káin a fia születését városépítéssel ünnepelte meg (4,17), addig Séth az Isten nevének segítségül hívásával (4,26).

c) A harmadik láncszem Énós. Ez a név magyarul „embert” jelent (4,26; 5,6).⁶¹ Ő kezdte el segítségül hívni az Úr nevét. Az istenség nevének segítségül hívása az ókor nyelvén annyit jelentett, mint a lényének megismerése, kulcs az ő erőiben való részesedéshez, belépés az ő imádatába, elnyerése az Istennel való közösségnek. Tehát Énós az első imádkozó, a kultusz megalapítója. Így újra megérdemli az „ember” nevet. Mint aki a becsapott ajtót újra feltöri, és újból irányt mutat. Ezért időzik a nevével olyan soká a nemzetségtáblázat.

Az 5,1-7-ben a hagyomány egy másik forrásból még egyszer elmondja, az volt az emberiség eredeti célja, hogy Isten képmása legyen. Énós után Kénán következik, ezután Mahaláél. Ez azt jelenti: „Istent dicséror.” Tehát ismét felragyog a fényes fonál. Őt követi Járed, majd Énók. Énók a sorban a hetedik (5,21-24), akinek a nevét a Zsidókhoz írott levél a hit hősei között említi (11,5), a Szentírás egyik legragyogóbb alakja. Sok legenda terjedt el róla. Azt mondják, ő volt az első szabó és csizmadia, aki megtanította az embert, hogyan kell az állatbőrökből ruhát megcipőt készíteni. Ő találta fel a tollat meg az írást, a számolást és a csillagászatot is. Ezekről a kalandjairól szól a neve alatt fennmaradt etióp nyelvű Énók könyve. A legendák elmondják, hogy Énók barátságot kötött a halál angyalával, és három dolgot kért az angyaltól. A bibliai Júdás levele is idéz belőle egy mondást (14-15), ami az eredetiben az 1,9-ben olvasható.

- 1) Először azt kérte, hogy meghalhasson, azután újból visszajöhessen, és így megtudhassa, milyen a halál.
- 2) Másodszor azt, hogy megláthassa a gonoszok lakóhelyét, és megtudhassa, milyen a büntetésük.
- 3) Mindkét kérése teljesült. Ekkor a harmadik kérése az volt, hogy engedjék meg neki, hogy benézhesen a Paradicsomba, hogy megnézzze, milyen boldogságban van része az üdvözülteknek. Ezt is teljesítették. De amikor Énók bepilantott a Paradicsomba, soha többé nem jött vissza a földre.

Azt olvassuk róla, hogy Isten színe előtt élt, Istennel járt, és Isten elragadta őt (Sir 44,16; 49,14). Tehát kiszabadult azok közül, akiket az átok megkötözött. Ebből az elátkozott halálvölgyből a tekintetét ismét a menny felé fordította.

⁶¹ Az 'anós jelentése 'ember.' Az akk. eněšu 'erőtlen,' 'halandót' jelent, hasonlóan, mint az assz. enšū (v. ö. eněšur: 'erőtlen,' 'meggyengített,' 'roskatag,' v. ö. még a bibliai héberben előforduló 'nš I. gyökkel, és 'anš = 'gyógyíthatatlan,' 'elveszett' melléknévvvel). Jóllehet az 'anós régi sémita szó, az Ószövetség régebbi irataiból hiányzik, míg a későbbi, fogság utáni szövegekben gyakran fordul elő. Összesen 42 alkalommal. Ott is költői szövegekben (Jóbnál 18 alkalommal, ami az összes ószövetségi előfordulásnak majdnem a fele.). Hagyományosan azt tartják, hogy a szó az erőten, esendő embert jelenti, ennek ellenére némely esetekben az 'ádám-mal való parallel előfordulási helyeken azonos jelentésű vele (Zsolt 8,5; 144,3).

d) A nyolcadik és a kilencedik nemzedék következik ezután. Így érkezünk meg Methusélahon – vagy magyarul Matuzsálem – és Lámeken keresztül Noéhoz.

Noé (5,28-32) tizedikként említődik. Neve azt jelenti: „nyugalomszerző.” Azt olvassuk róla, „*ez vigasztal meg minket (szerez nyugalmat) munkálkodásunkban a kezünk fáradozásában a földön, melyet megátkozott az Úr!*” (29). Arról van szó, hogy az emberiség átok alatt vergődik. Megfáradás és megterhelés az élete (Mt 11,28). Hogyan hoz ebben Noé nyugalmat? Vannak, akik arra gondolnak, hogy Noé szőlőt ültetett (9,18-27), ezzel felüdülést és felejtést hozott. Mások arra gondolnak, hogy az emberiséget átmentette az özönvízen.

Az igazság az, hogy a szövegünk a kedves (megnyugtató) életre céloz, amely Noénak a 8,21-ben leírt engesztelő áldozatából árad az özönvíz után. Új viszony alakul ki Isten és az ember között. A kiengesztelődés békéje. Ez az áldozat magába foglalja a bűnös ember halálba esettségének a beismerését, annak elismerését, hogy a Szent Istent ki kell engesztelni, valamint a bocsánatkérést. Évezredekkel ezelőtt már Krisztus halálára emlékeztet mindez. A megváltás utáni vágy, amit Isten ébresztett, így vonul végig ezen a szakaszon.

A hosszú élet

Megnehezíti a megértést, hogy az ebben a nemzetségtáblázatban szereplő emberek olyan hosszú ideig éltek. Átlagosan 700-1000 esztendeig tart egy ember élete. Ez a bibliaolvasó embereket egy kicsit bizonytalanná teszi. Lerontja a szöveg hitelét, hiszen olyan az egész, mintha mese lenne. Valóban, ennek a nehézségnek a megoldásán már sokan törték a fejüket.

Egyesek arra gondoltak, hogy itt nem olyan évekről van szó, mint a mai, hanem valamiféle más időszámításról. Talán holdévekről, ahol nem 365 nappól áll egy esztendő, hanem csak 30-ból. Akkor már mindjárt nem is sok a 867 vagy 948 esztendő.

Mások szerint azért volt szükség ilyen hosszú életre, hogy az akkor még lakatlan földet hamarabb benépesítsék. Az özönvíz előtt talán minden nagyobb és hatalmasabb volt, gondoljunk csak az akkori állatok óriási csontmaradványaira. E vélemény szerint akkor az emberek is nyilván tovább éltek.

Tehát ezt így eldönteni ma már nem igen lehet. De nem is szükséges. Hiszen a Bibliának ez a fejezete sem a világtörténelemben, vagy a biológiában akar eligazítani bennünket, hanem az üdvtörténetben. Ne az özönvíz előtti adatokat keressük benne, hanem hogy mit akar Isten ezzel a leírással nekünk mondani.

ÉNÓK – (HALOTTAK NAPJÁRA)⁶²

TEXTUS: 1MÓZ 4,25-26; 5,1-32; ZSID 11,5

Azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy az elmúlt napokban szinte mindenki kint volt a temetőben. Most volt a Halottak Napja. Ilyenkor még az is, akinek egész évben nem jut eszébe az elhunyt hozzátartozója, vásárol egy cserép virágot, és ráteszi a sírjára. A Halottak Napja lélektanilag egy nagyon régi és egy nagyon bonyolult dolog. Az ősi kultuszokban nyilván arról volt szó, hogy az élők féltek a halottaktól, és hogy többé vissza ne jöjjenek, hogy jól érezzék magukat a sírban, azért rendszeresen hordtak nekik étel- és italáldozatokat. Ennek a maradványa ma a csokor virág.

Aztán persze vannak olyanok is, akiket a lelkiismeret furdalás hajt a temetőbe. A bűneik, vagy a mulasztásaik, amiket az elhunyttal szemben elkövettek. Most pedig szeretnének belőle valamit jóvátenni, levezekelni.

Nem szeretnék ezekbe a lélektani kérdésekbe belebonyolódni, hanem egy még érdekesebb kérdésre hívom fel a figyelmeteket. Felvetem azt a kérdést, hogy tényleg meghal-e mindenki? Itt a temetőben eluralkodik az emberen az érzés, az embernek az a sora, hogy az élete végén meghal. De hát igaz-e ez? Tényleg minden ember meghalt és meghal?

Ehhez a vizsgálódásunkhoz olvastam fel a bibliai őstörténetek közül azt a fejezetet, amit még a gyakorlott bibliaolvasók is rendszerint átlapoznak, mint olyant, amiben úgy sincs semmi mondanivalója Istennek. Ebben a fejezetben három szó ismétlődik: élt, nemzé, meghalt, – élt, nemzé, meghalt. Olyan ritmusban, mint a kovács kalapácsütéseinek az egyhangúsága, és láncszemről-láncszemre kapcsolódnak egymás után a generációk. Na, ebből a sok ellenőrizhetetlen adatból és ismeretlen névből, ebből az egyhangúnak tűnő nemzettáblázatból szeretném kihallani és nektek elmondani Isten üzenetét a halálról. Énókról nemcsak azt jegyezték fel, hogy élt ennyi meg ennyi ideig, nemzette ezt meg azt, hanem azon kívül még néhány nagyon izgalmas dolgot is. Kezdjük az általános tapasztalással, hogy *mindenki meghalt (I)*. Aztán vizsgáljuk, meg, mit jelent az, hogy Énók *Istennel járt (II)*. Végül foglalkozunk azzal, hogy mit jelent ez a megjegyzés róla, hogy *Isten magához vette (III)*.

I. Mindenki meghalt

Az első tanítást ebben a ritmusban látjuk: élt, nemzé, meghalt... élt, nemzé, meghalt... Ez ismétlődik azóta is szakadatlanul a földön. Ebben a monoton ritmusban van egy meghökkentő, alázatra intő egyetemes törvény: *a halál*. Mi, emberek, akár milyen nagyra vagyunk is önmagunkkal, alá vagyunk vetve a törvénynek. S ha így olvassuk ezt a fejezetet: „élt ennyi meg ennyi ideig, aztán meghalt...,” valahogy olyanforma érzésünk támad, mintha egy régi temetőben járnánk, korhadó fejfák között, ahol régen elfelejtett ősök pihennek, olyan emberek, akiknek a nevének kívül csak annyi maradt az utókorra, hogy élt ennyi meg ennyi évet, aztán meghalt. Így

⁶² Az igehirdetés egyes elemeiben a *Kezdetben* című könyv (szerző [Joó Sándor], kiadó és évszám nélkül) 212. kk. lapjain található igehirdetésre utal. Ld. még: Lüthi, Walter: *Adam, Die Schöpfungsgeschichte*, Friedrich Reinhardt Verlag Basel 1965. 169 kk.

utólag visszanézve reájuk nagy távolságból olyan mindegy az, hogy melyikük mennyi évet élt, harmincat vagy nyolcszázat, mert a végén mindegyik meghalt. Sőt, már azok is meghaltak, akik siratták őket.

Tegnapelőtt kint jártam a temetőben. Láttam gyereksírokat. Élt 8 hónapot. Aztán meghalt. Itt a leghosszabb életút Matuzsálemé, 969 évig élt. Aztán ő is meghalt. Lehet, hogy az özönvíz előtti emberek egészségesebb, robosztusabb emberek voltak, de ők is meghaltak. Akinek mesés gazdagsága volt, az is meghalt. Aki nagy tekintélyű, bölcs államférfi volt, az is meghalt. A rettegett kényúr, sőt még az orvosok is meghaltak. Mert amikor megszületik az ember, már elkezd meghalni.

Az ember egész élete nem más, mint haladék, elhalasztása a végnek. Halálba torkoló élet! A zsoltáráró ezt így mondja: „*Életem ideje kezében van*” (31,16). Istené az idő, ő méri ki a hosszát, és minden idő kegyelmi idő, ajándékba kapott idő, mert ha Isten adja az embernek, akkor van az embernek ideje. „Élt ennyi meg ennyi évet, aztán meghalt...” Ez marad mindenből. Majd valamikor ráírják a mi fejfánkra is, és mindnyájunkról ennyi marad feljegyezve egy sírkövön. Aztán egyszer majd az is eltűnik, hiszen a kő is szétmállik egyszer. Eljön az idő, amikor már senki sem sajnál, senki sem gyászol, mert azt sem tudják, hogy léteztünk-e valaha. Ugye milyen szomorú így nézni az életet? Hát valóban csak ennyi értelme van az ember életének? Élt ennyi, meg ennyi ideig, aztán meghalt. Hát csak ennyi az egész? Érdemes ezért élni? A múltkor egy fiatalemberrel sétáltam. Beszélgetés közben rámutatott egy fára. Nem bírom elviselni azt a gondolatot, hogy ez a fa túlél engem! Hogy amikor én már régen szétoszlottam a föld alatt, ez a fa még akkor is él és virul. – mondta. Hát bizony ezt tényleg nehéz elviselni.

Gyűlöljük a halált, mert nem tudjuk, hogy az micsoda. Morris Bacon azt mondta: „*Az emberek úgy félnék a haláltól, mint a gyermekek félnék bemenni a sötétbe.*” A halál mindig valami félelmetes ismeretlen, ahogy Hamlet mondja: valami rettenetes a halál után.⁶³

1) Szóval a halál titokzatos, megfejtethetlen.

2) De kikerülhetetlen is az életben.

3) A halál egyszerű elmúlás – gondolja a harmadik tábor. Catullus, a római poéta azért könyörög Lesbia csókjaiért, mert közeledik a halál éjszakája.

„*Éljünk, Lesbia és szeressük egymást, [...]
Egyszer tűnik a kurta fény szemükből,
s álmunkból sosem ébredünk utána.*”⁶⁴

⁶³ Szó szerint:

„*Ha rettegésünk egy halál utáni
Valamitől - a nem ismert tartomány,
Melyből nem tér meg utazó - le nem
Lohasztja kedvünk, inkább tűrni a
Jelen gonoszt, mint ismeretlenek
Felé sietni?*”

⁶⁴ Az idézet Catullus: *Éljünk, Lesbia* című verséből való. Fordította: Devecseri Gábor. A teljes vers ekként szól:

„*Éljünk, Lesbia, és szeressük egymást,
és a mord öregek fecsegjenek csak,
hisz nem ér lovasgásuk egy garast sem.
Eltűnven a nap, újra felragyoghat:*

- 4) Mások szerint a halál a legnagyobb félelem, az engesztelhetetlen gonosz.
- 5) Vannak, akik szerint a halál szabadulás. Akiknek nehéz az élet, a halálban menekülést látnak. A sztoikusok azt tanították, hogy az istenek az embernek adták az élet adományát, de még nagyobb adomány az, hogy el is veszik tőlük az életet.
- 6) Ismét mások átmenetnek tartják a halált és nem végnek. Nem az ajtó bezárásának, hanem a feltárásának.
- 7) Olyan is van, aki a halált csak egy nagy kalandnak tartja. – Amikor a Lusitania⁶⁵ elsüllyedt 1915. május 7-én, az egyik utas ezt írta: „*Miért kell félni a haláltól? Hiszen ez a legragyóbb kaland az életben.*” Egy öreg tudós a halálos ágyán ezzel fordult a barátaihoz: „*Gondoljátok meg, hogy egy vagy két óra múlva tudni fogom a választ arra, amit az egész életünkön keresztül kerestünk.*”
- 8) Végül pedig lehet a halál belépés az Isten közvetlen közelébe. Mint Énóknál. Ha Krisztussal élünk, akkor Krisztussal fogunk meghalni is, és örökre az Úrral leszünk. Szóval az ember nem tudja mi a halál, és ebben a bizonytalanságban fél a haláltól, és ragaszkodik az életéhez.

II. Istennel járt

De van az igének további tanítása is. Az, hogy a földi élet értékét nem a hosszúsága, hanem a tartalma adja meg. Akármilyen örvendetes is az a sok tudományos erőfeszítés, amelynek az eredménye, hogy állandóan hosszabbodik az ember átlagos életkora, ez azonban még nem minden. Ebben az igeszakaszban a sok egyforma adat között nézzétek, hogy ragyog fel Énók neve!

„*Istennel járt.*” Én nem tudom, hogy valósította meg ezt Énók, hogy *Istennel járt.* Nem tudom, mit jelentett az akkor gyakorlatban. De nyilván nemigen jelenthetett mást, amit azóta is jelent, hogy Énók hívő életet élt. Jó barátságban, meghitt közösségben volt Istennel. Úgy cselekedett, úgy viselkedett, mint aki tudja, hogy minden helyen és minden pillanatban rajta van Isten szeme. Minden helyzetben Istenre figyelt, tőle kért tanácsot és erőt. Vele beszélt meg a nehézségeket, és igyekezett szavának engedelmeskedve mindent Isten tetszésére és dicsőségére cselekedni. Igen, valami ilyesfélét jelent ma is Istennel járni.

Vannak emberek, akik mindenüvé magukkal viszik a gondjaikat, a bánatukat, szerelmüket vagy bosszúságukat, és akármit csinálnak, a sötét gondolatok, amiket a lelkükben hordoznak, mindenre ráülnek. Valahogy ugyanígy viszi magával a másik ember is mindenüvé az Istennel való kapcsolatát. Istennel jár úgy, ahogy egy öreg ismerősöm, aki annyira komolyan vette ezt, hogy maga mellett mindig szinte láthatóan helyet hagyott Istennek, Jézusnak. Amikor asztalhoz ült, vagy amikor ment az

*egyszer tűnik a kurta fény szemünkből,
s álmunkból sosem ébredünk utána.
Adj hát csókot ezerszer, és ha adtál,
adj még százszor, utána ezret adj és
százat, s újra csak ezret, újra százat.
Aztán majd, ha sok ezreket cseréltünk,
akkor összezavarjuk, elfelejtjük
számukat; ne akadjon egy gonosz se,
sok csókunk, aki tudja és irigyl.*”

⁶⁵ Liverpoolban tervezett óceánjáró, utasszállító és postaforgalmat lebonyolító hajó volt. Német tenger-alattjáró semmisítette meg, mert hadiárut szállított. Mintegy ezerkétszáz utas a tengerben lelte halálát.

utcán, mintha valakit kísérne, mintha valakinek a maga jobbján helyet engedne. Ennyire valóságosan megélte azt, amiről itt szó van: Istennel járni.

Mosolyoghatsz ezen az emberen, de gondold meg, milyen más lenne ez a világ, ha a keresztyének mától kezdve így élnének. Kinyitnák a Bibliát, és rádöbbenének, hogy ebből most Isten szól hozzánk. Isten jelenlétében rájuk szakadna az Isten szentségének a megérezése. A Szent Istennel pedig nem lehet szentségtelenül járni. Aki igazán Istennel jár, annak a számára félelmetessé válik minden bűn, utálatossá válnak a szívében megromlott gondolatok.

A mai embernek az a baja, hogy nem Istennel jár, hanem csak látogatásokat tesz vasárnaponként Istennél. Egy-egy órára meglátogatjuk őt a házában, aztán ott hagyjuk a templomban, és megyünk tovább nélküle. Egy ember átlagban 16 órát van ébren naponta. Ez azt jelenti, hogy hetente 112 órát tölt el ebben a világban, ahol lakik, ahol dolgozik és a szabadidejét tölti. Ebből egyetlen órát tölt el a templomban, ha minden vasárnap elmegy oda. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy 1 óra Istennel és 111 óra nélküle. Ezért van olyan rettenetes szakadék az istentiszteletünk és az odakinti életünk között. Ez a mi nagy nyomorúságunk.

Egyszer egy keresztyén politikus azt mondta, „*Mint keresztyén ember, természetesen úgy gondolom, de mint politikus azt kell mondanom...*” Érzitek ezt? Ha az a politikus cselekedhet úgy is, mint nem-keresztyén, és közben gondolkodhat úgy, mint keresztyén, akkor ott valami nagy belső hasadás van. Ezért az élet legsürgősebb feladata megtanulni Istennel járni. Abban a 111 órában, amikor a munka, a pénz, a politika, a divat, a szerelem, a házasság, a család és a baráti körünk problémái között járunk. Igen, akkor, azokban kell Istennel járni.

Énők Istennel járt. Ez azt jelenti, hogy lépést tartott Istennel. Nem előzte meg Istent, de nem is maradt le mögötte. Isten oldalán állt az Istentől való általános elfordulás idején is, ahogy ezt Júdás apostol levelében olvassuk: „*Ezekről is prófétált pedig Énók, aki Ádámtól jógva a betedik volt mondván: »Ímé, eljött az Úr az ő sok ezer szentjével, hogy ítéletet tartson mindenek felett és feddőzzék mindazok ellen, akik közöttük istentelenek, istentelenségüknek minden cselekedetért, amellyekkel istentelenkedtek, és minden kemény beszédért, amelyet az istentelen bűnösök szóltak ő ellene«*” (Júd 14-15).

Aki Istennel jár, annak át kell alakulnia, hogy az emberek, akik eddig bennünket gőgösnek, akaratosnak, szeretetleneknek tartottak, többé ránk se ismerhessenek. Mint ahogy József sem ismertek rá a saját testvérei, mert a kegyelem az álmodozóból megmentőt formált. „*Megismerte pedig József az ő bátyjait, de azok nem ismerték meg őt*” (1Móz 42,8). Kevesen vannak, akik lépést tartanak Istennel. A hatszázezer nyi emberből, akiket Isten Egyiptomból kivezetett, csak ketten tartottak lépést vele igazán. Káleb és Józsué (4Móz 26,65). Mi is hányszor nem tartunk lépést vele. Hányszor megelőztük és hányszor lemaradtunk tőle. Mentünk vele egy darabig, de amikor megpillantjuk a keresztet, a megaláztatásokat, akkor gyorsan menteni akarjuk a magunk bőrét.

Igazán csak a türelmét csodálhatjuk, hogy nem hagyott el bennünket, hanem újra meg újra megvárja, amíg a tévutainkról, önféjúségeinkből visszatérünk hozzá. Azoknak a neve fel van jegyezve, akik a kereszting lépést tartottak vele (Jn 19,25-26). Az Istennel járás annak a viszonyinak a megértése, amelyben állunk Istennel. Ez nem szabályok és előírások sorát jelenti, hogy ezt tesszük, vagy azt tesszük, ide megyünk, vagy nem megyünk. Sokkal több ennél...

III. Isten magához vette

A harmadik tanítás lényege, hogy az ilyen Istennel járó életnek is eljön egyszer a vége, éppen úgy, mint a másíknak, de azért mégsem úgy. Énókról nem azt olvassuk, hogy „meghalt,” hanem hogy „eltűnt, mert az Úr magához vette” (5,24).

Hogy ez miképpen történt, annak a részleteiről nem sokat tudunk. A legenda persze ezt is kiszínezi. A Bölcsesség könyve (4,10 kk.) elmondja,⁶⁶ hogy Isten fiatalon vette magához, nehogy ez a bűnös világ megfertőztesse őt. Ennek az alapja ama ókori mondásban van, hogy „*Akit szeretnek az istenek, fiatalon meghalnak.*” Az emberek akkor úgy néztek a halálra, mint egy jutalomra. Ezzel szemben az a bibliai igazság, hogy a halál nem jutalom, hanem büntetés. A bűneink büntetése. Azt mondja az apostol a rómaiaknak: „*a bűn zsoldja a halál*” (Róm 6,23). Erre a világra a porba való visszatérés átka nehezedik. Énókra is ez a sors várt. De amikor eljött ez az óra, Énók nem halt meg, hanem eltűnt, mert az Úr magához vette!

Az ennek a kifejezésnek a tanítása, hogy aki igazán Istennel jár, azt a halál sem szakítja el Istentől. Annak a halál nem az életnek, hanem a mulandóságnak a vége. Maga az élet megy tovább, sőt kiteljesedik Istennél. Szóval a halál nem tudja elragadni Énókot, nem zuhant bele valami sötét, feneketlen mélységbe, hanem Isten magához vette. Isten, akivel egész életében járt, vele ment a halálba, és azon át vitte az örök életbe. Mivel Istennel járt, napról-napra közelebb került Istenhez, és számára a halál már csak az utolsó lépés volt Isten jelenlétébe. A halálban tehát magához vesz Isten. De vajon lehetséges-e ez a mi számunkra is? Igen, lehetséges, sőt még jobban, mint Énóknak. Énók még csak előképe volt annak, még csak útmutatás volt arra, aki azért jött, hogy megtörje a halál hatalmát. Tudjátok-e, hogy ugyanez a családfa megtalálható az Újszövetségben is? Ugyanezekkel a nevekkel kezdődik, aztán folytatódik tovább évszázadokon és évezredekken át addig, amikor kiteljesedik a Názáreti Jézusban (Lk 3,37). Őbenne maga Isten jött közénk. Lehet hát vele járni olyan valószínűsággal, hogy szinte helyet hagyunk neki magunk mellett. Ő azt mondta: „*Veletek maradok minden nap a világ végezetéig*” (Mt 28,20).

Isten az ő Fiával sem kerüdtette el a halált. De halálába és feltámadásába vetett hittel lehet úgy tekinteni a halálra, mint az örökélet kapujára. Hiszen a Krisztus visszajövetelekor sokan lesznek majd, akik mint Énók vagy Illés (2Kir 2) nem halnak meg, hanem csak elváltoznak (1Thessz 4,17).

Énók egyszer eltűnt. Sehol sem találták. De senki sem gondolt arra, hogy öngyilkos lett, hogy elrejtette magát, hogy egy vadállat ette meg, nem a kutakban vagy a folyókban keresték, hanem azt mondták, hogy Isten magához vette.

Az űrpilóták legnagyobb élménye az űrben a súlytalanság. Amikor megszabadulnak a gravitációs erőktől, ami lehúzza őket. Ahogyan az űrben megszabadul az ember az élet fizikai terheitől, ugyanúgy az Űrben is megszabadulhat a hívő ember minden lelki nyomás és gyötrellem alól. Az Űrben megszabadulhatsz mindenféle húzó erőttől. Felszabadulhatsz a jóra, igazra, tisztára, a szeretetre meg a szolgálatra. Ha majd kimégy innen a templomból, ne egyedül menj, ne is a bús gondjaiddal, a félelmeiddel, hanem az Úrral, az Istennel, Krisztussal! Tanulj meg „*Istennel járni, la-*

⁶⁶ „*Istennek kedves volt, szeretetet talált, és a bűnösök között élvén kiragadtatott onnan. Elragadtatott, hogy a gonoszság el ne fordítsa a gondolkodását, az álnokság meg ne tévessze a lelkét*” (SalBölcs 4,10-11).

κοζμι...” (474. dicséret). Akkor nem lesz rajtad hatalma a halálnak. Mert akkor azon a napon az Úr téged is „magához vesz.”⁶⁷

KÉSZÍTS MAGADNAK BÁRKÁT!⁶⁸

LECTIO: 1MÓZ 6,6. 13-19; 7,16-21. 23

TEXTUS: 1MÓZ 6,14

Mai igehirdetésem címe: „Építs magadnak bárkát!” Az özönvíz története hitünk botránkövei közé tartozik. Sok gúny és támadás érte már miatta az egyházat. Én most nem ezekkel akarok vitázni, hanem azt keresem meg, mi Isten üzenete a mai ember számára ezen a történeten keresztül. Ma beszéljünk erről, és három nagy kérdésre keressünk feleletet:

- I. Valóban volt-e özönvíz?
- II. Miért volt özönvíz?
- III. Hogyan történt az özönvíz?

I. Valóban volt-e özönvíz?

A bibliai történet tekintélyének a legtöbb kárt azok az időnként megjelenő komolytalan riportok okozzák, amelyek igazolni szeretnék az özönvíz történetét, és arról számolnak be, hogy a Kaukázus ember nem járta szirtjei között, az ötezer méteres Ararát hegye tövében megtalálták a Noé bárkáját. Legutóbb 1960-ban a török légi-erő egyik őrnagya fényképezgetett felülről valami hajóformájú sziklaképződményt, és a természetnek ez a játéka elég volt arra, hogy a Noé bárkája újra kievezzen a világsajtó óceánjára. Ezek a modern keresztes lovagok persze mindig nevetségbe fulladnak a természettudományos vizsgálatok kritikájával szemben. Az illetők mindig megfélemedtek arról, hogy a bárka fából volt, olyan korhadó anyagból, amit legfeljebb a légmentes iszap konzerválhat évezredekig. Van persze példa ilyen régészeti ritkaságra. Marseille kikötője előtt a tenger iszapjában két és félezer éves delosi görög gályát találtak a békaemberek. A Temze torkolatából pedig gyönyörű viking gályát emeltek ki. Az olaszországi Nemi-tó pedig Caligula császár gályáit őrizte

⁶⁷ Az igehirdetés végén a kéziratban van egy „*Jegyzetek*” című pár soros, mely nem része az igehirdetésnek, de kötődnek a textushoz. Alkalmasak arra, hogy gondolatokat indítsanak el, ezért az alábbiakban közöljük:

- „Énök hitét két dolog jellemzi. Hitt Isten jelenvalóságában, és hitt az isteni megfizetésben.
- Mindegyiknél visszacsendül, mint a temető harangjának a szava: meghala ... meghala.
- Ismerte Isten akaratát a szívébe írt törvény szerint. Engedelmeskedett is neki.
- Mi tesz »kedvessé Isten előtt?« - Amit Jézus mondott a főpapi imájában: »*Én dicsőítettelek a földön, ehégyeztem a munkát, amit reám bízál.*«”

A kézirat legutolsó lapján Bajusz Ferenc felsorolja, hogy milyen forrásmunkákat – kommentárokat, lexikonokat, bibliamagyarázatokat, folyóiratokat – használt készülés közben.

⁶⁸ Egyes elemeiben ld. *Igehirdetések* 2. (szerző [Joó Sándor], kiadó, évszám nélkül) című könyv *Az özönvíz* c. prédikációt.

meg.⁶⁹ De vajon az Ararát fennsíkján mi konzerválhatott volna egy ki tudja hány ezer éves fabárkát?

Arra a kérdésre azonban, hogy volt-e özönvíz, még akkor is, ha Noé bárkáját nem tudjuk bizonyítékul felhozni, ma már minden komoly szakember kénytelen igennel felelni. 1929-ben az angol Sir Wooley⁷⁰ és társai a babiloni Ur városa közelében sumér királysírok után kutattak. Az eredményes feltárások után az egyik sír alatt az ásatást nem hagyták abba, hanem lejjebb mentek, hogy szűzföldet találjanak. Három méternyi iszapréteg átfúrása után egy régebbi, kőkorszakbeli kultúra nyomaira bukkantak. A két kultúra közötti iszapréteg csak vízi hordalék lehetett. Ez a katasztrófa bizonyítéka. A szakemberek becslése szerint a Krisztus előtti 4. évezredből. Keller az *Und die Bibel hat doch recht* című híres könyvében meg is jegyzi róla. Aki nem hiszi tehát, hogy volt özönvíz, elutazhat az Ur városi ásatásokhoz, létrán leereszkedhet egy keskeny mélyedésbe, ahol a saját szemével láthatja, és a kezével megtapogathatja az özönvíz nyomait.

Egyébként Babilónia, Görögország, Ausztrália és Tibet ősmondáiban, Amerika őslakóinál már jóval Columbus előtt fellelhetők az özönvízről szóló hagyományok nyomai. Az ősi kínai mondákban Nü Wah-nak,⁷¹ a babilóniai Gilgames eposzban Utnapistimnek hívták az árvízi hajóst. Nyilván kellett tehát lenni egy olyan ítéletidőnek, amely az özönvíz formájában kapta meg az irodalmi formáját. A hozzánk legközelebb álló változat a következő:

1) Indiában a Brahma (száz ösvény) – melyet röviddel Krisztus születése előtt jeyeztek fel – ad hírt arról, hogy Manu, az első ember mosakodás közben egyszer egy halacszkát fogott el a kezével, mely amikor élve tovább engedte, hálája jeléül közölte vele, hogy egyszer özönvíz fogja elpusztítani a teremtményeket, de a halacska hálából meg fogja őt menteni. Mikor a megígért idő elérkezett, Manu beszállt a hajóba, melyet az idő közben felnövekedett hal tanácsára épített. A hajót hozzáérősítette a hal uszonyához, és az húzta a vizeken, míg egy magas hegy csúcsához meg nem érkeztek. Ott hozzákötötte egy fához, és csak akkor hagyta el az ember a hajó-

⁶⁹ Az első hajó a súlyos személyiségi zavarokkal terhelt Caligula luxusigényei szerint épült, a második egyfajta úszó palota volt, melyen áldozatokat mutattak be az isteneknek. Caligula 41-ben történt meggyilkolásakor süllyesztették el őket, hogy az örült császár emlékezete mihamarabb eltűnjön. Az első hajó 64 m hosszú, 24 m széles volt, a második 71 m hosszú és 24 m széles. Mindkettő jól konzerválódott az iszapban. Kiemelésükre többször is történt kísérlet a történelem folyamán, mely végül a tó lecsapolása által látszott megoldhatónak. Mintegy negyven millió m³ vizet engedtek le a tóból, mire végre 1929-ben az egyiket, 1931-ben a másikat sikerült felszínre hozni. Konzerválásuk után kiállították őket. Megépítésük egy örült császár magadicsóításával függött össze, de végső pusztulásuk is a bomlott emberi elméhez köthető, mert a második világháborúban felgyújtották őket.

⁷⁰ Sir Charles Leonard Woolley (1880-1960) angol régész volt Ur város régészeti feltárásának irányítója.

⁷¹ Nü Wah (Nü Guaként is említődik) istennő a korai kínai mitológia szerint (Jao császár idejében. A dinasztia eredetét ld. Varga Zsigmond: *Általános vallástörténet, A vallás történeti élete*, Szerző saját kiadása Debrecen, 1932. 122.) az emberiség teremtője. Férfi isten párjával Fu Xi-val derékig ember alakban, deréktól lefelé kígyótesttel ábrázolták, mely haluszonyban végződik. Miután Pan Gu megalkotta a világot, Nü Wah agyagból az embert, továbbá ő találta fel a zenét, Fu Xi-val pedig ketten a házasságot. Amikor Gong Gong, a vizek istene és Zhu Rong, a tűzisten összeverekedett, s ennek következtében megsérült a menny, Nü Wah állította azt helyre úgy, hogy egy hatalmas teknős lábával alátámasztotta. Az özönvízről szóló elbeszélésben testvéreként említődnek, akikől az özönvíz utáni nemzedékek származnak.

ját, amikor a vizek elfogytak. Ekkor áldozatot mutatott be, amelyből az asszony támadt, akivel aztán Manu megújította az emberiséget. Ugyanezt olvashatjuk a Mahabharáta című nagy epikus költeményben is.

2) Görögország mondakedvelő népe számára Apollodoros jegyezte fel az özönvízről és Deukalionról szóló mondát.

Zeusz meg akarta semmisíteni a vasnemzedéket. A veszély hírére Deukalion apjának Prométeusz tanácsára egy ócska bárkát ácsolt össze, élelmiszert tárolt benne, és feleségével Pyrrhával együtt oda menekült. Zeusz nagy záporosót zúdított le az égből, amely Görögország nagy részét elborította úgy, hogy annak a néhány embernek a kivételével, akik a közeli magas hegyekre menekültek, szinte mindenki elpusztult. Deukalion ócska hajóját a szél kisodorta a tengerre. Kilenc nap és kilenc éjjel hanyódott. Végül éppen a Parnasszuson, a halhatatlan istenek lakóhelyén kötött ki. Miután elállt a zápor, kibújt a hajóból, és Zeusz, aki utazása során vezette az istenek követét, barátságosan felszólította, mondja el a kívánságát. Az egyedül maradt embernek egyetlen kívánsága volt. Az, hogy legyenek újból emberek. Zeusz azt tanácsolta, hogy fogjon köveket, és a feje fölé hajigálja hátra. A Deukalion által dobott kövekből lettek a férfiak, a Pyrrháéból az asszonyok. Innen származik a görög *laos* kifejezés az emberekre és a népekre, mivel azok kövekből (*laos*) keletkeztek.⁷²

3) Nyilvánvaló, hogy sem az indiai, sem a görög legendának nincsen semmi köze Noé történetéhez. A bibliai elbeszélés egyetlen paralellje a Gilgames eposz történetrészlete.

A Gilgames eposzt agyagtáblákra jegyezték fel ékírással. A mezopotámiai ásatások során több ezer ilyen táblácska került elő a babiloni királyok feltárt könyvtárából. A tizenkét táblás eposz tizenegyedik tábláján olvassuk a következőket: Jó idő telt már azóta, hogy az Eufrátesz melletti Surippak város alapítása után az istenek elhatározták, hogy özönvizet csinálnak (IX. 10. kk.). Ea, a bölcsesség ura, aki szintén részt vett a tanácskozásukon, a határozatot elárulta védencének, Surippak királyának, Utnapistimnek. Hajót kellett építenie, hogy mentse az életét, és mindenféle élőlényből is kell magával vinnie. Honfitársai esetleges kérdéseire azt kell válaszolnia, hogy Enlil isten rosszat tervez ellene, azért akar az óceánra szállni, hogy uránál, Eánál lakjon, és így az eső, amit Enlil fog küldeni, jót tesz számára.

Ezután Utnapistim munkához látott. Megadják a hajó méreteit, az anyag felhasználását, leírják az építőmunkások megvendéglését és a vízre bocsátást. Hajóra rakja egész vagyonát. Ezüstjét, aranyát, családját, a mesterembereket és minden állatát, háziakat és vadakat egyaránt. Mikor eljön az előre jelzett időpont, borzalmas eső kezdődik. Utnapistim beszáll a hajóba, bezárja azt, és átadja a vezetést Puzur-Amurri hajósnak (97). Hallatlan erővel dühöng a szélvész és a zivatar. Maguk az istenek is megrémülnek az özönvíztől, kitérnek előle, és felmenekülnek Anu égébe. Mint a meghunyászkodott kutyák fekszenek a falakon. Istár úgy sikongat, mint a szülő nő, és a többi isten vele sír.

⁷² A *laos* etimológiája bizonytalan. Az ókori írók – pl. Homérosz és Pindarosz – összefüggésbe hozzák a *laos* (kő) főnévvel. Leírják, hogy a kövekből, melyeket Deukalion és Pyrrha a háta mögé vetett, emberek lettek, akiket ezután *laoi*-nak neveztek (Hom. II. 24,611; Olymp. 9,43 kk.).

A hatodik napon alábbhagy a déli vihar (130), a tenger megnyugszik, és egy lyukon át Utnapistim sírva szemléli a beállott nyomorúságot. Az egész emberiség elpusztult. A hajó közben megfeneklik a Nisir-hegyen. A hetedik napon Utnapistim kibocsát egy galambot (151), de az visszajön, mivel nem talál leszállásra való helyet. Ezután kibocsát egy fecskét (154). De az is visszatér. Végül kienged egy hollót (157). Ez már ennivalót is talál, és nem tér többé vissza. Ekkor minden állatot kienget a négy szélirány felé, és áldozatot mutat be. Az istenek megszagolják az áldozat kedvenc illatát, és mint a legyek összegyülekeznek az áldozó fölött. Még Istár – a nagy istenűrnő – is megérkezik, és kijelenti, mindig erre a napra gondolt majd, és a történetet sohasem felejtje el.

Csak Enlil nem akart részt venni az áldozati lakomán (173). Mikor a hajót meglátta, dühös lett az istenek fecsegése miatt. Ea azonban szemére hányja az ötletét, hogy miért kellett özönvizet rendezni. Az emberiség megtizedelésére például vadállatokat is küldhettek volna. Végül Ea megáldja Utnapistimet és feleségét. Jutalmul egyenlők lettek a halhatatlan istennel, és a nagy folyó torkolatánál telepedtek le.

A bibliatudósok között szinte általános az a vélemény, hogy a babilóniai özönvíz monda, a Gilgames eposz főhőse Utnapistim és a bibliai Noé története édes testvérek. Mindkettőt ugyanaz az esemény, ugyanaz az ősi szájhagyomány ihlette. Az a döntő különbség köztük, hogy az egyiknek az írója politeista, sokistenhívő pogány környezetben meséli el a történetet, a másiknak a hallgatói viszont az egyistenhitre letisztult Jahve kultusz követői.

Összefoglalva az elmondottakat, úgy látszik, a legtöbb nép hagyománya között élt egy borzalmas természeti katasztrófa emléke, amely szinte kipusztította az ott élő emberiséget. A Biblia népe ezt az emléket nevezi özönvíznek. Azon tehát, hogy volt-e özönvíznek nevezett katasztrófa, nincsen vita. Ebben a kérdésben a bibliai és a Biblián kívüli tudomány egyaránt megegyezik. Isten azonban nem az özönvízről akar beszélni és elmondani érdekes adatokat, hanem önmagáról és a vele való kapcsolatunkról.

II. Miért volt özönvíz?

Így érkeztünk el a második kérdésünkhöz: Miért volt özönvíz? Erre a kérdésre a Biblián kívüli tudomány már nem tud megfelelő feleletet adni. A legérdekesebb feltevést Várkonyinak a tudomány műhelyitkai szellőztető, a „Sziariat oszlopai” című könyvéből ismerjük.⁷³ Várkonyi abból a feltevésből indult ki, hogy a tengerek mozgása, az dagály-apály a holdjárással van összefüggésben. Amerre a Hold megy, mindig húzza maga után a földi vizeket. Állítólag a történelem folyamán már többször előfordult, hogy a Hold egyre közelebb került a Földhöz, és ennek következtében az ár-apály lüktetése egyre nagyobb méreteket öltött. A végén már minden víz azon az oldalon volt, ahol a Hold járt, amíg aztán egy szép papon a gravitációs egyensúly felbillent, és a Hold becsapódott a Földbe. A tömegvonzás nagy kozmikus törvényei szerint a Föld aztán a világmindenségben andalgó kisbolygók közül fogott magának egy újabb holdat és kezdődött a játék előlről.

⁷³ A mű: Várkonyi Nándor: *Sziariat oszlopai*, Széphalom Könyvműhely, 2002.

1) *Isten bánata*

Ennél sokkal egyszerűbb elhinni a Biblia tanítását. A Biblia arról beszél, Isten megbánta, hogy embert teremtett (6,6). Bánatában elhatározta, hogy elpusztítja a bűnös embert, meg az ellene fellázadt világot. „*Eltörölöm az embert, akit teremtettem a földnek színeről*” (6,7). Az özönvíz és Noé története tehát nem geológiai leírás, hanem Istennek az egyes ember és az egész emberiség történetében való cselekvését fogalmazza meg.

A dolog úgy kezdődött, hogy az „istenek fiai” elragadták az emberek leányait, amikor megtetszettek nekik. Az emberek leányai ugyanis szépek és kívánatosak voltak, mint az alma (6,2). No de mi volt ebben a bűn, ami Isten haragját vonta maga után? Bibliafordításunk ezen a ponton egy kicsit elavult már, ezért nehezen érthetőek ezek a részletek. A szakasz kulcsa, kik voltak az „istenek fiai” (*bené-bá^ulohím* [6,2])? Van olyan magyarázat, hogy ezek az angyalok. De az angyalokról tudjuk, hogy nem házasodnak (Mt 22,30). A helyes magyarázat az, hogy *'ádám*-mal (ember) szemben az *^ulohím* (Isten) itt magasabb rendű embert jelent. A *bené*-nek pedig kaszt jelentése van. Az ókori Kelet nagy birodalmaiban az uralkodókat gyakran ajándékozták meg az „isten” (*^ulohím*) vagy az „istenek fia” tiszteletjelzővel. Szövegünkben tehát az „istenek fiai” kifejezés a hatalommal bíró, uralkodással megbízott embereket jelenti, akik ezzel a hatalommal visszaéltek, és embertársaikkal erőszakoskodva úgy cselekedtek, ahogy nekik tetszett. Egy régi, rabbinikus magyarázat a bűn elhatalmasodásáról azt írja: „*az egyetlen idő, amikor nem cselekedtek gonosz, az volt, amikor aludtak*” (Ber. r. 27,3).

Ugyancsak magyarázatra szorul a 6,4-ben az „óriások” szó is. Az eredeti szövegben egy ősidőkbeli, szinte legendás kánaáni népnek a neve van, a *n^upílím*. A honfoglalás idején még hallunk róluk, tagbaszakadt, erőszakos emberek voltak. Történetünknek tehát ez a háttere, hogy a hatalom birtokosai, az uralkodó osztály tagjai visszaéltek a kezükben lévő hatalommal, és a gyengébbekkel, kiszolgáltatottabbakkal kényük-kedve szerint azt tették, amit akartak. Az erőszakosság lett a törvény a földön. Isten azonban tudja, hogy az erőszakos emberek neki még sokba fognak kerülni. Az erőszakosságuk szögekké lesz Jézus kezén és lábán, töviskoronává a fején. Ezért döntött így, „*eltörölöm az embert, akit teremtettem, a földnek színeről*” (6,7). Vele együtt eltörölöm az állatokat is, amelyek az ember szolgálatára rendeltettek. Ittlétüknek nincs többé értelme. Özönvizet bocsátok a földre.

Bibliai szemlélet szerint a nagy természeti katasztrófáknak az emberi bűn az oka. A keresztyén ember ezért nem lehet sohasem fatalista. Nem nyugodhat bele a sors vagy a végzet megmásíthatatlan akaratába. A hívő ember bizonyos értelemben maga alakítja az életét, a sorsát, amikor Isten akaratának megvalósításán fáradozva nem hozza Istent abba a kényszerhelyzetbe, hogy büntetnie kelljen.

No, de álljunk meg ennél a szónál, hogy Isten „megbánta,” amit csinált. Nekünk az Újszövetségen felnőtt keresztyéneknek egy kicsit furcsa, hogy az Ószövetség milyen ember formájú Istenről beszél. Aki sétál és eszik, haragszik és szeret, szóval feltűnően hasonlít ránk. Meglepő, hogy az Újszövetségben a legkisebb igyekezetet sem látjuk arra, hogy ezt az antropomorf istenképet megtisztítsák, „elszellemiesítsék.” Persze ez távolról sem jelenti azt, hogy Istent most már emberré kicsinyítik. Az emberi forma még nem jelent emberré lévelt. Csak arról van szó, hogy így teszi Isten az ember számára hozzáférhetővé magát. Az Ószövetségnek az a célja,

hogy Istent, mint személyes létezőt ábrázolja ki.⁷⁴ Azt a tévedést akarják elkerülni, mintha Isten egy elvont – absztrakt – eszme lenne, aki nem keveredik bele az ember földi, hétköznapi életébe. Isten személyes létező, tele akarattal, mert Isten – élő Isten.

Nincs tehát semmi csodálkoznivaló azon, hogy az Ószövetség egy lélegzetvéltelre mondja el ezt a látszatra teljesen ellentétes két mondatot: „*megbánta azért az Úr, hogy teremtette az embert a földön*” (6,6), és „*semmit sem bán, mert nem ember, hogy valamit megbánjon*” (1Sám 15,29). Az indulat, amivel a szentíró itt Isten felháborodásáról ír, azt bizonyítja, hogy Isten nem hűvös egykedvűséggel nézi a világ folyását. Istent bántja az ember szívének gonoszsága (6,5). Gondolkodtál már azon, hogy mennyi bánatot okozunk Istennek?

Sokan gúnyolódtak már ezen, hogy lám, milyen Istent hirdet a Biblia! Csinált valamit, aztán amikor belátja, hogy az mégse jó, megbánja, amit csinált. Milyen Isten az ilyen? Testvérek, én nagyon örülök ennek a kifejezésnek, mert félreérthetetlenül hangsúlyozza Isten személyvontát. Sokan beszélnek arról, hogy az Isten valami elvont eszme, személytelen törvényszerűség, valami ősprincipium. A Biblia azonban úgy beszél róla, mint aki személyesen létezik, aki törődik a teremtményeivel. A Bibliának az ilyen kifejezései azt bizonyítják, hogy Isten igenis élő személyiség, akinek akarata van. Ezért használ róla ilyen antropomorf kifejezéseket, tehát emberileg szólva, akinek szíve van, örül vagy bánkódik, aki a szemével lát, fülével hall bennünket, akinek keze van és belenyúl az eseményekbe.

Ezután a korabeli népek vallásos nyelvén kiszabja a büntetést is, özönvizet bocsát a földre. (6,7; 7,10). Ennek a kifejezésnek is sokkal színesebb a tartalma, mint amit a magyar „özönvíz” szó kifejez. A héber *mabbúl* szó ugyanis nem is csak áradást vagy valamiféle pusztulást, hanem egészen pontosan „égi óceánt” jelent.⁷⁵ A mózesi világkép három emeletben gondolkodott. Középen volt a látható, földi világ. Alatta volt a Seol, az alvilág, fölötté a menny, az égboltozat. A világ teremtésekor Isten „*elválasztotta a mennyezet alatt való vizeket a mennyezet felett való vizektől*” (1,7). Az egyikből lett a földi, a másikkól az égi óceán. Isten hatalmát a Biblia szerint éppen ez bizonyítja a legjobban, hogy ezeket az egymástól elválasztott kaotikus őstengereket is egyensúlyban tartja.

Az Ószövetség korabeli emberek úgy képzeltek, hogy ez az égbolt fölött található égi óceán, amikor esik az eső, rácsos ablakokon keresztül ömlik lefelé. (2Kir 7,2. 9). Amikor tehát azt olvassuk, hogy megjött az özönvíz a földre (7,11), ez szó szerint azt jelenti, a *mabbúl*, az égi óceán rászakadt a földre. Isten kinyitotta a zslipeket, és rászakadította az égi vizeket a földre. Ennek az égi óceánnak a földre zúdulása és az Isten által eddig megfékezett (Jób 7,12) őstengereknek a föld alól való

⁷⁴ A bibliai antropomorfizmusok és teriomorfizmusok témaköréhez ld. Boman, Thorlief: *A héber és a görög gondolkodásmód egybevetése*, Kálvin Kiadó Budapest, 1998. 83. kk.

⁷⁵ A *mabbúl*-al kifejezett „özönvíz” első sorban nem magát a természeti katasztrófát jelenti, azt rend szerint a *majim* szó vezeti be (1Móz 7,18. 19. 20. 24; 8,1 stb.). Jelentése égi óceán (1Móz 7,7. 10; Zsolt 29,10). 1Móz 6,17; 7,10 verseiben a *mabbúl* névelővel fordul elő, feltételezett az ismerete, ami „katasztrófa” feltételezése esetén nehezen elképzelhető. A *mabbúl* jobban kifejezi az esemény ítéletes jellegét, míg a *majim* önmagában az esemény természeti katasztrófa mivoltát, az ítélet eszköz jellegét. Isten *mabbúl* elrendelésekor megváltoztatta a mennyezet fölötti, a földi vizek és a földalatti kaotikus tenger (*phóm*) között a teremtéskor megállapított egyensúlyt. Ebben fejeződik ki az özönvíz ítéletessége, hogy a korábban szétválasztott vizek soha nem látott erővel tódulnak a földre, s egy időre visszatér egy részbeni teremtés előtti állapot, amikor a vizek szétválasztása még nem történt meg.

felszakadása a bibliai világkép szerint az egész viláépület összedőlését jelenti. A bűnös emberiségnek ez a katasztrófa a büntetése. A bűn következtében összeroppan a világ, és lehetetlen élni a földön! Azt hiszitek, ma nem ezt csinálja az ember? A vegyi anyagokkal szennyezett folyókban, tavakban elpusztulnak a halak, számtalan helyen nincs már tiszta ivóvíz, a levegőszennyezés miatt a városi utakon kipusztulnak a fák, betegszenek az erdők. Nehogy megint az ember miatt legyen lehetetlen élni a földön!

Az özönvíz tehát a „kozmoszt,” az egész teremtett világot érinti, nemcsak az embert. Ez a történet mondanivalójának az egyik kulcsa. Az ember bűne miatt az egész föld bűnhődik (6,13). De míg az emberiség számára ez az ítélet a megsemmisülést jelenti, a Föld számára csupán „tisztulási fürdő,” amely lemossa beszennyeződését és tisztaságát helyreállítja (4Móz 35,33-34). Ezért állnak a vizek hosszabb ideig a legmagasabb hegyek felett is.

Az ókori ember úgy gondolkodott, hogy ami tisztátalan, azt meg kell mosni. Hogy Isten elé sem lehet tisztátalanul állni. Ezért voltak ott a jeruzsálemi templom előtt a hatalmas rézmedencék, ahol az emberek megmosták arcukat, kezüket, lábukat, hogy méltók legyenek az Isten elé állásra (1Kir 7,44). Ugyanezért mosta meg Keresztelő János is a bűnbánó népet a Jordán folyó vizében, hogy vigye el bűneiket a feledés néma tengerébe (Mt 3,6).

Világos tehát, ha az egész föld bűnös, az egész földet kell megmosni. Az özönvíz a föld megtisztulása egy teljes esztendeig tartó büntőlő fürdőben. Ez az özönvíz bibliai értelme. Azt olvassuk, hogy „*megsokasult az ember gonoszsága a földön*” (6,5). Az özönvíz óta már nagyon sokszor így volt ez mind a mai napig, hogy megsokasult az ember gonoszsága a földön. Néha egy-egy korban különösen is felgyülemlik az emberi gonoszság. Annyira, hogy az ember szinte felsóhajt, miért nem tesz már valamit Isten? Mit csinál most Isten? Mit csinál? Bánkódik és szenved. Isten szenvedése a golgotai passió. Ahol Isten Fiának a szíve beleszakadt a bűn miatti szenvedésbe. Mert nekünk nem olyan Istenünk van, aki érzéketlenül szemléli a világot, hanem akinek a szíve belefájdul abba, amit ezen a földön lát. Ugyanakkor azt is hirdeti ez a történet, hogy ő haragvó Isten, bünt büntető, világot, népeket, egyes embereket megítélő Isten. Rettenetes dolog ennek az élő Istennek a kezébe esni (Zsid 10,31). Tudom, hogy nem szerettek a bosszúálló, a büntető Isten arcába belenézni. Annyira hozzászoktunk már, hogy mindig csak Isten kegyelméről, bűnököt megbocsátó nagy szeretetéről, lelki sebeket kötöző jóságáról hallunk evangéliumot, hogy szinte idegenül hat, szinte sérti a fülünket az ilyen kijelentés, hogy Isten ítél és büntet. Pedig ez is hozzátartozik Isten lényéhez, a büntetés, az ítélet. Az özönvíz, amely rázúdult a világra, nem természeti csapás volt, hanem egy nagy isteni leszámolás a bűnnel. Isten egyszer vonalat húzott, és azt mondta: vége, elég. Igen, a Biblia határozottan beszél egy egyetemes ítéletről, egy végső, nagy és általános leszámolásról, ami még ezután jön, aminek az özönvíz csak előképe. Amikor egyszer minden megméretik, és minden kiderül. Minden Isten elé kerül, és hogyan állunk meg majd akkor Isten haragja alatt. Igen, ha a halállal pont kerülne az élet végére, nem lenne semmi baj. De a Biblia azt mondja: előbb a halál, azután az ítélet.

2) *Aki Istennel járt...*

No de hogyan került ebbe a történetbe Noé? Isten új világot akar teremteni az elpusztított romjai fölé. Ehhez keres munkatársakat. Ha a világenderemtés nagy vállalkozás volt, az újjáteremtés talán még nagyobb. Ennek a vállalkozásnak Noé, az ember a célja, de egyben eszköze is. Ezért állítja meg, és köt vele szövetséget. Nem egy államot, vagy egy pártot bíz meg vele, hanem egy hívő embernek mondja, te leszel a jövő szent magja. Építs magadnak bárkát (6,4).

A történetbe Noé úgy kerül, hogy bárka nem adatik. Bárkát építeni kell. Noénak, az embernek kell megépíteni. Mert igaz, hogy kegyelemből tartatunk meg hit által és nem cselekedetekből, hogy senki ne kérkedhessék (Ef 2,8-9), de nem is cselekedetek nélkül. Isten kegyelme ott kezdődik, amikor megszólít, és azt mondja, vedd szövetséget kötök. Építs magadnak bárkát!

Miért éppen Noé kapja a megbízatást? Azért, mert Noé „*igaz és tökéletes férfiú volt, aki Istennel járt*” (6,9). Sajnos a *šaddiq* szóra, amit a Biblia 'igaznak' fordít, nincsen jó, megfelelő fogalom. Az Ószövetségben mindenestre azt az embert jelöli, aki az erényei által bizonyul igaznak. Abban a helyzetben, amiben van, igaznak, megbízhatónak, hűségesnek bizonyul. A másik szó, a *támim* a szakrális nyelvben volt használatos. A kultikus szempontból hibátlan [csorbítatlan FF], tökéletes embert vagy állatot jelölték vele, aki bemehetett a templomba Isten közelébe, hogy szolgáljon neki.

Noé azzal bizonyítja igaz és tökéletes voltát, hogy Istennel járt. Nincsen olyan romlott világ, ahol ne lehetne Istennel járni. Istennel járni csodálatos dolog. Egy a gondolatunk. Érzem, hogy övé vagyok, hozzá tartozom. Kézen fogva vezet, mint apa a kislányát. Csak az a baj, ha a kislány meglát az egyik bokorról felröppenni egy lepkét, elengedi az atya kezét és utána szalad. Máskor egy virágot pillant meg az útszéli bokor tövében. Ismét elengedi az apja kezét. Most meg hátra marad.

Hányszor van ez így. Isten megmutat nekünk dolgokat, és mi előre szaladunk. Hányszor van úgy, hogy Isten szeretetet támasztott egy fiúnak meg egy lánynak a szívében egymás iránt. Mielőtt azonban Isten egyet lépett volna ezen az úton, ők már kettőt léptek. Bontogatni kezdték a bimbót, és ezzel elrontották a virágot. Kereső családások árán veszik észre, hogy elébe mentek Istennek.

De az is hányszor előfordul, hogy Isten biztat, lépj már egyet! Mehetsz bátran előre, elegyengettem az utadat. Az embernek pedig nincs bátorsága menni. Ki tudja, milyen drága ajándékokkal lettünk szegényebbek. Szóval egyszer Isten ment előre és nyíltan látom, hogy lemaradtam, követnem kellett volna. Máskor meg elharmarkodtam a dolgot, elébe mentem Istennek. Noéval éppen ezért kezdődik a kijelentésnek egy egészen új korszaka, mert amikor Isten lépett egyet, Noénak volt bátorsága utána menni. Még egy ellenséges indulatú világban is, amely az első fejsze-csapástól kezdve egészen addig, amíg be nem csapódott mögöttük a bárkaajtó kinyithatatlan döngéssel, nem szűnt meg gúnyolódni az egész vállalkozáson. Nekünk drágább és nagyobb kijelentéseink vannak Istentől, mint Noénak. Vajon merünk-e az ő lábnyomain járni? Noénak ezen az úton a legnagyobb segítsége a hívő családja. Hogy Noé fiai és menyei ugyanabban a hitben jártak, mint az apjuk, és ha sokszor talán botladozva is, erőtlenebbül és kétségek között, de alapjában véve mégis azt vallották, amit az apjuk vallott, ez mindig drága erősség és bizonyosság volt Noé számára. Egy hívő, meleg családi fészek a legerősebb menedék a hitetlen világ ellen.

Isten társakat készít nekünk. Köszönje meg, aki már megkapta, és könyöröggön érte, aki még előtte áll.

3) A bárkaépítés

Noé a szárazföld kellős közepén egy napsütötte reggelen nekiállt, hogy bárkát építsen magának és családjának. A bárkaépítés szembeszállás a világgal. Elismerése az ember nyomorúságának és az ítélet jogosságának. De az új világ reménysége is. Kiállítás Isten újjáteremtő szándéka mellett.

Mert Noé az egész építést úgy végezte, hogy nem ismerte pontosan Isten szándékát. Csak a parancsot kapta meg, amit teljesítenie kellett. Az özönvízről később hallott, a bárkába való bemenet előtt közvetlenül (7,4). Persze lehet, hogy az építés közben erre maga is rájött. De éppen ez Isten szándéka, hogy Noét próbára tegye. Furcsa és érthetetlen parancsot kapott, hajót kellett építenie a szárazföldön. De ez a hitének és engedelmességének próbája. Amit éppen úgy megállt, mint Később Ábrahám, aki szintén habozás nélkül követte Isten parancsát (1Móz 12,4 kk.). Ilyen kiállott hitpróbának tekinti a bárkaépítést a Zsidókhoz írott levél is: „*Hit által tisztelte Istent Noé, amikor megintetvén a még nem látott dolgok felől, háza népe megtartására bárkát készítet*” (Zsid 11,7).

a) Az első dolog, ami megragad bennünket, hogy ez az ember mennyire egészen Istenre tudott hagyatkozni minden tekintetben. Isten útmutatása nyomán megérti, hogy veszély van ott, ahol ő nem látja, és ugyanakkor nem lát veszélyt ott, ahol a látszat esetleg ilyesmit mutat. Isten iránti tökéletes bizalmát igazolja, egyetlen szóra elhiszi Istennek, hogy egy egész világot átfogó katasztrófa elől meg lehet menekülni, ezen az egészen primitív módon, egy egyszerű bárka által. Mindezt nem csak elhiszi, hanem ennek megfelelően cselekszik. A hit és az engedelmesség tehát az ő számára egy és oszthatatlan dolog.

120 esztendeig építette Noé a bárkát. Ezzel a bárkaépítéssel, tehát az Isten igéje iránti engedelmisséggel kezdődik és telik el minden Istentől elhívott élet. A kitarítás sem az ő érdeme. Mert bárkát csak szent megszállottsággal lehet építeni. Hiszen ez elsősorban nem az én ügyem, hanem Istené. Ezért nem bízik a tervezés sem Noé képességére vagy fantáziájára. Isten pontosan megmondja, milyennek akarja. Mert a bárkaépítés végső fokon engedelmisség. Lázadhat és tiltakozhat ellene minden porcikám, nevethek és gúnyolhat érte a világ. De ha Isten szólott hozzám, cselekednem kell az ő beszédét. Minden ige, Istennek minden hozzám intézett beszéde bárka lesz életem megmentésére. Azért adja Isten, hogy építsem az ő új világát, amely az én számomra is megtartatás és élet.

b) A bárkaépítés technikai részleteiről nem sokat tudunk. Csak az bizonyos, hogy a bárka nem hajó. Nincs kormányja, nincs árboca meg vitorlája, mert úti célja sincsen. Nem akarnak menni vele sehova. Inkább háznak kell lennie, hogy az özönvíz ideje alatt nyolc embernek legyen egy évig a lakása. A bárka méretei meg is felelnek ennek a célnak. Hatszor olyan hosszú, és kétszer olyan széles, mint a salomoni templom, illetve pontosan akkora, mint a libaboni erdei ház, amit Salamon építtetett magának (1Kir 7,2). Mai mértékegységekre átszámolva 150 méter hosszú, 25 méter széles és 15 méter magas. Tehát csak a modern hajók múlják felül. 1609-ben Hollandiában a mennonita Peter Jansen épített és bocsátott vízre egy ilyen hajót, amely szintén igen nagy horderejűnek bizonyult.

A héber *qinním*,⁷⁶ amit a Biblia rekesztéknek fordít, Egyiptomból kölcsönzött szó. Azt a papirusz rostot jelölték vele, amellyel a csónak deszkái között a fugákat tömítették. Tehát így is fordíthatnánk, hogy „rost tömítéssel csináld a bárkát” (6,14). Először a fa, aztán a tömítés, végül a szurok. Pontosán úgy, mint a babiloni özönvíz mondában vagy a vízre kitett Mózes kosarában (2Móz 2,3).

A bárka méretei arra tanítanak bennünket, hogy ha már megfordította Isten az utunkat, nem hagy magunkra. Igaz, hogy nem cselekedetekből tartatunk meg – mint az efézusi levél mondja (Ef 2,9), de cselekedetekre, hogy azokban járjunk. Életünk cselekedetei ki vannak mérve, amiket Isten elvár tőlünk. Ezeket kell elvégezni és nem mást. Lehet, hogy te egyébként nagyon jó dolgokat csinálsz, de ha nem azt csinálsz, amit Isten rád bízott, haszontalan és használhatatlan szolgáló vagy. Hiába épített volna bárkát, ha nem úgy építi, ahogy azt Isten megszabta, nem lett volna kedves Isten előtt. Lényegtelen dolognak látszik ez, de nézzük csak meg közelebbről. Azt olvassuk például, az ablakot felül csináld és ne alul (6,16). A héber *ohar* szó hapax legomenon, csak itt fordul elő a Bibliában. Nem tudjuk mit jelent pontosan, fénynyílást vagy tetőt (8,6. 13).⁷⁷ Azt sem tudjuk, mit jelentett ez a bárka szellőztetése vagy megvilágítása szempontjából. Csak azt tudjuk, hogy az alacsony ablakon keresztül Noé láthatta volna a vízben fuldokló és vergődő világot. Isten némely dolgokat el akar zárni a szemünk elől. Ezért mondja néha, ne nézz hátra, mert valami olyan rémületest látsz, amit soha többé nem lehet kitörölni az emlékezetedből. Aki mégis hátranéz, az a rémülettől sóbálványá válik (1Móz 19,26). Máskor három órányi sötétséggel takarta el a csúfolódó és gyönyörködő emberek szeme elől az ő szenvedő Fiát (Mt 27,45). Ne kérdezősködj tovább, jól van ez így. Fent az ablak. Azt jelenti ez, csak felfelé szabad nézni. A legtöbbször élete azért van tele félelmetes dolgokkal, mert nem úgy csináljuk pontosan, ahogyan Isten előírja.

4) *Akik nevetik...*

A bárkaépítés, az Istennek való engedelmesség persze értelmetlen és nevetséges vállalkozás ebben a világban. Mert a világ a felette elhangzó ítéletből nem sejt

⁷⁶ A szöveg értelmezése kapcsán volt kísérlet arra, hogy *qinním* helyett *qâním*-ot vokalizálták. A *qâna* ‘nádat’ jelent (Koehler, Ludwig & Baumgartner, Walter: *Lexicon in Veteris Testamenti libros*, E. J. Brill Leiden, 1958. 843. k.). Ha ezt a változatot vennénk alapul, úgy kellene értelmezni szövegünket, hogy Noé valamiféle nádszövetet készített volna. Ehelyett azonban helyesebb inkább a *qen* szót alapul venni (plur. *qinním*), ami pedig ‘fészket’ jelent. A rost tömítés helyett azt a megoldást támogatjuk, hogy helyiségeket alakított ki az építőmester, melyek mint fészkek oltalmat, biztonságot adtak a megmenekülteknek. A Gilgames eposzsal való összehasonlításából is az derül ki, hogy a bárkában hét különböző szint épült ki, melyek a későbbiekben mint valami ‘fészkek’ szolgáltak (XI. 62). Érdekes, hogy az eposzban a megbízatás (XI 24-31) lényegesen rövidebben van leírva, mint a megbízatás kivitelezése (XI 48-86).

⁷⁷ A régebbi fordítások ‘ablaknak’ fordítják (Vulgata: „*fenestram in arca facies...*”), a Koehler & Baumgartner szótár ‘tetőnek’ fordítja (*Lexicon in Veteris Testamenti libros*, E. J. Brill Leiden, 1958. 796.). Raschi azt mondja, ‘megvilágítás,’ másokra hivatkozva pedig egyfelől az ‘ablak’ jelentést említi, másfelől pedig olyan ‘drágakövet,’ amely fényt áraszt szét (in: Bamberger, Selig [übers.]: *Raschis Pentateuchkommentar*, Verlag von George Kramer [Hebräische Buchhandlung] Hamburg, 1928-5688. 19). Keil sem mond a *sohar*-ra közelebbi megoldást, csupán megemlíti, hogy a *sohar* nem azonos jelentésű a *hallôn*-nal (‘ablak’), tehát valami olyan berendezésről lehet szó, ami a fénynek a bárkába való bejutását biztosította, és a világosságot lehetővé tette (in: Keil, Carl Friedrich: *Genesis und Exodus, Biblischer Commentar über die Bücher Mose’s*, Bd. I. Dörffling und Franke Leipzig, 1861. 93.).

semmit. A rózsalugasokban tovább szól a zene. Olyan, mint a játszó gyermekcsereg, amelyik nem veszi észre, hogy az erdő felett viharfelhők tornyosulnak. Úgy járnak-kelenek egy leesni készülő falhasadék alatt, hogy nem tudják, mikor válik el a por-szemecske, amelyik az egész falat engedi leesni. Amikor a fejünket sírva kellene temetnünk a porba, akkor vagyunk a legkönnyelműbbek. Mert Isten a világ felett kimondott ítéleteit mindig csak a hívő gyermekeivel közli. Csak Ábrahám tudta, hogy Sodoma elvész. Mert Isten így szólt, nem titkolhatom el Ábrahám előtt. Isten ma is szól. Ha Isten gyermekei vagyunk, tudnunk kell, hogy ez a világ vesztébe rohanó emberek tömege, akik Isten fenyegető haragját hordozzák magukon.

Hiába tett bizonytságot Noé, az emberek ettek, ittak, házasodtak és férjhez mentek (Mt 24,37-39). Mintha mi sem történe. Amíg Isten ítéletről meg kegyelemről beszél, ők nem vesznek észre semmit, ahogy Jézus mondja. A bárkaépítőket mindenki megpróbálja lebeszélni. Amikor Noé, a hívő ember – a nem látott dolgotról való szilárd meggyőződésében – fiaival együtt nekigyürkőzik a favágásnak, az ateisták azt mondják neki, ne beszélj szamarakat Noé! Hiszen nincs is Isten. Hogyan lehetne hát ítélet? A vallásosok azt bizonygatják, Isten jó Isten! Az emberiség elpusztítása tehát nem hihető el róla. A földrajztudósok szerint pedig a föld minden vize kevés lenne arra, hogy a legmagasabb hegyeket is elborítsa. Az özönvíz tehát fizikai képtelenség. A filozófusok meg azt tartják lehetetlennek, hogyha az egész emberiség elpusztul, hogyan menekülhet meg közülük pont ez az egy? Ne bolondozz Noé! Megártott neked a vallásosság! Minek bárkát építeni, mikor olyan pazarul meg lehet élni ezen a földön? A szőlőtőkén gerezd piroslík, az eke barázdát hasít, a búzaszem izmaiban duzzadó erővé válik. Miért kell kiállanom az életnek ebből a jól bevált ritmusából? Ha kiállanék is, a másik életemet miért kell pontosan úgy berendeznem, ahogy Isten előírja? Miért éppen az evangélium szükséges az üdvösségre? Miért éppen Krisztus? Ezekre a kérdésekre azért nehéz feleletet adni, mert a kegyelmi eszközök csak a „*megtartásra való nép*” (1Pét 2,9) számára azok. Ha Noé a bárkát egy nappal az özönvíz előtt el akarta volna adni, még tűzifának sem vették volna meg. A bárka csak Noé számára bárka. A hitetlen világ számára csak a gúnyolódás célpontja. Mint ahogy a golgotai kereszt is csak Isten hívő gyermekei számára váltság. A többiek csak mosolyognak rajta. Ám egy szép napon elkárhoznak majd, annak ellenére, hogy bárka épült, és diadalmasan magaslik fel a Golgotán a kereszt!

Bizony nagyon sok miértet kell az embernek legyőzni, ha bárkát akar építeni. Igen sok embernek nem is sikerül. Az egyik el sem kezdi, megrémül a feladat nagyságától. A másikkal már csapásra lendül a karja, de elpirul a gúnyolódók gyűrűjében, és abbahagyja. A harmadik csak úgy ímmel-ámmal csinálja, és úgy készül a bárkájára, mint a Luca széke. De mi lesz, ha megered az eső, és hiányzik a szurok, meg a tető. Azért nehéz a bárkaépítés, az Isten iránt engedelmes élet, mert fedezte, igazolása a jövőndő.

III. Hogyan történt az özönvíz?

Templomba nem járó ismerőseink, vagy a mai iskolákban felnövő gyermekeink, ha az özönvíz kérdése szóba kerül, rögtön azt kérdezik tőlünk, hogyan gyűjtötte be Noé az állatokat a bárkába. Miből táplálta őket egy teljes esztendeig? A föld tengerei ugyanabban az időpontban hogyan tudtak elborítani minden szárazföldet, a leg-

magasabb hegyekkel együtt? Ha ez meg is történt, hova folyt le utána ez a mérhetetlen vízmennyiség? Ezekre a kérdésekre valóban nem mindre tudunk feleletet adni. De nem azért, mert a bibliai elbeszélés hazugság, hanem azért, mert ezt a szöveget majdnem háromezer évvel ezelőtt írták, a korabeli emberek mitológiai nyelvén. Tehát a mai ember fülével nehéz meghallani a mondanivalóját. Emlékeztetni szeretnék benneteket a dialektikus materializmus egyik tételére, amely egyébként minden becsületes kutatónak és természettudománynak is az alaptétele, hogy mindent a keletkezési idejébe, a saját korába kell visszahelyezni. A helyes kérdést tehát így fogalmazhatjuk meg: hogyan értették az özönvíz történetét a korabeli emberek?

A „világ” a Biblia emberei számára mindig csak az általuk ismert világot jelentette (1 Móz 41,54). Amikor Augustus császár kiadta a rendeletét, hogy „*mind az egész föld összefurat-tassék*” (Lk 2,1), Dél-Amerikában már szintén éltek emberek. Ezeket mégsem írták össze, mert az „egész föld,” az akkor ismert világ, a Római Birodalom és környéke volt. Ezen túl az ő számukra nem létezett semmi. Nos így kell érteni a bibliai özönvíz történetét.

Mai nyelven azt mondhatnám, hogy a közismert japán szóval „cunaminak” nevezett szökőár felel meg annak, amiről itt a Biblia beszél. Az akkor ismert világot váratlanul elborította egy szökőár, és minden odaveszett. Az Atlanti-óceán partjainál az 1755. évi lisszaboni tengerrengés volt a legnagyobb, amikor 26 m magas hullámok zúdultak a városra. A víz 15 km-re hatolt be a szárazföldre, és mindent elsöpört, ami útjában állt. 1876-ban a bengáli öbölbeli ciklon 141 négyzetkilométernyi területet borított el a Ganges torkolata körül 15 méteres víztakaróval. Mintegy 215 ezer ember lelte halálát a hullámsírban. 1883-ban az indiai szigetvilág Szunda szorosában 30-40 m magas hullámok keletkeztek, amelyek Nyugat-Jáva és Dél-Szumátra partközéleiben minden települést elmostak. Néhány perc alatt elpusztult 35.500 ember. A víz egy dán hajót is kidobott a szárazföldre, négy kilométerre a parttól, a tengerszín felett 10 m magasságba.

A geológusok megállapították, hogy évezredekkel ezelőtt nagy szökőárok pusztítottak Kis-Ázsia területén. A tudósok szerint a Biblia nyilván egy ilyen pusztulás emlékét őrzi az özönvízről szóló fejezeteiben. Fizikai kiváltó oka valószínűleg egy földrengés lehetett, amikor a Perzsa-öböl vize szökőárként bezúdult a mezopotámiai mélyföldre, a Tigris és Eufrátesz völgyébe, az ókori világ nagy kulturális centrumába. Minthogy abban az időben az emberek földrajzi ismeretei még igen szegényesek voltak, nem igen terjedt túl Mezopotámián, ezt a helyi árvizet nevezték aztán az írásos emlékeik özönvíznek, melyet Isten az emberiség bűnei miatt küldött rájuk.

Még egyszer mondom, ez a tudósok álláspontja. Akik a modern ember számára mindent racionálisan, ésszerűen meg akarnak magyarázni. A ránk maradt bibliai szöveg nem egy színes riport, nem egy történeti elbeszélés vagy természettudományos leírás, hanem egy hívő szív teológiai vallomása. Aki az özönvíz lefolyásának nem a külső kereteit kutatta, hanem a belső mondanivalójára figyelt. A külső kereteken tehát nekünk sem érdemes feleslegesen törni a fejünket.

1) *Ítélet volt*

Hogyan történt az özönvíz? A hívő ember azt feleli rá: úgy, hogy Isten ítéletet tartott! Az ítélettel addig vár az Úr, ameddig a hívők a bárkaépítéssel elkészülnek. Csak akkor kezdődik el az özönvíz, amikor a bárka útra kész. Amikor a hívők már

mind bementek a bárkába. Noénak itt még egyszer ki kell állni a hit próbáját: „mondta az Úr Noénak: »menj be te és egész házád népe a bárkába, [...] mert hét nap múlva esőt bocsátok a földre«” (7,1. 4). Értene Noé a parancsot, ha már nyakán lenne a vész. De még süt a nap. Az emberek fejében gyakran megfordul ez a kérdés, hogy Isten meg a papok nem csak ijesztgetik mindig az embert? Még hét napig kell várni, és közben semmi sem történik.

Most megint nem magát a történetet, hanem az elbeszélés teológiai mondani- valóját kell megértenünk. Hét napig még mindig nyitva áll az ajtó. A nyitott ajtó hí- vogatást jelent. Ha azt mondom valakinek, az ajtóm nyitva áll előtted, az azt jelenti, hogy bármikor bejöhetsz. A filadelfiai gyülekezetnek is azt üzente Krisztus, „*aditam előtökbe egy nyitott ajtót*” (Jel 3,8). Az ajtó még nyitva áll. Isten vár téged. Ki tudja, hány léleknek kell még bemenni az ajtón, hogy megkezdődhessék az ítélet. Az a kérdés, téged készen találna-e?

Ne várjatok az ítélet előtt különleges jeleket sem. Úgy jön el, ahogyan a legke- vésbé számítanak rá az emberek. Egy pillanatban élénk toppan az Úr, és magához ragadja menyasszonyi gyülekezetét. Aztán megkezd az ítéletet a világ felett. Világos az ígéből, hogy az ítélet Istené. Noénak csak annyi teendője volt, hogy megépítette a bárkát. Isten hívő gyermekeinek csak annyi joga van, hogy engedelmeskednek Is- tennek. De nincs joguk kárhozthatni a világot. Amikor tehát beledöndülnek a fejsze- csapások a muzsikába, amely a völgyben szól, minden fejszecsapás azt hirdeti, hogy Isten egy szép napon megítéli a világot. De alázd meg magad, menj el a bűnösök- höz, a vámszedőkhöz és a paráznákhoz, könnyeiddel mosd meg a lábukat. Mert az ítélet Istené.

Mert ha bevégeztél mindent, amit Isten rád bízott, ha az utolsó szöget is bever- ték a bárkába, ha az utolsó vörösbegy is meghúzódott a neki készített kalitkában, akkor megkezdődik az ítélet. Egy szép napon mégiscsak megerednek az egek csat- ornái. Kiderül, hogy mégiscsak jó lett volna bárkát építeni. Pont bárkát, és pontos- san úgy, ahogy azt Isten meghagyta. Mert Isten ítéletében éppen az a döbbenetes, hogy pontosan úgy következik be, ahogyan megígérte. Szabadulni is csak azon az úton lehet, amit Isten mutatott. Ha Krisztust ajánlja, akkor csak ő az út, és senki más. Ha Krisztus megtérést meg újjászületést követel, akkor nincsen más megoldás.

Persze, akkor már hiábavaló minden. Dicsérhetjük Noé szorgalmát, a bárka jó- ságát. Ígérhetsz érte bármit, a bárka egyedül azé, aki építette. Az idegenek elől maga Isten zárja be ajtaját (7,16). Nehogy Noénak megessen a szíve a rimánkodókon, vagy pénzzel, összeköttetéssel, esetleg erőszakkal egyesek módot találjanak az ajtó kinyitására. Az ajtó bezárásának azonban van ennél egy mélyebb, teológiai értelme is. Amikor már mindenki elfoglalta a helyét, az utolsó pillanatban, mielőtt megindul az özönvíz, meggyőződnek még egyszer arról, hogy senki sem hiányzik. Ezt jelenti a saját kezüleg való bezárás. Ha ez belülről történne, azt hihetnénk, hogy az ember maga védi meg magát, és képes is erre. A kívülről való becsukásnak jó példája a su- nemi asszony, akinek meghalt a fia, és a holttestét felvitte a felházba és bezárta az ajtót, amíg elszaladt a prófétához (2Kir 4,21). A kívülről való bezárás azt jelenti, hogy valakit, aki magát nem tudja megvédeni, de mégis egyedül kell hagyni, erre az időre bezárják, hogy a betolakodóktól megvédjék őt, és a visszatéréskor sértetlenül találják. Az ókori keleti ember ezt valahogy úgy képzelte el, hogy Isten szinte le- plombálja a bárkát egy olyan pecséttel, amelyen rajta áll a Jahve név. Egy lakatot le

lehet verni, de a Jahve pecsét felbonthatatlan. Ő a természeti erőknél is ura, és a védenői előtt megálljt tud nekik parancsolni. Az ő pecsétjét még az özönvíz tombolásában elszabadult elemek sem tudják feltörni.

Az ajtó bezárása tehát azt jelenti, hogy Isten védőőrizetbe vette Noét. Lehet-e valaki nagyobb biztonságban, mint amikor maga az Úr zárja be utána az ajtót? Ma úgy mondanám, ki nyúlhat ahhoz, aki leborult a golgotai kereszt előtt? Senki sem ragadhatja ki azt az Isten szeretetéből.

Közben megered az özönvíz és a völgyekben nőni kezd a víz. Megkezdődik a menekülés. A hegyek megtelnek égre kiáltó emberekkel. Az özönvízből egy araszra kiálló hegyóriások csúcsáról a bárkaépítés bolondsága most már a világ legbölcsebb beszédének látszik. Michelangelonak a római Sixtus-kápolnában lévő csodálatos freskói jutnak eszembe. A víz elől menekülők egymáson taposnak. Itt egy kéz nyúl ki, rajta egy kisgyermek, ott egy ifjú hajol le a szikláról, hogy kihúzzon egy leányt. A víz pedig közben tovább nő: „*Tízénöt singgel növekedtek a vizék feljebb, minekutána a hegyek elborítottak*” (7,20). Ez öt ember magassága. Úgy, hogy ha maga az óriás Óg állt volna a legmagasabb csúcson, akinek kilenc könyök volt az ágya (5Móz 3,11), még ő is megfulladt volna. Noénak azonban semmi oka nem volt, hogy aggódjon az ítélet láttán. A bárka nyugodtan úszott ugyanazon a vízen, ami mások számára a szörnyű halált jelentette. A pusztuló világ közepette is védi és hordozza őt a bárka fája, a gófer fa.

Sokan maradtak ki Noé idejében, és sokan maradnak ki majd az utolsó ítélet napján is. Amikor nőni kezd a víz, az emberek elkezdik majd bárkáért ostromolni az eget. De bárka nem adatik többé. Bárkát az özönvíz előtt kellett volna építeni. Ott állnak majd az ítélet zuhogása alatt, akik elkezdtek a bárka építését, de abbahagyták. Az ácsok, akik pénzért, foglalkozásszerűen mások számára csinálták. De bárka nem adatik többé. Bárkát az özönvíz előtt kellett volna építeni.

2) *A megmentett életek*

A hívő ember szívét az a kérdés szorongatja, hogy mi éli túl ezt az ítéletet? Mit vihetek be a bárkába, mit vihetek magammal az új életbe? Mi érdemi meg a megtartatást, és mit kell halálra méltónak tartanom? Nehéz kérdések ezek, és Isten nem is bízta ránk a választást. Noénak is pontosan kijelöli Isten az útítársait: „*Menj be te és egész házád népe a bárkába*” (7,1). Ha miránk lenne bízva a választás, valószínűleg mi is úgy oldanánk meg, mint a költő, Reményik Sándor:

„*Ha nem férünk fel ladikodba mind,*

[...]

Ó vedd fel, akiket én szeretek.”

(Árvíz)

Így egyedül Noé tartatott meg és a háza népe. Bent a bárkában kiderül, hogy Noé megváltott élete a halálra ítélt életek közül egyet-egyét magával vitt a bárkába. Vagyis a megváltott ember körül mindig van egy kis megváltott embervilág is. Hogyha igazán Isten gyermeke vagy, akkor köröttes megvidámodnak a szívek, felszáradnak a könnyek, másképp esik az embernek a kenyér, és őszintébb a csók, mert köröttes a mennyországának egy darabja van. De ha nem is így van, akkor mindennek az el-

lenkezője történik. Az emberek menekülnek a közeledből. Pedig olyan jó, ha valakinek az élete olyan, mint egy hűs oázis. Ha fáj a szívem, hozzá mehetek, ha panaszsom van, elmondhatom neki. Ha megsebesítették a lelkemet, őnála van orvosság. Mondjátok meg, hívő keresztyének, ilyen az életetek?

Noé bárkája azt is tanítja nekünk, hogy a megváltott élet a legtermészetesebb élet a világon. Persze nem szűnnek meg könnyörögni az Úrhoz megtartatásért, hiszen az ítélet súlya alatt recseg-ropog a hajó, és a fuldoklók jajkiáltásai is szüntelenül behallatszanak a bárkába. De ugyanakkor a hívő emberek a bárkában ugyanúgy esznek, isznak, elálmosodnak és levegőt szívnak, mint a többi ember. A kegyelem bárkájába tehát nem azért kell bemennünk, hogy téli álmodunk, mint a teknős, hanem hogy életet nyerjünk. Megváltott, megszabadított életet, amely az ítélet hullámain tovasiklik, bár a többiek nyomorultul beleveszték a háborgásba. Azok tették sokak előtt gyűlöletessé a keresztyénséget, akik azt tanították, hogy a keresztyénség életideálja a cellák mélyén önmaga lelkében Krisztust kereső, ölbe tett kézzel elmélkedő apáca vagy barát.

A bárkában nincs tehát semmi misztikus, semmi csodálnivaló. Csak egy, az engedelmesség. Éppen úgy, mint a golgotai kereszt. Az sem a mennyből szállt alá angyalszárnyakon, hanem ott ácsolták durva kezek. Ott sem történt más csoda, mint az, hogy megfeszítettek valakit, aki engedelmeskedett. Ne keressetek tehát Noéban egy szentet. Lássátok meg benne a hozzánk hasonló, nyomorult bűnös embert, aki meghallotta Isten szavát, aztán engedelmeskedett egy életen keresztül azzal a szent bizonyossággal, hogy megérkezik.

Noé megtartatásának a titka a hitelbeli engedelmesség. Hitt a szónak. Amikor Isten megszólította, nem alkudozott, hanem nekilátott a munkának. Egyszer aztán kiderült, hogy aki hisz, az megtartatik. Valami olyasmi történt vele, mint ama főemberrel, aki a haldokló fia érdekében kereste fel Jézust. Amikor azt a választ kapta, hogy „*Eredj hazá, a te fiad él,*” azt olvassuk, a főember „*hitt a szónak*” (Jn 4,50). A harminc kilométeres út előtt nyugodtan hajtotta álmra a fejét, és másnap, amikor hazaérkezett, megtudta, hogy ugyanabban az órában gyógyult meg a fia, amikor ő Jézussal beszélt.

Ez az igazi engedelmesség. Amikor Jézus azt mondja: *Eredj el, megbocsáttattak a te bűneid.* – Mi tovább megyünk. Vagy amikor Jézus azt mondja, hogy ezen az úton most ne menjünk tovább, megállunk, és azt kérdezzük: *Merre menjek Uram?* Ez a hit. Aki így tud hinni, az megtartatik.

3) *Mi lesz velünk?*

Míndez persze csak addig lehetséges, amíg az ítélet meg nem kezdődik. „*Amiképpen Noé napjaiban lett, úgy lesz az ember Fiának napjaiban is*” – mondja Jézus (Lk 17,26). Az ítélet napján aztán hiába vádoljuk majd Istent kegyetlenséggel. Volt idő, amikor ránk pazarolta a szeretetét. Annyi ígét szórt a szívünkbe, hogy tíz bárka is kitellett volna belőle.

Azzal fejezzük be, hogy a bárkaépítést tehát nem alkudhatjuk le. Ne higgyük, hogy majd valaki megépíti, és potyautasok lehetünk benne! Igaz, hogy voltak emberek, akiknek elengedettett a bárkaépítés, de ezek az életük utolsó pillanatában találkoztak Krisztussal. Így talált kegyelmet a jobboldali lator. De mi nem kérhetünk

ilyen kivételezést, mert már nem most találkoztunk először az Úrral. Akiket az Úr egyszer már megszólított, azoknak nem engedi el a bárkaépítést.

Azt se higgyük, hogy az utolsó pillanatban meg lehet a bárkát építeni. Az utolsó pillanatban nem lehet összesűriteni egy egész életet. Nem lehet kinyilvánítani, feldolgozni és továbbadni mindazt a szeretetet, amit egy egész életre bízott ránk. Az utolsó pillanatban csak egyet lehet tenni: sírni, bűnbánatot tartani a bárkaépítés megengedéséért. Kérjünk hát kegyelmi időt. Talán építhetünk még. Talán megvárja az Úr, amíg a miénk is elkészül.

Boldog ember az, aki ma azt az üzenetet kapta az Úrtól, hogy építs magadnak bárkát. Kezdjük el az Isten iránt engedelmes életet. Fogadjuk el életünk megmentőjének Jézust, mert ő a bárka. Egyetlen lehetőség van átvészelni a leszámolást, ha elrejtőzünk az ő sebeinek rejtekébe. Ahogy az ének mondja:

*„Jézus menedékem,
Hű oltalmam nékem
Te vagy egyedül.”* (294. dicséret)

Noénak a felragyogó szivárvány hirdette, annak viszont, aki hisz Istennek, és mer ebben a hitetlen világban az engedelmesség útján járni, a golgotai kereszt beszél arról, hogy Isten nem akarja elpusztítani a világot, hanem azt akarja, hogy a bűnös ember megtérjen és éljen (Ez 33,11). Ez a mi reménységünk!

ÁBRAHÁM- TÖRTÉNETEK

ÉRDEMES-E IMÁDKOZNI?

TEXTUS: 1MÓZ 18,16-23

Felolvasott ige alapján arról szeretnék beszélni, hogy van-e értelme az imádságnak, érdemes-e másokért imádkozni?

I. Milyen városban imádkozott Ábrahám?

Nézzünk először körül a városban, amelyért Ábrahám imádkozott. A Holt-tenger vidéke ma egy óriási temető. A régiek kísértetjárta helynek tartották, és babonás félelemmel messzire elkerülték. A görög történetírók említik, hogy mérges gázok szállnak fel a tengerből, az arabok pedig azt mesélik, hogy hosszú idő óta egyetlen madár sem tudja elérni a túlsó partot, mert a víztükör fölött repülve hirtelen holtan zuhannak a tengerbe. Ha ez így valószínűleg nem is igaz, az mindenesetre megdöbentette a régieket, hogy ebbe a tengerbe nem lehet belefulladni. Kr.u. 70-ben, amikor a rómaiak ostrom alá fogták Jeruzsálemet, Titus, római hadvezér néhány szökött rabszolgát halálra ítélte. Rövid eljárás után a közismert ókori kivégzési módal vízbefojtásra ítélték őket. Az elítélteket bilincsekkel összekötötték, és Moáb hegyeinél bedobták a Holt-tengerbe. Az elítéltek azonban nem fulladtak bele. Akárhányszor dobták is őket a tengerbe, mint a parafadugót kidobta magából őket a víz. Ez az érthetetlen jelenség olyan nagy hatással volt Titusra, hogy a szerencsétlen bűnösöknek megkegyelmezett.

A régiek persze tudták, hogy ennek a 76 km hosszú és 17 km széles tektonikus teknőnek nincsen lefolyása. A beömlő folyók vizéből a perzselő nap 8 millió köbméter vizet párologtat el naponta, de azok a kémiai anyagok, amiket a folyók évmilliók óta magukkal hoznak, ott maradnak. A Holt-tenger vize ma mintegy 30 %-ban tartalmaz szilárd alkatrészeket, főleg konyhasót, ami a világtengerekben a 4 százalékot sem éri el.

Geológusok azt állítják, hogy a Holt-tengerbe – mint a Balatonba a Tihanyi-félsziget – belenyúlik egy víz alatti földnyelv, amelytől északra a tenger mélysége azonnal eléri a 400 métert, míg délre legfeljebb 15-20 méter. Ha ezen a csekély víztükron napos, csendes időben végigvez valaki, a parttól nem messze a víztükör alatt világosan látja az erdő maradványát, amelyet a Holt-tenger sóartalma konserválta. Ezek a famaradványok, melyek a csillogó mélységben zölde színben játszanak, ugyanahhoz az erdőhöz tartoznak, és annak az erdőnek a maradványai, amelyeknek a lombjai alatt valamikor Lót legeltette a nyáját. Ez volt a Siddim-völgye. Itt süllyedt a mélységbe, a tektonikus földmozgások következtében támadt hasadékba két virágzó város, Sodoma és Gomora. Az események geológiai dátumát könnyű meghatározni. 2000 évvel lehetett Krisztus előtt. Mindez jól egybevág a Biblia leírásával, hiszen Ábrahám Krisztus előtt 1900 körül élt.

II. Mit tett Ábrahám Sodomáért?

Amikor a mennyei vendégek eltávoztak, Ábrahám, Isten barátja is felkerekedett, hogy egy darabon elkísérje őket. A vendégek Kelet felé vették útjukat, és Ábrahám velük ment egészen addig, ahonnan már be lehet látni az első városba, Sodomába.

Itt Isten úgy döntött, hogy Ábrahámnak betekintést enged a saját terveibe, a történelmi eseményeknek az emberi szem előtt egyébként elrejtett gyökereire. Döntését a 19. versben azzal indokolja, hogy Ábrahámnak tanító hivatala van az utódai felé, és így a sodomai események örök időkre intő példái lehetnek annak, hogy miképpen cselekszik Isten a történelemben (2Pt 2,6). Ezért nyert betekintést Isten tanácsvégzéseibe (Ám 3,7; Zsolt 25,14; Jn 15,15). Tudjuk, minél szorosabb közelségben élünk Istennel, minél inkább vele járunk, és minél jobban alávetjük magunkat igéjének, annál jobban megismerjük a gondolatait, és annál többet értünk meg a körülöttünk lévő világ eseményeiből is. Nagyon sok függ attól, hogy az Istennel való találkozásainkat meg akarjuk-e hosszabbítani addig, ameddig ő erre teret enged, vagy pedig azt mondjuk, most nincs több időnk Isten számára. Nincsen a világon fontosabb dolog, mint hogy engedjük Istent, hogy annyi időt ajándékozzon nekünk, amennyit akar, és hogy mi akkor mindent állni hagyjunk, amikor Isten megengedi, hogy vele legyünk. Dávid történetében olvassuk azt a megjegyzést, hogy amikor Isten a távoli jövőről nyilatkozik neki, Dávid leült és várt. Manapság sok keresztyén nem tud csendben ülni vagy állni az Úr előtt. S akinek nincsen ideje Isten számára, az hogyan akar áldás lenni Isten kezében mások számára?

Sodomát nem javította meg Isten korábbi látogatása, amikor Klédorlaómer csapatai elpusztították a várost, minden jószágát és eleségét elvitték, és a lakosság felét megölték (1Móz 14,9-11). Most újabb „kiáltások” jutottak Isten elé, és hívták ki az ítéletét. A héber „jajkiáltás” szó jogi szakkifejezés.¹ Tulajdonképpen segítségül hívást jelent, ahogyan az erőszakkal elnyomott szokott felsóhajtani (Jer 20,8); Hab 1,2; Jób 19,7). Így apellál a jogközösség védelmére és segítségre. A zsidók hite szerint aztán azok a kiáltások, amelyeket a jogközösség nem hall meg, vagy nem akar meghallani, közvetlenül Jahve – mint minden jog védelmezője és minden bűn bosszúállója – trónusa elé érkeznek (1Móz 4,10).

Elindult a két angyalarcú idegen Sodomába, hogy ezt a mennyei feljelentést kivizsgálja. Ábrahám nagyon jól tudta, mi lesz a vizsgálat eredménye. Ismerte a várost, hiszen az unokaöccse Lót is ott lakott a családjával. Egyetlen gondolata van tehát, hogy Isten ítéletre felemelt kezét miként lehet elhárítani a fejük felől. Elkezdődött hát a világtörténelem egyik legszebb imádsága. Egy szent licitáció! Közbenjárás az életért!

Nekem is van ilyen emlékem az imádság hatalmáról. Az ostrom idején történt, 1945 januárjában. Ma már nagyon nehéz lenne számba venni, hogy kik imádkoztak akkoriban Budapestért. Arra azonban jól emlékszem, hogy a környező utcákból az ostrom utolsó napjaiban egymás után jöttek a házparancsnokok azzal a kéréssel, küldjek egy-egy tiszteletes urat, akik a pincébe szorult gyülekezetnek felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül tartanak óvóhelyi istentiszteletet. Magam is voltam vagy tíz helyen. A házparancsnokoktól kapott igazolást, hogy hol tartottam istentiszteleteket, még ma is őrzöm. Azt persze akkor sem tudtam megmondani, hogy a hallgatóság imádságaiban a bűnbánat, vagy a saját életük, vagyonuk féltése volt-e döntő. De az biztos, hogy azokban a napokban százvezrek imádkoztak önmagukban is és hangosan is ezért a városért.

¹ A *z'áqá* szó jogi vonatkozásainak gazdag irodalmát találjuk Hasel szócikkében (in: Botterweck, G. Johannes & Ringgren, Helmer: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Band II., Verlag W. Kohlhammer Stuttgart, Berlin, Köln, 1977. 628. kk.).

Számomra a legmeggrázóbb azonban az az imádság volt, amit egyszer mi mondtunk. Az orosz seregek már az István kórháznál jártak, amikor beállított egy német tiszt két géppisztolyos legénnyel, és kereste a parancsnokot. Mindenki elbűjt, mert az ilyen látogatások akkoriban olykor úgy végződtek, hogy a parancsnokot, vagy a házban bújtatott katonaszökevényt egyszerűen a falhoz állították és szó nélkül agyonlőtték. No, de ezek a németek más ügyben jártak. Az oroszok belőtték a parancsnokságuk szállását, és nálunk, a Ráday teremben akarták berendezni az új parancsnokságot. Rádió adóvevőkkel és telefonokkal. Magyaráztam mindent, hogy ez papnevelde, hogy ez a terem templom, ahol az istentiszteleteinket tartjuk, s hogy az udvar felől ez könnyen belőhető. A tiszt azzal ment el, hogy két óra múlva visszajönnek az emberei a műszakiakkal.

Lementem a pincébe, a szobámba, amely éppen a Ráday terem alatt volt, összehívtam a barátaimat és elmondtam, miről tárgyaltunk. Mindenki tudta, hogy az oroszok néhány órán belül belövik az új főhadiszállást is, és valószínűleg mindenki meghal a pincében. Eszünkbe jutott, hogy az életünket meg a teológia épületének a sorsát most bizony jó lenne újra letenni Isten kezébe. Szabó Gyulával meg Király Lászlóval voltam ott. Együtt imádkoztunk, amikor egyszer csak egy rettenetes robbanást meg ütést éreztünk, és mindhárman leestünk az ágyról a földre. Mikor kijöttünk a pincéből, kiderült, hogy egy orosz repülőbomba csapódott be az első emeleten, átszakította a Ráday-terem födémét, és ripityára törte a berendezését. Mindez a közvetlen közelünkben, a fejünk felett. Nemsokára megjöttek a németek is. Már a kapuban vártam a századost, és csak annyit mondtam neki, látja százados úr, Isten vigyáz a templomaira. Ahol a szeretetről prédikálunk, onnan nem lehet gyilkolásra parancsokat adni. Az én németem mondott egy cifrát, aztán sarkon fordult. Én meg azon tűnődtem, hogy milyen érdekes is egy ilyen közbenjáró imádság. Mennyire másként hallgatja meg Isten, mint ahogy mi várjuk!

Ábrahám közbenjáró imádságának a története is sok botránkozást okozott már. Voltaire a franciák nagy csúfolódója, amikor ezt a történetet olvasta, így kiáltott fel: Íme, az igazi zsidó, aki még Istennel is alkuszik! A botránkozók között azonban nemcsak hitetlenek, hanem hívők is akadtak. Isten ebben a történetben nagyon emberien viselkedett. Meglátogatta a barátját, megbeszélte vele a terveit, szinte még aludni is lehetett vele. Szóval egyáltalán nem olyan volt itt, mint egy világkormányzó Isten. Ezért az egyik tábor a történet naivságán mulat, a másik pedig hívő szívvel félti Isten tekintélyét.

Az egyik tábor tagjai azt vallják, hogy a világon természettudományos alapon folynak az események, tehát nevetségesnek tartják a történet tanítását, hogy az imádságnak van hatalma a történések befolyásolására. Ugyanakkor a hívő emberek is szívesen beszélnek úgy, hogy ezen a világon végső soron minden Isten akarata szerint történik. Ezt az isteni akaratot semmiféle emberi akarattal megváltoztatni nem lehet. Ő végrehajtja rólunk elgondolt terveit, akár tetszik az nekünk, akár nem. Ezért tanított bennünket Jézus így imádkozni: „*Legyen meg a te akaratod*” (Mt 6,10). Az első tábor tehát a természeti törvényt, a második tábor pedig az Isten akaratát látja olyan felettünk álló megváltoztathatatlan tényezőnek, amelynek az eseményeket formáló ténykedésébe nekünk egyszerűen alázzal bele kell nyugodnunk. Ezért gondolkodik úgy sok keresztyén ember is, hogy az imádkozásnak nincsen semmi különösebb értelme, legfeljebb az a visszaható áldása, hogy önmagát nyugtatja meg

vele az imádkozó ember. De aki így gondolkodik, az nem tudja, milyen az igazi imádság. Nézzük meg tehát tulajdonképpen:

III. Mi az imádság?

Az imádságban nemcsak az ember akarata küzd Isten akaratával, nemcsak az ember akarja azt, hogy amit ő szeretne, azt akarja Isten is, hanem Isten is küzd azért, hogy amit ő jónak lát, azt akarja az ember is. Akarja úgy, amint akarják azt az angyalok a mennyben, tehát nem fogcsikorgatva, kényszerűségből, hanem úgy, mint aki magát azonosítani tudja Isten akaratával.

Gondoljunk két ismert újszövetségi példázatra: a hamis bíró és az özvegyaszszony (Lk 18,1-8), meg az éjjel kenyeret kérő barát (Lk 11,5) történetére. Mindkét példázat arra tanít, hogy Isten engedi kéretni magát. Amikor Isten megváltoztatja az akaratát, nem érzi magát legyőzöttnek. Nem úgy néz az eseményekre, hogy az ember akarata diadalmaskodott az övé felett. Nem azért változik meg néha Isten akarata, mert az ember imádkozik, hanem azért, mert Isten is meg akarja változtatni.

Milyen ebből a szempontból Ábrahám imádsága? Figyeljük meg, mennyire tiszteletben tartja Isten akaratát. Valahányszor szóra nyitja a száját, mindig van benne egy kis szent remegés. Gondoljatok Jézusra! A halálos ítélete előtt, az utolsó éjszákán mennyi tisztelettel hajlik meg a mennyei Atya akarata előtt. Ezt mondta, „*Atyám, ha lehetséges múljék el tőlem e pohár, de mindazáltal ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint te*” (Mt 26,39). A mi imádságainkban mennyi a számonkérés, a zúgolódás, a lázadozás, és mennyire hiányzik belőlük ez az Isten akarata előtt való tiszteletteljes megállás, ez a szent remegés.

Ugyanakkor mennyi bátorság van benne. Az imádságnak az a lélektana, hogy az imádkozót egyre jobban felbátorítja a kérelemre. Jézus azzal biztatta a tanítványait: „*Ti az én barátaim vagytok. [...] Ha valamit kértek az Atyától az én nevemben, megadja néktek*” (Jn 15,14-16). Amit Ábrahám a végén kért, azt az elején nem mertte volna kérni. Az ilyen bátor imádság nyilván tetszik is Istennek. Szinte ő maga biztatja a licitálásra Ábrahámot, amikor hatszor egymás után elismétli, hogy nem akarom őket elveszíteni. Isten nem akarja a bűnös halálát, hanem azt akarja, hogy megterjen és éljen (Ez 33,11). Ezért nem bántja meg őt a „szent szemtelenség,” ha valaki a tolakodásig menő állhatatossággal könyörög valamiért.

Úgy látszik, ezen a ponton bukott el Ábrahám is. Bármilyen bátran kezdi is a licitációt, a végén azt hiszi, hogy Isten kegyelme korlátok közé van szorítva. Azt mondja: „*Ne haragudjék az én Uram, ha szólok még egyszer*” (32), aztán hirtelen megáll, mintha maga is megdöbben volna azon, milyen nagy összezről nyújtott be utalványt a kegyelem kincstáránál. Mintha megfélemedezett volna arról, hogy Isten bankjában még sohasem tagadták meg egy hit-csekk kifizetését. A licitálás során Isten most sem szabott határt a kegyelmének. Bizonyára meghallgatta volna kedves szolgáját akkor is, ha háromig vagy kettőig lemegy. De a szolga szabott határt saját magának. Félt, hátha túllépi a hitelkeretet. Megszűnt kérni, és Isten megszűnt adni. – Nem itt megy csödbe a legtöbb imádságunk?

Ábrahám azt hitte, hogy Isten megbántja a közbenjáró imádság. Nemcsak azért, mert Isten mindentudó és mindent látó, tehát előtte nincsen elrejtve a szív legtitkosabb gondolata sem, neki nem mondhat újat senki, az ő figyelmét nem kerüli el semmi, hanem lehetetlen a közbenjárás elvi szempontból is, lehetetlen, hogy

a gonosszal együtt elveszen az ártatlan is. Ebben az időben a keleti emberek hite szerint mind a földi, mind a mennyei ítéletben a kollektív magatartást ítélte meg a törvény. Ezt úgy kell érteni, hogy az egyén kiolvaszthatatlanul beletartozott valamilyen közösségbe – akár vér szerint a családba, akár fajilag a törzsbe –, és viselnie kellett a kollektív felelősségből rá eső részt (1Móz 20,9; Józ 7,24 kk.; 5Móz 21,1-9). A hívőkben azonban felmerült a gondolat, hogy mi lesz a hívő kisebbséggel? Ha Jahve az igazakkal ugyanúgy cselekszik, mint a gonoszokkal, ha a gonosz várossal együtt pusztulnak el a hívő igazak is, akkor nem érdemes igaznak lenni. Ábrahám így fejezi ki ezt a gondolatot a 25. versben: „Távol legyen tőled, hogy megöld az igazat a gonosszal, és úgy járjon az igaz, mint a gonosz. Távol legyen tőled. Avagy az egész föld bírója nem szolgáltatta-e igazságot?”

Igen, az isteni igazságszolgáltatás, az erkölcsi világrend, amelyre Isten a világ életét felépítette, azt követeli, hogy mindenki a saját bűneiért bűnhődjék, mindenki a saját tetteiért feleljen, és ártatlan emberek mások hibáiért ítélet alá ne vonassanak. Ezékiel próféta így foglalja össze ezt az igazságot: „*Mi dolog az, hogy ezt a közbeszédet szoktatók mondani: az atyák ették az egrest és a fiak foga vásott meg bele. Élek én, ezt mondja az Úr Isten, nem lesz többé helye közfetének ennek a beszédnek [...] amely lélek vétkezik, annak kell meghalnia*” (Ez 18,2-4). A Szentírásnak ezt a tanítását tartja igaznak a világ minden jogrendje.

Az emberi bűn pusztítását azonban éppen az mutatja a legjobban, hogy ez a törvény a való életben így nem érvényesül. Minduntalan azt látjuk, hogy a gonoszok bűnéért az ártatlanok is szenvednek. A bűn – ez a megátkozott magatartás – mérhetetlen szenvedést okoz éppen azoknak, akik nem érdemlik meg. A léhák, könnyelműek, lelkiismeretlenek és gonoszok bűnei miatt a jók a felelősek, a szentek hordoznak gyötrelmeket. Ezért mindenki, aki közhatalmat gyakorol, bírói pálcát tart a kezében, Isten igéje által kötelezve van arra, hogy ne veszítse el a gonosszal együtt az ártatlant is.

Végül még egy lényegeset mondjunk el Ábrahám imádságáról. Magáért sohasem imádkozott így, mint ezekért az idegenekért, akik pedig annakidején nem valami becsületesen bántak vele. De hát éppen ez a hívő szív bizonyítéka, hogy megindul a bűnösökön és tusakodik érettük az Úrnál. A keresztye alatt csúfolódókra Jézusnak csupán annyi válasza volt, hogy „*Atyám bocsáss meg nekik, mert nem tudják, hogy mit cselekszenek*” (Lk 23,34). Ábrahámnak a városban egyetlen rokona volt. Lót és a családja. A többiek fajilag is, nyelvileg is idegenek, sőt az ellenségei. Mégis megszánta őket, mert emberek. Hűtlen lenne Istenhez meg a maga emberségéhez, ha nem így cselekedne.

Isten népének ma is ugyanaz az útja. Szánni a halálveszedelemben lévő emberiséget, és a maga módján, a maga fegyverével, Istenhez emelt kézzel szinte erőszakoskodó, forró könyörgéssel küzdeni azokért, akiknek a kezében fegyver van, és akik azt egymás ellen emelik fel. Annál is inkább, mivel a mai Ábrahám már nem nézheti páholyból az ítéletes pusztulást. Maga is benne van ebben a tűznek eljegyzett világban.

Azért is lehet végezni ezt a könyörgést, mert nekünk olyan Istenünk van, aki nem siet az ítéletre. Nem azt akarja, hogy az ember elveszen, hanem hogy éljen (Ez 33,11; Jn 3,16). Engedi magát rábeszélni, lehet vele az emberek megmentéséért „alkudozni,” könyörgéseinkben „erőszakoskodni.” Ő maga adja a kegyelmi időt.

Ezzel maga jelöli meg népe számára a mai szolgálat útját. De tegyük hozzá, ezt a szolgálatot csak úgy végezheti Isten népe, ha tiszta kezeket emel fel az Úrhoz. Aki másokért közbenjár, annak magának is tisztának kell lennie. Ezért az emberekért szolgáló egyháznak igen komolyan kell vennie a maga szentségét és tisztaságát. Nagyon erősen rá kell épülnie egyetlen fundamentumára, az Úr Jézus Krisztusra, hogy eredményes lehessen a közbenjárása.

IV. Sikerült-e Ábrahám közbenjárása?

Az igazság az, hogy az ember a maga erejéből még önmagát sem képes megmenteni. Hogyan menthetne meg hát másokat? Megrázó példa erre Ábrahám közbenjárása. Ne vesítsd el a várost, ha ötven igaz van benne. Így könyörgött az Úrhoz. Az Úr beleegyezett. Nem veszítem el. Akkor Ábrahám számolni kezdett. Vajon ez megérdemli-e, az megérdemli-e, hogy megmeneküljön? Kicsoda büntelen közülük? Döbbenet látja, hogy nincs ötven ember. Alkudni kezd. Kérdezi Istent, ha negyvenötöt talál, megkegyelmez-e a negyvenötért a többinek. Isten azt mondja, meg. De Ábrahám nem talál negyvenötöt sem. Megkezdődik a lefelé licitálás. Ábrahám egyre csüggedtebben, egyre kisebb számot mond, míg végre az iránt könyörög, hogy ne vesítsd el, ha tízet találsz benne! Isten azt mondja, nem veszíti el. A történet itt megszakad. Azt gondolnók, Ábrahám elment megkeresni azt a tíz embert, aki miatt Isten kegyelmet ad az egész városnak. De a következő fejezetből kiderül, hogy Sodomában nem találtatott tíz igaz ember. Csak Lót és családja volt, aki kegyelmet talált. Lót, a felesége, két leánya a férjeikkel. Ez összesen hat. De Lót vői már a rettentő éjszaka kezdetén kiestek, szembe kacagták az angyalokat, nem hitték el nekik, hogy menekülniük kell. Már csak négyen vannak. Lót, a felesége és a két leánya. Ezek se tudják magukat elszakítani a halálraítelt várostól, az angyaloknak kell erőszakkal felragadniuk és magukkal hurcolniuk őket Cóárba. Lót felesége már az úton megszegi az élet érdekében adott szent tilalmat, hogy ne nézzen hátra. Amikor hátranézett az égő városra, amit nem tudott felejtani, kővé változott (1Móz 19,26).

Már csak hárman vannak. Lót és a két leánya. A következő fejezet végén olvasuk a szörnyű történetet, hogy a két leány, amikor látja, hogy több férfi nem maradt a világon, lerészegítette az apját, bementek hozzá éjszakának idején és magot támasztattak vele maguknak (1Móz 19,32). Két züllött leány és egy részeg vénember. Rettentő bűnök éjszakája ez. Ez volt az a maradék, ami a halálra ítélt Sodomát kellett volna, hogy megvédelmezze, megmentse a pusztulástól. Milyen megrázó módon állítja elénk ez a tanítás azt, hogy mi a magunk erejéből, érdemből sem magunkat, sem másokat megváltani nem tudunk. Ha arra lett volna bízva ősi bukásunk jóvátétele, a bűnbocsánat elnyerése, a bűneinktől való szabadulás, Isten képének a felöltözése, hogy lámpással elinduljunk, és keressünk embereket, akik miatt érdemes az emberi nemzetségnek megkegyelmezni, soha, de soha nem támadt volna válság ezen a világon. Ha a halálból való szabadulást csak emberi érdemmel lehetne elérni, akkor nincs menekvés számunkra. Hiszen „mindnyájan elhajlottunk, egyetemben haszontalanokká lettünk, nincs aki jót cselekedjék, nincsen csak egy is” (Róm 3,12). Uram, könyörülj rajtunk!

Ha már elmondtam, hogy sem Ábrahám könyörgésével, sem Diogenes lámpájával nem találtatik tíz igaz ember, akiért meg lehetne kegyelmezni ennek a világnak, hadd tegyem azt is hozzá, hogy azért mégis lehet könyörögni Istenhez, mert

egy igaz biztosan van ebben a halál árnyékának völgyében. Igaz, hogy ő sem a földről támadt, hanem felülről szállt alá, Szentlélektől fogantatott, szűztől született, büntelenül érkezett, és büntelenül élt ebben a világban. Róla már az ószövetségi próféták azt jövendölték, hogy sokak számára hozott gyógyulást és bűnbocsánatot (Ézs 53,5. 10). Nekünk előnyösebb a helyzetünk, mint Ábrahámé. Nekünk még többet engedett. *Egy* igazért nem pusztít el minket. Ezért az egy igazért könyörül, miatta nem látja meg temérdek bűnünket, és gyermekeinek fogad el bennünket.

Aki ebbe a Jézus Krisztusba vetett hittel az ő közbenjárását igénybe véve kiált kegyelemért, az elnyerheti a bűnbocsánatot, az örök életet, elveheti az Isten békeségét, az új ember vidámságát és erejét, szóval mindazt, amit az Úr Jézus Krisztus hoz számunkra. Ő az egyetlen közbenjáró, az igazi főpap, a tökéletes „pontifex” – két távoli pont, Isten és ember között hidat épít, hogy elérjék egymást –, aki ebben a széthulló világban így könyörög az övéiért: „*Nem a világért könyörgök, hanem azokért, akiket nekem adtál*” (Jn 17,9). Ő az egyetlen Közbenjáró, aki „*mindenképpen idvezítheti is azokat, akik őáltala járulnak Istenhez*” (Zsid 7,27).

Befejezésül tegyük fel még egyszer a kérdést, hogy érdemes volt-e imádkozni? Nem tudjuk, hogyan aludt el Ábrahám azon az éjszakán. Luther ezt írja róla: Azt hiszem ezt az éjszakát álom nélkül nyögéssel és sírással töltötte, hogy annyi embernek el kell pusztulnia. Hogy a gondolatai ott jártak Sodomában, az mutatja, hogy már reggel korán kiment arra a helyre, ahol az Istennel beszélt, és a szeme kutatta a látóhatárt. Mi történt éjjel a várossal? Vajon kettétörte-e Isten a pálcáját a bűnös város felett, vagy megkegyelmezett neki? Amikor arra tekintett, látta, hogy „*felszállt a földnek füstje, mint a kemence füstje*” (1Móz 19,28). Ábrahám eltakarta a tekintetét. Összeroskadva indult hazafelé lelkében azzal a gyötrelmes gondolattal, hogy érdemes volt-e mindezt végigcsinálni?

Isten imádkozó népének a lelkében azóta is sokszor felvetődik ez a kérdés, érdemes-e imádkozni? Hiszen olyan sokszor összeütközik az imádkozó emberben a hit és a tapasztalat. A hit azt mondja, hogy érdemes imádkozni, a tapasztalat viszont azt mutatja, hogy az imádkozásnak nincs semmi következménye. Kár az energiáért, amit az ember befektet, amikor szembeszáll Isten akaratával. Az egyetlen józan magatartás, ha az ember zúgolódás nélkül elfogadja azt, amit Isten elvégzett. Ha egyszer el akarja pusztítani Sodomát, kár érte szót vesztegetni, hiszen úgyszólván az fog történni, amit Isten akar.

Ebben a gondolkodásban az a tévedés, hogy Ábrahám tényleg csak azt látja, hogy ég Sodom! De azt, hogy a lángon túl mégis vannak emberek, akiket az angyalok kiragadtak a városból, azt nem látja. Azt hiszi, nem volt érdemes imádkozni, pedig az imádságának nagy része volt abban, hogy megmenekült Lót és családja. Mint a tűzből kikapott üszög, úgy menekül meg három ember (v. ö. Zak 3,2). Ez Ábrahám imádságának az eredménye. Ezért várja Isten tőlünk is az imádságot.

Higgyétek el, ma is érvényes Isten ígérete: „*Igen hasznos az igaznak buzgószógos könyörgése*” (Jak 5,6). Szüleidért, gyermekeidért, házastársadért, munkatársaidért, feletteseidért, de még az ellenségeidért is nemcsak lehet és szabad, hanem hasznos és szükséges imádkoznod!

HOGYAN PUSZTULT EL SODOMA?²

LECTIO: 1MÓZ 19,1-22

TEXTUS: 1MÓZ 19,23-26

A Holt-tenger környéke a világ egyik legkietlenebb vidéke. A tóban nincs egyetlen hal, nád vagy kagyló. A levegő petróleum és kénszagú, a vízben olajos aszfaltfoltok úsznak. A Biblia azért nevezte ezt a vidéket annakidején „szurokforrásnak” (1Móz 14,10). De nemcsak a vízben nem él meg egyetlen élőlény, a parton sincs egyetlen fűszál sem. Körül a sósziklák, mintha menekülő óriások megkövesedett alakjai volnának, úgy emelkednek ki ebből a félelmetes temetőből. Csak a tó legdélibb csücskén virul egy kis oázis. Itt évezredek óta ringanak a pálmafák, mosolyognak a szőlőfürtök, és csobog a kút. Cóár ez a kis falu.

A Biblia népe úgy tudja, hogy a Holt-tenger vidéke mindig ilyen halálosan kietlen. Maga a Szentírás beszéli el néhány résszel előbb, hogy *„mielőtt elpusztította az Úr Sodomát és Gomorát, egészen Cóárig olyan volt az, mint az Úr kertje, mint Egyiptom földje”* (1Móz 13,10). Tehát ez a vidék valaha paradicsomkert volt, amely egyetlen éjszaka változott át Holt-tengerré. Ennek az éjszakának a történetét szeretném ma elmondani: Hogyan pusztult el Sodoma?

I. Isten ismeri a város bűneit

Sodoma, a bűnösök városa már rég szemet szúrt az Úrnak. Az ősi kanaánita bűn terjedt el benne, amely az embert az állatnál is mélyebbre löki, és a természet örök rendje ellen lázítja (Júd 7). Még a vad keleti érzékiség világában is kirítt ennek a bűnnek természetellenes gonoszsága. Ne is beszéljünk róla! Isten sokáig türelmesen nézte, hogyan élnek az emberek Sodomában. De amikor *„már igen sok a jajkiáltás Sodoma és Gomora miatt, és mivel vétkeik fölöttébb megnehezédtek”* (18,20), Isten elhatározta, hogy leszámol velük. A nap aznap reggel még éppen olyan fényesen jött fel, mint máskor, és ha valaki Sodomában tett látogatása során érdeklődött volna a holnap felől, meghallhatta volna a gazdasági, kulturális vagy városépítészeti terveiket. Mert Istennek a várossal kapcsolatos terveiről egyetlen ember tudott csupán, Ábrahám, aki a Mamré tölgyesében *„Isten színe előtt”* élt (19,27), akit Isten örökkévaló terveibe valamivel ennek előtte avatott be. Ábrahám igaznak találta az Úr pusztító szándékát, csak attól félt, hogy a hívő emberek is el találnak veszni a bűnösökkel együtt. Könyörögni kezdett tehát, hogyha ötven igaz találtatik Sodomában, ne kelljen elveszni az egész városnak. Az Úr és a közbenjáró ósata között megindult egy szent licitáció, amelynek a végén az Úr azt is megígérte, hogy akkor is megkegyelmez Sodomának, ha csak tíz igaz is találtatik benne. Voltaire felnevetett, amikor ezt a történetet olvasta, s azt mondotta: Ez az igazi zsidó, aki még az Úristennel is alkudozik! Luther ugyanehhez a történethez azt a megjegyzést fűzte, hogy a szentek az igazi Atlaszok, vállaikon tartják az isteni igazságosság kupoláit. S bár görnyedve látják, és nyögve szenvedik lent a bűn orcátlan játékát, mégis tartják a boltot, hogy alá

² Az igehirdetés több eleme Ravasz László: *Angyalok Sodomában* című igehirdetésén alapul (in: *Isten rostájában*, I. Beszédék, írások, Franklin-Társulat Budapest, 1941. 487. kk.)

ne zuhanjon, és maga alá ne temesse a bűn lármázó és hivalkodó népét. Ábrahámvaló társalgásában az Úr ráállott a szeretet bátoralan árlejtésére, és még azt is megígérte, hogy akkor is megkegyelmez Sodomának, ha csak tíz igaz találtatik benne.

Éppen ezt kellett megállapítani. Ezért küldött két angyalt a maga képében Sodomába, hogy az Isten ígéje szólaljon meg általuk. Olyan tisztelet illeti meg őket, mint küldőjüket. Meghatározott megbízással mennek, de a megbízáson belül teljes hatalmuk van arra, hogy az isteni rendelet szellemében cselekedjenek. Nevezhetjük ezeket az angyalokat Isten szent embereinek, prófétáknak, evangélistáknak, apostoloknak, de bárminek nevezzük is őket, az a küldetésük, hogy Isten gondolatát, üzenetét szólják, döntését, ígérteit hirdessék, hogy tehát Isten ígéje szólaljon meg belőlük. Amit az anyaszentegyház a maga tanítói hivatalában végez, azt végzik most kivételes felhatalmazás alapján az angyalok Sodomában.

II. *A befogadott ige*

Este van, amikor megérkeznek. Amint belépnek a város kapuján, egyszerre kiderül, hogy ki Isten ellensége, és ki a barátja. Az ige mindig ezt az eredményt éri el. Amint megszólal az igehirdetés, kétfelé válik a világ. Egy kicsiny része Isten mellé áll, a másik szembefordul vele. Így történt ez Sodomában is. Lót, a város egyetlen igaz embere felállott a város kapujában lévő kőpadról, elébe ment a két angyali idegennek, arccal a földre borult eléjük, és meghívta őket magához szállásra. Az angyalok szabadkoztak. Tudták, hogy az ige nem zárkozhatik falak közé, tudták, hogy az utcákon, a nyilvánosság piacán van a helyük, de Lót szinte szent erőszakkal kényszerítette őket magához (1-3).

Hogy az angyalok vonakodását jobban megértsük, vizsgáljuk meg, hogyan jutott Lót Sodomába. Lót, Hárán fia, Táré unokája (1Móz 11,27) sokáig együtt élt a nagybátyjával, Ábrahámval. A kánaáni éhínség idején együtt menekültek Egyiptomba. Mikor később nyájakban meggazdagodva visszatértek, pásztoraik versengése folytán meg kellett osztozniuk Kánaán déli részén. Lót, akinek Ábrahám nagylelkűen átengedte a választást, önző módon a Jordán völgyében, a mai Holt-tenger déli medencéje helyén lévő termékeny síkságot választotta lakóhelyül. Mit sem törődve azzal, hogy e gazdag vidék laza erkölcsű lakosai reá és családjára is megbélyegzően hatnak majd.

Kezdetben Lót a nyájaival Sodomáig táborozott csupán (13,12), de később úgy gondolta, hogy magával és családjával is jót tesz, ha beköltözik Sodomába. A vagyonos jövevény előtt hamarosan megnyílt a város kapuja, és amikor a két angyal megérkezett Sodomába, Lótot már Sodoma kapujában ülve találták (1). Keleten a kapu az előjáróság helye volt. A városkapuk boltozata alatt kétoldalt a kőpadokon ültek a város vénei, az előjárók, ide jöttek tehát az emberek hivatalos ügyeik intézésére, üzletek kötésére, meg aki arra is ráért, a legújabb hírek megbeszélésére. A kapuban ülő Lót tehát Sodomában tekintélyes ember lett, aki a város legelőkelőbb helyén, a legbefolyásosabb emberek között mutogatta magát (23,10; 2Sám 15,2; Ám 5,10; Jób 29,7). Lóra tehát semmiképpen nem vetett jó fényt, hogy itt szokott üldögdélni Sodoma kapujában, mert mindez azt jelentette, hogy Lót nemcsak nyugodtan lakott, hanem jól is érezte magát az erkölcstelen városban, sőt még a sodomaiakkal rokonságra is kész lett volna lépni. Annak pedig ára van, ha valaki így előbbre jut, érvényesül, és jól érzi magát a világban.

Együtt indultak el Ábrahámmal és mégis micsoda különbség van a két ember között! Ábrahám „*hit által költözött az Ígéret Földjére, mint idegenbe, ahol sátrakban lakott*” (Zsid 11,9). Lótról azonban nem lehet elmondani, hogy hit által ült Sodoma kapujában. Pedig „*ami nincs hitből, bűn az*” (Róm 14,23). „*Hit nélkül pedig lehetetlen Istennek tetszeni*” (Zsid 11,6). Ábrahám, aki hitből cselekedett, a láthatatlan és örökkévaló dolgokra nézett (2Kor 4,18). Lótot azonban, aki nem hitből cselekedett, tőrbe csalta a világ, és hamarosan kiderült, milyen keserves dolog születik abból, ha Isten vezetése helyett magunk vesszük kézbe életünk irányítását. Az ige arra tanít, hogy „*elégedjete meg azzal, amitek van*” (Zsid 13,5). Óh, nem azért, mert a körülményeink semmi kívánnivalót nem hagynak már hátra, hanem azért, mert ő azt is mondta, „*nem hagylok el, sem el nem távozom tőled*” (Zsid 13,5). Áldott osztályrés ez! Ha Lót ezzel megelégedett volna, sosem vágyódott volna Sodoma bővizű síkságaira. Így aztán ahelyett, hogy felüldítette volna az Urat – ahogy Péter apostol mondja –, „*az istentelenek kicsapongó viselkedése miatt szenvedett, mert amikor közöttünk lakott, a gonosz cselekedeteket látva és hallva, napról-napra gyötörte az ő lelkét*” (2Pt 2,7). Ahelyett, hogy az Úrral való közösséget élvezhette volna, száználmas messzeségbe került az Úrtól, aki míg Ábrahámmal együtt maradt a Mamré tölgyesében, Sodomába csak az angyalait küldte.

Lótnak – a bűnös közszellemben magát jól érző „*igaz embernek*” (2Pt 2,8) – ezért sikerül olyan nehezen rávenni az angyalokat arra, hogy a háznál maradjanak, és elfogadják a vendégszeretetét. Az ilyenféle igékből, hogy „*bemegyek abhoz és vele vacsorálok és ő envelem*” (Jel 3,20) az tűnik ki, hogy a vendégszeretet gyakorlása és elfogadása a vendég és a vendéglátó teljes közösségét jelentette. Pál apostolnak és a munkatársainak egyszer azt mondta egy asszony Filippiben, „*ha az Úr bű tanítványának üteltek engem, jertek az én házámba, és maradjatok ott*” (ApCsel 16,15). Ha az apostol és a társai nem tartották volna hívő asszonynak Lídiát, nem fogadták volna el a meghívást. Amikor tehát Lót invitálására azt válaszolta a két idegen, hogy „*nem, hanem itt a téren hálunk meg*” (2), ezt azt jelentette, hogy az angyalok rosszalották Lót Sodomában elfoglalt helyzetét. Inkább az utcán akarták tölteni az egész éjszakát, mintsem egy olyan ember hajlékába lépjenek, aki helytelen úton jár. Vajon merjük-e vállalni az elkülönülést azoktól, akik az engedetlenség útján járnak?

Ekkor történt azonban a csoda. Amikor Sodoma kapujában megszólalt az ige, mint az idegenbe szakadt tékozló fiú esetében, Lót szíve mélyén is megmozdult valami. Az ige szavára a lelke rezonálni kezdett. Maga sem tudta még, hogy mi ez az érzés, de úgy látszik, nem halt ki szívéből az elveszett Paradicsom utáni vágy, hát elébe ment a két idegennek. „*Óh, Uraim, kérlek, térjete be szolgátok házába és háljatek meg és mossátok meg lábátokat. Reggel majd korán felkelbetek és indulbattok utatokra*” (2). Világos, hogy nem ismerte fel a két angyalt, küldetésüket sem sejtette, de a szívében egyre erősödött az érzés, egyre egzisztenciálisabb üggyé vált a dolog, hogy bemegy-e a két angyal a házába vagy sem. Ha bennük betér hozzá maga Isten, akkor élete van, ha elkerülik a házát, kárhozatban van. Ebben a kérdésben pedig nincsen megalkuvás. Minden erejét összeszedve addig unszolta őket, míg „*betértek hozzá és bemenetek a házába. Ő pedig kovásztalan kenyeret süített és ettek*” (3). Így esett meg Lóttal az, hogy a vendégszeretete folytán – amint a Zsidókhöz írott levél fogalmaz – tudtán kívül angyalokat vendéglát meg (Zsid 13,2).

Boldog ember az, aki így fogadja Isten igéjét. Kitarja előtte a szívét és a háza kapuját. Akinek Isten az ő igéjében belép a mindennapi életébe. Mi más ez, mint meg-

hallása Isten hívogatásának és boldog feleletadásáé. Felfedezése a hozzánk közeledő Krisztusnak és helyteremtés a szívünkben az ő dicsőséges lakozása számára.

III. *A beteljesedő ige*

De jaj azoknak, akik ezt nem fedezik fel. Azok úgy cselekszenek, mint a sodomabeliek. „*Lefekvésük előtt a város férfijai, Sodoma férfijai körülvették a házat ifja, örege, mind az egész közösség egytől egyig. És szólították Lótot mondván neki, hogy hol vannak a férfiak, akik hozzád jöttek az éjjel? Hozd ki azokat hozzáánk, hadd ismerjük meg őket*” (4). Körülvették azért, hogy elkövessék a legszörnyűbb gyalázatot, a legundorítóbb sodomita bűnt éppen Isten angyalaival, azokkal, akik Isten képében, szentségében és dicsőségében jártak.

Lehet-e szemléletesebben kifejezni azt, hogy az ige, mint Isten törvénye kiolvastja, kiválasztja, mintegy kikristályosítja a világból a bűnt? Isten ígéje mint törvény azért jelenik meg a világban, hogy kiderüljön, ki vagyok én, és ki vagy te? A törvény az a mérték, amely leméri, hogy mennyi az értéked Isten színe előtt. Próbáld egyszer úgy olvasni a törvényt, hogy magadat minden ponton mérd is hozzá. Csak ne úgy olvasd, ahogy Mózes írta, hanem ahogy Jézus magyarázta, és rögtön felismered, hogy mennyire megmér és mennyire megítél. Ha most bezárnók a templom ajtaját és azt mondanánk, ítélettartás következik, meghal, aki ölt, erre kissé szoronganánk, de mégis rettentő nagy biztonságban éreznénk magunkat, mert vér nem tapad a kezünkhöz, gyilkossággal nem vádolhat a büntetőjog, sőt a könyörület és szájalom nem egy jó cselekedetét tudnánk magunk mellett felidézni. De ha az Úr Jézus megismétli a Hegyi Beszédet, másként éreznénk magunkat. „*Hallottátok, hogy megmondattok a régieknek: »Ne ölj!*« Én pedig azt mondom néktek, hogy mindezt, aki haragszik atyjafiára ok nélkül, méltó az ítéletre. Aki pedig azt mondja atyjafának: »Bolond,« méltó a gyehenna tüzéire (Mt 5,22) – volna-e közöttünk egyetlen is, aki ne nevezné magát gyilkosnak? Ma meghal – zengené tovább a bíró –, aki vétett a hetedik parancsolat ellen. Kissé nagyobb szorongás fogná el a szíveket, de nagyon sokan kezdenék magukban felemlegetni, hogy a házasságtörés tényét nem követték el. Ám Jézus olvasná a maga magyarázatát: „*Mindenki, aki asszonyra bűnös vágyal tekint, már paráználkodott azszal az ő szívében*” (Mt 5,28) – ki az, aki közülünk megmenekülne? „*Ha pedig a te jobb szemed bűnre csábít téged, vágd ki és vedd elé magadtól*” (Mt 5,29 k.) – vakon, csonkán, véresen, lemetélt tagokkal, vérző, de még éppen élő tetemként hurcolnának ki innen bennünket a végső ítéletre. Most csak azt tegyük hozzá, hogy egyszer ennek a jelenetnek ezerszer fokozódik a komolysága és a jóvátehetetlensége, s előttünk áll a végítélet a maga rettentő igazságával és pusztító keménységével.

Az ige tehát leleplezi, kitermeli a bűnt, elmarasztal, megállapítja a jóvátehetetlen tényállást. Semmi sem bizonyítja ezt jobban, mint a keresztt. Egyszer Isten testbe öltözött; mint ember olyan jó, áldott, hű és szent volt, amilyen csak Isten lehetett. Körülötte rögtön megindult a bűn kavargása. Három év sem kellett, s a testté lett ige, az egyszülött Fiú felfeszítettett egy véres keresztre. Megátkozták, arcul verték, összetörték, leköpték. Miért? Mert az ígének, az Isten törvényének az a hatása, hogy kiválasztja, napfényre hozza, megállapítja és reánk olvassa tudott vagy öntudatlan bűneinket.

Ez történt Sodomában is. Vacsora után pár óra alatt meg lehetett állapítani, hogy ebben a városban nemcsak hogy tíz igaz ember nincsen (18,32), hanem go-

nosz, elvetemült mindenki, a gyermek is, az aggastyán is, öntudatosan és szabadon, minden külső erő nélkül, saját jószántából. „Erre Lót kiment hozzájuk az ajtó elé, de az ajtót bezárta maga után és ezt mondta: »Kérlek, atyámfiai, ne tegyetek rosszat. Imé, van nekem két leányom, akik még nem ismertek férfit, kibozom azokat hozzátok, és tegyetek velük, amit jónak láttok, csak ezekkel az emberekkel ne tegyetek semmit, mivel hajlékom árnyéka alá jöttek.« De azok azt mondták: »Eredj innét!« Aztán azt mondták: »Ez az egy, aki jövevényként jött, s máris egészen ő szabja meg a törvényt? Majd még rosszabbul bánunk veled, mint övelük.«” (6-9). Hogy könyörgött Lót: „Kérlek atyámfiai, ne tegyetek rosszat” (7). Hogy ajánlotta fel a vendégei helyett hajadon leányait, amin mi igen csak megütközünk. Pedig egy mai beduinak nem is lenne olyan megbotránkoztató, mert a vendégjog az ő számára mindennél szentebb dolog. Hogy dobta oda a saját életét, vendégbarátságát önmaga feláldozásáig fokozva, hogy a testével védelmezze háza szentségét, de a sodomiták nem engedtek!

Azt gondolnánk, hogy ha már Istentől elfordult Lót, legalább boldogságot, tekintélyt és megelégedést talál érte a világban. A valóság azonban ez, hogy Sodoma lakói körülvették a házat, azzal fenyegetőztek, hogy betörnek hozzá. Semmiféle ajánlattal, sőt még bűnük megpirongatásával sem tudja lecsillapítani őket. Az ige befogadása után hiába kel ki a világ gonoszsága ellen, nem tehet hathatós bizonyosságot vele szemben. Lótra is hamarosan ráförmedtek: Pack dich weg! Elhordd magad innen! Idegen létedre, jövevény létedre te akarsz nekünk törvényt szabni? Te akarsz bírót játszani? Szinte széjjeltépték.

Óh, milyen világosan látni, hogyan terjed, mint szaporodik a bűn. Néhány óra alatt egyetlen táborra szervez egy egész várost. Látni lehet, hogy a bűn miképpen szüli a bűnt. A tiszta lelkű Lót is, hogy a háza becsületét megmentse, kész lett volna odaadni a leányait is, s ezzel szörnyen beszennyezte volna atyai becsületét. Talán maga Lót is rajtavesztene ezen az éjszakán, ha a két angyal képében a házába befogadott ige az ő számára is nem lenne megtartás és élet. Azt olvassuk: „És rárobantak a férfúkra, Lótra, felette igen, és azon voltak, hogy betörik az ajtót. De azok a férfiak kinyújtották kezüket és bevonták Lótot magukhoz a házba és bezárták az ajtót” (9-10). Ez az egész éjszakai kavargás, vad lihegés csúcspontját a tizenegyedik versben éri el, ahol ezt olvassuk: „Az embereket pedig, akik a ház ajtaja előtt voltak, vaksággal verték meg kicsinytől nagyig annyira, hogy elfáradtak az ajtó keresésében.” Egy felizgatott, megvakult tömeg, amelyik egymást fojtogatja és egymást harapja! Céltalanul tolong és üvölt, óh, szörnyű képe a reménytelen és gyógyíthatatlan emberi bűnnek. Senkin nem lehet itt segíteni, veszve van a legkisebb és a legnagyobb is. Ezen az éjszakán megtörtént a szörnyű lebélyegzés, a kivégzendők lebélyegzése. Homo homini lupus.³ A bűnnek ez a célja, hogy az emberek olyanok legyenek egymás számára, mint a farkasok.

IV. Az ítélet végrehajtása

„Akkor azt mondták a férfiak Lótnak: »Ki van még itt hozzád tartozó? Vődet, fiaidat és leányodat és mindenedet, ami a tiéd a városban, vidd el erről a helyről. Mert elpusztítjuk ezt a be-

³ „Ember az embernek farkasa.” Titus Maccius Plautustól (~250- ~184), a római komédiáírótól származó és közmondásszerűvé lett idézet. Az eredeti változata Asinaria vígjátékában ekként hangzott: „lupus est homo homini, non homo, quom qualis sit non novit...” („Farkas az ember az embernek, nem ember, ha nem ismeri magát...”). A „homo homini lupus” szép teológiai-lélektani értelmezését adja Barth (in: *Kirchliche Dogmatik, Die Lehre von der Schöpfung* IV/4. Evangelischer Verlag A. G. Zollikon-Zürich 1951. 471. k.).

het, mivelhogy ezek kiáltása nagyra nőtt az Úr előtt, s az Úr küldött minket, hogy elveszítsük ezt» (12-13). Amelyik pillanatban elhallgat az ige mint vád, megzendül mint ítélet.

Az angyalok szerepet változtattak. Az ítélet végrehajtóivá lettek. Valami statáriumszerű kegyetlenség tette szörnyűvé Sodoma éjszakáját. Még tombol a bűn, de már megkezdődik az ítélet végrehajtása is. Mintha nemcsak két angyal dolgoznék abban, a városban, hanem ezer és tízezer. Megkezdődött a vég. Folyik az utolsó leszámolás. Siralomházzá változott Sodoma. Ma éjjel meghal ott mindenki, a csecszopótól az aggastyánig.

Mi ez az ítélet? Nem más, mint elveszni nyomorultul a bűnben, felmérni azt, hogy immár késő. Nincs többé menekvés, nem lehet segíteni rajtunk, a testem és a lelkem az örök halál prédája lesz. Dante képzeletét kívánja meg végigjárni ezen az éjszakán a sodomabeliek házait és mindegyikben meghallgatni az ítélet kihirdetését és végrehajtását. Nézzünk be az angyalokkal ezekbe a házakba! Vidáman dőzsölnek az emberek. Hallani sem akarnak bűnről, halálról, ítéletről. Először idegesen felnevetnek, aztán elfehérednek, védekezni kezdenek rettenetes ékesszólással, habzó szájjal, érvek és mentségek özönével, aztán felordítanak és elrohannak. De aki szalad, a halálba szalad, aki fut, a halálba fut. Benyitunk egy másik házba. Amikor megtudják, hogy miről van szó, felsikolt belőlük az önvédelem, és vádolni kezdik egymást. Leány az anyját, az apa a fiát átkozza, a hitvestárs még egyszer arcul üti a hitvestársát. A gyermek mint mérges kígyó belemar az anyja testébe. De hiába minden. A bűneiket egymásra nem kenhetik. Mindenki a magáért hal meg és az össze-séért. A harmadik házban úgy élnek a bűnben, mint ahogy a barom belefekszik a mocsárba. Bambán, állati egykedvűséggel néznek fel. Ítélet, pokol? Nem számít! Nekünk eddig is pokol volt az élet. A negyedik helyen azt hiszik, még van remény! Imára kulcsolják a kezüket. Le akarják szedni a csillagokat az égről. Egy anya a csecsemője felett sikoltozza, hogy csak ezt tartsd meg nekem! A férfi a menyasszonyáért könyörög: Én meghalok, csak ő éljen! Fiala leányok eszelősen kiabálnak: Még nem is éltünk, hagyjatok élni! De a megnyílt föld füstöt okád, a megnyílt égből kénköves tüzek záporoznak. Süt a hőség, vág a villám, reng a föld és fojt a füst. Sodoma hull széjjel, és nincs menekvés belőle! Mi ez, amit lerajzoltam? Örök kép. A hitetlen emberek halála, az Isten ellen lázadók kárhozata. Ugye, nem szeretnénk erre a sorsra jutni?

Nem folytatjuk ezt a gondolatsort, mert egy másik köti le a figyelmünket. Az angyalokat új szerepben látjuk. „*Akkor azt mondták a férfiak Lótnak: »Ki van még itt hozzád tartozó? Vődet, fiaidat és leányodat és mindenedet, ami a tiéd a városban, vidd el erről a helyről!«*” (12). Meg kell menteniök azt, akit Isten kiválasztott, és megtartásra eljegyzett. Meg kell menteniök Lótót és a hozzátartozóit. Óh, nem azért, mert érdemesek rá, mert jól viselték magukat, hanem azért, mert Isten megkönyörült rajtuk. Végre kell hajtaniuk az ő irgalmasságának kikutathatatlan döntését, napvilágra kell hozniuk eleve elrendelésének titkát. Nem lehet addig elpusztítani Sodomát, amíg nem menekül belőle az a hat ember, akit Isten kiválasztott az életre.

Sietni kell, csak egy éjszaka áll rendelkezésre, abból is már sok elmúlt, éjfél felé járunk. Sok idő veszett el a bűnrel, a megtérésre hívó kísérettel, az ítélet kihirdetésével, a romlás nagy művének előkészítésével. Sietni kell, sietni kell a mentéssel.

Megindult a két angyal mentő munkája, melyben ki ne ismerné fel az evangéliumhirdetés szent sietségét, az Isten igéjének szívbe markoló és egyre harsogóbb ta-

nítását? Ugye érzitek munkájukon a bizonyágtétel forrását, és felismeritek ebben az egyháznak azt a munkáját, hogy egy pusztító világból a kiválasztott lelkeket az örökkévalóság kicsiny szigetére kimentse?

Kevés izgalmasabb történet van ennél a Szentírásban. Nézem először az embe-
reket. A mentő, hívogató ige mindenkihez szólott, de csak Lót és háza népe vetett
ügyet rá. Isten igéje mindenkit hívogat, de csak a kiválasztottak figyelnek fel reá. De
még ők is mekkora ellenállást tanúsítanak! Lót beavatott volt Isten titkaiba, mégis
milyen fájdalmas volt neki a gondolat is, hogy otthagyja házát, udvarát, nyáját, bú-
torait. Hiába kiáltották a fülébe az angyalok: *„Kelj fel, hogy el ne vessz a városnak büne
miatt”* (15). Lót egyre csak tétovázott, mint azóta is annyi sok keresztyén, aki hallja
az ige sürgetését, de csak nem mer megindulni a szabadulás felé vezető úton. Mikor
már meggyőződött Isten rendeléséről, mikor már tudja, miről van szó, az utolsó
pillanatban nem akar menekülni, fél a hegytől, fél a távolságtól, fél a fenyegetések-
től, alkudozik, tárgyalni akar.

Az angyal azt mondja: *„A hegyre menekülj, hogy el ne vessz”* (17). Akkor is, azóta is
minden igehirdetés, minden angyali szó erre biztat. A hegyre menekülj, hogy el ne
vessz! Ott, fenn a Hegyen, a kereszt tövében, ahol kihullott a drága vér, ott van
megtartatás. Körötte ítéletre megy a világ, de aki megérkezik a Hegyre, azt várja a
szabadulás. Fenn a vádleveléd cibálja a szél. Zarándok milliók vonulnak arra, s ha
elcsügged valaki, és az út szélén le akar ülni, mert nem bírja már, szerető kezek
emelik tovább, fülébe kiáltva az angyali szót: A hegyre menekülj, hogy el ne vessz,
mert az Úr hegyen a szabadulás!

Csak Lót nem érti ezt a beszédet, csak Lót tétovázik, hátha máshogyan, hátha
könnyebben meg lehet menekülni, és nem kell elmenni egészen a hegyig – a kereszt
tövébe. Noha az angyaloktól világosan érthető parancsot kapott, még mindig nincs
benne hajlandóság arra, hogy teljesen Istenre bízta magát. Azon a helyen is, ame-
lyet Isten kegyelmesen kijelölt számára, félt a haláltól, és utoléri őt a veszedelem.
Talán azon jajdul fel, hogy nem képes a hegyre menekülni. Mielőtt elérné a hegyet,
elérné a pusztulás is, és halálnak halálával kellene meghalnia. Szóval nem hiszi,
hogy reá is érvényes az ige ígérete, hogy *„Elég neked az én kegyelmem, mert az én erőm
erőtlenység által jut el céljához”* (2Kor 12,9). Vagy talán attól riad vissza, hogy egy ember
nem lakta, vad hegységbe költözzön. Éppen ő, aki azért költözött Sodomába, mert
szerette a társaságot. Ezért makacsul ragaszkodni kezdett egy kicsiny városhoz, a
világ utolsó foszlányához. Egyedül csak abba a kis városba vetette reménységét,
amelyet újra maga választott magának. Az angyalok biztatták. *„De Lót azt mondta ne-
kik: »Óh, ne Uram! Íme, a te szolgád kegyelmet talált teelőttd és nagy a te irgalmasságod, ame-
lyet mutattál irántam, hogy életemet megtartottad. De én nem menekülhetek a hegyre, hogy utol ne
érjen a veszedelem, és meg ne haljak. Imbol az a város közel van, hogy oda fussak, kicsiny is az,
és én életben maradok”* (18-20).

Ebben az imádságban a kicsinyhitűségnél és a világhoz ragaszkodásnál már
csak az önzés a nagyobb. Állandóan a saját érdekeire hivatkozott! Azt váránk,
hogy ama nagy és csodálatos kegyelem után, amelyet Isten Lóttal szemben megmu-
tatott, kész lesz majd mindenüvé menni, ahová az Úr rendeli őt. De nem így áll a
dolog. Lót azt kéri Istentől, hogy Cóárt mentse meg. Mi milyen nagyhangúan tu-
dunk beszélni „átadott életünkről,” de azért mindig megvan bennünk a titkos vágy
valami kis „Cóár” után, s ezért a „Cóárért” addig fohászkodunk Istenhez, míg

meghallgatja kérésünket. Mert Isten csodálatosképpen meghallgatta Lót kérését. Ez világosan mutatja, hogy Isten hogyan bánik az emberrel. Fokozatosan választ el a földtől, és von egyre közelebb magához, míg végre mi is úgy érezzük, hogy többé semmi másra nincs szükségünk, csak Isten kibeszélhetetlen szeretetére.

A család többi tagjával ugyanennyi baj van. Lót leányai mint az üres árnyékok ödöngenek. Hol ide, hol oda tapadnak, tanácstalanságuk a legnagyobb akadály. Bármerre lépnek az angyalok, mindig útban vannak. A vők meg éppen felnevetnek az angyalok beszédén, szembekacagják az ébresztő és mentő szeretet bizonyágtételét. Tovább akarnak aludni, mulatni, pénz számolni vagy asszonyt szeretni. Minden a világon fontosabb nekik, csak az nem, hogy megmeneküljenek. Azt olvassuk, „*ki-ment azért Lót és beszélt a nőivel, akik az ő leányait elvették és ezt mondta: »Keljetek fel és távozzatok e helyről, mert elpusztítja az Úr e várost.« De a nők azt gondolták, hogy tréfálkozik velük»*” (14). Ilyen fogadtatásban részesül Lótnak, a világ élvezeteibe elmerült hívó embernek a bizonyágtétele. Újdonsült vejei a szemébe kacagtak. Ne tréfáljon papa! Eddig maga is ugyanezt csinálta, de szent lett egyszerre! Örök szabály ez. Aki a világ fiaí szerint él, nem kelhet ki a világ bűnei ellen, nem tehet hathatós bizonyágot ellene. Aki egy húron pendül a világgal, az ne akarja szent fölbuzdulásában megfeddni a világ bűneit, mert annak mindig az lesz a vége, hogy a háta mögött csöndben megmosolyogják. Vajon a mi bizonyágtételünknek van-e hitele odahaza a családban?

Lót feleségétől csak egyetlenegy dolgot kívántak meg. Azt, hogy hátra ne nézzen (17), de annyira vonzotta az elhagyott világ, annyira elidegenedett az új lélettől, nem akart menekülni, megtérni és újjászületni, hogy visszanézett, és sóbálvánnyá változott. Ha védeni akarnánk, ezer dolgot tudnánk felhozni a mentségére. A szíve nyilván megsajdult arra a gondolatra, hogy kiszakítják régi otthonából, és új hazába, új emberek közé plántálják át. Abban a korban pedig, amelyben ő volt, az ember nem egykönnyen szokik hozzá új életkörülményekhez. Fényűző hajlékát tehát nem akarja otthagyni egy erdei menedékhelyért. Nehéz tehát eldönteni pontosan, hogy miért, de egy kicsit hátramarad, úgy tesz, mint akit nem látnak, szívében csak egy kérdés forog, hogy miként lehetne visszajutni régi otthonába – mert ő azért őszintén nem is hisz az egész dologban –, és így Isten kimondott parancsa ellenére, félig kíváncsiságból, félig honvágyból visszanézett. Sóbálvánnyá dermedt szobra körül évezredek óta zeng az ige: „*Ne szeressétek a világot, se azokat, amik a világban vannak»*” (1Jn 2,15). Akik pedig már egyszer megízlelték az eljövendő világ hatalmát, óvakodjanak attól, hogy félútról visszaforduljanak. Mert a bűn veszedelmes, de a visszaesés végzetes. A Zsidó levélben ezt tanítja Isten: „*Aki megbátrál, nem gyönyörködik benne az én lelkem»*” (10,38).

V. Hajnalra késő lesz

Hogyha azt nézzük, hogy az emberek milyen konokok, süketek a mentő igével szemben, ha azt látjuk, mennyire nem fontos, amit prédikálunk, amiért a lelkünket kitesszük, el kell csüggednünk. Hiszen még a kiválasztottak is mennyire nem sietnek. Különös hálával kell azért Isten kezére borulnunk, hogy ő mégis elég erős ezt a zilált, kicsi nyáját összetartani, sietve megszervezni, és zúgó árvizek pusztítása előtt átmenteni az ígéret kedves Cóárjába. Így történt az özönvíz idején, így történt Sodomában, így történt azon az éjszakén, amikor a fogságban megőrizte az ő örökségét, és az első pünkösdi reggelen, amikor sorba állította az ő katonáit.

Nagy csodálattal szemlélem az angyalok éjszakai munkáját. Tudják, hogy az idő kevés, nemsokára szürkülni fog, a homokóra félelmetesen pereg, nekik pedig sietniük kell. Nézd az angyalokat, milyen forró a rábeszélésük, fáradhatatlan a bizonyoságtételük, hogy tudnak könyörögni, lelkesíteni, biztatni, sietni, amikor menteni akarnak. Nézd az angyalokat, milyen drága nekik az a hat ember. Micsoda óriási felelősséget éreznek értük. Mi lesz velük, ha nem tudják megmenteni őket? Mennyire elvannak keseredve a konokságuk miatt, hogy nem hallgatnak az igére, nem akarnak megmenekülni, és mégis milyen gyöngédek, türelmesek, szelídek hozzájuk, mint anya a beteg gyermekéhez.

Ez az igehirdetés munkája a világban. Ez a misszió és az evangélium. Csak egy rövid éjszakánk van, s ezalatt kell véghezvinni a munkánkat, mert hajnalra késő lesz. Jaj nektek aluszékony, késedelmes, lusta pásztorok! Lehetséges-e, hogy fontosabb dolga akadjon, mint a lélek megmentése? Jaj nektek mellékfoglalkozást űző, vagyont gyűjtő, politizáló pásztorok! Lehetséges-e, hogy a mi mulasztásunk miatt érje kár azt a néhány drága lelket, akiket Isten ránk bízott, és tőlünk kéri számon? Jaj nektek, akik kíméletesek vagytok, és nem törtek rá az ajtót az égő házban aluvó testvérré! Jaj nektek, akik szellemesen vagy bölcsen társalogtok és nem juttok el a bizonyoságtételig, csak amikor már besüt a hajnal az ablakon! Jaj nektek, akik gyávák vagytok, nem szórjátok le az asztalról a poharakat, nem üvöltötök bele a muzsikába, nem vágjátok sarokba az arany bugyellárisokat! Jaj azoknak az angyaloknak, igehirdetőeknek, akik ímmel-ámmal, tessék-lássék végzik a munkájukat!

Nem is lehet ezt másképpen végrehajtani, csak úgy, ahogy az angyalok tették. Mikor már pirkadt, és nem volt rá más mód, megragadták Lótót és családját, s a szeretet szent erőszakosságával kiragadták a városból. „...*Megragadták a férfiak a kezét és az ő feleségének kezét és két lánya kezét az Úrnak iránta való irgalmából és kivitték őt és otthagyták a városon kívül*” (16). Ez mutatja, hogy evangélizáció erőszaktétel nélkül nincsen, de mutatja azt is, hogy az igehirdetésnek csak akkor van foganatja, ha az átkaroló, felemelő szeretet jócselekedeteit tudjuk hozzáfűzni. Hányan vannak, akik betegek, nyomorultak vagy éppen eltévedtek, és nem hallják az igét. Vegyétek vállatokra a kicsinyeket, az útszélien vérbe fagyva talált testvéreket! Angyalok, igehirdetők, egyház szolgálói, vegyétek ölbe őket úgy, ahogy vannak, szennyesen, betegen, gondjaikkal, terheikkel, bűneikkel! Öleljétek át, és mentsétek meg őket! Jaj, milyen ráérősen csináljuk!

VI. Cóár

„*A nap feljött a földre, amikor Lót Cóárba ért*” (23). Cóár egy kis falu. Neve azt jelenti, kicsinység, csekélység. Néhány ház lehetett ott csupán, de pálmafákat lengetett a szél, szőlők pirultak a tőkén, s a kút mélyéből felcsobogott a víz. Lehet-e szebben ábrázolni azt a szigetet, ahová Isten mentő szeretete átvisz minket? Valaha ez a bárka volt, mely ott lebegett a vizek felett. Valaha ez tizenkét emberből állott, akik követték Jézust, bármerre ment. Mindig egy kis gyülekezet, nagyon egyszerű, szegényes viszonyok között. A világ ragyogó Sodomájával szemben parányi és félreeső oázis, de pálmáin drága gyümölcsök érnek, szőlőtőkéről édes bort szüretelhetsz, s közepében állandóan buzog az életnek vize. Az a közösség, amelybe átvisz az ige, az anyaszentegyház. Megmondattott róla, hogy a világ teremtésétől fogva a világ végéig Szentleke és igéje által egy kiváltképpen való gyülekezetet gyűjt egybe, azt ol-

talmazza és megtartja.⁴ Érezzük-e, hogy angyalok ölelő karja átvitt bennünket erre az árnyékos, biztonságos helyre, Isten megváltó szeretetének Cóárjába?

VII. Nem sikerült

„Ábrahám pedig reggel arra a helyre indult, ahol az Úr színe előtt állt. És tekintett Sodoma és Gomora felé, és az egész környék földje felé, s íme felszállott a földnek füstje, mint a kemence füstje” (27-28). Valószínűleg sóhajtott egyet és megállapította, hogy közbenjárása nem sikerült. Tíz igaz nem találtatott Sodomában, és vége lett a ragyogó városnak. Helyén nagy, lomha, sárga füst nyúlik el a földön, belőle piros lángnyelvek villanak ki, messziről olyan, mint egy jóllakott oroszlán, amely fehér fogáról nyalja a vért.

A közbenjárás nem sikerült. De Ábrahám titokban azért érteni kezdi Isten akaratának és az emberekkel való bánásmódjának a titkát. Azt az érthetetlen ellentétet, hogy Isten szeret, de ugyanakkor a mi Istenünk megemésztő tűz is.

Azóta már tudjuk, hogy volt és van más közbenjárás. A Krisztusé. Amit Ábrahám megkísérelt, Krisztus tökéletesen végrehajtotta. Az eleve elrendelés hajnalán, a békesség tanácsában már eljegyezte magának az övéit, s átvette az Atyától az ő örökségét. Földi élete, halála és feltámadása is közbenjárás. Keresi az igazakat: tízet, harmincat, ötvenet. Önmagát állította oda Isten elé ártatlanságban, tökéletességben, engesztelő halála értelmében. Az ő igazságát tulajdonítja nekünk Isten, amikor meghallgatja az egyetlenegy Közbenjárónak főpapi imádságát, amellyel hathatósan esedezik értünk e bűnbe merült világban, ebben a roppant Sodomában szétszórt örökségéért, ötvenért, tízért, egyért: teerted! Ez a közbenjárás a te menekvésed. Ezért a könyörgésért küldi Isten az ő angyalait tehozzád, ragad meg mentő szerelme karjával, és visz át e pusztuló és megátkozott világ Holt-tengeréből a maga békességének boldog, kies Cóárjába. Ugye érted már? Cóár a Krisztus szent sebel⁵

JEHOVA – JIRE!⁶

(ÁBRAHÁM KÉSZ FELÁLDOZNI IZSÁKOT)

LECTIO: 1MÓZ 22,1-14

TEXTUS: ZSID 11,17-19

Amikor ez az esemény lejátszódott, Isten már kiválasztotta Ábrahámot, szövetséget kötött vele és az Izsák születéséről szóló ígéretet, amelyet még Sára is kinevetett, már be is váltotta. Ugyanakkor Ábrahám, Isten szövetséges társa az ígéretnek birtokában közvetlenül Izsák születése előtt kiszolgáltatta Sárát Abi-

⁴ Heidelbergi Káté XXI. Úrnapja, 54. kérdés-felelet

⁵ Az ígehirdetés kéziratának végén a felhasznált irodalomról – szótárakról, szókönyvekről, lexikonokról, történeti jellegű munkákról, ígehirdetést tartalmazó kötetekről – gazdag felsorolást találunk.

⁶ A „Jehova – jire!” című anyag inkább bibliamagyarázat, segédanyagként használható. Valószínű, hogy eredetileg vázlat lehetett, amit elmondásakor Bajusz Ferenc bővebben fejtett ki.

melek pogány királynak. A Bibliánk ugyan nem említi, de valószínűleg összefüggés van e bűn és Izsák megáldozása között. A szövetséget megszegő Ábrahámot „kísértette meg,” tette próbára az Úr, hogy vajon kész-e bűnbánattal helyreállítani a megromlott szövetséget? Kísérjük végig Ábrahám próbáját (1-2). Isten próbára teszi Ábrahámot. Nyilvánvalóvá kell válnia, hogy milyen reménység lakozik benne és mit ér a hite, amelyre az élete épül.

I. A feladat elfogadása (1-2)

A próba első mozzanata, hogy Isten nevén szólítja Ábrahámot, és Ábrahám válaszol a megszólító Istennek, s azt mondja, „*ímbol vagyok.*” Azzal kezdődik a próba, hogy vajon Ábrahám megszólítható közelségben van-e Isten számára, kész-e meghallani a hozzá hangzó szót, és magát Isten parancsára felkínálni? Ábrahám az életének ezt a próbáját kiállta. Ímhol vagyok. Hallom a szavad. Készen vagyok az engedelmességre.

A második vers körvonalazza a próba tartalmát. „*Vedd a te egyetlenegyedet, akit szeretsz.*” Megszoktuk, hogy Isten a bűneink miatt szól bele az életünkbe, de ha az ember helyesen cselekszik, pl. ha egy apa szereti a fiát, azt miért kell próbával büntetni? Isten azonban arra kíváncsi, mennyit ér a szava Ábrahám számára? A tennivaló is pontosan körül van határolva. Menj a Mórija hegyére – áldozd meg –, amelyet mondok néked.

II. Elindult jó reggel (3-4)

„*Felkele azért Ábrahám...*” Fontos ez a kötőszó. Azért kelt fel, mert Isten ígéje így szólt. Ábrahám egyetlen módon igazolhatta tettét. Úgy, hogy Isten mondta, Isten akarta így. Ez teljesen elég is. Jó reggel kelt fel. – Amikor még előtte van a nap, „*mert el jó az éjszaka és akkor senki sem munkálkodhatik*” (Jn 9,4). Mennyiszer megtörténik keresztyén emberek életében, hogy „jó késő éjszaka,” amikor már az események után vagyunk, jut eszünkbe, hogy Isten mondott, hogy Isten kért valamit. Hányszor nem jó reggel kelünk fel, hanem elkésve, lemaradva. Ábrahám mindent elkészített. Fát hasogatott, felnyergelte a szamarát. Ami rajta áll, mindent megtesz, hogy engedelmességének ne legyen akadálya.

„*Elindultak és látta a helyet messziről.*” Nagy dolog, amikor látások vannak. Szükség van arra, hogy életünkéről, egyházunkról, a népek jövőjéről legyenek ilyen látásaink.

Azonban baj lenne, ha Ábrahám megelegednék ezzel, hogy látja a hegyet. Jó előre látni az engedelmesség helyét, de ne essünk abba a tévedésbe, hogy ez a látás helyettesítheti az engedelmséget.

III. Ketten együtt (5-6)

„*Maradjatok itt a számárral.*” Most már egyedül megy Ábrahám tovább. Itt hagyja a szolgákat. Az engedelmesség útján van olyan „közös” szakasz, ahol mások is velünk jönnek. Van azonban olyan feladat is, amit Ábrahámnak magának kell megtennie a Mória hegyén.

„*Imádkozunk.*” Ezt a magyarázatot adja a szolgáknak. Szükség van arra, hogy imádságban vigye Isten elé a feladatot, és tegye késszé a szívét. A Gecsemáné-kertjében Krisztus is magában könyörgött.

„*Azután visszatérünk hozzájuk.*” A magyarázathoz ez is hozzátartozik. Első pillanatban úgy tűnik, mintha Ábrahám hazugsággal akarná megvigasztalni a szolgálkat. Pedig a hazugság Isten ügyét nem munkálja. Vizsgáljuk meg magunkat, hogy néha nem választunk-e mi is ilyen megoldásokat. A másik lehetőség, hogy talán nem vette komolyan a dolgot. Talán azt hitte, hogy Isten nem mondta komolyan. A Zsidókhoz írott levélből tudjuk, hogy Ábrahám nem gondolt ilyen hazug megoldásokra. Tudta, hogy Isten a „*halálból is képes feltámasztani*” (Zsid 11,19). Ezzel a rendíthetetlen bizalommal mentek *ketten együtt* a Mória hegye felé.

IV. Kérdésekre adott válasz (7-8)

Az úton Izsák észrevette, hogy minden el van készítve, csak éppen az áldozati állatról nem gondoskodott az édesapja. Érdeklődni kezdett. Nem elegendő az, hogy Ábrahám a maga számára megoldotta az Isten iránti engedelmességet. El kell mondania éppen a fia számára, hogy hogyan látja az engedelmesség útját.

„*Isten majd gondoskodik az égő áldozatra való bárányról, fiam.*” A felelet azt jelenti, sok mindent el lehet készíteni előre, vannak azonban mindig olyan kérdések, amelyek a maguk idejében oldódnak meg. Nagy baj az, ha minden kérdést évtizedekre előre a részleteiben is látni akarunk. Isten gondviselésének is helyet kell adni az életünkben. Bátran kell támaszkodni arra, hogy Isten majd gondoskodik. Persze ez nem lehet a semmittevés párnája. Hiszen Ábrahám a fát és a tüzet is előkészítette.

V. A tett színhelyén (9-12)

Ábrahám nemcsak elindult az engedelmesség útján, hanem meg is érkezett a tett színhelyére. Felállította az oltárt, ráhelyezte a fiát, és már a kés is a kezében van. Nem torpan meg az utolsó pillanatban sem. Kész megáldozni a fiát. Nem a maga érdekeire néz, hanem a feladatra, amit Istentől kapott.

Ekkor, éppen ekkor hangzik az Úr szava: „*Ne nyújtsd ki a te kezedet.*” Ez újabb próba, megbízás Ábrahám számára. Vajon nem mondja-e, én már annyira beleéltem magam, annyira rákészülettem erre. Ábrahám azonban az utolsó pillanatban is csak Istenre hallgatott. Kész volt újra megállni, ha Isten úgy akarja. Nem dühös, mint Jónás, aki a Ninivének adott kegyelemért megharagszik (Jón 4,1). Örömmel fogadja a kegyelmet a fia számára.

A próba véget ért. Istennek nem a gyermek kellett, hanem az atya hite felőli megbizonyosodás. „*Most már tudom.*” Istennek ez a mondása nem ellenkezik a mindentudásával. Ábrahámnak ezt meg kellett bizonyítania.

Isten meg is fogalmazza Ábrahám számára a próba tanulságát: „*Nem kedveztél a te egyetlenegyednek érterem.*” Vizsgáljuk meg magunkat, önző életünket. Nem éppen az a baj, hogy mindig önmagunknak kedvezünk? Ebből az önzésből kellene egyszer már bűnbánattal kiemelkedni.

VI. Az igazi befejezés (13-14)

Ezzel tulajdonképpen vége is van ennek a történetnek. Ábrahám hite nyilvánvalóvá lett, és Izsák megszabadult. Sok örömtől azonban éppen azért fosztjuk meg magunkat, hogy hamarabb fejezzük be a tennivalónkat, mint ahogyan azoknak valójában végük van. Ábrahám tudta ezt, és várt a folytatásra. Tudta, hogy a tanulság ki-mondásával és Istennek az őt dicséző szavával még nem került pont az események

végére. Amikor felemelte a szemét, meglátta a sűrűben a kost. Odament, hogy az elkészített áldozatot ezzel bemutassa. A hálaáldozatot Istennek, aki nem kíván erőnk felett való utakat tőlünk. A hálaáldozatot azért, mert van Istennél gondviselés. Az örömet, hogy ezt a gondviselést felismerte. Apa és fiú közös tapasztalatát, hogy Jehova-jire!⁷

Az Úr gondviselése világos a mindennapi életünkben is. Csak képeseknek kell lennünk meglátni. Istennek számtalan ajándéka vesz körül bennünket. Van kenyérünk, otthonuk, kényelmesebb életünk, gyermekeinknek melegebb és több ruha. De vajon a hála ezért megvan-e? Nem marad-e abba a történet azzal, hogy mindezt használjuk, élvezzük, de nincs meg bennünk Isten iránt az elismerés?

⁷ *Jhwh-jire'*, azaz „az Úr [meg]lát.” Hogy Isten utolsó pillanatban történt beavatkozására Ábrahám nem örömujjongásban tört ki, annak az oka a leírás antik nagyszerűségében keresendő. *Jhwh-jire'* nem más, mint egy nagy nyomorúságból való szabadítás (v. ö. 2Móz 3,7 k.) után megfogalmazott Isten iránti magasztalás kifejezése. 1Móz 22,8 összefüggésében a *Jhwh-jire'* az Úr gondoskodására, gondviselésére is utal. A 14. versben a *Jhwh-jire'* összefüggésében konkrét földrajzi helyre nem kell gondolnunk.

JÁKÓB- TÖRTÉNETEK

KÉT TALÁLKOZÁS ISTENNEL

TEXTUS: 1MÓZ 28,11-22

Ma arról beszélgetünk, hogy hogyan találkozott Jákób kétszer is Istennel. Először az égig érő lajtorjánál, aztán a Jabbók parti tusakodásnál. Nézzük először a történet előzményeit! Gondolom, mindenki ismeri Ézsau és Jákób történetének az első részét, amikor Ézsau egy tál lencséért eladta Jákóbnak az elsőszülöttségi jogát, aztán Jákób, az anyja, Rebeka segítségével becsapta meggyengült szemű öreg apját, Izsákot, és kicsalja tőle az elsőszülöttségi áldást. Hogy ezt helyesen tette vagy nem, erre most ne térjünk ki, hiszen Ézsau kétségtelesen nem vette komolyan az elsőszülöttségi jogát, ami az akkori világ szemében anyagi és erkölcsi javakban egyaránt a legnagyobb érték volt. Ugyanakkor Isten a kiválasztáson alapuló terveiben már a terhesség utolsó napjaiban beavatta Rebekát, hogy „*két nép van méhedben [...], de a nagyobbik szolgál a kisebbnek*” (25,23).

Mikor Ézsau megjött a vadászatról, és megtudta, milyen csalással ütötte el jusától az öccse, könyörgőre fogta a dolgot: „*Avagy csak az az egy áldásod volt neked apám? Áldj meg engem is apám*” (27,38). Az atyai áldás azonban visszavonhatatlan, még akkor is, ha csalással szereztek meg. Ézsau haragra gerjedt, és magában így gondolkodott: „*Közlelednek már a napok, amikor majd apámat gyászoljuk. Akkor meggyilkolom az öcsémet, Jákóbot*” (27,41).

Persze Rebekának fülébe jutott a dolog, ezért magához hívatta a kisebbik fiút, és elmondta neki, hogy Ézsau meg akarja ölni, és akkor Ismael, Ábrahám másik fia, a legközelebbi férfi rokon, a vérbosszú törvénye szerint meg fogja torolni Jákób halálát. De miért veszitené el Rebeka egyszerre mind a két fiát? Rebeka így gondolkodott: Eredj, keress menedéket Paddan-Aramban¹ a bátyámnál, Lábánnál, és ha majd Ézsau dühe lecsillapodott, megüzenem neked (27,42-45). Izsáknak pedig ezt mondta Rebeka: Eluntam életemet Ézsau hettita feleségei miatt. Ha Jákób is egy ilyen bálványimádó nőt venne feleségül, minek nekem az élet (27,46)? Izsák tüstént hívhatja is a fiát, s azt mondja neki: Fiam, ne végy feleséget a kanaániták lányai közül! Menj el Paddan-Aramba, és nagybátyád, Lábán leányai közül válaszd ki magadnak az egyiket!

¹ Mezopotámiát jelenti – ld. LXX és Vulgata –, az elnevezés a Tigris és Eufrátesz folyó mindkét oldalán elhelyezkedő területre vonatkozik. Van azonban olyan megfontolás is, amelyik abból indul ki, hogy az akkád *padānu* (‘út’) jelentését alapul véve a Paddan-Aram az ‘Aram felé vezető utat’ jelentette, Mezopotámia és Szíria északi részére vonatkozott. Ez megfelelne Hárán nevének, ami szintén ‘utat’ jelent. Másfelől az aram *paddānā* (Bábá Káma traktátusban [Babiloni Talmud, 96 b] fordul elő), jelentése ‘ökörpár,’ (egy pár ökör). Vannak, akik ‘eke’ jelentést is tulajdonítanak neki. Paddan-Aram ennek figyelembevételével ‘felszántható földet’ jelentene. Analógiának számít még éppen a Jákób történetre utaló, Hóseás könyvében előforduló *sáqab* ‘*urám*, ‘Aram mezeje,’ ‘Aram mezősége’ (Hós 12,13). Jákób sokféle csalása miatti menekülése Arám mezejére és feleségéért való ottani szolgálata Hóseás számára Izrael idegen hatalmak közé való elvettetését példázza, hogy aztán egy verssel később (Hós 12,14) Jákób negatív magatartásával szemben antitetikus parallellként állítódjék Isten próféta általi szabadító cselekedete.

Nem tudjuk, hogy az öreg vak ember megbocsátotta-e már a csalást, vagy felismerte a történetekben Isten akaratát, mindenesetre tudva azt, hogy az áldás megmáshíthatatlan, még egyszer megáldotta a hosszú út előtt álló fiát. „*A mindenható Isten áldjon meg, szaporítson és sokasítson meg [...], adja neked Ábrahám áldását [...] hogy örökség szerint bírd a földet [...], amelyet Isten adott Ábrahámnak*” (28,3-4).

A bibliaolvasó embernek itt most a saját szüleikre kell gondolniuk. Hányszor nem mondtunk mi is igazat. Ők azonban, ha ez rosszul is esett nekik, továbbra is elhalmoztak a tanácsaikkal és szeretetükkel. Mennyivel inkább így van ez a mi mennyei Atyánkkal, akinek a szeretete mindent elfedez (1Kor 13,7). Csak Ézsau nem érzett meg semmit a szülői szeretetből. Amikor azt látta, hogy a szülei biztos helyre mentik Jákóbot a bosszúja elől, azzal bosszulta meg az apját és az anyját, hogy még egy kanaánita nőt vett feleségül (28,9).

I. A vándorút

Jákób tehát nekiindult egy olyan útnak, mintha ma valaki elhatározná, hogy gyalog elindul Párizsba. Alighogy leszállt az este, felkerekedett Beérsebában, a pusztában, a csillagos éjszakában. Mert a keleti ember, ha nagy útra ment, a nappali hőség miatt inkább éjszaka vándorolt. Gondoljunk a napkeleti bölcsekre, azokat is éjszaka egy csillag vezette (Lk 2,9). Attól való félelmében, hogy Ézsau majd üldözőbe veszi, letért a Hebronon, Betlehemén át vezető karavánútról, és kerülőutakon vándorolt tovább. Itt két tanítást vegyünk ki ennek kapcsán az igéből.

1) Látszólag úgy néz ki, hogy a vándorboton kívül nem visz magával semmit. A valóságban magával vitte azt, ami menekülésre kényszerítette. A bűneit. Azt, hogy becsapta a bátyját, és törvényes jussából kiforgatta. Azt, hogy hazudott jóhiszemű, vak apjának. Olvastam egyszer egy kisregényt. Ott azzal büntették a gyilkost, hogy a halottat leoldozhatatlanul rákötözték a hátára, és úgy kellett vele mennie. Nem tudott megszabadulni tőle. Valahogy így van Jákóbbal is. Menekül, de nem tudja elfelejteni, amit tett.

Az ember élete ott szokott megváltozni, amikor egyedül marad a bűneivel. Amikor világos lesz előtte, hogy mit szegett meg és mit mulasztott el Isten parancsolataiból. Figyeljétek meg, hogy az emberek mennyire menekülnek ettől a találkozástól. Beszélgetnek, szomszédolnak, szórakozni járnak, csak egy pillanatra ne maradjanak egyedül a lelkiismeretükkel, amely vádolja őket a cselekedeteik miatt. De a lelkiismeret-furdalástól ilyen ügyeskedésekkel nem lehet szabadulni.

2) Szóval a háta mögött a tisztázatlan múlt, és előtte a bizonytalan jövő. Ekkor jött a másik probléma, hogy el kell hagynia azt a földet, amelyről azt az ígéretet kapta, hogy majd ott „*népek szolgálnak neked*” (27,29). Hogyan részesül majd az áldásban, ha elhagyja azt a földet, amit Isten ígért neki és az utódainak? Az ókori keleti ember helyi istenekben hitt, akiknek a hatásköre csak a saját területükre terjedt ki. Az idegen föld már idegen istenek hatáskörébe tartozik. Gondoljunk Jónásra. Ő is azért ült egy Tarsisba menő hajóra, mert nem akarta vállalni a ninivei megbízást. Azt hitte, hogyha a tengerre száll, kiszabadul Izrael Istene, Jahve hatalma alól. Jákób szívét is ez a kérdés szorongatja most: Vajon Ábrahám Istene el tudja-e kísérsni őt ezen a hosszú úton, és meg tudja-e védelmezni őt Izrael határain túl is?

Persze, Ábrahám hitét Isten mindenütt jelenvalóságáról nem örökölte Jákób. Mert hitet nem lehet örökölni. A hitnek minden generációban, minden egyes ember életében újra meg kell születnie. Ez alól Jákób sem kivétel. Annakidején Jónást egy tengeri vihar és egy nagy hal tanította meg arra, hogy Isten az egész világ ura, hatalmas mindenre kiterjed, és ha azt mondta, hogy Ninivébe kell menni, akkor ő el is fog menni oda. Mert úgy van, ahogy Dávid írja a 139. zsoltárban: „*Hová menjek lelked elől? Orcád elől hová jussak? Ha a mennybe szállnék ott vagy, ha a boltak hazájában (a Seolban) feküdnék le, te ott is jelen vagy. Ha a hajnal szárnyaira kelnék, és a tenger tulsó végén laknék, ott is kezéd vezérelne engem* (7-10).

Jákób életében is hamarosan kiderül, hogyha a szülőföldjét, a hazáját el is veszti, Istenét nem veszítheti el. Mert Istene vele megy. Az Újszövetség népe is megtanulta, hogy az Immánuel név azt jelenti, Jézusban velünk van Isten! Jákóbbal is ez történik. Isten nem hagyja el, a pusztában is rátalál!

II. Hogyan talál rá Isten?

Jákób egy éjszakát és egy napot ment egyfolytában, amikor ráestelede. Anélkül, hogy tudta volna, egy ősi kánaáni szentélyhez, Luzba érkezett. Valamikor Ábrahám is épített itt egy oltárt, amelyen kétszer is áldozott, amikor Egyiptomba ment, és amikor visszatért onnan (1Móz 12,8; 13,4; 35,6). Az oltár kövei szépen körbe voltak rakva. Jákób csak arra gondolt, hogy halálosan fáradt, kivett egy követ a körből és ráhajtotta a fejét, majd nyomban elaludt. Akkor álmában találkozott először Istennel. Ábrahám és Izsák bizonyára hűségesen tanította őt mindarra, ami Isten felől tudható, és ami az atyák istenélményéből a következő nemzedék számára átadható. De mennyire más a tanítás, és mennyire más a saját élmény! Emlékszem rá, hogy a második világháború idején, amikor hazajött a frontról egy szabadságos katonára és mesélte az élményeit, mindez milyen távolinak tűnt. De amikor aztán 1944 nyarán a Soroksári úton egy szőnyegbombázás során ránk dőlt a háromemeletes ház, eltört a gáz- és a vízvezeték, aztán derékig vízben állva, fuldokolva a gáztól végre kibontottuk a vészkijáratot, és a szurok sötétből kimásztunk a napfényre, a romok tetejére, akkor kezdtem megérezni, mi az, hogy háború. Szóval más a tanítás, és más az élet.

Egy nagyon gyarló, de szemléltető hasonlaltal úgy tudnám ezt megmagyarázni, hogy ha egy tizenhat éves kamasz fiúra ránevet egy kócos kis csitri lány, sokkal hitelesebben ismeri meg a szerelmet, mintha ugyanezt a témát vaskos kötetekből próbálta volna megtanulni. Nos, ez történt itt Jákóbbal is. Közvetlenül élte át az Isten közelségét. Ha pedig Pál apostolra, Augustinusra, Assisi Szent Ferencre, Lutherre, Kálvinra, Albert Schweitzerre vagy Martin Luther Kingre gondolunk, akkor kiderül, hogy az ilyen átélésekből újult meg a történelem során mindig az egész kereszténység is. A szentíró szerint Jákób úgy élte át az Istennel való találkozást, hogy egy hatalmas létrát látott. A héber *sullám*, amit a Bibliánk 'létrának' fordít, nagyon ritka szó. Egész pontosan 'kőlépcsőzetet' jelent, olyant, mint a mezopotámiai – Babel tornyához hasonló – teraszos templomok, a „zikkuratok” oldalán felfelé vezető lépcsők, amelyen fehér ruhában jártak fel és alá a papok úgy, mint itt a létrán az angyalok. Valószínűleg Háránban is volt ilyen templom, ahol Rebeka, Jákób anyja született és bizonyára mesélt róla a gyermekeinek. Mezopotámiában a „menny ka-

pujának” hívták őket és azt tartották róluk, hogy összekötik a mennyet a földdel.² A létra, amit Jákób szintén a „menny kapujának” nézett, itt lent a sziklás földön nyugodott, de a teteje egészen az égig ért. Úgy hitték, általa összeköttetés, valóságos kapcsolat születik a mennyei világ és a földi világ között. Ezt jelképezik a leírásban szereplő le-föl járkáló angyalok. A szentíró úgy írja le, hogy a létra tetején maga az Úr áll, Ábrahám és Izsák Istene. Akkor Jahve megerősítette az atyáknak adott ígéretét: „*Ezt a földet, amelyen fekszel, neked adom és a te magodnak [...] És íme, veled vagyok, hogy megőrizzelek téged, akárhová mégy, visszabozlak erre a földre. Mert nem hagylak el, amíg nem teljesítem, amit megígértem néked*” (28,13-15).

És most itt megint megtanulhatunk két igazságot:

a) Jákób előtt világos lett, hogyha Isten meg akar keresni engem, akkor meg is talál. Isten nem haraggal és ítélettel fenyegetőzik, mint ahogy a Jehova Tanúi tanítják, hanem szeretettel közeledik Jákóbbhoz, és segíteni akar rajta. Az is kiderül továbbá, hogy Isten nemcsak odahaza Isten, hanem a messze idegenben is. Ami mai nyelven azt jelenti, hogy nemcsak a templomban, itt a négy fal között Isten az Isten, hanem kint a világban is.

Azt is meg kell látnunk, hogy Isten akkor jön közel hozzánk, amikor nagy bajban vagyunk. Jákób igazán bajban volt. Ézsau meg akarta ölni. Bizonyára vannak köztünk is, akik nagy megrázkódtatásokat éltek át. Lehet az egy betegség, egy kóros, egy sikertelen vállalkozás, valakiben csalódtak, vagy magukra maradtak. Ugyanakkor azt is megtapasztalták, hogy ilyenkor kerültek közel Istenhez. Akik ezt a találkozást átélték, azok egyetértenek Pál apostollal, amikor azt mondja, „*tudjuk, hogy azoknak, akik Istent szeretik, minden javukra van*” (Róm 8,28). Hogyha az életed kemény próbákhoz érkezik, ne akard a kezed kiszakítani Isten atyai kezéből, mert bizonyos, hogy drága ajándékokat szalasztanál el.

b) A második tanítás abban a kifejezésben van, hogy „*a teteje az égig ért*” (12). Amilyen valóságosan a földön volt a lajtorja egyik vége, olyan valóságosan felért a másik vége az égig. Tehát itt nemcsak valami „iránymutatás” történt, hanem valóságos kapcsolat, valóságos összeköttetés született. Mert Jákób azt is álmodhatta volna, hogy egy magas létra az ég felé mutatott. Ennek az lett volna a jelentése, az üzenete, hogy keresd az Istent. Mert meg lehet találni őt. Ma is sokféle ilyen „létra” van, ami az ég felé mutat, de a teteje nem ér fel egészen az égig. Felhívja a figyelmet a mennyei világra, de nem segít el oda.

Ilyen például az a jó szándékú erkölcsi oktatás, hogy „légy jó ember, mert van Isten az égben, és nem jó vele ujjat húzni!”

De sajnos ezt kell mondanunk a prédikációs szolgálatunkról is. Időnként megtörténik az a csoda, hogy „teteje az égig ér,” tehát valóságosan elsegít a megtérésre, újjászületésre, az Istennel való közösségre. De ez mindig a Szentlélek csodája, nem a prédikátor érdeme. Az átlageset itt is az, hogy a prédikációnk csak az ég felé mutat, de nem ad elég erőt arra, hogy el is jusson általa az igehallgató az Istennel való igazi közösségre. A mai ember vallásosságát így lehet jellemezni, hogy létrát emelek az ég felé, és elindulok rajta fölfelé. Látnunk már túzoltólétrát, amely alul, az autó-

² Ez ideig mintegy harmincöt zikkuratot tártak fel, melyeknek kétharmada Mezopotámia déli részén épült. Közel a fele még feltáratlan. A zikkuratok korai formája 5-10 m magas teraszos templom volt, s a legrégebbiek a Kr. e. IV. évezredben épültek (ld. Bernhardt, Karl-Heinz: *Die Umwelt des Alten Testaments, I. Die Quellen und ihre Erforschung*, Evangelische Verlagsanstalt Berlin, 1968. 194.).

ban van megtámasztva? Hús-harminc méter magasra fel lehet tolni ezt a szellemes létra-rendszert. De minél feljebb kúszik rajta a tűzoltó, annál jobban imbolyog az egész létra. Ilyen a legtöbb ember vallásossága. Alul van megtámasztva, az ember akarásában, vágyakozásában, erőfeszítésében, istenkeresésében. Sok templomjáró ember sem a földön nincs többé, sem az égben nincs még. A két világ között imbolyog a saját vallásosságával. De figyeljük meg: Jákób nem azt álmodja, hogy ő elindult a menny felé, hanem azt látja és azt hallja, hogy Isten hajol le a földön küzdő emberhez. Valóságos mennyei áldásokat ad a mindkét lábával a földön álló embernek. Ezt az isteni segítséget nevezi úgy a Biblia, hogy Jézus Krisztus. Amikor ő valóságosan emberré lett, benne egészen a „földig” ért Isten szeretete. Jézus Krisztus nemcsak felmutatott az ég felé, hanem valóságosan el is hozta az ég ajándékait a földi embereknek. A bűnbocsánatot, a gyógyulást, a Szentlelket és az örök életet (Jn 1,51). Csak el kell fogadni!

III. Mi történik *azzal, aki találkozik Istennel?*

1) Az álomból felébredő Jákób első reakciója a félelem. Minden keleti ember évezredek óta tudja, hogy az Isten „szent területén” előkészületlenül, rituális mosakodás nélkül megérkezni nem szabad. Ezért rémült meg Jákób. *„Bizonyára az Úr van ezen a helyen és én nem tudtam”* (28,16).

Aki ismeri a Bibliát, az tudja, hogy Izrael népe a Sínai törvényadás óta Isten jelenlétét mindig úgy élte át, mint pusztító tüzet, amit élő ember nem tud elviselni. Mózes is, amikor elvonult előtte Isten, elrejtőzött egy sziklahasadékban (2Móz 33,22), mert ha valaki belenéz az Isten arcába, az olyan, mintha rövidzárlat támadna egy dinamitgyárban, vagy felrobbanna egy hatalmas benzintartály. Mert Isten jelenléte elhordozhatatlan. Ezért kiált fel Jákób, hogy *„az Úr van ezen a helyen és én nem tudtam!”*

Isten utolért, és látja a bűneimet. Sokszor gondol az ember arra, hogy elmegyek a templomba, kint hagyom a gondjaimat, és békességet keresek. Sok mindent kint hagyhatunk a templomon kívül, de a bűneink ide is elkísérnek. Jaj, ha a templomban bűnökkel megrakodva találkozunk a szent Istennel. De ha úgy jövünk a templomba, mint olyan helyre, amit a Jézus Krisztus keresztye olyan menedékhelyé tett, mint az Ószövetségben a menedékvárosok, ahol az ő kereszthalála a mi bűneinkre is bocsánatot szerzett, akkor már nem rettenetes érzés az Úr jelenléte, hanem elmondhatjuk a zsoldárossal, hogy *„Isten közelsége olyan igen jó nekem”* (Zsolt 73,28).

Földi életünk egyik nagy tévedése, hogy nem számolunk a Láthatatlan Jelenvalóval, az életünket körülvevő Istennel. Hogyan éli át a mai ember Isten jelenlétét? Mindenki körül ott vannak azok, akiknek szolgálnunk kell. A szüleink, a hitvesünk, a gyermekeink. Mindazok, kik ránk bíztak, akikhez Isten rajtunk keresztül küldi a kenyeret, a jó szót, a vigasztalást. Egyszer láttam egy holland renaissance festő képén, hogy minden kéregető, minden úton járó, minden mezítelen, minden beteg és minden fogoly maga az Úr Jézus Krisztus, aki kér tőlünk egy darabkát abból, amit nekünk adott. Ugye milyen sokszor az Úr van ezen a helyen, és mi nem vesszük észre? Igen, atyámfiai, ez a legszomorúbb az életben. Megjelenik a földön a testbe öltözött Szeretet, a Gyógyítás, a Segítség, a Megváltás, az Elet Fejedelme, megfogja kezünket, és mi nem ismerjük fel őt. Nem ismerték fel azok sem, akik ezelőtt majd kétezer esztendővel Galileában és Jeruzsálemben földi testben szemtől szembe látták az Urat. Nemcsak hogy nem látták meg benne életük Urát, hanem úgy érezték,

hogy az Isten szerinti életnek ő az egyetlen akadálya. Nincs sürgősebb dolog, mint megszabadulni tőle és eltiporni, mint egy kártékony férget. Igen, a golgotai kereszt a legjobb bizonyíték arra, hogy az Úr volt ezen a helyen, és mi nem tudtuk azt.

2) Jákób második reakciója, hogy amikor felébredt, fogadalmat tett, mint minden ókori keleti ember. *„Valamit adsz nékem, annak tizedét neked adom”* (28,22). Ez egy nagyon híres vers, mert néhány egyház ezen az alapon vezette be tagjai számára a kötelező tizedfizetést. Mi éppen az a generáció vagyunk, akik átértékelték azt az ideológiai harcot, hogy ki a tulajdonosa a Föld javainak. Az egyén-e, amint azt a magántulajdonra berendezett társadalom hirdeti, vagy a közösség, amint azt a köztulajdont megvalósító társadalmak tanítják. A Szentírás tanítása szerint minden testi és lelki jónak a tulajdonosa Isten, aki aztán ebből az ő roppant gazdagságából a teremtményeinek ajándékokat ad. Mindebből az következik, hogy mi minden javunkkal, egész életünkkel Isten tulajdonai vagyunk. Persze ha minden Istené, könnyen támad az a kísértés, hogy akkor semmit sem kell adni neki. Ezért rendeli az ige több helyen is a tizedfizetés kötelezettségét, mintegy jelképes kiábrázolását annak, hogy minekutána mindenünk Istené, sőt az övéi vagyunk, királyi joga elismerésül, dicsőségének szolgálatára visszaadjuk a nekünk adott javak egy részét. Ezzel elismerjük, hogy minden javunkkal csak sáfárok vagyunk. Ezekből az Isten dicsőségére adott adományokból él az anyaszentegyház, támogatja a szűkölködő szegényeket, a beteg gondozást és a tudomány hajlékait. Ezért kell ezt gyakorolnia minden keresztyénnek, nem zúgolódva, nem úgy, mint egy rákényszerített kényelmetlen adót, hanem szüntelenül emlékezve az apostol mondására: *„A jókedvű adakozót szereti az Isten”* (2Kor 9,7).

3) A harmadik dolog, amit reggelre kelve Jákób tett, az az, hogy a kő váncosát leöntötte olajjal, felállította a pusztában, és elnevezte Bételnek, ami magyarul azt jelenti: Isten háza. Ezzel megépült a földön az első templom.

Nézzük meg mi is a templom? Olyan hely, ahol elszakadok a világtól és Istennel találkozom. Igen, a Szentírás sokszor hangsúlyozza, hogy Isten nem lakik kézzel csinált templomokban, hiszen őt az egek egei sem fogadhatják be, nemhogy egy szűk kis hajlék. Hogy ő nem található sem a Garizim-hegyén, sem Jeruzsálemben, hanem, miután Lélek, lélekben és igazságban kell imádni őt (Jn 4,23-24). Mindez nem azt jelenti, hogy ne legyen egy hely, amit arra szántak, azért építettek, és arra célra szenteltek, hogy ott az élő Istennel találkozzék az ember. Nem azért, mintha Isten csak ott volna, hanem azért, mert a templom elszigetel a világtól, csendesség vesz körül, megszabadulunk mindattól, ami megakadályoz, hogy Istennel találkozzunk. Nem lehet komolyan venni az embereknek azt a mondását, hogy én nem járok templomba, otthon imádkozom. Otthon is kell imádkozni, de otthon ezer egyebet is csinálunk, és mindaz elvonja a figyelmünket. A templomban semmi egyebet nem csinálunk, csak idejövünk azzal a szent vágyakozással, hogy Istennel találkozzunk.

A templomban azért találkozhatunk Istennel, mert itt az ő igéje zeng. Semmi egyéb nem hangzik, csak az ige. Itt nem nyomja el a világ zaja sem. Itt Isten beszél hozzánk, nevünkön szólít, rámutat arra, hogy mit tett értünk, és megkérdézi, hogy mit akarunk tenni érte.

Nagy dolog, hogy a Tejúton minden csillag a maga útján menjen, nagy dolog, hogy tavasszal a természet virágba boruljon, nagy dolog, hogy az erdők madarai is

megkapják a táplálékukat, tehát, hogy minden élőlény megérezze Isten gondviselő kezét. De a legnagyobb az, hogy mi úgy vagyunk itt a templomban Istennel, mint az orvos rendelőszobájában a beteggel. Az, hogy megoldja az életünk gondjait, azért van az eleve elrendelés, ezért lett testté az Ur Jézus Krisztus, ezért ment végbe nagypénteken áldozata, és ezért működik a Szentlélek munkája, hogy elvehessük a bűnbocsánatot, szomorúságunkban, erőtlenségünkben megvigasztalódjunk, elkészüljünk az életre, a halálra, az örökkévalóságra. Hogy hozzánk is lehajoljon az ég.

JÁKÓB ÉJSZAKÁJA³

TEXTUS: 1MÓZ 28,11-22

Többen panasztak, hogy álmok gyötrik. Beszéljünk ma egy álomról. Jákób bételi éjszakájáról.

I. A tudósok azt mondják, hogy az álom mindig az előzményekből fejthető meg csupán. Nézzük meg, mi volt Jákób álmának az előzménye! Kevéssel előbb anyjának az ügyes csele révén megnyerte az elsőszülöttségi jogot és áldást, ami az akkori világ szemlélete szerint anyagi és erkölcsi javakban is a legnagyobb érték volt. Utána jött a szörnyű fordulat, hogy Ézsau haragja fellángolt, halálra kereste őt, s Jákób mindent elhagyva egyedül menekült át a pusztákon, anyjának rokonaihoz, Háránba. Mindent megnyert, és mindent elveszített. S most egyedül bujdosik a sivatagban. Sehol egy ember, sehol semmi segítség, csak a szíve van tele félelemmel.

Óh, fiatal ótestámentomi herceg, hol van a te dicső fejedelemséged? Hol van a te mérhetetlennek tartott gazdagságod? Hol a hadsereged, nyájad, néped, ami mindent ígért, az áldás! Szörnyű egyedülléted van csak pusztán. De nemcsak Jákób jutott ilyen helyzetbe. Isten gondoskodik arról, hogy mi is elérkezzünk néha a bételi sivatagba, az elárulás kietlen pillanataiba, amikor számba vesszük, hogy mi voltunk, és mivé lettünk. Ti, akik olyan magabiztosan kezdtétek, nézzetek körül, mire jutottatok? Öreg, fáradt, rokkant testvérek, hol van a szép ifjúságotok? Gyógyíthatatlan betegek. Hol van a sugárzó egészségetek? Nézd, milyen árván, egyedül, elhagyottan élünk az élet sivatagában.

II. Azt mondtam, hogy Jákób egyedül volt, nem vitt magával semmit. Magával vitte azonban mégis azt, amit legkevésbé akart, ami elől menekült. Magával vitte a bűneit. Azt a szörnyű bűnt, hogy hazudott, jóhiszemű, vak atyját megcsalta, idősebb testvérét igaz jussából kiforgatta. Mindezt olyan számítással, olyan leleményesen hajtotta végre, hideg, hadvezéri biztonsággal, hogy nincs rá mentség. Nem mentheti magát éhséggel, haraggal, fellobbanó szenvedéllyel. Mert a legtisztább percében

³ Meditációs anyag, prédikációvázlat, mely alkalmas arra, hogy igehirdetésre való készüléskor továbbgondoljuk. Az igehirdetés megírására hatással volt Ravasz László: *Jákob éjszakája* című prédikációja (in: *Isten rostájában*, I. Beszédek, írások, Franklin-Társulat Budapest, 1941. 342. kk.)

határozta el és hajtotta végre azt, amit nem szabad. Most pedig egyedül van a bűnnel a pusztában. Egyedül úgy, ahogy egy szörnyű elbeszélés szerint a gyilkos hátára leoldhatatlanul rákötözik a halottat. Mennie kell velem, nem tud elszakadni, nem tud a helyzeten változtatni. Nem tud egyedül lenni.

Egyedül a bűnnel. Jártál-e már te ezzel ebben a pusztában? Maradtál-e már egyedül beszennyezett ó-embereddel? Mindazzal, amit Isten parancsolataiból elmulasztottál, vagy megszegtél? Szörnyű dolog, hogy mi mindent hord magával egy lélek. Ezt csak akkor látjuk, ha néha egyedül maradunk ezzel a rettenetes birtokállománnyal. Ha egyszer ráültetnének egy halomra, és azt mondanák, itt van mindaz a szemét, amivel életedben lakhelyedet öntudatlanul is teleszórtad; itt van mindaz a szenny, ami rád tapadt, és amit magadról lemostál. Micsoda óriási szemétdombon találnánk magunkat! Pedig ez rózsáskert lenne ahhoz képest, ha egyszer halomra gyűjtenénk minden rossz cselekedetünket. Egy kibeszélhetetlen utálatos szeméthegy tetején lennél, olyanfélén, amilyenek Jeruzsálem határában a Gyhennát mondták.

Jártál-e te már ebben a sivatagban? Nem figyeltél meg embereket, akik menekülnek a magánytól, mindig szomszédolnak, mindig beszélnek, mindig szórakozni járnak, hogy jaj, csak egy percre ne maradjanak egyedül, hogy ne vádolhassa őket elrontott életükért a lelkiismeret.

III. A pusztában Jákóbbal csodálatos dolog történt. Isten megszólította. A régi egyszerű népek gyermekes szent hiedelmével mondja el az Írás, hogyan történt ez a találkozás. Jákób előtt fenn az égben megjelent Isten, mint egy főséges nagy király a maga csodálatos trónján. Távol van és mégis közel. Királyi felsége vonz és taszít egyszerre. Jákób úgy szemléli ezt, hogy egy beláthatatlan hosszú létra nyúl fel a földről az égig, és ott járnak fel és alá küldöttei, az angyalok. Ez az út nyílik meg a pusztában alvó, bűnei súlya alatt nyögő Jákób számára is.

Jákób még csodálkozott, hogy éppen ott látja, és éppen ott találja meg Istent. Mi már tudjuk, hogy Istent nem is lehet másutt megtalálni, csak ott, ahol bűneinkkel magunkra hagyatva árvaságban, tehetetlenül vonaglunk a földön. Ma már tudjuk, hogy az a létra nem egy gyermeki álmokkép, hanem ószövetségi prófécia. Utalás a keresztre, amelynek a fáján földre szállott az, aki örökkévaló, és felemeltetett az egékbe a vérző emberi tetem, amelyik véghezvitte az engesztelő áldozatot.

Isten a keresztfa mellett megszólít. Két dolgot mond:

1) „*Az Úr [...] szólott...*” (13).

Isten nekünk is megmondja, hogy ő kicsoda. Óh, milyen csodálatos dolgokat mond! Nemcsak azt, hogy égnek, földnek Istene, nemcsak azt, hogy atyáinknak gondviselő pásztora, hanem nekem, éppen nekem és neked, könyörülő és irgalmas Atyám! – „*Örökkévaló szeretettel szeretlek téged*” (Jer 31,3). Megmondta már neked is, hogy Atyád?

2) De nemcsak azt mondja meg, hogy ő ki, hanem ígéretet is tesz. Ez az ígéret lehet olyan, mint amit Jákóbnak mondott. „*Íme, én veled vagyok és megőrizlek téged, bárhová mégy, visszahozlak erre a földre, nem hagylak el, míg be nem teljesítem, amit neked mondtam*” (15).

De lehet az is, hogy „Megbocsátattak a te bűneid” (Mt 9,2; Mk 2,5; Lk 5,20; 7,48). „Ne félj én megváltottalak [...], enyém vagy” (Ézs 43,1). Mindegy hogyan mondja, az mindenképpen az evangélium, jó hír, örvendetes üzenet, aminek az a summája: „Úgy szerette Isten e világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy valaki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.” (Jn 3,16). Mondta-e már neked is?

IV. Jákób úgy ébred, mint egy álomjáró. Szeme még megvakult, keze reszket, s amikor egészen magához tér, két dolgot művel:

- 1) Észreveszi Isten jelenlétének jegyeit, megfogja a követ és oltárrá teszi.
- 2) Aztán erre az oltárra áldozatot helyez, és erős fogadalmat tesz.

A pusztaságban megszólított emberrel is ez történik. Mihelyt magára eszmél, észreveszi Isten közelségének, segedelmének nagy bizonyosságait. Észreveszi, hogy van oltár, és rajta nagy áldozat. Van templom, van egyház, és benne ige és Szentlélek. Van megváltottak társasága, a Jelenések könyvben említett fehér ruhába öltözött, megváltott sereg. Van kikkel imádkozni, és vannak, akik imádkoznak érted. Van, akiket szeress, és akiknek szolgálj, és vannak, akik szeretnek, és szolgálnak neked. De Jákób fogadalmat is tett. „Békességgel térek vissza az én atyám házához, akkor az Úr lesz az én Istenem. Ez a kő, amelyet oszloppul állítottam fel, Isten háza lesz, és valamit adsz nekem, annak tízedét neked adom” (21-22).

Pusztaságból csak ilyen fogadalommal lehet kijönni. Azzal a fogadalommal, hogy Isten az enyém, én pedig Istené, mindenem, amim van, az övé, és minden, ami neki van, az enyém. Elmondta-e már?

Jákóbnak az a szándéka, hogy mostantól fogva nem a napot, holdat, nem is a tisztességet, vagy a világi előnyt tiszteli, hanem Istent. Ha jobban megnézzük a szöveget, kiderül, hogy Jákób ezt bizonyos önző érzületből tette. Úgy gondolkodott, hogyha Isten vele lesz, hogy védje és gondját viselje, akkor ő is hajlandó Istent elfogadni Istenéül. Legtöbbszörre mi is így járunk el. Istenhez való első fordulásunkat többszörre az önzés vezeti. Alkut kötünk. Ha a vallás boldoggá tesz engem, vallásos leszek. Jákób életében Isten elfogadta ezt az alkut. Meg gazdagította őt nyájakkal, vagyonnal, akárhová ment (31,18).

Ugyanígy történt a tanítványokkal is. Az érdektelen, érdek nélküli vallásosság csak később jött meg. Később a tanítványok már nem gondoltak magukkal, hanem csupán az igazsággal és Mesterükkel, és készek voltak a vértanúhalált is elszenvedni az ő ügyéért. Ezen lemérheted, hogy milyen fokon áll a te vallásosságod.

V. Végül még annyit: Jákób hibáit Isten a megtérés után is meglátogatta és megbüntette. Huszonegy évig kellett száműzetésben élnie, és csak akkor térhetett vissza, hogy atyjának a szemét lezárhassa. Tehát csak a bolond beszél így, hogy vétkeztem, de majd megtérek és megszabadulok a bűn következményeitől. A valóságban egyetlen ember sem menekülhet meg a bűnös tettek következményeitől. Ha a bűnét megbánja, bizonyosság lehet az Isten bocsánata felől. Lehet, hogy ennek nyomán a lelkiismeret-furdalás is elhallgat a szívében, de ez sem mentesíti őt a gonosz tettét büntető következményektől.

JÁKÓB A JABBÓK RÉVÉNÉL⁴

LECTIO: 1MÓZ 32,1-32

TEXTUS: 1MÓZ 32,26B

Ma Isten Szentlelke segítségével arról a minden keresztyén embert izgató kérdésről szeretnék beszélni, hogyan lehet az embernek új élete? Elrontott életemet hogyan lehet jóvátenni? Milyen lehet új életet kezdeni? Felolvasott igénk Jákób Jabbók révi tusakodását állítja elénk. Ez a történet arról beszél, hogy *a keresztyén embernek harcolni kell az új életért*. Igaz, hogy a reformáció azt a jelszót írta egyházunk zászlajára, hogy kegyelemből hit által nyerjük el Istentől bűneink bocsánatát, az új életet és az üdvösséget. De ez nem jelenti azt, hogy most már meg lehet spórolni az Istennel való tusakodást. Nézzük csak meg, hogyan harcol, mint birkózik Jézussal a kananeus asszony a leánya életéért, a kapernaumi százados a szolgája gyógyulásáért, a jerikói vak a szeme világáért. Az új élet ajándékának ez a titka: az Istennel való tusakodás.

Bevezetéképpen nézzünk egy kicsit vissza Jákób életébe. A neve annyit jelent, mint *csaló*. Születésekor belekapaszkodott az ikertestvére, Ézsau sarkába, és attól kezdve folyton civakodott vele. Egy tál lencsén megvette tőle az elsőszülöttségi jogot, aztán egy kecskegödölye bőrével a kezén becsapta öreg, vak apját, Izsákot. Egy pálcával nekiindult Mezopotámiának, és húsz év múlva, amikor kifosztotta apósát, Lábánt, elindult hazafelé, és immár olyan gazdag ember, hogy nyájai vannak, négy felesége és egy sereg szolgája. Így érkezünk meg a történetünk színhelyére, a Jabbók révéhez.

I. Isten keresi Jákóbot

Ez történetünk első tanítása. Isten kereste Jákóbot. Így kezdődik az új élet. Felolvasott igénk azzal kezdődik, hogy Jákób angyalokkal találkozott (2). Az a héber kifejezés, amit a Bibliában így olvasunk, hogy „*szembe jöttek vele*”⁵ (2), a héberben rajtaütésszerű találkozást jelent. Így is mondhatnánk, rátaláltak. De Jákób ekkor még nem vette észre, hogy kereste őt Isten, s hogy ellene, illetve érte készül valamit cselekedni.

Pedig Jákóbnak nem ez az első találkozása Istennel. Mindkét találkozás olyan nagy jelentőségű volt az életében, hogy nevet is adott annak a helynek. Elnevezte az első Bételnek, a másodikat Peniélnek. A két találkozás között húsz esztendő telt el. Mindkettőnél ugyanaz az Isten, de milyen más ember lett Jákób! Az első találkozásakor fiatal, türelmetlen, aki maga akarta kierőszakolni Istentől az elsőszülöttségi jogot, most pedig húsz esztendő elteltével már meglett, lecsillapodott ember lett, aki hazavágyik, mint estefelé a nyáj.

⁴ Az igehirdetés néhány eleme, gondolata megegyezik az utána következő prédikációban elmondottakkal. Az ismétlődések, átfedések ellenére is közöljük, mert így is önálló egész.

⁵ A *págá'* gyök kifejezheti a rajtaütésszerű találkozást. A 1Móz 28,11 versében azt fejezi ki, amikor Jákób akaratán kívül „rábukkant” a szent helyre Bét-Élben. Bír 8,21-ben pedig szinte a *hrg* (megölni) ige szinonímiájaként fordul elő. Kifejezi a mi 'ráröntani' szavunkat (Bír 15,12; 18,25).

Az első találkozáskor szegény ember volt, minden elmaradt tőle, amit az élet adott. Szülői ház, szülői szeretet, biztos kenyér, aztán egy pálcával a kezében nekivágott a bizonytalan jövőnek. Mikor visszafelé jött, már gazdag ember lett. Sok nép volt vele. Nyáját hajtottak előtte, melyből hatszáz főnyit kiválaszthatott, hogy előreküldje haragvó bátyja kiengesztelésére. Az első találkozáskor egyedül volt, magányos üldözött vándor, most nagy családja van, szolgálhad veszi körül, egy nemzetiség tekintélyes feje lett.

Míndez azt mutatja, hogy Isten mindenkivel találkozni akar. Szegénnyel és gazdaggal, öreggel és fiatalal. Meggondolatlan ifjakkal éppúgy, mint az idős, meglett emberekkel, akik már úgy érzik, hogy az életük tüze lassan elhamvad. Isten találkozni akar azzal, aki egymagában jár, akit mindenki cserbenhagyott, vagy aki mindenkit elhagyott. Találkozni akar azzal is, akit mosolygó arcok vesznek körül, és olyan mozgalmas körülötte az élet, hogy legfeljebb éjjel tud csendben egyedül lenni Istennel. Mint Jákób, aki előreküldte a nyáját. Isten mindenkivel találkozni akar.

Lehet, hogy vannak közöttünk, akiknek ez az üzenet nagyon kellemetlen. Mert nem akarnak találkozni Istennel, hanem menekülni akarnak előle. Ezek hallják meg, hogy hiába menekülsz Isten elől. A 139. zsoltár írója bölcsen fogalmaz, amikor így szól: „*Hová menjek a te lelked elől, és a te orcád elől hová fussak?*” (7). Isten elől nem lehet elmenekülni. Útjába áll az embernek. Útjába állt Jákóbnak, amikor Mezopotámiába ment, és akkor is, amikor onnan haza akart menni. Kerülgethetjük őt, bujkálhatunk előle egy életen át, behunyhatjuk a szemünket, befoghatjuk a fülünket, elhessegethetünk magunktól mindent, ami Istenre akar emlékeztetni, akkor is hiába van minden. Istent nem lehet elkerülni. Ha előbb nem, hát majd ott fenn kell találkoznunk az élő Istennel, akitől itt lent elmenekültünk. Ott fenn kell majd megállnunk az örök Bíró előtt.

Jákóbnak ez a két találkozása azt is megvilágosítja, hogy Isten *mindeniütt* elébe tud állni az embernek. Mindkét találkozás helye a pusztaság. Nincs ott semmi, ami különösebben Istenre emlékeztetné. Nincs ott a szövetség ládája, a templom, az oltár körül forgoló pap, zsoltárt zengő ünneplő néptömeg, mégis az élő Isten áll ott Jákób előtt. Isten *mindeniütt* elibéd tud állni. Utunkba állhat most a templomajtóban, amikor ki akarunk menni, és azt mondja, nem lehet innen úgy távozni, ahogy idejöttünk. Lehet, hogy otthon csendes óráinkban áll mellénk, vagy amikor valakinek a halálos ágya mellett kell megállni. Tehát hiába kerüljük Istent, hiába dobjuk tűzbe a Bibliánkat, hiába akarjuk kirázni fejünkől az imádságokat, melyeket gyermekkorban tanultunk meg. Isten mégis megtalál. Mert Isten keresi a bűnös embert.

II. Istennel kell vívni

Történetünk második üzenete az, hogy nem emberekkel, hanem Istennel kell megvívni a harcot az új életért. Jákób abban a téves elképzelésben élt, hogy a csalásai, a hamis meggazdagodása után eltelt már húsz esztendő, és ez elegendő arra, hogy fátylat borítson a múltjára, hogy mindenki elfelejtse, ami történt, és ő úgy kezdhet viselkedni, mintha semmi sem történt volna.

Ekkor érte a szörnyű meglepetés, hogy húsz esztendő távolából is utoléri a bűnei. Ézsau nem felejtett. Hiába küldött neki engesztelő ajándékot, követei jelentették, hogy nagy sereggel közeledik, hogy bosszút álljon Jákóbon. Jákób szívére ekkor rátelepedett a félelem. Az itt található héber „félelem” szónak nagyon érde-

kes a jelentése.⁶ Szűk térre való bezárás, az összenyomottság érzése rejlik benne. A középkorban építettek egy érdekes kivégző kamrát. Ennek a kamrának nem volt se ajtaja, se ablaka. A halálra ítéltet egy nyíláson lökték alá. A szerencsétlen csak percek múlva érzekelte, hogy a mennyezet lassan, de feltartóztathatatlanul süllyed, és pillanatok alatt kiszámíthatta, hogy mikor éri el a padlót. Ebből a szorultságból ő nem menekülhet.

Valami ilyenféle érzés lehetett úrrá Jákóbon, amikor ott a Jabbók révénél meghallotta Ézsau seregének a közeledését. Valóban nagy szorultságban volt. Halálfélelemben. Csak éppen két dolgot nem akart észrevenni. Azt, hogy halálos veszedelmének oka a saját bűnei, és hogy az előrenyomuló emberi bosszú mögött az isteni Bíró akarja őt felelősségre vonni. Tehát, hogy neki nem a bátyjával, Ézsauval, hanem Istennel van számadása!

Félelmében segítség után nézett. Háttha segít a régi ravaszság. Kétfelé kell osztani a csapatot, háttha az egyik megmarad. De már maga sem hitt benne. A bűneit fel nem ismerő, de a bűnei következménye alatt szorongó ember nagyon hasonlít Jákóbra. Istennel szemben némi szorongást érez, de alapjában véve azt hiszi, hogy Istennel nincs számolnivalója. Amikor utoléri a bűnei, nem ismeri fel bennük a bűnt, okoskodik, ravaszkodik, megpróbálja elfelejteni, eltusolni, csakhogy ne kelljen számadásra állni.

Pedig nincs kiút, mint abból a középkori cellából. Isten azt üzeni, hogy a bűn zsoldja a halál (Róm 6,23). Jézus Krisztus kereszttje mutatja, hogy mennyire az. Bűneinkből bűnbánat és bűnbocsánat, tehát Jézus Krisztus nélkül nincsen szabadulás. Hiába is próbálkozunk.

Ebből a szorítóból csak egyetlen kivezető út van. Jézus Krisztus kereszttje. Luther egyszer álmot látott. A Sátán lépett hozzá, hogy hosszú listán elébe tárja a bűneit. Luther végignézte és elismerte, hogy ezek valóban az ő bűnei. De csak ennyit tudsz? – kérdezte. A Sátán újabb listát mutatott, hosszabbat az előzőnél. Luther azzal ugyanezt tette. A harmadik lista után a Sátán kárörömmel szólt Lutherhez: Így hát, Márton barát menthetetlenül az enyém vagy! Luther nyugodtan válaszolt: Kereset tudsz, Sátán! Majd fogta a három listát, élesen áthúzta, mondván: Jézus Krisztus az én Megváltóm mindezt vérevel eltörölte. Ezt nem tudad, Sátán! Mert a hívő embernek egyedül Istennel van számadása.

III. Az imádság

Igénk harmadik tanítása, hogy *Istennel imádságban kell megívni a harcot az új életért.* Gyermekkoromban láttam egy képes folyóiratban egy érdekes képet. Az erdő közepén volt egy tisztás. Éjszaka volt. A fák közül villogó szemű fenevadak lestek ugrásra készen egy védtelen kisgyerekre, aki a tisztás közepén állt. De mozdulni sem mertek, mert a gyermek mellett tűzrakás égett. Amíg a tűzrakás ég, nem mertek támadni. Így úzte a félelem Jákóbot azon az éjszakán az imádság tüzehez, Isten köze-

⁶ A *šrr* gyök jelentés változataihoz és előfordulásaihoz ld. Botterweck, G. Johannes & Ringgren, Helmer: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Band VI., Verlag W. Kohlhammer Stuttgart, Berlin, Köln, 1989. 1113 kk. Zsolt 31,9 versében a zsolttáros arról beszél, hogy az Úr tágas térre állította, majd pedig arról, hogy szorongattatik (10). A *marháb*-nak (9) szemléletes elletéte a *šar* (v. ö. még Zsolt 118,5).

lébe. Még nem a bűnbánat hajtja, nem is valami meleg, közvetlen kapcsolat. Hanem valami belülről fakadó szükség.

Az egyik történettudósunk nemrég felfedezett egy különös kéziratot. Két protestáns lelkész írta, akiket megidéztek, és perbe fogtak a pozsonyi véstörvényszéken (1673-1674). Választhattak, hogy gályarabságra ítélik őket, vagy aláírnak egy nyilatkozatot, hogy megtagadják a hitüket, és akkor megmenekülnek. Ők az utóbbit, a hittagadást választották, és szabadon engedték őket. Társaikat odaláncolták a gályapadokhoz, és megindultak lefelé az Adria vizén. A két megmenekültet azonban hajtotta a lelkiismeret-furdalás, és megindultak utánuk a parton, szemmel tartva a gályát. Erről az útról írott naplójuk az említett különös kézirat.

Jákóbot is valami ilyen különös, belső szükség hajtotta Istenhez. Rájött, hogy neki Istennel rendezetlen ügyei vannak, csak azt nem tudta még, hogyan kezdje el az imádságot. Ez az imádság nem Jákób hitéből fakadt, hanem Isten hűségére támaszkodott. Jákób már máskor is látta megnyilatkozni az egeket. Már kipróbálta Isten segítségét. Most is erre hivatkozott. Szaván akarta fogni Istent: Azt mondtad, térjek vissza a hazámba, azt mondtad, megsokasítod a magomat, nos, akkor arra kérlek, szabadíts meg engem a bátyám, Ézsau kezéből, mert félek tőle (11). A legtöbb ember mikor szokott imádkozni? Amikor bajban van. Amikor fél. Félelmében menekül imádságában Istenhez.

Thurneysen bázeli professzor egyik prédikációs kötetének az előszavában említ egy különös képet. Képzeld magadat egy magas torony lapos, korlát nélküli tetejére. Egyszeriben egy kéz taszítani kezd a tető széle felé. Már-már egyensúlyodat veszítve zuhanni kényszerülsz. Mit teszel akkor? Belekapaszkodsz a taszító kézbe. Az egyetlen, ami megtarthat. Így járt itt Jákób is Isten szavával. Félt Isten szavától. Tudta, hogy ítélet rejlik benne, ha egyszer elkezdí őt vesézni, most mégis Isten szavába fogódzott. Ez a jó imádság! Milyen különös Isten hűsége. A szavába lehet fogódzni, legyen az ítéletes, mint a törvény vagy megdöbentő, mint a kereszt. De megtartatás van benne.

Egy pillanat alatt felvillant benne, hogy egy pálcával kelt át a Jordánon (10). Isten mindvégig jó és hűséges volt hozzá. Ennek köszönhette mindazt, amije csak van. A moralisták bizonyára felháborodnak Isten „igazságtalansága” láttán. De milyen kicsinység mindez ahhoz az „igazságtalansághoz” képest, amit Jézus Krisztussal engedett cselekedni, rázúdítván az ártatlanra a bűn büntetését, csak azért, hogy megismerjük Isten jóságát. Tudunk-e már imádkozni? Tudunk-e belekapaszkodni Isten kezébe? Bizony, ez is kell az új élethez.

Ekkor egy nagyon érdekes dolog történt, amit Jákób imájánál már szavakban megfogalmazva hallottunk. Abba a taszító kézbe kapaszkodott Jákób, amelyik őt legyőzte. A halálfélelem mozdulata ez, amelyik tudja, hogy valóban semmi más segítség nincsen. Még akkor sem, amikor figyelmezteti ez a Valaki, hogy hasad a hajnal, és ha őt nappali fényben látja meg Jákób, azt el nem hordozhatja. (Az Ószövet-ség szerint, aki Istent meglátja, az a látványtól nyomban meghal.)

A körülmény, ahogyan vitázni kezdett, mély összefüggéseket árul el. Húsz évvel ezelőtt Isten azt mondta neki, hogy ő vele van. Most erre felelt, hogy akkor „nem bocsátlak el.” Később azt az ígéretet kapja, hogy benne áldatnak meg a földnek összes nemzetségei (1Móz 28,14). Most felragyog az arca: Végre megáldja hát őt?

Ekkor bekövetkezett a csoda. A győztes ismeretlen engedte, hogy egy nyomorrékká ütött emberfia halálfélelemben átkarolja, és szavánál fogja. Nagypénteken így szorították meg emberkezek Jézust, és ő a szorításnak engedve a keresztre ment, hogy a bűnös emberek számára szabadulás lehessen. Nagypénteken ugyanez történt, mint ezen az éjszakán. A győztes nem triumfált, hanem bűnné lett érettünk (2Kor 5,21), hogy mi az ő halála árán szabaduljunk a bűneinktől.

IV. A kiengesztelés

Isten negyedszer arról tesz bizonyosságot ígéjében, hogy Jákóbnak Ézsauval, a testvérével is rendeznie kell a dolgát, hogy új élete legyen. A 13-21. versekben arról olvassunk, hogy Jákób hogyan értékelte át az Ézsauhoz fűződő viszonyát. Első terve az volt, hogy lenyűgözi Ézsaut a dicsekedéssel. Elmondja neki, hogy mivé lett húsz évi távollét után. De aztán az Ézsau seregétől való félelem és Isten jóságának a megismerése után derengeni kezdett a szívében, hogy az Ézsauval való viszonyát is a bűn rontotta meg. Ezt jóvá kell tenni.

A 21. versben nagyon szép szójáték rejlik. Az a két kifejezés, hogy „*megengeszteltem őt*” és „*kedves lesz a személyem előtte*” eredetileg azt jelenti: az arcát betakarni, illetve felemelni.⁷ Valahogy így lehetne tehát körülírni Jákób mondatát: a bűnös ott áll lehajtott fejjel a bírāja előtt, akinek a szeme a jogos haragtól villámokat szór. Be kell takarni a bíró arcát, hogy hunyjanak ki szeméből a harag villámai. Fel kell emelje az én lehajtott fejemet, hogy belenézhessen megbékélt szemébe.

Ezért hajlandó mindent megtenni. Hajlandó lenne a testvérével való megbékélésért, a bűne kiengeszteléséért odaadni minden vagyonát, aztán ismét megfogni a vándorbotot és elindulni túl a Jordánon, mint húsz évvel ezelőtt. Az egymás után következő nyájak porfelhője – alig ült el az egyik, máris kél a másik – ennek a szolgálatnak a végtelenbe nyúló sorozatát akarja kifejezni. Egész élete szolgálat, áldozat lesz, csak takarja el a villámokat szóró haragos arcot.

Budapest ostroma alatt történt, hogy egy lelkész meglátogatott egy rákos betegget. Az asszony tudta, hogy rákja van. Sokat szenvedett és zúgolódott. Beszélgetés közben arról panaszkodott, hogy májat kellene ennie, de hol juthatna most hozzá. A lelkész vigasztalta, erősítette az ige szavaival. Azzal ment el, hogy eredményesen szolgált mellette. Eltelt jó két hét, mikor a lelkész véletlenül hozzájutott egy kis májhoz. Eszébe jutott a rákos asszony és egy hirtelen ötlettel a saját családjától is

⁷ A *kippar* értelmezésének történetéhez tartozik, hogy sokáig az arab *kafaru* ('befed') gyökkel hozták összefüggésbe, ami kifejezi az engesztelést, mint a bűnök elfedezését. A Koránban a *kafaru* több helyen a megbocsátás szavaként fordul elő (pl. „*Én veletek vagyok. Ha elvégezték az imádságot és megadjátok a zakáatot* [kötelező adakozás, ld. 2,110], *bisztek a küldötteimben és támogatók őket és tisztességes költséont kölcsönöztük. Allabnak, akkor bizony eltörölöm [kafaru] a rosszselekedeteiteket, és kertekbe foglak bebocsátani benneteket, amelyek alatt patakok folynak*” [5,12]). A *kippar* gyököt újabban összefüggésbe szokták hozni a babiloni *kuppuru* szóval, aminek jelentése 'kultuszilag megtisztítani.' Ez azoknak a papoknak a tevékenységéhez tartozott, akik bizonyos elhárító rítusokat végeztek. A babiloni újév ünnep alkalmával rituálisan megtisztítottak mindent; házat, templomot, várost stb. Az ószövetségi kultusszal összehasonlítva kitűnik, hogy a babiloni kultuszban sem engesztelő áldozat, sem bűnért való áldozat nincsen, a vérnek sincs olyan szerepe a kultuszban, mint az Ószövetségben. Egy harmadik kísérlet a szó eredetének tisztázására, a *kopar* ('váltságdíj') szóból való levezetés. Valószínű ez is kétséges, mert a *kopar*-nek jogi kifejezés lévén a kultuszi gyakorlathoz nem sok köze lehet. Az ígéhirdetésben említett „*kedves lesz személyem előtte*,” azaz az 'arc felemelése' a héber *násá'* gyökkel van kifejezve.

megvonva felküldte a beteg asszonynak. Jó idő telt el, amikor újból meglátogathatta. Az asszony ezzel fogadta: Nagytiszteletű úr, én egy vallomással tartozom. Amikor itt volt, szépen beszélt, tetszett is a szava, de nem hittem, amit Krisztusról meg az Isten szeretetéről beszélt. De amikor a májat felküldte, akkor elhittem.

Gandhitól, a nagy indiai államférfitől egyszer megkérdezte egy misszionárius, hogy mit kellene tenni India krisztianizálása, keresztyén hitre térítése érdekében. Gandhi nagyon röviden válaszolt: Önöknek, keresztyéneknek úgy kellene élniök, mint ahogy a Mesterük élt.

Igen, a bűneink jóvátétele a szolgáló élet. Nem mintha ezzel meg lehetne fizetni a kegyelmet, hogy Isten nem haragszik többé. Jákób sem fizetségképpen tette, nem is lehetett bizonyos abban, hogy Ézsau megbocsát, mert így mondta, „*talán fel-emeli az arcomat*” (magyar fordítás: „*talán kedves lesz személyem előtte.*”). Mégis megpróbálta kiengesztelni, és a nyájak után felszálló porfelhő betakarta Ézsau haragvó arcát. Nekünk eszünkbe jut egy másik éjszaka, amikor Jézus Krisztus megtörte a kenyeret és kitöltögette a bort, majd a tanítványainak adta, s ezt mondotta: ez az én testem, ez az én vérem. Azt ígérte nekik, hogy ez a megtörtetett test és ez a kiomló vér betakarja a haragvó Isten arcát. Mert Isten mindent lát, csak egyet nem. Azt, amit Krisztus vére eltakar.

Ne felejtjük el azt az ígét, „*ha a te atyádjának valami panasza van ellened, hagyd ott az oltár előtt ajándékedat, és menj el, elébb békélj meg a te atyádjával, és azután eljövén, vidd fel a te ajándékedat*” (Mt 5,24). Mert az új életben ez is kell, hogy rendezzük a dolgainkat az emberekkel.

V. Múlt és jövő

Igénk ötödik üzenete úgy fogalmazható meg, hogy Jákóbnak nemcsak a múltja eltörléséért, hanem a jövőre áldásaiért is meg kell harcolni. Az engesztelő ajándékok elküldése nem nyugtatta meg Jákóbot. Nyugtalanágában éjjel felkelt, átköltöztette mindenét a gázlón (23). Aki látott arról a vidékről fényképfelvételeket, és maga elé képzele a földrajzi körülményeket, az világosan látja, hogy Jákóbnak ez a lépése annyit jelentett, hogy elébe ment a veszedelemnek. Sima, tág terű partról szakadékos, zezugos partra költöztek, ahol a hegyekből úgy zúdulhat rájuk az ellenség, mint a felhőszakadás. Úgy ment a vihar elé, mint ahogyan az egészen nagy óráknak szokott az ember csendben és higgadtan elébe menni. Jöhet immár Ézsau serege.

De nem jött. Ahogy ott egyedül várt a sötét éjszakában, megérkezett Valaki, akit egyáltalán nem várt. Ez a valaki birokra kelt vele. Most nyílt meg igazán Jákób szeme. Most jött rá, hogy nem a sorsa, nem Ézsau vagy annak a harcosai, hanem valaki egészen más az ő igazi ellenfele. Akit az előbb segítségül hívott a bátyja ellen, az jött el, és íme kiderül, hogy ő az ellenség! Vele kell megvívni. Mell a mell ellen harcolnak. A héber szó azt jelenti, hogy szinte összefonódnak.⁸ Egyetlen szót sem váltanak egy-

⁸ Az *'ábaq* gyök csak itt és a következő versben fordul elő. Mivel kevés helyen találkozunk vele, összehasonlító elemzést végezni nem lehet. A szótárak összefüggésbe hozzák az *'ábâq* ('finom felszálló por') főnévvel. Az *'ábaq* gyökében a 'valamihez kapcsolódás,' 'egybefonódás' jelentést vélelmezik (Gesenius, Wilhelm: *Hebräisches und aramäisches Wörterbuch über das Alte Testament* (bearb. Buhl, Frants), 17. Aufl. Springer Verlag Berlin-Göttingen-Heidelberg, 1959. 7., Koehler, Ludwig & Baumgartner Walter: *Lexicon in Veteris Testamenti libros*, E. J. Brill Leiden, 1958. 8.). A héber szövegben az *'ábâq* egybecseng *jabbqo* névvel. Claus Westermann három lényeges megjegyzést tesz ennek az

mással. Csak harc van és sötét éjszaka. A szöveg olyan tömör és olyan költői, hogy szinte azon gondolkodik az ember, hogy hús-vér emberrel harcol-e Jákób, vagy csak szimbolizált lelkiismereti tusakodás ez. Luther azt mondja, hogy Jákób Krisztussal tusakodott. De hát honnan tudta volna ezt világosan az egykori szövegíró?

Ekkor következik a csípőcsont kifordítása. Orvosok véleménye szerint az ember testén ez az a pont, aminek sebesülésével az egész test mozgásképtelenné válik. Jelképesen azt jelenti ez, hogy Isten összetöri a bűnös embert, hogy újat teremtsen helyette.

VI. A leleplezés

A hatodik tanítás arról szól, hogy Jákóbnak ahhoz, hogy új élete legyen, le kell lepennie önmagát. Az Ismeretlen megkérdezte tőle, mi a neve (27). Jákóbnak vallani kell, nem bemutatkozni. Amikor kimondta, hogy Jákób a neve, bevallotta magáról, hogy csaló. (Hiszen ez a neve jelentése.) Most szolgáltatva ki magát egészen Istennek. Mert abban az időben, aki a nevét megmondta, az kiszolgáltatta, átadta a maga lényét egészen a másiknak.⁹ A Sátán ezt a megvallott lényeket akarta titokban tartani Jákóbnál is, nálad is, nálam is. Jézus Krisztus azonban felfedi, mint egykor a garai megszálloznál: Mi a neved? Légió a nevem (Mk 5,9).

Szóval vállalni kell. Nem megy másképp. Ez az új élet ára. Istennel igazán találkozni csak így lehet. Az ismeretlen valaki a megvallott nevet és a lényeket elvette. Adott helyette új nevet és ezzel új életet. Az Izrael név azt teszi, Isten küzd. Kicsit különösnek látszik, hogy nyomorékká útvé, megalázva, kiszolgáltatta történik vele ez a változás. De hát Istennél ez mindig így van. Az ő ereje a mi erőtlenségünk által végeztetik el, s elég nekünk az ő kegyelme (2Kor 12,9).

A csaló tehát megszűnt, és Isten harciosa elindult az új életbe. Mai nyelven úgy mondhatnók, hogy Jákób bűnbocsánatot kapott és új életet. Ő így foglalta össze az élményt: Láttam Istent. Istent látni ezek szerint azt jelenti, hogy Isten lehajol ahhoz, aki egészen az ő kezében van és halált érdemel, azt felemeli, és megbocsát neki. Istent látni azt jelenti, elfogadni a megbocsátását.

Istent látni, ma azt jelenti, felnézni a keresztre, és látni rajta Isten Fiát, akiben bűnbocsánatot kaptunk. Ez által a Jézus Krisztus által számunkra is van új élet és reménység.

igének a magyarázatok. Először, hogy Jákób tusakodik egy angyallal a Jabbók patakjánál. Másodszor, Jákób egyedül van, védtelen, segítségre sehonnét sem számíthat. Egy férfiú tusakodott vele. A harc olyan, mint egy rablóátadás, vagy mint egy gyilkossági kísérlet. Jákóbot váratlanul és meglepetészerűen éri az eset. Harmadszor, a férfiú mint a rabló nem várhatja meg a hajnalt. A támadó – mint rabló – el kell, hogy rejtse a kilétét, nevét sem árulhatja el. Mindhárom vonás – egyedüllét, váratlan támadás, a támadó kilétét titok fedi – megfelel a vallásokban világszerte előforduló mozzanatoknak. Egy gonosz démon megtámad egy embert, hogy bántalmazza. Az Újszövetségben betegséget okozó gonosz lélekként, Jákób történetében pedig egy éjszakai vagy/és folyami démonról van szó, akinek a képzelet talán a Jabbók révén történő éjszakai átkelés veszélyességével függhetett össze. A küzdelem az áldás megszerzéséért folyik. Gondolhatunk ennek kapcsán az áldás ősi vallástörténeti értelmére, hogy annak továbbadásakor tulajdonképpen az illető (istenség) hatalma is átadódott. Az áldás megszerzése nem önmagáért történt, hanem azért, hogy hasonló eset Jákóbbal ne fordulhasson elő többé (ld. BK. I/2. 629.). A történet vallástörténeti szempontból több ponton egybevethető a crux interpretumnak számító 2Móz 4,24 kk.-ben leírt történettel.

⁹ Ld. a 11. lábjegyzet a 146. oldalon.

Jegyzetek a 1Móz 32,1-32 verseihez

Amikor Jákób átkelt a Jabbók révén, ezzel döntött. Nem akart kitérni a találkozás elől. Sorsát ellensége kezébe tette le. Várt az ellenségére az éjszakában. Ekkor még nem tudta, hogy nem Ézsau, hanem Isten a bűn számonkérője, tehát az ellensége.

A 27 kk. verseket Hós 12,4-5 világítja meg, ahogyan az egész elbeszélés igazi tartalmáról Hóseás próféta rántja le a leplet. Jákób imádsággal győzött ellenfelével szemben. Tudta, hogy csak egy esetben menekülhet meg a bűnhődés elől, ha az a Valaki meghallgatja a kérését és megáldja őt. Tehát, ha könyörül rajta. Így „kiharcolja” a bűnbocsánatot. Közben pedig összetörik az óember.

Jákóbnál ez a harc az áldás körül folyt. Ábrahám azt az ígéretet kapta, hogy az ígéretek az elsőszülöttségi vonalon futnak tovább. De Jákóbnál a helyzet megfordult. Amikor még meg sem született, atya azt a kinyilatkoztatást kapta, hogy a nagyobbik szolgál a kisebbnek. Attól kezdve Jákób ezért az áldásért harcolt. Egy alkalmas pillanatban Ézsautól megszerezte az elsőszülöttségi jogot, atyjától, Izsáktól pedig csalással szerezte meg az atyai áldást. Ezért menekülnie kellett.

Amikor visszafelé jött, akkor sem önként jött, hanem Isten parancsolta, hogy jöjjön és a parancsban újból az áldásról van szó. Amikor találkozott Istennel, ezért az áldásért könyörgött. Most Istennel harcolva meg is kapta. Az új neve arra emlékezteti, miképpen lett övé az áldás.

Az áldásra, az elhívásra ugyan méltatlan, de az áldás azt jelenti, hogy Isten kegyelmesen újjáteremti. Az új névadás azt is jelenti, hogy a múlt le van zárva. A történet arról beszél, hogy ezért a kegyelemért tusakodni kell!

Különös ez a felolvasott igeszakasz. Nem hiszem, hogy minden ízében értitek ezt a történetet. Látszik rajta, hogy nagyon régi időből maradt ránk. Sok nemzedék alakította, míg a mai formájában bekerült a Bibliába. Arról szól, hogy Jákób egész éjjel birkózott egy titokzatos idegennel, akiről a végén kitűnik, hogy maga Isten van jelen benne és általa. Hallunk arról, hogy honnan vette nevét egy jelentős izraelita város. Magyarazatot kapunk arra, hogy miért nevezték Isten népének ősatyját és magát a népet is Izraelnek. Végül egy különös vallási szokást is megmagyaráz a történet. Izrael fiai mind a mai napig nem eszik a csípő forgójának inas húsát.

A Szentírás ősi mondák és hagyományok nyelvén szól hozzánk. Abban az időben emberek és városok beszélő neveket viseltek. Próbáljuk kihámozni ebből a jelbeszédből Isten Szentlelkének mára szóló üzenetét.

Lábántól van éppen visszatérőben. Készül az Ézsauval való találkozásra. Isten szüntelenül elhalmozta kegyelme jeleivel, de ő sokszor válaszolt hálátlanul erre a kegyelemre. Remegve könyörgött Istenhez, mentse meg bátyja jogos haragjától, de maga sem volt biztos, szabad-e ilyet kérnie. Isten meghallgatta az imádságot, de nem egészen úgy segített rajta, ahogy Jákób a nagy szorultságában kérte. Amikor a családját és a vagyonát átszállította a gázlón, szembe találta magát egy ismeretlennel, aki férfias erővel támadt rá. Jákób attól tartott, hogy ezen az éjszakán bevégzi az életét.

Végül is más irányt vett a küzdelem. Jákób már azt hitte, legyőzheti a titokzatos másikat. Ekkor amaz egyetlen mozdulattal ráeszméltette a hatalmára. Kificamította Jákób csípőjét, aki megalázva feküdt a földön, az idegen pedig távozni készült. Jákób felismerte a helyzetet, és lánggra lobbantja benne a régi vágyat, úgy érzi, itt az idő a lopva szerzett áldás szentesítésére.

Isten a vele való találkozás során lényegében minden embert össze akar törni. Miért volt szüksége Jákóbnak arra, hogy kétszer találkozzék Istennel? Mert Bételben még nem volt összetörve, nem volt benne bűnbánat. Még alkudozott: „*Ha Isten velem lesz és megőríz engem ezen az úton, amelyen most járok, és ha ételül kenyeret, s öltöztül ruhát ad nekem, és békeséggel térek vissza az én atyámnak házához, akkor az Úr lesz az én Istenem*” (1Móz 28,20). Majd akkor oltárt épít neki, majd akkor tizedet ad (28,22).

Mikor másodszer találkoztak, Jákóbnak már nem voltak tervei, kikötései. Érezte, hogy itt a vég, ha Isten nem segít. Ez az összetört ember viaskodik, könyörög reggelig. „*Nem bocsátlak el, míg meg nem áldasz*” (1Móz 32,26). Ennek az állapotnak csak apró, szemmel látható jele Jákób megbénult forgócsontja.

Isten ezt akarja mindenkivel elérni. Össze akar törni. Amíg így kiáltunk fel:

*„Én Istenem, én bűnös ember
Itt állok szent színed előtt.
Bűneim árja, mint a tenger
Hullámaival elfödött.
Én Istenem, én Istenem!
Könyörülj árva lelkemen.”¹⁰*

Tőlem függ, hogy Istennek milyen nagyot kell rám ütnie, hogy összetörjek. Mert Isten nem végez fél munkát. Ki itt lenn nem törik össze, annak ott fenn kell összetöretnie, de akkor már az ítélet és nem a kegyelem kalapácsa alatt.

Jákób két találkozása Istennel arról beszél, hogy Isten minden emberből új embert akar teremteni. Azért tör össze, hogy újjáteremtsen. Az öregedő Jákób a Jabbók révétől sántikálva vonszolja magát, de érzi, hogy bár megsántult, új életet nyert, mert „*láttam Istent és megszabadult az én lelkem*” (30).

Jákób ki akart békülni a testvérbátyjával, halálos ellenségével, mert érezte, hogy a harcban ő a gyengébb, és nyomorultul elpusztul háza népével, nyájaival együtt. Egy félelmetes éjszakán, amikor egészen egyedül maradt, megjelent a sátrában egy hatalmas férfiú, és birkózni kezdett vele. Az ismeretlen ellenségnek nem látta az arcát, nem is sejtette a nevét, csak azt tudta róla, hogy az életére tört. Ropogott a csontja, elfulladt a lélegzete, nem segíthetett senki, menekülni nem lehetett, meg kellett küzdeni asszonyért, gyermekért, a nyájáért, magáért az életért.

Jákób birkózott a sorssal. Vajon nem ezt csináljuk-e mi is? Ha álmatlan éjszakákon arra gondolunk, mi lesz velünk, nem halljuk, milyen baljóslatúan suhog a Jabbók vize? Sátrunk függönye mögül előlép egy roppant ismeretlen: a sorsunk, mely tusára hív. Igénk e tusában két kijelentésre tanít:

1) Az egyik így szól, hogy lássuk meg a sorsban Istent. Jákób a sátrába lépő erős ellenségről azt hitte, hogy Ézsau vitéze, vagy talán maga Ézsau. Aztán arra gondolt, hogy az ismeretlen egy természetfeletti erő. Nagyjából az, amit a mai gondolkodás *sorsnak* nevez. Csak reggel tudta meg, hogy a nagy tusázó maga Isten.

¹⁰ Evangélikus Énekeskönyv 423.

A sors Isten. Éppen a református keresztyénség, amely Isten szuverenitásáról tanít, hirdeti, hogy sors nincsen, csak Isten van. Azt, hogy mik vagyunk, és mi történik velünk, maga az örökkévaló Isten dönti el.

Ha úgy döntött, hogy megbünteti az atyák vétkét a fiakban, és a mai nemzedéket véres gombolyagba gyúrja, nem lenne-e jobb felordítani az égere: Kyrie eleison! A halál küszöbén elcsókolni a bocsánat csókjait.

De ha úgy szól a végzés, hogy adok neki kegyelmi időt, hogy megtérjen és éljen, ha mellettünk döntött, ki szállhat szembe vele? Ha ő a Sors és ő velem van, benevetek a halál arcába. Isten az én sorsom.

2) A sorsomban megjelenő Istent Jézus Krisztusban ismerhetem meg.

Isten áldása. Ennek az igének a témája közös szükségünk, hogy Isten áldása nyugodjék rajtunk. Ez a Biblia egyik központi mondanivalója: az áldás és az átok. „*Ha pedig szorgalmasan hallgatsz az Úrnak, a te Istenednek szavára [...], áldott leszel a városban, áldott leszel a mezőben. Áldott lesz a te mébednek gyümölcse, a te teheneidnek fajzása és a te juhaidnak ellése.[...]. Ha pedig nem hallgatsz [...], átkozott leszel a városban és átkozott a mezőn[...]. Bocsát az Úr tereád átkot, bomlást és romlást mindenben, amit kezdesz vagy cselekszel*” (5Móz 28,1 kk.).

Ha az emberek meghasonlásban vannak, akkor átkozzák egymást, de amikor egyetértésben vannak, akkor áldják egymást. A lélekben való élet véget nem érő küzdelem, amelynek a célja, életünket összhangba hozni Isten akaratával.

A jellem megváltozása. A név az ember igazi valóját, a jellemét jelentette. A nagy kérdés, megváltoztatható-e az ember jelleme? Jákób új nevet és új természetet kapott. Mindnyájunknak sajátos természete van, amelyet részben örököltünk, részben eredményeink és kudarcaink alakítottak. Általában nem érezzük könnyűnek, hogy ezzel a természettel éljünk. De most buzdítást nyertünk arra, hogy ha állhatatosan törekszünk az áldás után, Isten összhangba hoz bennünket ránk vonatkozó akaratával.

Színről színre az Istennel. Peniél Isten arcát jelenti. Ez volt a legnagyobb áldás. Látni Istent színről színre. Az élet nem könnyű küzdelem, de ha mi szembenézünk azzal, ami jön és nem bújunk ki a nehézségek és megpróbáltatások elől, eljön az a nap, amikor felragyog nekünk a napfény még akkor is, ha a küzdelem jelei mindvégig megmaradnak rajtunk.

Az Újszövetségben Urunk áldását ígérte az alázatosoknak, irgalmasoknak, tiszta szívűeknek. Utolsó feljegyzett tette az volt, hogy áldásra emelte a kezét, segítve bennünket, hogy az ő Atyjának áldása alá jussunk.

Az idegen megkérdezi a nevét. A név ennek a kornak a gondolkodása szerint magát az embert jelenti. Amikor Jákób kimondja a nevét, ezzel le is leplezi magát. Jákób vagyok. Ez a név azt jelenti, csaló vagyok. Szélhámos és tolvaj. Egy egész életre megloptam a bátyámat.

Ő maga nevezi nevén a bűnt, amely idáig kergette. Isten színe előtt teljes értékű bűnvallás ez. Ettől a perctől kezdve új emberré lesz. „*Izrael legyen a neved, mert barcoltál Istennel, emberrel és győztél*” (1Móz 32,28). Azért győzött Jákób, mert magát győzte le, s engedte Istent úrrá lenni az életén. Úgy epedt Isten áldásáért, hogy csálni is képes volt érte. Most megkapta az áldást – kegyelemből.

Válaszul *Jákób is megkérdezte* a titokzatos Valaki nevét, de nem kapott választ. Isten nem szolgáltatja ki magát az embernek.¹¹ Továbbra is korlátlan ura marad Jákób életének. De az most már bizonyos, hogy az Urat látta színről színre. Jákób korának a hite szerint az a halált jelentette. Ám Jákób mégis életben maradt. Erről beszél a város neve, Peniél ("Isten színe"). A nép itt született, és az étkezési tilalommal Istennek arra a hatalmas erejére emlékeztet, amely földig alázza a vele viaskodó Jákóbot.

Izrael népe arról vall ebben a történetben, hogy egész élete az Istennel való viaskodás volt. Egyetlen vágya volt, miként Jákóbnak, hogy részesévé legyen az ígéreteknek. Hányszor járt helytelen úton ennek a váagnak a megvalósításáért! De ilyenkor újból és újból megtalálta a megbánás helyét. Ki merete mondani Isten és emberek előtt a bűnét, és Isten kegyelme által Jákóbból ismét Izrael lehetett.

Végül azt is elmondja az elbeszélés, hogy Isten ezzel szemben sohasem árulta el a nevét népének. Ő mindig titok marad. Népének naponként kell tőle elkérni a kijelentést, és megkeresni az engedelmesség útját.

Ma is úgy van, hogy az egyház szüntelenül bűnök elől menekül. Azt is tudja, hogy aki szemtől szembe találkozik Isten haragjával, az halál fia. Minket megajándékozott az étellel az Úr Jézus Krisztus által. Az a kérdés, ki meri-e mondani a kegyelmet nyert egyház a bűnei nevét. Ha mi magunk elítéljük a csaló Jákób útját, Isten megszabadít tőle. Csak egyben jutottunk tovább: Isten az Újszövetségben Jézus Krisztusban megmutatta az ő nevét. Azt, hogy ő Szabadító. Azt kell megértenünk

¹¹ Isten nem szolgáltatja ki magát az embernek, de kijelenti magát neki. Ez az ő ön-leleplezése. A 1Móz 32,29 versében Jákób kérdezte az ismeretlen idegent a neve felől, de az kitért a válasz elől, helyette megáldotta Jákóbot. Jákób előtt tudott volt, hogy a név ismeretének kulcsfontossága van. Ez általános ókori keleti gondolat volt. Az ókori ember felfogása szerint a név nem csupán sajátos ismertető jel, hanem a név és annak viselője között szoros lényegi kapcsolat áll fenn. *Von Rad* így mondja ezt, hogy a név viselője nevében létezik, ennél fogva a név viselőjének lényegét fedi fel, vagy legalább hatalmáról árul el valamit (von Rad, Gerhard: *Az Ószövetség teológiája I.*, 149.; ugyanígy: Schmitz: *Namenglaube*, in: RGG³. IV. 1301.). A név a viselője belső tulajdonságait és lényegét foglalja magában, s aki a *nevet ismeri*, az illető hatalmában is részesül. Pákozdy László Márton másokat idézve utal egy egyiptomi paralellre, melyből kiderül, hogy a névnek milyen lényegi jelleget tulajdonítottak.

„Izisz ravasz nő volt. Szíve (= akarata) erősebb volt egymillió embernél, okosabb volt egymillió istennél. Nem volt semmi, amit ne tudott volna égen és földön, akár *Re*, csak *Re* titkos, hatalomteljes nevét nem tudta. Elhatározta, hogy csellet megszerzi. *Re* naponként megtette útját horizonttól horizontig (mint Nap). Izisz egy mérges kígyót teremt, és elrejtí *Re* útjában. *Ret* megmarja a kígyó, s mérge hatni kezd. Fájdalmától megrendül a mindenség. Magához kiáltja az isteneiket, hogy mágiuk mondataikkal meggyógyítsák. Közben sokat *beszél tulajdon neve rejtett voltáról*. Az istenek összesereglenek. Izisz hízelkedve kérdi isteni atyját, mi baja. *Re* elmondja. Izisz erre kéréli: »*Mondd meg nekem a neved, óh isteni atyám, mert azáltal él valaki, hogy a nevét recitálják...*« *Re* ekkor himnikus zsolnártílusban elkezd mondani: »*Vagyok az ég és föld teremtője...*, aki csinálta az eget és a két horizont titkait, hogy az istenek lelke helyet találjon benne. [...] Mindezzel azonban, amit mondott, semmit sem mondott, a méreg továbbhatott, mert a »*merét*« nem árulta el. Izisz azért így szólt: »*Neved* nincs azok között, amiket nekem mondtál. Ha megmondod nekem, a méreg megszűnik, mert akinek a nevét kimondják, az él.«”

A dialógus végén *Re* végül is eskü alatt fülébe súgja Izisznak a *maga titkos nevét*. Izisz a név által egy varázsmondással meggyógyítja *Ret*: »*a nagy Izisznak, az istenek úrnőjének, Re tulajdon nevének ismerője mondása által*« (in: Pákozdy László Márton: *Ószövetségi revízióink kérdései II. Exodus 3,14 értelmezése és fordítása* in: Válogatott tanulmányok az általános és bibliai vallástörténet köréből I/1. Budapest, 1984. 125.).

ebből, hogy Istennek a világgal nincsen semmi más akarata, mint az, hogy segítsen rajta.

NEM BOCSÁTLAK EL, AMÍG MEG NEM ÁLDASZ ENGEM!

LECTIO: 1MÓZ 28,10-13A. 18-21

TEXTUS: 1MÓZ 32,23-31

Nagypéntek reggelén a templomjáró emberek közül kinek nem jut eszébe Ézsaiás próféta jóvendölése, midőn így ír: „*vétkeink miatt kapott sebeket, bűneink miatt törték össze. Ő bűnbödött, hogy nekünk békeségünk legyen, a sebei árán gyógyultunk meg*” (Ézs 53,5). Igen, a nagypénteki kereszt arról beszél, hogy az ő sebei árán meg lehet gyógyulni. Ezért ma én a felolvasott igék alapján arról szeretnék beszélni, hogy miképpen lehet az embernek új élete.

1950-ben jártam először Salzburgban. Meglátogattam az érseki rezidenciát is. Életem egyik legfélelmetesebb emléke, amikor végignéztük a kínzókamrát. Középen állt egy kerek kút, amin vödör helyett csak egy kampó volt. Erre akasztották rá ruhájánál fogva a vallatásra ítélt foglyot, aztán leeresztették egy szinttel lejjebb, a tigrisek, párducok és egyéb ragadozó állatok ketrecébe. Az állatok fel-felugráltak, és bele-belemartak a halálra rémült fogoly testébe. Úgy játszottak vele, hogy ha ugrott az állat, kicsit feljebb húzták. Így vallatták.

Láttam továbbá egy szűk kis cellát, amelynek két oldala vasból volt. A két vasoldal egy-egy kívülről fűthető kazánnak volt a hátsó fala. A kazánokat addig fűtöték, míg a belső falak izzani kezdtek, és a fogoly elevenen megsült.

De a legfélelmetesebb egy jelentéktelennek kinéző kis kamra volt, amelyben egy ember alig tudott felállni. A vezetőnk elmondta, hogy ennek a kamrának nincs se ajtaja, se ablaka. A halálra ítéltet egy nyíláson lökték be, s amikor a szeme megszokta a félhomályt, egyszer csak észrevette, hogy a mennyezet valami külső gépezet segítségével nagyon lassan egyre süllyed és pillanatok alatt kiszámítható, mikor fogja elérni a padlót. Ebből a szorításból nem volt kiút.

Valami ilyenféle érzés lehetett úrrá Jákóbon a Jabbók révénél. A háta mögött Lábán üldöző csapata, a túlsó oldalról pedig már idehallik a bosszúra készülő Ézsau seregének a közeledése. Ézsaut becsapta, Lábánt meglopta. Valóban nagy szorultságban volt, halálfélelemben. Mert két dolgot nem akart észrevenni. Először azt, hogy a halálos veszedelmének az oka a saját bűnei. Másodszor azt, hogy az előrenyomuló emberi bosszúk mögött az isteni Bíró akarja őt felelősségre vonni, és önismeretre vezetni. Tehát, hogy neki nem Lábánnal és Ézsauval, hanem magával Istennel van számadása. Elrontott életünket hogyan lehet jóvátenni? Hogyan lehet új életet kezdeni?

I. Jákób életének csomópontjai

Igénk első tanítása, hogy életutunknak is vannak csomópontjai, ahol nagyon összehúzódnak a régi elintézetlen, le nem zárt problémáink. Ezeknek a sokszor a tudatalatti mélységből felbukkanó „ügyeinknek” az a jellemző vonása, hogy lelkiismeretfurdalás, szorongás formájában jelentkeznek, de ugyanakkor kívülről is szorongató események kísérhetik őket, és úgy tűnik, válságba kerül az egész sorsunk és a jövőnk. Melyikünk nem ismeri az ilyen egész embert érintő krízist, amit itt átélt Jákób? Ilyenkor van az embernek olyan érzése, hogy itt most már vége mindennek. Ezekkel a terhekkkel nem lehet tovább menni, itt most valaminek történnie kell, valami újnak, vagy bennünk vagy körülünk.

Jákób abban a téves elképzelésben élt, hogy a csalásai után eltelt húsz esztendő, és ez elegendő arra, hogy fátylat borítson a múltjára, hogy mindenki elfelejtse, ami történt, és hogy ő úgy kezdhet viselkedni, mintha semmi se történt volna. Ekkor érte a szörnyű meglepetés. Húsz esztendő távlatából is utoléri a bűnei. Ézsau nem felejtett. Hiába küld neki engesztelő ajándékot, követei jelentik, nagy sereggel közeledik, hogy bosszút álljon Jákóbon. Ekkor Jákób szívére rátelepedett a félelem. Annak a héber szónak, amit itt „félelemnek” fordítunk, nagyon érdekes a jelentése (32,7). A szűk térre való bezárás, az összenyomottság érzése rejlik benne.¹² Tehát pont az, amiről a középkori cella beszélt. Félelmében az ember persze segítség után néz. Jákóbnak eszébe jutott, hogy hátha segít a régi ravaszság. Gyorsan kétfelé osztotta a csapatot, mert ha az egyiket szétveri is Ézsau, hátha a másik megmarad. A bűneit fel nem ismerő, de a bűnei következményei alatt szorongó emberek nagyon hasonlítanak Jákóbra. Amikor az embereket utoléri a bűnei, megpróbálnak ravaszkodni, felejtetni vagy „megúszeni,” csak hogy ne kelljen számadásra hívni. De az elrontott életünkől a magunk erejéből nincs kiút! Isten azt üzeni, hogy a bűn zsoldja a halál. Jézus Krisztus nagypénteki keresztre mutatja, hogy mennyire az!

Luther Márton, a nagy reformátor egyszer álmodt látott. A Sátán lépett hozzá, és egy hosszú listán elébe tárta a bűneit. Luther végignézte és elismerte. Ezek valóban az én bűneim. De te csak ennyiről tudsz? – kérdezte. A Sátán erre újabb listát mutatott, hosszabbat az előzőnél. Luther ezzel ugyanazt tette. A harmadik lista után a Sátán kárörömmel szólt Lutherhez:

- Így hát, Márton barát, menthetetlenül az enyém vagy! Luther nyugodtan válaszolt:

- Mondtam, hogy keveset tudsz, Sátán! Majd fogta a három listát, áthúzta őket, mondván:

- Jézus Krisztus, az én Megváltóm mindezt vérevel eltörölte! Ezt nem tudod te, Sátán. Igen, a bűneink szorításából csak Krisztusban van szabadulás! Ez az új élet első titka...

II. A dolgok rendezése

Igénk második tanítása az, hogy Jákóbnak nemcsak Istennel, hanem a megbántott testvéreivel, Ézsauval is rendeznie kell a dolgát. Mert nem elég csak megbánni és megsiratni a bűneinket, jóvá is kell tenni őket. Érdemes megfigyelni, hogy ott a Jábók partján (13-21) hogyan értékeli át Jákób az Ézsauhoz fűződő viszonyát. Első

¹² Id. a 6. lábjegyzetet a 138. oldalon.

terve az, hogy lenyűgözi Ézsaut a dicsekedésével: milyen gazdag lett 20 évi távollét után. De aztán az Ézsau seregétől való félelem nyomán feldereng a szívében, hogy a bátyjával való viszonyát is a bűn rontotta meg. Ezt pedig jóvá kell tenni. Azt mondta: „*Megengeszteltem őt az ajándékkal, amely előttem megy, talán szívesen fogad...*” (32,21).

Az eredeti szövegben itt arról van szó, hogy valakinek az arcát betakarni,¹³ illetve felemelni. Valahogy így lehetne tehát körülírni Jákób mondatát: a bűnös ott áll lehajtott fejjel a bírója előtt, akinek a szeme a jogos haragtól villámokat szór. Be kell takarni a bíró arcát, hogy hunyjon ki szeméből a harag, és fel kell emelni a bűnös lehajtott fejét, hogy belenézhesen a bíró megbékélt szemébe.

Jákób ezért hajlandó lenne mindent megtenni. A testvérével való megbékélésért, a bűnei kiengeszteléséért hajlandó lenne odaadni minden vagyonát. Alig ül el az egyik nyáj porfelhője, már küldi utána a másikat. De az engesztelő ajándékok elküldése sem nyugtatja meg Jákóbot. Éjszaka felkel, és családját, minden vagyonát átküldi a gázlón (32,23). Aki látott már arról a vidékről fényképfelvételeket, és maga elé tudja képzelni a földrajzi körülményeket, az világosan látja, hogy Jákóbnak ez a lépése azt jelenti, hogy megadta magát a bátyjának. Hiszen egy tág terű partról költözött át egy zegzugos, szakadékos partra, ahol a hegyekből úgy zúdulhat rájuk Ézsau csapata, mint a felhőszakadás.

Igen, a bűneinket jóvá kell tenni. Nem mintha ezzel meg lehetne fizetni a kegyelmet, hogy Isten nem haragszik többé. Jákób sem fizetségképpen teszi, és abban sem biztos, hogy Ézsau megbocsát. Így mondja: „talán” felemeli az arcomat! Mégis megpróbálja kiengesztelni, hátha a nyájak után felszálló porfelhő betakarja Ézsau haragvó arcát.

Nekünk eszünkbe jut egy másik éjszaka, amikor Jézus Krisztus megtörte a kegyeret, kitöltögette a bort és a tanítványainak adta: Ez az én testem, és ez az én vérem. Azt ígérte nekik, hogy ez a megtörtetett test és ez a kiomló vér betakarja a haragvó Isten arcát. Mert Isten mindent lát, csak egyet nem: amit a Krisztus vére eltakar! Ez az új élet második titka.

III. Isten keres

Igénk harmadik tanítása az, hogy Isten is keres minket. Mindkét történetben azt olvastuk, hogy Jákób angyalokkal találkozott. De micsoda különbség van a két találkozás között! Az első találkozáskor szegény ember volt. Amikor égis érő lajtorját látott, ilyen fogadalmat tett: „*Ha velem lesz Isten, és megőriz ezen az úton, amelyen most járok, akkor az Úr lesz az én Istenem*” (28,20-21). Magányos, üldözött vándor, és íme még feltételeket szab Istennek. Nem ismertek ilyen embereket?

Amikor másodszor találkoztak, „*szembe jönnek vele*” Isten angyalai (32,2). Akkor a Bibliánk egy olyan szót használ, ami rajtaütésszerű találkozást jelent.¹⁴ Így is mondhatnám, rátaláltak Isten angyalai! Hiába jött éjjel, titokban, Isten elől nem lehet elrejtőzni.

Most már gazdag ember, négy felesége, egy sereg szolgálja és hatalmas nyájai vannak. De már nincsenek kikötései, érezte, hogy itt a vég, ha Isten nem segít. Amikor családját és egész vagyonát átszállította a gázlón, és a félelmetes éjszakában

¹³ Ld. a 7. lábjegyzetet a 140. oldalon.

¹⁴ Ld. az 5. lábjegyzetet a 136. oldalon.

egészen egyedül maradt, megjelent a sátrában egy hatalmas férfiú, és birkózni kezdett vele. Jákób először azt hitte, hogy Ézsau vitéze vagy talán maga Ézsau. De az ismeretlenek nem látta az arcát, nem sejtette a nevét, csak azt érezte, hogy hatalmas erővel támad rá. Ropogott a csontja, elfulladt a lélegzete, nem segíthetett senki, menekülni nem lehetett, meg kellett küzdeni az asszonyáért, a nyájáért, magáért a puszta életéért. Jákób attól tartott, hogy ezen az éjszakán bevégzi az életét. Így viaskodtak reggelig. Jákób már azt hitte, legyőzheti a titokzatos másikat, ekkor az egyetlen mozdulattal ráeszméltette a hatalmára. Kificamította Jákób csípőjének a forgócsontját, úgy, hogy ettől kezdve csak vonszolni tudta magát. Így akarja Isten összetörni az óemberünket.

Tőlünk függ, hogy Istennek milyen nagyot kell ránk ütni, hogy az óemberünk összetörjön. Mert Isten nem végez fél munkát. Aki itt lent nem törik össze, annak ott fenn kell összetörnie, de akkor már az ítélet és nem a kegyelem kalapácsa alatt. Ez az összetörtetés az új élet harmadik titka.

IV. Harc az új életért

Igénk negyedik tanítása, hogy a keresztyén embernek harcolnia kell az új életért. Igaz, a reformáció azt a jelszót írta egyházunk zászlójára, hogy kegyelemből, hit által nyerjük el Istentől bűneink bocsánatát, az új életet és az üdvösséget. De ez nem jelenti azt, hogy most már meg lehet spórolni az Istennel való tusakodást. Nézzétek meg, hogy harcol, hogy birkózik Jézussal a kánaáni asszony a leánya életéért, a kapernaumi százados a szolgálója gyógyulásáért, vagy a jerikói vak a szeme világáért. Hogy ki volt, akivel Jákób itt a Jabbók partján tusakodott, azt már sokan találgatták. Kezdve attól, hogy a saját rossz lelkiismeretével vívódott. A szöveg olyan tömör és olyan költői, hogy szinte azon gondolkodik az ember, hús-vér emberrel harcol-e Jákób vagy csak szimbolizált lelkiismereti tusakodás ez? Az a valószínű, hogy álmában tusakodott, birkózott valakivel, és ez több volt, mint egy lidércnyomásos álom. A Biblia szövegéből csak annyi bizonyos, hogy az idegen, akivel küzdött, akitől Jákób áldást, bocsánatot, az új élet ígérését akarta kikényszeríteni, magát Istent képviselte. Ha álomban vergődött is Jákób, ez a vergődés olyan súlyos volt, hogy a csípője is kificamodott bele, amivel az egész teste harc képtelenné vált.

Jákób harca, a tusakodás az áldás körül folyik. Ábrahám annak idején azt az ígéretet kapta, hogy az ígérek az elsőszülöttségi vonalon futnak tovább. De Jákóbnál a helyzet megfordult. Amikor még meg sem született, atyja azt a kinyilatkoztatást kapta, hogy a nagyobbik szolgál a kisebbiknek. Ettől kezdve Jákób ezért az áldásért harcolt. Egy alkalmas pillanatban Ézsautól egy tál lencsén megvette az elsőszülöttségi jogot, aztán egy kecskegödölye bőrével a kezén vak apjától megszerezte az elsőszülöttségi áldást is. Ezért kellett menekülnie.

Most, hogy visszafelé jön, most sem önként jön. Isten, akinek a segítségéről már meggyőződött, azt parancsolta, hogy menjen. Jákób most szaván akarja fogni Istent: Azt mondtad, térjek vissza hazámba, azt mondtad, megsokasítod a magomat, nos, akkor arra kérlek, szabadíts meg engem a bátyám, Ézsau kezéből, mert nagyon félek tőle, és végre áldj meg engem! „*Nem bocsátlak el, amíg meg nem áldasz engem*” (32,27). Megdöbbenő mondat! Képzeljétek magatokat egy magas toronyház lapos, korlát nélküli tetejére. Egyszer csak egy kéz taszítani kezd a tető széle felé. S amikor már-már elveszted az egyensúlyodat, mielőtt lezuhansz, mi az egyetlen, amit

tehetsz még? Az, hogy belekapaszksz a taszító kezébe. Mert ez az egyetlen, ami megtarthat! Jákób is abba a taszító kézbe kapaszkodott bele, amelyik azért jött, hogy számon kérje a múltját, a bűneit. A halálfélelem mozdulata ez, amelyik tudja, hogy valóban semmi más segítség nincsen. A győztes ismeretlen engedi, hogy a nyomorékká ütött ember halálfélelmében átkarolja őt, és az áldást megkapja.

A bűneitől szabadulni akaró embernek sincsen semmi más lehetősége, mint átkarolni a keresztet, amit éppen azért ácsoltak a Golgotán, hogy megítélje a bűneinket. Mit tettél már az új életedért? A tusakodás az új élet negyedik titka.

V. A leleplezés

Igénk utolsó, ötödik tanítása végül arra mutat rá, hogy ahhoz, hogy Jákóbnak új élete legyen, le kell lepleznie önmagát. Amikor az ismeretlen megkérdezte tőle, „*Mi a neved?*” (28,28), Jákóbnak nem bemutatkoznia, hanem vallani kellett. A név ennek a kornak a gondolkodása szerint az embert magát, igazi valóját, a jellemét jelentette. Aki megmondta a nevét, az kiszolgáltatta önmagát. Ezért kérdezte Jézus a gadarai megszállott gyógyítása történetében a démonokat: *Mi a neved? Bevallják, Légió a nevem* (Mk 5,9).

Amikor történetünkben az ismeretlen azt kérdezte, hogy ki vagy, mi a neved, azt akarta megtudni, eljutott-e már Jákób önmaga megismerésére. Az én nevem Jákób. Ez a vallomás azt jelenti, igen, csaló vagyok, szélhámos és tolvaj, aki egy életre megloptam a bátyámat és becsaptam vak, öreg édesapámat.

A nagypénteki eseményekkel arra akar rábírni bennünket Isten, hogy a kereszt világosságában belássuk, nagyok a mi bűneink, ha egy Ártatlannak kellett meghalni értük. Mert amikor Jákób maga nevezte nevén a bűnt, amely idáig kergette, ez Isten előtt teljes értékű bűnvallás volt. Ekkor hangzik el a feloldozás: „*Nem Jákób lesz ezután a neved, hanem Izrael*” (32,29). Az új névadás azt jelenti, a múlt le van zárva! Mai nyelven így mondanám, Jákób bűnbocsánatot kapott és új életet!

Igen, ez a nagy kérdés, hogy megváltoztatható-e az ember? Történetünk a korebeli nyelven éppen ezt akarja elmondani, hogy Jákób, amikor új nevet kapott, lett új ember. A Biblia és a református teológia szerint, amikor az ember elnyeri Isten áldását, amikor megkapja Krisztusban bűneinek bocsánatát, akkor ingyen kegyelemből ajándékuul kapja a megigazulást, és egyúttal az újjászületés csodájában is részesül. Egy új ember születik meg bennünk a Szentlélek által. Isten egy új, kibontakozó, engedelmes élet csiráját ülteti el bensőnkben, amely később tovább fejlődik a megszentelődés útján. Noha az újjászületés szó nem szerepel a textusunkban, sőt ebben a formában az Ószövetség nem is használja, nyilvánvaló, hogy Jákóbnál erről van szó, ezt pecsételi meg az új név.

Még csak annyit tegyünk hozzá, hogy ez a döntő találkozás az Úrral nem intéz el mindent egyszer s mindenkorra, mert az óember megöklésének és az új ember megelevenítésének a folyamata egész életünkön át tart. Ahogy Luther mondta: újra ülünk rá a megölt óemberünk sírjára, nehogy ismét feltámadjon, aztán nézünk fel a golgotai keresztre, és a szívünk teljen meg hálaadással.

Bűneink leleplezése, az óember megöklése, ez az új élet ötödik titka. De ne menj el addig a templomból, míg azt nem mondtad Istennek: „Nem bocsátlak el, míg meg nem áldasz engem!” Ezt tanítja Jákób története. Így lehet mindnyájunknak új élete. Segítsen benne Isten!

A HELVÉT HITVALLÁS III. ÉS IV. FEJEZETE

ISTENRŐL, AZ Ő EGYSÉGÉRŐL ÉS A SZENTHÁROMSÁGRÓL

TEXTUS: 2MÓZ 20,2-3

”Én vagyok az Úr, a te Istened, aki kiboztalak téged Egyiptomnak földéről, a szolgálat házából. Ne legyenek néked idegen isteneid énelöttem.” A Szentírás és a Szentírás magyarázata után most beszéljünk arról, akiről a Biblia szól. Istenről, az ő egységéről és a Szentháromságról. Idézzük fel mit tanultunk róla:

I. Hisszük, hogy Isten lényegére nézve *egy*, aki önmagától van, testnélküli, örökkévaló. Minden dolognak a teremtője és megtartója. Irtószunk tehát a pogányok többistenhitétől, még ha azt olyan szépen csinálják is, mint ahogy a görög és római költők benépesítették istenekkel az Olympost. Világosan megmondta Mózes: „*Halld Izrael: Az Úr, a mi Istenünk egy Úr*” (5Móz 6,4).

II. Ugyanakkor hisszük, hogy a véghetetlen és megoszthatatlan *egy* Isten a személyekre nézve *három*, szétválaszthatatlanul és összeelegyíthetetlenül különböző, tudniillik Atya, Fiú, Szentlélek. Tehát nincs három Isten, hanem csak három személy, akik egyenlő lényegűek, egyformán örökkévalók, bár lényökre nézve különbözők. Ésszel ezt nehéz felérni, de hát hol van megírva, hogy nekünk mindent érteni kell. A titkok Istenéi, mieink a kijelentett dolgok (5Móz 29,29). Egyszerűen elhiszem, mert így tanítja a Szentírás.

III. 1) Mondta az angyal Máriának: „*A Szentlélek száll tereád és a Magasságosnak ereje ármýékoz meg téged; azért ami születik is, szentnek hívatik, Isten Fiának*” (Lk 1,35).

2) Keresztelésekor szózat hallatszott: „*Ez az én szerelmes Fiam*” (Mt 3,16 k.) - és a Szentlélek leszállt rá, mint egy galamb (Jn 1,32).

3) Keresztelni az Atyának, Fiúnak és Szentlélek nevében kell (Mt 28,19).¹

4) Szentlelket küld az én Atyám az én nevemben (Jn 14,26; 15,26). Ez az igazságunknak Lelke, aki az Atyától származik, bizonyoságot tesz énrólam.

¹ Az *eis to onoma* megfelel a finális értelmű héber *leşem*-nek. Mi nem Jézus Krisztus nevében keresztelünk, hanem Jézus Krisztus nevébe vagy nevére. Komáromi Csipkés György bibliafordítását a római katolikus cenzúra máglyára dobatta egyebek mellett éppen a nevére fordítás miatt, mert a Vulgata *in nomine [Patris... etc]* számított autentikus fordításnak. Mi azonban nem ceremóniamestereként végezzük a keresztelést (*in nomine*), hanem Krisztus nevére (Luther: *auf den Namen...*, Komáromi Csipkés: *nevére*) keresztelünk, mert a kereszttség beiktatási szövetségi jel. A kereszttség bibliai értelmében, mint valami tulajdoni átruházás Krisztusnak a bűnök bocsánatára (ApCsel 8,16; 19,5; 1Kor 1,13. 15). Ugyanez az értelme a kereszttségnek ott is, ahol az *epi* vagy az *en* prepozíciót találjuk (ApCsel 2,38; 10,48; v. ö. LXX Józ 9,9; 2Sám 22,50; Sir 47,13, ahol a héber *leşem* fordul elő. Szó szerinti megfelelője az *eis*, azonban a LXX az *en onomatí*, illetve *epi* fordítást adja.) Mindenesetre furcsa – egyháztörténeti érdekesség is –, hogy az új protestáns bibliafordítás visszatér ahhoz a változathoz, ami miatt Komáromi Csipkés Bibliáját máglyára vetették, az új római katolikus bibliafordítás pedig nagyon helyesen nevére fordítást közöl.

5) Az Úr Jézus Krisztusnak kegyelme, és az Istennek szeretete és a Szentléleknek közössége legyen mindnyájatokkal, ámen (2Kor 13,13).

6) Mert hárman vannak, akik bizonyosságot tesznek, és ez a három egy (1Jn 5,7-8).

IV. A három személy teljesen egyenlő szentségben, fenségben és hatalomban. Egyik személy sem nagyobb a másiknál, de nem is kisebb. A Megváltó ugyan azt mondja, „*az én Atyám nagyobb nálamnál*” (Jn 14,2), ám akkor úgy beszélt magáról, mint a Közbenjáróról, Megváltóról. Mint az isteni Lényeg második személye mondhatta magáról: „*Én és az Atya egy vagyunk*” (Jn 10,30). Meg tudnád ezt védeni?

V. Az unitáriusok azt állítják, hogy az Atya, Fiú és Szentlélek ugyanazon személynek különféle nevei, aki Atyaként lép fel, akkor Atyának hívják, majd mint Fiú, és máskor mint Szentlélek. A János 14,16-17 verseiből azonban világos, hogy három, egymástól egészen megkülönböztethető személy van: „*És én kérem az Atyát – mondja Jézus –, és más Vigasztalót ad néktek, hogy veletek maradjon mindörökké, az igazságnak ama Lelkét.*”

VI. A Fiú istenvoltának a kétségbevonása:

1) Ariánusok:² a Fiú Isten első teremtménye.

2) Szociniánusok:³ természetes úton született ember, akinek rendkívüli kiválóságai voltak, és akit az ő mindhalálig tartó hűségéért és mártírságáért isteni méltóságra emelt Isten, olyannyira, hogy őt ma Istenként szabad imádni.

3) A modernek: Csak embernek tartják, aki megelőzte a korát. Vagy pedig kétségbe vonják, hogy mint történeti személy valaha is a földön élt volna.

A Fiú istenvoltának bizonyítása:

1) Az Írás kimondottan Istennek mondja: „*mindenek felett örökké áldandó Isten*” (Róm 9,5; 1Jn 5,20).

2) Isteni tulajdonságokkal ruházta fel: „*öröktől fogva van*” (Mik 5,2; Jel 1,8), „*magától is tudta, mikor volt az emberben*” (Jn 2,25).

3) Isteni munkákat tulajdonít neki: „*minden ő általa lett*” (Jn 1,3), „*batalma szavával fenntartja a mindenséget*” (Zsid 1,3). „*Az ember Fiának van hatalma a földön megbocsátani a bűnöket...*” (Lk 5,24). „*Amint az Atya feltámasztja a halottakat, és megeleveníti, úgy a Fiú is, akiket akar, megeleveníti*” (Jn 5,21).

4) Imádságban részesül, benne kell hinni. – „*Uram, Jézus vedd magadhoz az én lelkemet*” (ApCsel 7,59) – „*Aki hisz a Fiúban, örök élete van, aki pedig nem enged a Fiúnak, nem lát életet, hanem az Isten haragja marad rajta*” (Jn 3,36) – „*mindenki úgy tisztelje a Fiút, miként tisztelik az Atyát, aki nem tiszteli a Fiút, nem tiszteli az Atyát, aki elküldte őt*” (Jn 5,23).

² IV. századi eretnekmozgalom, Árius követői, akik tagadták Jézus öröktől fogva való létezését és isteni mivoltát. Vallották, hogy Jézus nem egylényegű az Atyával, nem Isten, mint ahogyan a Szentlélek sem. Antitrinitárius nézeteket vallottak.

³ A szociniánusok XVI. századi lengyel-litván antitrinitárius vallási irányzat, mely elvetette a gyermekkeresztiséget, és tagadta a túlvilág és a Szentlélek létezését is. Szociális üzenetük az volt, hogy minden ember egyenlő, a vagyon gyűjtése pedig bűn, megtagadták a szentségimádást. Mint szektás irányzatot kizárták őket a varsói konföderáció hatálya alól (1573). Tagjainak jelentős része 1658 után kivándorolt Lengyelországból főképp Hollandiába, Poroszországba és Erdélybe. Az Erdélybe kivándoroltak egyik ismert leszármazottja Augusztinovic Pál (1763-1837) volt.

VII. Hogy a Szentlélek nem csak isteni erő, hanem személy, megérthető abból, hogy az Írás olyan dolgokat tulajdonít neki, melyek csak személyt illetnek meg. *Ész* (1Kor 2,10), – *akarát* (1 Kor 12,11), – *szólott Filephez* (ApCsel 8,29), – *tanít és eszünkbe juttat valamit* (Jn 14,26), – *esedezik érettünk* (Róm 8,26).

VIII. Akik rendszeresen és gondolkodva tanulmányozzák a Bibliát, azok számára nem képezi vita tárgyát, hogy amilyen bizonyosan *egy* Isten, s léte oszthatatlan, tehát nem részekből tevődik össze, olyan bizonyos, hogy ez az egy isteni lény *hármasság* *létfelműben* éli az életét. Hogy ez a hármasság befelé, az isteni létben magában mit jelent, arról vajmi keveset tudunk.

Annál világosabb azonban, hogy ez a hármasság mit jelent a mi számunkra. Az Isten Atya. Ez azt jelenti, hogy mindenek ő teremtett, mindenek tőle függenek, ő viszont nem függ semmitől, elérhetetlen magasságokban trónol mindenek felett.

Az Isten Fiú. Ez azt jelenti, hogy ez a félelmetes Isten kilépett fenségének homályából, lehajolt hozzánk, elibénk állott, és megszólított minket. A felfoghatatlan Isten „Igévé” testesült, hogy egymásra találhassunk.

Az Isten Szentlélek. Ez pedig azt jelenti, hogy Isten nemcsak elibénk áll és nemcsak megszólít, hanem belénk helyezi az ő isteni életét, és úgy átformálja életünket, olyan mély életközösségre lép velünk, hogy nem is tudjuk elhatárolni többé azt, amit én akarok attól, amit Isten munkál bennem.

A. „Én vagyok az Úr, a te Istened.”

Isten kijelenti, megmondja nekünk a nevét, hogy kicsoda ő.

1) *„Én vagyok.”* Azt jelenti, van Isten! Ugye, ezt nem kell nekünk bizonyítani? Van = létezése nem függ mástól. Eredete nem vezethető vissza semmi másra, véget nem vethet neki semmi más. Isten létezése önmagában is olyan gazdag létezés, hogy amikor még nem volt világ, Isten nem volt szegényebb, és amikor lett világ, Isten nem lett általa gazdagabb. Ha ezt komolyan vesszük, sok minden következik belőle.

a) Nem bálvány. Nem „neki jó,” ha hiszel benne. Nem ez adja az erejét, hatalmát és hitelét, mint a pogány bálványoknak.

b) Ha van Isten, akkor nem a véletlen és a vak sors irányítja az életedet.

2) *„...az Úr, a te Istened.”* Isten nemcsak azt mondja meg, hogy ő mindenek egyetlen Ura, hanem azt is, hogy ő szövetséges népének, neked is Urad, Istened akar lenni.

Istennek hívjuk azt, akitől az ember minden jót vár, s akihez menekül minden nyomorúságában. Akin a szíved csüng, és akiben bizakodik, az valóságosan a te Istened. A parancsolat értelme tehát nyilván ez; engedd, hogy egyedül én legyek a te Istened, és ne hogy valaki mást keress magadnak. Ha valami jóban szűkölködöl, várd azt éntőlem, és keresd énnálam. Ha pedig valami szerencsétlenség és csapás ér, folyamodj énhozzám. Bíz magad énrám. Én megsegítek. Csak a szívedet ne add át senki másnak. Vegyünk egy-két példát:

a) Akinek van pénze és vagyona biztonságosan érzi magát, vidáman és rettegés nélkül él, mintha a Paradicsom kellős közepén élne. Viszont akinek nincs, az kétségbeesik, elcsügged, mintha Istenről sosem hallott volna.

b) Akinek esze, hatalma, nagyszerű összeköttetése, barátja, becsülete van, az szintén nem gondol Istenre.

c) A pápaság idején, ha valakinek fáj a foga, böjtölt és Szent Apollóniához⁴ folyamodott. Ha valaki tűzveszedelemtől félt, akkor Szent Lőrincet⁵ választotta védőszentjéül. Ha valaki dögvésztől félt, akkor fogadalmat tett Szent Sebestyénnek⁶ vagy Szent Rókusnak.⁷ Mindenki kiválasztotta a maga szentjét, azt imádta, és szükség idején azt hívta segítségül. Ki-ki a maga külön istenéhez folyamodott, akitől valami hasznot, segítséget és vigasztalást remélt.

Istent elfogadni azonban nem azt jelenti, hogy őt pénzes zsákunkba gyömöszöljük, hanem a szívünk rajta csüng, mindenestől benne bízunk, előtte meghódolunk.

B. „...aki kihoztalak téged Egyiptomnak földéről, a szolgálat házából.”

Ez Isten üdvéte. Kegyelme parancsolatokban (3Móz 11,45; 25,55). A Szentírás szerint Egyiptom az emberi dicsőség és öncélúság kifejezése. Izraelre nézve annyi, mint üldöztetés és kísértés.

Veled szemben Isten népének nincs hatalma. Innen hívta ki Isten az ő népét a szabadságra. A bűn szolgátságából Jézus Krisztus szabadításába. A magunk erejéből, áldozatából és érdeméből sohasem leszünk szabadok, csak egyedül Isten szabadító tette, az ige által, mellyel minket kihív a fogságból, az idegen istenek uralma alól felszabadít, és a magáévá tesz. Mert testestől, lelkestől nem a magunkéi, hanem az ő tulajdona vagyunk.⁸ Nem lehetünk népe, Krisztus egyháza, ha ugyanakkor Egyiptom akarata szerint élünk. Félünk ettől a kihívástól, mert benne meg kell halni a világnak. De Isten új életet ajándékozik nekünk. Nála van az élet.

1) Azt jelenti, hogy Isten történelemformáló Úr, aki a világot kormányozza. Tehát nem véletlen szerencsések volt, nem is nagyszerű vezéreiteknek köszönhetitek, vagy annak, hogy ti vagytok a nagy hősök, hanem én, a világ folyását igazgató Isten vagyok az, aki kihoztalak titeket Egyiptomból. Mindez azt jelenti, aktív Úr az Isten, aki nem vonult penzióba, miután megteremtette a világot, hanem szakadatlanul munkálkodik, igazgatja az övéi sorsát, és formálja a történelmet. Ha ez igaz, akkor az összes babonák eltűntek. Mert véletlenek pedig nincsenek.

2) Azt jelenti, hogy Isten szabadító Úr. Isten a szabadság Istene. Már úgy is teremtette az embert, szabadnak. Isten minden szolgaságnak ellensége. Nem hagy minket

⁴ A római katolikusok szentje. 249-ben fanatikusok megkínozták, fogát kiverték, majd máglyahalált halt.

⁵ Pápai diakónus és mártír. A római egyház szentje, meghalt Rómában 258-ban.

⁶ Diocletianus császár kiváló katonája. Keresztyén hitre tért, kiváló szónoki képességeivel katonatársait is a keresztyén kit felé terelgette. Híte miatt bíróság elé került, halálra ítélték. Lenyilazták, de a legenda szerint a csodával határos módon életben maradt. Azt tartották róla, hogy a halálból támadt fel. 287-ben ismét halálra ítélték és meghalt. A római katolikusok a járványok és betegségek védőszentjének tekintik.

⁷ Szent Rókus (1295-1327) mellkasán egy kereszt jel volt látható a születésekor, amiből arra következtek, hogy Istennek szentelt élete lesz. Felnövekedvén vagyonát a szegényeknek adta. A pestis járvány őt is megtámadta, de meggyógyult belőle. Börtönt is viselt, mert kémkedés vádjával elítélték, nem sokkal később meghalt. Egy későbbi pestis járvány alkalmával megemlékeztek róla, hogy túlélte a betegséget. Elrendelték ekkor (1414), hogy a képét hordozzák végig az utcákon. A hagyomány szerint a pestis ennek hatására megszűnt.

⁸ ld. Heidelbergi Káté I. Úrnapija, 1. kérdés-felelet

szolgaságban, hanem szabaddá akar tenni. Jézus Krisztusban megismeritek az igazságot, és az igazság szabadokká tesz titeket.

Téged miből „hozott ki” Isten? Milyen bűneidből szabadított meg? A templomnak tele kellene lennie olyan emberekkel, akik elmondhatják, hogy engem az iszákosságtól, engem a maradiasságtól stb. szabadított meg.

3) Azt is jelenti, hogy Isten előbb cselekedett. Nem a Tízparancsolat megtartása a feltétele az egyiptomi szabadulásnak, hanem amikor Isten kegyelméből megmenekül a nép, azután teszi elé a Dekalogus ígét. Ma mit tett értünk Isten? Milyen jupon kéri a megtartását? Jézus Krisztus árán.

C. *„Ne legyenek néked idegen isteneid élölöttem.”*

1) Isten népének, a gyülekezet minden tagjának szól. Hogy szakadjon el az idegen istenektől. Aki az ige ítélete alatt megáll, az nem mentegetheti magát, mindnyájan részesek vagyunk az idegen-isten imádás bűnében. Nincs erőnk, hogy ezt a parancsot betöltsük. De Isten azért ítél meg, hogy könyörüljön rajtunk. Ezért az első parancsolat mégiscsak örömhír azok számára, akiknek nincsen más mentségük, mint-hogy ők Isten gyermekei, a törvényt betöltött Krisztus kegyelme által.

2) Isten kizárólagos uralmat követel. A második parancsolat szerint Isten féltőn (héber szöveg szerint: féltékenyen) szerető Isten, aki nem osztozik más istenekkel. Ezek az „istenek” eltűrik, amit Isten nem tűr, megosztják egymással az uralmat. (Istenek – többes számban) Megférnek egymás mellett jól. Isten mellett nem fér meg más isten.

Isten nem azért féltékeny, mintha szüksége volna rám, vagy a bálványok hatalmára lenne féltékeny, hanem szeretetéből eredően, mert rabságunkban megszán, könyörül rajtunk. Megadja a lehetőséget, hogy megszabaduljunk a bálványok varázslatából. Ez a nagy vigasztalás, hogy nem kell többé bálványoknak szolgálnotok, megszűnt a félelem bénító zsarnoksága. Isten leleplezte a bálványokat, nem istenek ők. Az Úron kívül pedig más isten nincsen.

3) Amibe bizalmunkat helyezzük, azt ez által istenünké is tesszük. Olybá tekintjük, mint akinek hatalma van intézni a sorsunkat, és az üdvösségünket is előmozdítani. Milyen pogányul tud hinni az ember a vagyonában, az erejében, a szerencséjében, a sorsban, a protekcióban. Ide veszi Káténk (94. kérdés) még a varázslást, babonászkodást, jóvendőmondást, spiritizmust, szóval mindazt, ahol a sötétség fejedelmét hívjuk segítségül. Holott mindezt tiltja az Úr (5Móz 18,10-12).

Egyáltalán van-e szüksége Istennek ilyen parancsolatra? Elvesz-e valamit Isten hatalmából és dicsőségéből, ha mellette még mások is szeretnének egy kicsit Isten lenni? Egy valóban Nagynak az ilyen gyermeki nagyzolásra nem csupán elnéző mosolya van? Nem! Szó sincs itt elnézésről. Isten ezzel a megalkuvást nem ismerő követelménnyel lép elé: *„Én az Úr vagyok, a te Istened. Ne legyenek neked más isteneid élölöttem.”* Ezt úgy kell érteni, ahogy a régi magyarázók mondták, hogy Isten azt követeli, hogy mi Istent mindenekfelett féljük, mindenekfelett szeressük, és csak őbenne bízunk. Krisztus így magyarázza, hogy *„szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívvedből, teljes Lelkedből, teljes elmédből és minden erődből”* (Mk 12,30).

Azt kell észrevennünk, Isten azzal, hogy megtilt valamit, nem a maga javát, hanem a miénket akarja, s ugyanazzal a szerető szándékkal tiltja meg nekünk az idegen isteneket, mint pl. egy édesanya megtiltja a gyermekének a tűzzel, a villannyal vagy a gázzal való játszadozást. Mert ő azt alaposabban ismeri, mint a gyermek, és tudja, milyen bajok származhatnak belőle.

Az Atya ismeri ezeket az „isteneket.” Tudja, hogyha egyszer hatalmukba kerülünk, rászednek, megcsalnak, kifosztanak, meztelenre vetkőztetnek bennünket.

A régi magyarázók három csoportra osztották a bálványokat:

- a) A világ (gyönyöre, aranya, hatalma, dicsősége).
- b) Az ember (a gyermek, a házastárs, a család és a haza).
- c) Önmagunk (a legkonokabb bálvány a tulajdon énkünk, kívánságaival, szokásaival, szeszélyeivel).

Tudom, hogy van ebben a felsorolásban valami naivan megható. Mintha ebben a határtalan világban volna valami, ami ne tudna bálvánnyá lenni? Isten mellett a bélyeggyűjtéstől a műkedvelésből űzött sportig és a luxusautótól a doktori címig.

Ma szerfölött megsokasodtak a bálványok. Íme, csak néhány: a pénz, a szerelem, a faj, a nemzet, a párt, a család, a gyermek, a tudomány, a művészet, a sport, a barátom, barátnőm, a kártya, a zene, a komolyzene is, a hívő életem, Isten valamilyen ajándéka. Úgy kezdődik ez a dolog, hogy ezek a bálványok Isten mellé kerülnek, s úgy végződik, hogy más mellékes lesz ezek mellett.

Tragikum a dologban, hogy a bálványimádásban nincs megállás. Az ember elárulja a trónon ülő bálványistent a következő kedvéért. Aki az Isten törvényét félreteszi egy asszonyért, az nemsokára az asszonyt is félrelöki a pénzért, míg végül a pénzt is odadobja valami új szenvedélyért.

Van, aki Isten törvényéről megfélemedezik, hogy a haza „érdekeit” szolgálja, majd a hazát elárulja, hogy a pártját előbbre segítse, s a végén a párt költségén a saját ambícióit akarja kiélni. Bálványok emelkednek és dőlnek, míg végül kiderül, hogy az igazi bálvány: az *Én*.

A bálványok mindig a szabadságunkat ragadják el. De erre rendszerint csak akkor eszmélünk rá, amikor a dolog már előrehaladt. A bálványok éppen a szabadsággal kecsegtetnek, és aki hisz nekik, utólag lassanként rájön, hogy felültették. Hogy csábítanak, milyen nagyvonalúak, ameddig nem bizonyosak a dolgukban. Aztán hirtelen ellenünk fordulnak.

Walter Lüthi nagyapja mesélte, hogy ifjú korában a falu legényei elhatározták, hogy felferik a barlangjában azt a rókát, amelyik messze környéken veszélyeztette a baromfi ólakat, és elevenen, megkötözve vezetik majd végig diadalmasan a falu főutcáján. Vasárnap délután a legvékonyabb legény bekúszott a róka barlangjába, míg a többi kívül várt. Kis idő múlva felhangzott a győzelmi kiáltás: megfogtam! De alig egy pillanat múlva újabb üvöltés harsant: ő is megfogott! Így van ez a bálványainkkal is. Először engednek diadalmasan ujjongani. Megfogtam! Aztán gyakran nem két szempillantás, hanem évek vagy évtizedek múlva rájövünk, hogy ő fogott meg.

Ismertem egy kiváló kereskedőt, aki egyszer bánatosan azt mondta, hogy korábban azt képzeltem, nekem van üzletem. Minél idősebb leszek, annál világosabban látom, hogy én vagyok az üzleté.

Ilyen bálvány lehet az egyház is. Most nem gondolok azokra, akik szemében azért rokonszenves az egyház, mert benne szövetséges társat vélnek felismerni a

bankbetétjeik védelmére és biztosítására. Ha nem csupán arra gondolok, hogy az egyház milyen elkésérítősen sokszor lett valóban a bálványimádás helyévé, a szabadságtól való megfosztás helyévé, „Egyiptommá.” Isten azonban nem akarja, hogy rabszolgák legyünk, még az egyház rabszolgái sem. Tudjuk, hogy meg kell szabadulni a bálványainktól. *De* (!) mindez mégsem olyan könnyű.

Azzal, hogy Isten ennél a parancsnál az Egyiptom földéről való kiszabadítás tényére emlékezteti a népet, egy fájó pontot érint. Izrael népe ugyanis a szíve ellenére szabadított ki Egyiptom földjéről. Voltak napok és hetek, amikor a nép sírt amiatt, hogy Isten neki szabadságot adott. Szívesebben visszatért volna Egyiptomba. Voltak hetek és hónapok, amikor a nép sötéten nézett, morgolódott, és végül követet emelt a szabadítóra. A nép, és azt hiszem nemcsak a zsidó nép, hanem református népünk is szívesebben viseli Egyiptom szolgátságát, mint az Isten szabadságát. Eszünkbe jut az a történet, amikor a filiszteusok legyőzték Izraelt, az Úr jelenlétét kiábrázoló szövetségládát is elzárkóztatták, beállították Dágon elé, és másnap ledőlt Dágon szobra (1Sám 5,1 kk.). Felállították, harmadnap újra ledőlt. Ismét felállították. Gondolj igeolvasásaidra. Hányszor összedűtötte benned Isten a bálványokat. Mindig újra felállítottad, összeragasztottad!

Isten nemcsak sasszárnyakat adott ehhez az új élethez népének (2Móz 19,4), hogy amikor kirepül, ne hogy csontját törje, hanem még a Fiát is odaadta, hogy Isten mellett ne legyenek idegen isteneink. Ez azt jelenti, hogy az egyetlen Megváltó mellett ne akadj más szabadítók, mellette más üdvözítőket. Ne kacsingass más üdvözítők után. Igaza van a Heidelbergi Káténak, amikor azt mondja, hogy ebben az első parancsolatban lelked üdvösségéről és boldogságáról van szó.⁹ Vajon elég-e neked ez az egy üdvözítő Jézus Krisztus? A baj az, hogy ezek a mi személyes bálványaink rendszerint igen jól álcáztak. Ezért csak egyetlen valaki van, aki egész a szívünk mélyéig ér, és ezeket is le tudja leplezni.

Jellemző történetet ismerünk a patriarchák idejéből. Amikor Jákób ravasz apósa, Lábán elől menekült Jákób felesége, Ráhel eltulajdonította a családi bálványokat, hogy menekülésük útján velük legyenek. A súlyos jelentőségű lopás felfedezése után Lábán Jákób után iramodott, és Jákób sátraiban „házkutatást” végzett, de eredménytelenül. Ugyanis senki sem tudta, hogy Ráhel asszony a családi bálványokat a nyerge alá rejtette, s ő a nyeregben maradt, azzal az öröggel, hogy nem érz jól magát (1Móz 31,19 kk.). Nincs az a Lábán, aki fel tudja fedezni a bálványainkat. Jól el vannak azok rejtve. Erre csak a Szentlélek képes. Aki kéri a Szentlelket, aki „*minden igazságra elvezet minket*” (Jn 16,13), azt kiemeli a nyeregből, és a házkutatás alkalmával a legelrejtettebb és legtökéletesebb bálványai is nyilvánvalókká lesznek. Ilyen házkutatás történt, amikor betért Jézus Zákeushoz, elvette szívének házi bálványait, és azt mondta, „*Ma lett üdvössége ennek a háznak*” (Lk 19,9).

Aki meghallotta, hogy ő kicsoda, annak ez a legvilágosabb parancs, annak nem kétséges, hogy senki másba nem vetheti a reménységét, és senki mást nem fogadhat a szívébe. Lehet „idegen isten” után futni, lehet ezt az Urat el nem ismerni, de ez azt jelenti, hogy bele kell halni. Mert Isten szentsége éppen abban van, hogy az a minden, amit ad, ránk nézve halálos kockázattal jár. Az el nem fogadás kárhozat. Ezért megdöbbentő Istennek ez a szava, hogy ő Úr, ő a te Istened, ő szabadító. Ránk

⁹ Heidelbergi Káté XXXIV. Úrnapja, 94. kérdés-felelet

nézve ez azért irtózatossá teszi a felelősséget, mert csakugyan élet vagy halál, üdvösség vagy kárhozat kérdése, hogy hiszek-e benne, csak (!) őbenne. Ez a halálos kockázat megvan az Újszövetségben is. „*Úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy valaki, hiszen őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen*” (Jn 3,16). Ebben is ott van az üdvösség ígérete mellett a kárhozat borzasztó ígérete is: „*Aki pedig nem hisz, immár elkárhozott, mert nem hitt az Isten egyszülött Fiának nevében*” (Jn 3,18). Az a „semmi,” amit nekünk tenni kell, elhinni Istennek a szavát. Ez a választás: élni Istennel, vagy elkárhozni nélküle. Alapjaiban mindig erről van szó, amikor Isten szól hozzánk.

ISTENNEK, KRISZTUSNAK ÉS A SZENTEKNEK KÉPEIRŐL

TEXTUS: 2MÓZ 20,4-6 (32,1-7. 19K.; 30-34)

” *Ne csinálj magadnak faragott képet és semmi hasonlót azokhoz, amelyek fent az égben, vagy alant a földön, vagy amelyek a vízekben a föld alatt vannak. Ne imádd, és ne tiszteld azokat, mert én az Úr a te Istened féltőn szerető Isten vagyok, aki megbüntetem az atyák vétkeit a fiakban, harmad és negyedíziglen, akik engem gyűlölnek, de irgalmasságot cselekszem ezer íziglen azokkal, akik engem szeretnek és az én parancsolataimat megtartják.*”

Legutóbb a bálványokról beszélgettünk. Ma Istennek, Krisztusnak, és a szenteknek a képeiről, szobrairól lesz szó.

1) Mivel Isten láthatatlan Lélek, akit soha senki nem látott, ezért őt semminemű művészettel kiabrázolni nem lehet. Igaz, hogy Jézus Krisztus emberi természetet öltött magára, de ezt nem azért cselekedte, hogy szobrászoknak, festőknek szolgált volna mintaképül. Tagadta, hogy testi jelenléte valamit is használna az egyháznak, inkább azt ígérte, hogy Lelkével mindenkor velünk lesz (Jn 16,17). Mi haszna lenne hát, ha őt lefestenénk?

Ami pedig a szentek képeit illeti, a dicsőült égi lények földi életükben mindenemű tiszteletadást visszautasítottak, és maguk is a képszobrok ellen harcoltak. Nem valószínű, hogy most örülnek annak, hogy az emberek a szobraik és a képeik előtt térdet hajtanak, és kalapot emelnek.

2) No, de mit érdekel mindez minket? Hol vannak templomainkban a képek és a szobrok? Erre a kérdésre akkor kell feleletet adnunk, amikor a kisgyermekünk megkérdi: Apa, miért nem olyan szép a mi templomunk is, mint a katolikus templom?

Akkor kell hitelesen megfogalmaznunk: Kisfiam, 400 évvel ezelőtt még a mi őseink is ilyen templomba jártak. De akkor jöttek a reformátorok, és felhívták az ember figyelmét arra, hogy az Úristen azt tanítja: Ne csinálj magadnak faragott képet és semmi hasonlót ahhoz. Ne imádd, és ne tiszteld azokat. Akkor őseink min-

den olyat kihordtak onnan, ami nem volt odavaló. Ez nem valami új divat volt, csak visszatérés az őskeresztyén egyházhoz, ahol nem volt se kép se szobor.

Lactantius,¹⁰ a híres egyházatya (mh. 320 körül még a III. sz. végén azt mondta, hogy „*ahol kép van, ott nincs semmi vallás.*” Epiphanius,¹¹ szalamiszi püspök mikor vizitációi során valamelyik templom ajtajánál olyan függönyt talált, amelyre Krisztus vagy valamely szent képe volt festve, letépte azt és eldobta, mert a szentiratok tekintélye elleni dolognak tartotta, hogy Krisztus egyházában embernek a képe függjön.

3) Hogyan lettek tele mégis idők során a keresztény templomok képekkel és szobrokkal?

a) Az első oka ennek az, hogy az egyház Gergely pápa nyomán azt tanította, azért vannak képek és szobrok a templomban, hogy az emberek a vallásban oktatást nyerjenek, és a saját idvességükre és az isteni dolgokra intessenek. Ez azért helytelen okoskodás, mert a hit hallásból van, a hallás pedig Isten igéje által (Róm 10,17). Tehát a vallásban való helyes oktatás az igehirdetés. A római katolikus templomokban a mise kiszorította az igét.

b) A középkor folyamán csak egyházi művészet volt megengedett. Festészetben, szobrászatban egyaránt. A legszebb képek, szobrok aztán bekerültek a templomokba. Vándordíák koromban végigjártam ezeket a híres templomokat.

- A sixtusi kápolna Michelangelo freskóival,
- A római szent Péter templom a Pietával,
- A San Pietro in Vincoli Michelangelo Mózes szobrával,
- A velencei szent Márk templom 1600 éves oszlopaival,
- A milánói dóm 1000 tornyával, sorolhatnánk őket.

Ezek mind inkább múzeumok már, mint templomok. Százas csapatokban vonulnak át rajtuk a turisták, oda minden áhítat.

4) Az Írás ezer helyen tiltakozik az ellen, hogy Istent kiábrázoljuk (5Móz 4,23k; 12-18; 27; 15; Róm 1,22 k; Ézs 40,18. 25). A legpregnansabban a II. Parancsolat szól ellene: „*Ne csinálj magadnak faragott képet...*” Az aranyborjút Mózes összetörte (2Móz 32,20). A rézkígyót Ezékiás összetörte (2Kir 18,4).

¹⁰ Lactantius (250- cca. 320) Diocletianus császár udvarában tanított retorikát. Közben azonban keresztény lett, ezért el kellett hagynia az udvart. A latinul író klasszikusok műveit páratlanul magas szinten ismerte. Ebbéli tudása mögött elmaradnak teológiai ismeretei. Az egyháztörténelemben az apologéták között tartják számon. Hieronymus azt írja róla, „*bár csak úgy tudta volna megerősíteni azt, ami a miénk, mint ahogy le tudta rombolni a másokét.*” Fő műve a *Divinae institutiones*, melyben az antik filozófia, mitológia fölött fogalmaz meg kritikát keresztényi nézőpontból.

¹¹ Epiphanius (cca. 315-403) zsidó szülők gyermekeként született. Ifjú korában egyiptomi szerzetesek között élt. Fiatalemberként kolostort alapított Eleutheropolis közelében, melynek vezetője is lett. 367-ben Konstantia (Szalamisz) püspöke lett Cipruson, ahol a szerzetességet szorgalmazta. Origenest tekintette minden herezis okozójának, különösképp az arianizmusénak. 394-ben Jeruzsálemben igehirdetésében Origenes követőit támadta. Egy levelében Origenes tévedéseivel foglalkozott, hangsúlyozta a földi Paradicsom létét, foglalkozott az Éden négy folyójával, a Gihonnal a Nílust azonosította. Részt vett az antiochiai (376) és a római (372) zsinaton. Konstantinápolyba utazott, hogy Origenes követőivel találkozzon. Onnan Ciprusra menet a tengeren lelte halálát.

Először tisztázzunk egy adminisztratív kérdést. A Vulgata és Luther ezt az első parancsolathoz veszi, a tizediket pedig megfelelzi. Így az egészen a számozása nálunk eltolódik.

Mi a református beosztást helyesebbnek tartjuk, mert a mi tizedik parancsolatunkat hiába vágják ketté, mind a kettő ugyanarról a dolgról szól; viszont az első és a második parancsolatunk csak látszatra hasonlít egymáshoz. Ha közelebről megvizsgáljuk, itt két egymástól egészen különböző dolgról van szó. Az első parancsolat a Szabadító Istenről szól, ennek a másodiknak pedig azt a címet adhatjuk: A Láthatatlan Vezető.

I. Vizsgáljuk meg azt a történelmi helyzetet, amikor Isten ajkáról elhangzott ez a parancs: *„Ne csinálj magadnak faragott képet, sem semmi hasonlót ehhez...”* Akkor, amikor a zsidó nép kiszabadult Egyiptomból és megérkezett a pusztába, ez lett a legégetőbb kérdése: Ki vezet bennünket innen tovább? Tudjuk, hogy Isten hozott ide bennünket. Azt is tudjuk, hogy honnan jöttünk. Csak azt nem tudjuk, hogy hová megyünk. Csak azt nem tudjuk, hogy ki vezet ki bennünket ebből az egyre nyomorúságosabbá váló pusztaságból.

Erre a szorongató kérdésre felelt Isten, amikor azt üzenté, hogy *„Ne csinálj magadnak faragott képet, sem semmi hasonlót ehhez...”* Ha ugyanis azt kérdezzük, hogy miképpen juthat az ember arra a képtelen elgondolásra, hogy Istenről faragott képet csináljon magának, akkor aligha felelhetünk úgy, mint a materialista tudósok, hogy a primitív embert a játékosztón, a mesemondó vagy a festésre való kedv ösztönözte erre. Szó sincs róla! Az a határtalan nyomorúság, ami a Sínai-hegynél fogja el a népet, az csábítja őket, hogy áthágják a második parancsolatot. Amikor ez ember abba a helyzetbe kerül, hogy lépni kell egyszer, de ez a lépés a bizonytalanságba vezet, tovább kell menni, no de nem látom, hogy merre, ki után, akkor érkezik el az a szörnyen kísértő pillanat, hogy az ember képet, vagy valami hasonlót csinál Istenről, az ő vezetőjéről.

Ábrahámot is utolérte ez a kísértés, amikor azt a parancsot kapta: *„Eredj ki a te földedből és a te rokonságod közül és a te atyádnak házából, arra a földre, amelyet én mutatok néked”* (1Móz 12). Súlyos pillanat az, amikor egy bizonytalan világban itthagya valaki a védelmet és biztonságot jelentő néptörzset és rokonságát, és elindult egy olyan földre, amelyet egy láthatatlan vezető „mutat” neki.

Ugyanez a nyomorúság kísértette Izraelt Egyiptomból egészen a Sínai-hegyig, sőt még azon túl is. Aki ismeri ezeket a történeteket, tudja, hogy milyen fáradtságba került Izrael népének, hogy alárendelje magát Isten szabadító kegyelmének. Pedig Isten látható jeleket is adott a népének: nappal felhőt, éjjel tűzszlopot. De Isten maga mindig láthatatlan volt, és az is maradt. A látható jeleit pedig az ember tévesen is magyarázhatja. Mert ki kezkeskedhet arról, hogy azok valóban Isten és nem a puszták csalfa délibábja?

Ugyanez a helyzet Mózesrel is. Isten a népnek bölcs előrelátással Mózes személyében látható vezért is adott. De ez a látható vezér sem volt elég kezesség. A nép Mózesrel minduntalan eltűnni látta a sátorban. Gyakran órák hosszáig nem került elő. Mit csinál ott? A nép tudta, hogy Mózes imádkozott, világosságért tusakodott, utasításokért a legközelebbi lépés megtételére. De ha Mózes huzamosabb időt töltött a kinyilatkoztatás sátrában, a nép nyugtalan lett. Nincs talán valami rendben? Ki kezkeskedik arról, hogy valóban Isten beszél ott Mózesrel? Egyáltalában, hogyan

áll a vezetés dolga? Helyesen vezetettünk? Nem tévedtünk már régen el? Tény az, hogy a pusztában ülünk, úgy néz ki, hogy benne vagyunk a pácban. Se étel, se ital. Egyiptomban mégis csak szebb volt az élet. Veszélyes, nagyon megkísértő ez a helyzet! Íme így születik meg az esztelen elgondolás, hogy az Istenről képet vagy valami hasonlót csináljunk, amelyet aztán követhet az ember, és amely az ember előtt haladhat, mint látható Isten. Akiben nem kell többé „hinni,” hanem az ember szemléli őt csupán. Ebben a szituációban zendül meg a második parancsolat: „*Ne csinálj magadnak faragott képet, sem semmi hasonlót ezekhez.*” Ami most már azt jelenti: Higgy Istenben, és ne látni akarj!

II. De éppen ez az, amit az ember olyan nehezen akar megtanulni. Hinni a láthatatlan Isten vezetésében. Az ember itt a földi vándorúton pont ezt az egyet nem szereti, hogy hinni kelljen. Szereti a dolgokat tudni, látni, kézzelfoghatóvá tenni. Szereti, ha útközben be van biztosítva az útipoggyászával együtt, nemcsak lopás, de még a halál ellen is. Ez a biztonság utáni szükségérzet az oka minden bálványcsináló ostobaságnak.

Így bukott el a zsidó nép is. Látható vezért akart, aki jótáll értük, és kockázatmentesen vezeti őket. S amikor Mózes egy szép napon nem a kinyilatkoztatás sátorában tűnt el, hanem magára hagyva a népet, felment a hegyre, hogy átvegye a Tízparancsolatot, s aztán 40 nap és 40 éjjel sem tért vissza, elfogta a népet az aggodalom, hogy életét veszítette. Ki vezet most minket tovább? Visszamenjünk Egyiptomba? Vagy menjünk előre? De hová? És akkor megtörtént az a hihetetlen dolog, hogy a nép Arontól, Mózes édestestvérétől azt követelte, hogy a meglévő ékszerekből öntsön egy fiatal bikaborjút. Ez legyen a vezérük, az istenük, ez haladjon elől. Nem tudták és nem is akarták vállalni a hit merészségét. Kézzelfogható bizonyosságot akartak. Ma is erről van szó. Tudjuk-e a hit bizonyosságával járni az utunkat, nem a bebiztosításokban bízva? Tudunk-e Istenbe vetett bizalommal járni, vagy csak a látható zálogokra és jótállásokra merjük magunkat bízni?

Mikor a nép a láthatatlan Istentől a látható istenekhez pártolt, Mózes szorult helyzetbe került. Szétzúzta a törvénytáblákat. Odavetette magát Isten elé, és felkiáltott: „*Kérlek! Ez a nép nagy bűnt követett el, mert aranyból csinált magának isteneket. De most bocsásd meg bűnüket. Ha pedig nem, törölj ki engem a te könyvedből, amelyet írtál.*” (2Móz 32,31-32). Mózes tudta, hogy ez a nép végét jelenti. Ezért ajánlotta fel önmagát. Ezért mondja, hogy kitörölheted népedet ugyan, de inkább ne tedd. Inkább bocsásd meg bűneiket. Mózes megtapasztalta, hogy Isten megbocsát, és nem vet el. Másodszor is megkapta a törvényt. Sőt, amikor a megbocsátás bizonyosságával a szívében a vezetésért esengett, hogy Isten ezentúl is tartsa kezében a nép vezetését – „*Most azért, hogy kedvet találtam szemed előtt, mutasd meg nekem a te utadat, hogy ismerjek meg téged, hogy kedvet találhassak előtted. [...] Ha a te orcád nem jár velünk, ne vigy ki minket innen*” (2Móz 33,13 kk.). – Isten a megbocsátása jeléül így felelt: „*Megteszem, hogy az én dicsőségem a te orcád előtt menjen el*” (2Móz 32,19), ezzel akarlak téged vezetni. Mivel Isten megbocsát, ezért megy ezután láthatatlan vezetőként a nép előtt, nemcsak a pusztán át, hanem egész élete során.

III. Ugye érezzük, hogy már rég nem Izraelről beszélünk csupán? Semmi okunk nincs, ami feljogosítana, hogy erre a pusztában vándorló népre lenézően tekintsünk. Ha a második parancsolatra gondolunk, meg arra, hogy is áll a dolog Istentől

való vezetetésünk és saját útjaink tekintetében, mondhatunk-e valami mást, mint szintén csak azt, hogy bocsáss meg!

Milyen jó nekünk, hogy Isten minden kérésén túl megértően rátekintett népének nyomorúságára, hogy látható vezetőt szeretne, és adott neki látható vezető. Jézus Krisztus a látható vezér. De ő olyan úton jár, ami nem tetszik nekünk, és ezért nem tiszteljük. Népének elpártolásáért az életét adta, és Isten őérette megbocsát. Ebben a keresztben lévő férfiúban Isten a népe felé fordította az orcáját. Ez az arc megye előttünk.

De ez a látható vezér sem engedi el nekünk a hitet. Nála sem szabadulunk meg a hit kockázatától. Mielőtt ez a Jézus elhagyta az övéit, azt mondja nekik: „*Más Vigasztalót küldök néktek, az igazságnak Lelkét s az elvezérel majd titeket minden igazságra. [...] Nem hagylak titeket árváknak, eljövök tihozzátok*” (Jn 14,18). S most itt újra, sőt igazában még csak most él az, hogy hinni kell!

Itt válik ez a második parancsolat kikerülhetetlenné. Vajon Jézus Krisztus – akit Isten maga alkotott képmássá –, ez a keresztre feszített Jézus Krisztus igazán a mi utunk? Vajon a Szentlélek-e a vezérünk, akit Krisztus azért kért érettünk, hogy ne legyünk elhagyatott árvák a pusztában. Ó a mi vezérünk?

Persze itt most egy kicsit körül kellene néznünk, kinek-kinek a maga portáján. Mert a XX. század embere valamit fejlődött már a pusztai vándorlás óta, és nem ragaszkodik ahhoz, hogy egy fiatal bikaborjút akarna készíteni, és azt imádná. Egyebek azonban bőven vannak.

1) Kant Immánuel, az újkori idealista filozófia megalapítója egyszer így nyilatkozott a második parancsolatról: „*Nincs magasabb hely a héber iratokban, mint ez a parancsolat: Ne csinálj magadnak faragott képet.*” Neki, a filozófusnak, nyilván igen tetszett egy képnélküli, minden emberi elgondolástól megtisztított elképzelés Istenről. Meg tudom érteni a gyülekezet egyik rétegének, az értelmiségnek ezt a vívódását, hogy a szíve mélyén hisz Istenben, de ugyanakkor megcsapta már a felvilágosodás szele, és nem szeretné, ha a hitét megmosolyognák, gyerekes, naiv, a világ fejlődésétől elmaradt dolognak tartanák, azért ők szívesen vonzódnak egy ilyen általános, térnélküli és időtlen, szellemi istenfogalom felé. De vajon nem éppen rájuk is szól a második parancsolat, hogy ti filozófusok, ti felvilágosult intellektuelek, ti a gyerekes bizalommal Istenre támaszkodó hit kockázatát kicsit szégyenlő tanult felnőttek, ne csináljatok Istenről faragott képet, sem semmi hasonlót ehhez, még ilyen tér nélküli és időtlen, elszellemesített istenképet se!

Nem helyesen értelmezi a Bibliáját, aki a Tízparancsolat mögött egy halvány, üres isteneszmét lát csupán. A Biblia nem egy tisztán szellemi isteneszméről beszél, hanem egy olyan élő Úrról, aki betör térbe és időbe, belemarkol az emberiség történelmébe, nem nézve azt, hogy ezzel bemocskolja a kezét, beleáll az emberiség történelmébe, egészen az emberré létel legvégűsö következményeiig. Ezért nem igaz, hogy a Tízparancsolat csak általános igazságokat tartalmaz, hanem ezek nagyon is kézzelfogható parancsolatok és tilalmak. Ezek nem „örökérvényű erkölcsi zsinórmértékek,” csupán a személyes Isten személyes parancsolatai kézzelfogható élethelyzetekben lévő emberekhez. Annakidején kint a pusztában is, ma is azok ellen, akik nem tudják ráhagyni magukat hittel a láthatatlan Isten vezetésére.

2) Vagy talán nem ismerünk embereket, akik álomfejtőkhöz járnak, jósoldatnak, vagy saját önálló terveik vannak, és az életüket azok szerint igyekeznek berendezni? El tudjuk-e mondani már, hogy milyen gyötrelmes ez az út? Ismerek embereket, akik hosszú éveig éltek egy-egy horoszkóp, egy szeánsz, egy tenyérjósolás, egy grafológus fogadóórája, egy kiterített vetőkártya vagy egy megfejtett álom útmutatásai szerint. Rabul ejtve saját terveiknek, álmaiknak. Be is váltak ezek a dolgok egészen addig, amíg Krisztus belépett az életükbe. Akkor rájöttek, hogy mit jelent a szent Isten előtt hűtlenül, más vezetés alatt élni. Akkor nem tudtak sehol máshol megállni, csak Krisztusnál, aki még ezt a bűnt is meg tudja bocsátani.

Azóta, hogy más vezetés alatt állnak, új vezetés alatt élnek, sem az álom, sem a kártya, sem a többi nem válik be. Ha itt közöttünk valakinek az életében még beválik, akkor az még idegen vezetés alatt áll. Idegen hatalom alatt is élhet az ember. De figyeljük csak meg, hogy mit mond Isten: „*Ne csinálj magadnak [...], mert én az Úr, a te Istened féltőn szerető Isten vagyok.*”

IV. Hogy mindezt félvállról ne vegyük, hogy megtanuljuk, mennyire haragszik Isten azokra, akik rajta kívül valami másban bizakodnak, a parancsolathoz ezt a fenyegetést fűzi: „*féltőn szerető Isten vagyok, aki megbüntetem az atyák vétkét a fiakban harmad és negyedízigen...*”

Isten féltékeny. Mivel Isten szeret minket, azért félt. A Biblia Istennek a hívők-höz fűződő viszonyát gyakorta hasonlítja a házassághoz. Aki más hatalmak alá adja magát, az ahhoz a férjhez hasonlít, aki idegen asszony fényképét hordja magánál, s így a feleségéhez hűtlen lesz. Ezért nevezi a Biblia a bálványimádást paráznaságnak. Isten teljes hűséggel egészen a kereszten való haláláig adta oda magát a mi vezetésünkre, ezért joggal követeli, hogy mi is teljesen az ő vezetésében bízunk, és ne hallgassunk idegenek hangjára. „Féltékeny” Isten, mivel félti a javunkat és az üdösségünket. Nem akarja, hogy idegen hatalomtól félrevezetve tönkremenjünk.

Nem nézi közömbösen, ha a gyermekei a veszedelemben vivő úton járnak. Mivel „féltőn szerető” Isten, az a célja, hogy a bűnöst az úttjáról visszatérítse. Ennek a céljának az elérésére néha kemény eszközöket is felhasznál. Betegágyba kerülünk, valakit elragad a halál a családból, nem sikerülnek a terveink, összeomlik a karrierünk, elszorul a szívünk, hogy csak nem Isten büntetése van rajtunk? Nem tudom. Csak azt az egyet tudom, hogy Isten mindenikünket féltőn szereti, és szorosra vont kezével eszméltetni kíván, hogy hazavonhasson, hogy élhessük a bűneinkre bocsánatot nyert Isten-gyermekek boldog életét.

Csak azt tudom, azok miatt, akik azt gondolják, hogy mivel Isten ez ideig elnézi és biztonságban hagyja őket, vagy nem tud üzelveikről, vagy nem törődik velük, kénytelen Isten olyan szigorúan közbelépni, hogy nem felejtí a vétküket még gyermekeik gyermekeinél sem. Hogy mindenki meglássa, Isten nem tréfál.

V. „*Megbüntetem az atyák vétkét a fiakban harmad és negyedízigen...*” Istenünk nem hagyja megbosszulatlanul, ha valaki tőle elfordul, és haragját nem szünteti meg negyedízigen. Isten a bűnt pedig kétszer büntette igazán. Egyszer, amikor özönvizet bocsátott a földre és egyszer a Golgotán. Megbünteti majd a világ gonoszságát még egyszer, amikor Fiában, az Úr Jézus Krisztusban megítél majd eleveneket és holtakat.

A legnehezebb itt azt megérteni, miért bünteti az Úr az atyák vétkeit a fiakban is, sokszor olyanokban is, akik egyáltalán nem részesek a szülők bűneiben. Hogyan egyeztethető ez össze a „szerető” és „igazságos” Istennel? Nehéz kérdés ez. De nyilván az van a mélyén, hogy Isten mindenáron meg akar tartani. Láttam apákat, akik annyira szerették a bűnüket, hogy azt mondták, nem tudnak élni a bűnük nélkül, s ha kell, vállalják a büntetést is, csakhogy azokban továbbra is megmaradhasanak. De ugyanezek az apák nagyon mélyen megutálták a bűneiket, amikor ezért a gyermekeiknek kellett szenvedni. Előfordulhat tehát, hogy Isten dorgálása nem ér célt, ha csupán engem büntet, ám ha a büntetés valaki olyant ér az én bűnöm miatt, akit nagyon szeretek, akkor az én szívem is könnyebben hajlik a bűnbánatra.

„Megbüntetem az atyák vétkeit a fiakban.” Ez az ige tehát ezen a helyen azt akarja mondani, hogy a bálványt szolgáló hűtlenségeinknek következményei vannak. Ezek a következmények mindig szociális jellegűek. Isten a hűtlenséget nemcsak az egyes emberen, hanem családokon, nemzedékeken és népeken is megkeresi. Ennek kapcsán meg kell látnunk azt az összefüggést is, hogy a bálványimádás vétke, az Istentől szakadni igyekvés és a bálvány vezetése alá tévedés gyakran úgy jelentkezik, mint *kortűnet*. Tehát nemcsak szórványosan lép fel, hanem tömegeket ejt rabul egész nyilvánosan sokszor még államformát is ölt. Isten azonban nem engedi magát megcsúfolni, nem enged bennünket a bálványozás bűnében elveszni, ezért megkeres bennünket harmad és negyedízigen. Családi keretekben, nemzedékek kereteiben, népekben keresi meg Isten ezeket a bűnöket, mivel ő akar vezetőnk lenni, a kereszt és a Szentlélek erejében.

VI. „...de irgalmasságot cselekszem ezerízigen azokkal, akik engem szeretnek és az én parancsolataimat megtartják.” Irgalmasság! Ez az a szó, amely ezt a második parancsolatot messzire besugározza. A könyörületes Isten szól itt hozzánk, aki megkeresi ugyan negyedízigen a bűnt, de ezer nemzedékre kihat az ő irgalmassága. Ennyire felülhaladja az irgalmassága a haragját.

Ha Isten csak annyit mondott volna magáról, hogy megbünteti a bűnt negyedízigen, és nem jelentette volna ki, hogy irgalmasságot cselekszik ezerízigen az őt szeretőkre, akkor Isten rettenetes Isten lenne. Így azonban Isten könyörülő Úr. Az Újszövetség fényében pedig a legirgalmasabb Atyának ismerjük meg őt, aki a Jézus Krisztusban minden bűnt és a bűnnek a legvégső következményét a halált is eltörli. Ez a mi örömünk, amelyet nekünk a Krisztus szerzett az ő drága vérében.

Példák

(Szemelvények az előző igehirdetéshez)

1) Arra az évrre, hogy az emberek a vallásban oktatást nyerjenek, hadd mondjam el a következőt. A második világháború idején az egyik tüzérezred egyik fiatal tisztje szerelmes lett egy leányba. Kint a fronton az ágyúk dübörgése közben sokat gondolt arra, hogy milyen jó lenne most odahaza a főutcán sétálgatni az imádott hölgygel.

A tiszt jól tudott rajzolni, ráérő idejében emlékezetből megrajzolta a kislány arcát, aztán mellérajzolt egy ágyút is meg egy emlékmondatot. A képet meglátta valaki és felkurjantott: Olyan, mint a tüzérek védangyala! A dolog vége az lett, hogy a képet nyomdába adták és sok ezer példányban kinyomtatták, mint Szent Borbálát, a tüzérek védőszentjét.

Hogy a dolog így történt, onnan tudom, hogy a tiszt Stump Jancsi volt, jó barátom, a hölgy pedig az én feleségem. Ugye milyen hitelesen lehet tanítani Szent Borbála tiszteletére egy református pap képével?

2) Amikor a Zürichből sugárzó reformáció a Schwyz kantonbeli Wesen városkába is eljutott, a kanton elöljárósága egy hivatalnokot küldött ki a városka megdorgálására. Az atyafiak azonban kijelentették, hogy mindenben készek engedelmeskedni a világi felsőbbségüknek, kivéve a vallás dolgát, mert ezen a téren egyedül Isten iránt tartoznak felelősséggel. Aztán a hivatalnok jelenlétében kihordták a templomból a szentképeket az útkereszteződéshez ezekkel a szavakkal: Ez az út Glarus, Schwyz, Zürich és Chur felé vezet. Válasszon ki egyet a városok közül, és vigye ezeket a dolgokat oda békességgel. De ha nem teszi, a további bonyodalmak elkerülése végett szépen elégetjük.

ANYÁK NAPJÁN

TISZTELD ATYÁDAT ÉS ANYÁDAT!

TEXTUS: 2MÓZ 20,12

”Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú ideig élj azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad tenéked.” Ma egy kedves kötelességnek kell eleget tennünk. Anyák napja van, és nem lenne szép tőlünk, ha nem kötnénk egy csokrot az emlékezés és a hála virágaiból, hogy lélekben átadjuk az édesanyáknak.

Az anyák napja keletkezésével kapcsolatban érdemes néhány tudnivalót rögzítenünk. Tudja-e valaki, hogyan keletkezett az anyák napja? A század elején az amerikai Philadelphiában élt egy leány, Jarvis Annának hívták.¹ Édesanyja halálának az első évfordulóján beszélni kezdett a barátainak arról, hogy minden édesanya megérdemelne egy napot, amikor különösebben is rágondolnának. Ha még életben van, örömet szereznének neki a gyermekei, ha pedig már elköltözött, ünnepet szentelnének az emlékének. A tervének hamarosan sokakat megnyert úgy, hogy 1906-ban már egész Philadelphia városa megünnepelte május második vasárnapját. Ezzel azonban nem elégedett meg. Ezer és ezer levelet írt befolyásos embereknek, míg végül 1913-ban a washingtoni kongresszus is magáévá tette az eszmét, és május második vasárnapját rövidesen nemzeti ünneppe nyilvánította. Ahogy az amerikai törvény szövege mondja: „*odaszentelvén ezt a világon a legjobb anya, a te anyád emlékének.*”

Innen jött át az anyák napja Európába. Ha valaki ezen a napon becsületesen visszagondol az édesanyjára, bizonyára titokban egy könny is megjelenik a szemében. Vannak ezek között bűnbánó könnyek. Bocsánatot kérő könnyek, adósságot törlesztő könnyek, halott anyát sirató könnyek. De abban mind megegyeznek, hogy utánuk az embernek könnyebb. Mintha ma egy nagy, láthatatlan vetélkedő indulna.

¹ Anna Jarvist (1864-1948) tekinthetjük az anyák napja ünnep megteremtőjének, noha a történelem során évezredek óta volt igény és többféle kezdeményezés arra nézve, hogy az esztendő egy napján megemlékezzenek az édesanyákról. Az ókori görögök Rheát – Gaia (Nagy Földanya) és Uranos leánya, akinek saját testvérével, Kronosszal való nászából istenek születtek: Hestia, Demeter, Héra, Poseidon és Zeusz – tekintették az istenek anyjának. Az iránta megnyilvánuló kultuszban helye volt az édesanyák iránti tiszteletnek is. A XVII. században Angliában a húsvétot követő negyedik vasárnapon emlékeztek meg az édesanyákról. Széleskörű, nemzetközi elfogadtatása azonban mégis Anna Jarvis nevéhez kötődik. Édesapja metodista lelkész volt. Két évvel édesanyja halála után (1907) emlékező istentisztelet tartását kezdeményezte, majd erőfeszítéseket tett szélesebb körben is az anyák napja megünneplésére, amire egy évvel később szintén istentisztelet keretében sor is került. Az igehirdetés után ötszáz szál fehér és piros szegfűt osztott szét a résztvevők között, édesanyja kedvenc virágát. A fehér a már nem élő, a piros a még élő édesanyák tiszteletét fejezte ki. Az anyák napját hivatalosan 1914-ben ismerték el. Az ünnephez tapadó üzleties jelenségek ellen harcolt, annyira, hogy később el akarta érni az anyák napja megünneplésének törvény általi megtiltását. Ezt a keresetet azonban a bíróság elutasította. Egy anyák napi ünnepség megzavarása miatt börtönbüntetésre ítélték. Öregotthonban, szegény emberként halt meg. Szomorú epizód, hogy az idősotthon üzemeltetését egy olyan virágkereskedés vette át, amelyik ellen sokat küzdött. Az Egyesült Államokban 1872-ben ünnepelték először, Európában pedig az első világháború után terjedt el. Magyarországon 1928-ban betagolták az iskolai ünnepélyek közé. Megünneplésének időpontja eltérő. Van, ahol más ünnepel kötik egybe (pl. Angliában bõjthöz), sok országban pl. május második vasárnapján, nálunk május első vasárnapjára esik.

Az édesanyák abban versenyeznek, kinek a gyermeke tudja jobban kimutatni a szeretetét? Ugye nem marad le a te édesanyád sem ebben a versenyben?

Elmélkedésünkhöz azzal a megfontolással vettem fel az ötödik parancsolatot, hogy mivel apák napja külön nincsen, nekünk ezen a napon tulajdonképpen a *szüleinkről* kell megemlékeznünk. Tehát amit ma az édesanyákról fogunk elmondani, az mind az édesapánkra is vonatkozik. Gondolataink három irányba indulnak el:

- I. Először a szüleinkről fogunk beszélni,
- II. aztán az irántuk megnyilvánuló tiszteletről,
- III. és végül arról az érdekes záradékról, amit Isten ehhez a parancsolathoz fűzött.

I. Édesanyám arca

Gondoltál-e már arra, hogy az édesanyádnak hányféle arca van? Ha mindegyiket megfestenék, tele lenne vele egy szobád.

1) Van olyan képe, amely alá azt írhatnád, az én tervezgető anyám. A pszichológusok sokat beszélnek arról, hogy milyen korán elkezdődik az anyának és a magzatának az egymással való kapcsolata. Az anya életének minden rezdülése, megrázkódtatása vagy szenvedése nyomot hagy a magzata lelkén és a jellemén. Még csak az anyaszív tudja azt, hogy a kis jövevény megérkezik, és már elkezdődik vele a nagy tervezgetés. Elgondolja, hogyan fogja öltöztetni, nevelni. Kézen fogva mennek majd a templomba. Megvédi minden kísértéstől. Az ő leánya tisztán fog férjhez menni. Az ő fiánál nem lesz becsületesebb férfi. Ha még módod van rá, nézz a szemébe az édesanyádnak, és kérdezd meg tőle: Ilyennek gondolt el, amilyen vagyok? Sohasem csalódtam bennem, édesanyám?

2) A második kép alá azt írhatnád, a gyermekeiért áldozatot hozó édesanya. Tor-may Cécile-nek van egy kedves novellája: Az időtlen bolt. Egy sötét sikátor végén áll egy öreg bolt. Ide járnak az emberek megvenni azt, amit az életben szeretnének elérni. A boltos egy nagy könyvbe jegyzi, hogy ki mit kért, és mivel fizetett. Egy öreg bankár pénzért akar boldogságot venni. De a boltos nem ad neki. Pénzzel kisebbé lehet tenni a szenvedést, meg lehet szépíteni a boldogságot, de csak pénzért boldogságot venni nem lehet. Egy fiatal szerelmes király a koronájával fizet a boldogságáért. Egy katona a két szeme világát adta a Bátrak Keresztjéért. A nagy államférfinak krétafehér lett az arca, amikor egy gyémántkövekből kirakott csillagért a becsületével kellett fizetnie. Valaki egy zacskó aranyért a szabadságát adta oda. Egy hosszú hajú diáknak égen-földön nincsen más kincse, mint a fiatalsága. Ennek az árán akar hírnevet szerezni. Mire nagy sokára kiért a boltból, megöszült a haja, meghajlott a háta. Öregember lett belőle.

Végül az utolsó vevő egy fiatal édesanya. Én a gyermekem számára akarok boldogságot venni! A kalmár értetlenül néz rá. Boltjában időtlen idők óta árulja azt, amit az emberek boldogságnak neveznek, de a vevők mindig csak önmaguknak vásároltak, önmagukért fizettek. Ez a halvány asszony, egy gyereknek az édesanyja volt az első, aki másnak akart venni, és a sajátjából akart fizetni.

A boltos előveszi a könyvét, ujját végighúzza rovatokon, aztán becsapja a könyvet, és megrázza a fejét: – Nincs semmi a világon. Ugyan minek az árán akar-

nál a gyermekednek boldogságot venni? – A magam boldogsága árán! – feleli az asszony. – Nagy árat kínálsz érte – mondja komoran a boltos. Aztán tudod-e, hogy ennél az alkunál még túl kell fizetned a portékámat, mert igazi boldogságot csak úgy adhatok a gyermekednek, ha nem sejtí meg az áldozatot, és nem lesz érte hálás soha! Az édesanya ezzel a feltétellel is vállalja az alkut. Mert amikor az anyák áldozatot hoznak a gyermekeikért, nem nézik az árat, és nem gondolnak azzal sem, hogy vajon egyszer visszafizetik-e.

3) A harmadik kép, a megbántott, de a bocsánatra mindig kész édesanya képe. Még a régi világban történt, hogy egy özvegyasszony nagyon keservesen tanította a fiát. Mosni járt, míg a fiú iskolában volt. Amikor kitanult a fia, a szomszéd városba került, és nagy úr lett belőle. Az anyját hamar elfeledte, sőt szégyellni kezdte. Az édesanya azt gondolta, bizonyára beteg a fia, azért nem ír. Elindult hát gyalog, hogy meglátogassa. Amikor odaért, a fiánál éppen nagy társaság volt együtt. A csöngetésre ajtót nyitott, s amikor meglátta az anyját, pénzt adott neki, hogy utazzon vissza, és becsukta az ajtót. A vendégek megkérdezték: – Ki volt ez a rongyos asszony? – A volt mosónőm – felelte a fiú.

De nemcsak olyan gyerekek vannak, akik szégyellik a szüleiket. Sajnos olyan is van, aki felemeli a kezét a szülei ellen. Nyilván nem ok nélkül került bele a Bibliába ez a két törvény: „*Aki megveri az atyját vagy anyját, halállal lakoljon*” (2Móz 21,15), vagy „*aki szidalmazza az ő atyját vagy anyját, halállal lakoljon*” (17). A Példabeszédek könyvében pedig ezt olvassuk: „*aki atyjával erőszakoskodik, anyját elűzi, gyalázatos és megszégyenítő fiú az*” (19,26), „*aki az ő atyját vagy anyját megátkozza, annak kialszik szövétneke a legnagyobb sötétségben* (20,20).

Mindig akadnak gyerekek, akik tiszteletlenek a szüleikkel szemben. Az a csodálatos, hogy a szülők még ezeket a rossz, hűtlen gyermekeiket is mennyire szeretik. Amikor Absolon fellázadt királyi atyja ellen, a nép két táborra oszlott. Dávid hadait Jóáb vezette. Mikor elindultak a csatába, hogy megbüntessék a lázadó fiút, hogy is könyörgött Dávid Jóábnak? Ezt mondta neki „*Az én fiammal, Absolonnal én érettem kíméletesen bánjatosok*” (2Sám 18,5). Néro császár születésekor az augurok megjósolták az édesanyjának, hogy a fiából császár lesz. Aztán félve azt is hozzátették, gonosz ember lesz, és sok ártatlan ember életét fogja kiontani. Az édesanya minderre csak azt válaszolta, hogy akkor is az én fiam lesz.

Bizony, hány édesanya hordozza fején a megbántás vagy a hálátlanság láthatatlan töviskoszorúját. Hiszen még a legjobb gyermek is hagy egy-két keserű cseppet az édesanyja szívében. Erre egyetlen orvosság van, a bocsánatkérés. Neked nincsen semmi ilyen elintéznivalód az édesanyáddal? Ne várd, hogy ő menjen hozzád, vagy ő írjon először. Hiszen amikor kicsi voltál, akkor is úgy volt, hogy az édesanyád kitérta a karját, és te futottál mosolyogva. Nem okoskodtál, hogy én nem megyek, egyforma köztünk a távolság, jöjjön az édesanyám!

4) A negyedik kép, a hibás édesanya képe. Sokféle ellentét támadhat a szülők és a gyermekek között. Belejátszik ebbe manapság a nemzedékváltás feszültsége is úgy, ahogy azt Németh László a Két Bólyai című drámájában kifejti. A Biblia is ismeri ezt a gondot, és ezért sok helyen beszél a szülőknek a gyermekeik iránti kötelességéről, hogy elősegítse a szülők tiszteletét. Az efézusiaknak például azt írja Pál: „*Ti*

atyák ne ingereljétek gyermekeiteket, hanem neveljétek azokat az Úr tanítása és intése szerint” (6,4). Hány olyan példát tudok, amikor a szülők zsarnoksága szinte megkeserítette a fiatalok életét. A szülők nem engedték, hogy maguk gazdálkodjanak, az öregek névén lévő családi házat átépítsék, kibővítsék, az új menyecske a hagyományos ételen kívül mást is főzön, a szobájukat a maguk kedvére átrendezték. Mikor aztán a szülők erejüket vesztették, a fiatalok bosszút álltak rajtuk. Valósággal kiéheztették őket. A botrány akkor tört ki, amikor a fiú jött jelenteni a halálesetet, és azt kérte a lelkipásztorától, hogy olyan prédikációt mondjon, hogy szem ne maradjon szárazon. Ő megfizeti!

Az anyáknak is lehet, és van is hibájuk. De a gyerekének az a kötelessége, hogy ezt a képet olyan helyre akassza, ahol senki se látja. A gyerek ne beszéljen az anyja hibáiról. Ha valaki nem tud, vagy nem akar bokrétát kötni virágból, az ne kössön tövisből sem.

Amikor az özönvíz után Noé újból elkezdte a földművelést, olyan gyümölcsökkel is találkozott, amiket addig még nem ismert. Az első szüret után, amikor megitta a szőlő levét, lerészegedett tőle, és ledülve a sátra közepén, a vállára terített ruha is lehullott róla. Az egyik fia, Khám, belépett a sátorba, és meglátva így az apját, ki-nevette őt. A másik két fiú, Sém és Jáfet viszont fogtak egy ruhát, és háttal menve betakarták atyjuk mezítelenségét (1Móz 9,20-23). Szóval a szülőknek is lehetnek hibáik. De a gyermekek dolga eltakarni azt.

5) A következő képünk, az öregedő édesanya képe. Amíg az ember kisgyermek, az édesanyját tartja a világ legszebb asszonyának. Aztán amikor felnövünk, észreveszszük, hogy beesett a szeme, ráncos az arca, lassan hajlik a föld felé. Különösen azok veszik ezt észre, akik ritkán látják az édesanyjukat. Az ilyen vendéggént hazajáró gyerekek szívéből beszél Ady Endre *Az anyám és én* című versében. Elmondja, hogy milyen volt fiatalkorában az édesanyja:

*„Sötét haja szikrákat szórt.
Dió szeme lángban égett,
Csípője ringott, a büszke
Kreol arca vakított.*

.....

*Ilyen volt a legszebb asszony,
Az én fiatal anyám.”*

Aztán hozzáteszi:

*„Fénye sincs már a szemének,
Feketéje a hajának,
Töpörödött, béna asszony
Az én jó anyám.
Én kergettem a vénségbe...”*

Bizony, mi kergetjük őket a vénségbe. Ahogy az öregedő édesanyánk képét nézegetem, a mezőn dolgozó emberek jutnak az eszembe. Amikor már szállóban van a nap, rendszerint azzal biztatják egymást, hogy siessünk egy kicsit, mindjárt leszáll a nap. Akinek már öregszik az édesanyja, siessen egy kicsit, és most szeresse őt igazán!

6) Végül az utolsó képünk, a halott édesanyánk képe. Sok ember szobájában már csak az a kép áll. Anyaszentegyházunk tanítása szerint a halottainkkal az a kötelességünk, hogy emléküket holtunkig áldjuk, sírjaikat pedig tegyük virágoskertté. A meghalt édesanyjának az emlékét az áldja igazán, akinek eszébe jutnak azok a pozitív tanácsok, amiket életében adott, és követi azokat.

II. *Tiszteld atyádat és anyádat*

Most nézzük, mit mond Isten a szüleinkről. Az ige azt mondja, „*tiszteld atyádat és anyádat!*”

1) Egy fiatal lelkipásztor jegyezte fel a naplójában, egy konfirmandus kislány elpanaszolta neki, hogy részeges apja veri az anyját, a saját leányait is le akarja gyúrni, ő is éppen előle menekült. Most azt kérdezi, tisztelheti-e ő az apját?

Bibliánk bővülködik a családi bűnök feljegyzésében. Ádám az Úr számonkérésekor Évára akarta áthárítani a felelősséget. Ábrahám, Izsák és Jákób családjában is óh, milyen kínos jelenetek vannak! Dávid király derék hadvezérét veszíti el, hogy házasságtörését mentse. Fia, Absolon haddal lázad apja ellen. Bizony sokszor előfordul az Ószövetségben is, hogy a család tagjai „*megvetik apjukat és anyjukat*” (Ez 22,7).

Az Újszövetségben a szent családról is azt olvassuk, hogy a szülők nem értik meg Jézust, amikor mennyei Atyjának dolgairól beszél. Testvérei nem hisznek benne, anyját többször félre kell állítsa. Ha mármost ilyen szakadékok vannak a Jézus családjában is, hogyan lennének a mienkben? (Mk 10,21; 2Tim 3,2). Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés című regényében van egy jelenet, melyben a regény főhőse a gyermekek neveléséről beszél a barátjával, és többek között azt mondja, itt, Moszkvában találhatsz nagyon sokféle foglalkozású és hivatású embert, és köztük a legkevésbébbet találhatsz olyat, aki méltó e névre, hogy apa, anya.

Mert nemcsak a gyerekeknek vannak kötelességeik a szülőkkel szemben, hanem a szülőknek is vannak kötelességeik a gyermekeikkel szemben. Egy karthágói anyának kivégzésre kísérték az egyetlen fiát. Az édesanya kezét tördelve haladt a fia mellett és kérte, hogy legalább egy szót szóljon hozzá még búcsúzóul. A fiú, akinek a keze hátul össze volt kötözve, végre odahajolt az édesanyja füléhez, aki azt várta, hogy végre sügni fog bele valamit. De a fiú tehetetlen dühében váratlanul tőből leharapta az anyja fülét, majd rákiáltott, s azt mondta: hogy most kivégeznek, azt a te rossz nevelésednek köszönhetem!

2) Mit is jelent ez a szó, hogy tisztelet? A Biblia a héber *kábód* szót használja rá. Hogy mi a *kábód*, azt egy történettel tudom megvilágítani. A Sámuel könyvében olvassuk (1Sám 5), hogy a zsidók egyszer háborúba keveredtek a filiszteusokkal, és a háborúba elvitték magukkal a szövetség ládáját is, amelyen a hitük szerint Jahve lakozott. Azért vitték magukkal, hogy Jahve segítsen rajtuk. A csatát azonban elvesztették, és a filiszteusok a szövetségládát is zsákmányul ejtették. Aztán beállították a saját templomukba, a saját istenük, Dágon szobra elé. Reggelre a Dágon szobor a földre esett Jahve *kábód*-ja, dicsősége előtt, amely a ládán lakozott.

Nos, Isten megtehetette volna, hogy az emberiség szaporodását továbbra is a saját kezében tartja, és ma is úgy teremtene meg minden embert a föld porából, mint az első kettőt, Ádámot és Évát. Isten azonban ezt a jogát, ezt a teremtői méltóságát

átadta a szülőknek. Bennük tehát, amikor atyákká és anyákká lesznek, az Isten *kábód*-ja, az Isten dicsősége, az Isten atyasága jelenik meg. Ez követel tiszteletet.

Tiszteld atyádat és anyádat! Nem azért, mert ezt követeli a józan megfontolás, hogy amíg magatehetetlen gyermek voltál, és gondozásra szorultál, addig a szüleid láttak el, most pedig, amikor a szüleid ereje fogyatkozik el, te ápd, gondozd és tartsd el őket. Hanem azért, mert a szülők mögött Isten atyai szeretete rejlik.

Isten büntetés terhe mellett megtiltja nekünk, hogy lebecsüljük vagy ítélgessük a szüleinke. Megsértjük Isten törvényét, és megbántjuk magát az Istent, ha elkezdjük figyelni a szüleinke, aztán megpróbáljuk lemérni, hogy mennyi tisztelet illeti meg őket. Szüleinke súlyát maga Isten szabta meg, amikor dicsőségét megosztotta velük. Nekünk ez előtt kell meghajolnunk, amikor azt parancsolja Isten, hogy tiszteld atyádat és anyádat.

Az Ószövetségben gyakran halljuk, amint a gyerekek azt kérdezik a szüleinke, hogy miért vannak itt ezek az emlékkövek? Mít jelentenek ezek? Miért esszük a pászkabarányt? A szülőknek felelniük kell ezekre a kérdésekre. Meg kell mondaniuk, mit cselekedett a népével Istenük. A gyermekeknek a válaszadásban azt is látniuk kell, hogy a nehéz kérdésekben a szülők nem a maguk feje után döntenek, hanem megkérdezik Istent. Látják, hogy testi atyjuk hogyan hajol meg a Mennyei Atyjuk előtt. A szülők tiszteletének gyakorlatilag ez a közvetítés az alapja. A hallgatóságos, mégis mindennapi prédikáció Isten atyaságáról. Isten erre akarja használni a szüleinke. Még a rossz szüleinke is, akik Istenről hallani sem akarnak.

3) Persze az is előfordul, hogy valakinek nincsenek tiszteletreméltó szüleinke. Mi történik ekkor? Történetünk idején Józsi 14 éves, erős, fejlett fiú volt. Akkor járt konfirmációra. Odahaza a családban furcsa dolgokat látott. A szüleinke soha nem jártak templomba. Vasárnap délelőtt rendszerint aludtak. Az anyja még csinos volt és fiatal, de az apját csak az ital érdekelte. Az egyik konfirmandus órán az ötödik parancsolatról volt szó. Jóska eddig nem nagyon gondolkodott a szüleinke. Azok gondoskodtak az élelméről és a ruházatáról. A többi nem tartozott rá. Most azonban egyszerre egészen máshogy kezdett nézni a szüleinke. Azt tanulta a Tízparancsolatból, hogy tisztelni kell a szüleinke. Egyszeriben figyelni kezdte, milyenek is az én szüleinke. Milyen a családuk? Milyen fiú vagyok én? Az anyjáról csak annyit tudott, hogy egy vendéglőben dolgozik. Elhatározta, megnézi, mit csinál ott az édesanyja. Este belépett a vendéglő hátsó bejáratán. A folyosó végén egy üvegajtónál megállt. Innen jól be lehetett látni. Az anyja éppen italt vitt az egyik asztalhoz. Leült a vendégek közé, velük ivott. A szeme ragyogott. Úgy nézett az egyik férfira, ahogy az apjára sohasem látta nézni. Ekkor az egyik férfi megfogta az anyja karját és megsimogatta. Az asszony felugrott és tréfásan ráütött. De közben megbotlott és beleesett a másik férfi ölébe. Az ölegetni kezdte. Mindenki nevetett, az asszony kapálózott. Ekkor egy fiú ugrott a szoba közepére, ezt kiáltotta:

Engedd el az anyámat! Hozzá ne nyúlj! Valaki hátulról félre akarta tolni, de a fiú megfordult és teljes erővel az arcába vágott. Most már hárman is lefogták. Az anyja felugrott a férfi öléből. A haja kuszált. Vad hangon kiabálta: Ne bántsátok, ez az én fiam! Az arca egyre pirosabb lett, kötényéből közben a padlón szétgurult a pénz, a férfiaktól kapott borralaló. Engedjétek el a fiamat! Az asszony a szája szélét harapdálta. A szemét nem merte felemelni sem. Józsi nézte az anyját. A lelkipászto-

ra azt tanította: Tiszteld atyádat és anyádat! Hát lehet egy ilyen anyát tisztelni? Gyűlölni kellene, és megvetni. De ezt sem tudja. Közben a férfiak elengedték. Az egészből nem értenek semmit. A fiú lassan odament az anyjához és karon fogta. Gyere, menjünk haza! - mondta. Vezeti a hátsó kijárat felé. Kinyitja az ajtót, aztán hátralép, és előre engedi az anyját.

Ennek a gyerekeknek a vendéglő ajtájában összeomlott a gyermekkori képe az édesanyjáról. Nekünk, szülőknek tudnunk kell, hogy a felnövő gyermekeink élesen látják a bűneinket. A szüleikhez való viszonyukban ez a legégetőbb sebük. Itt aztán nem segít a nagyképűség, sem a szülői tekintély, csak az alázatosság. Amikor pedig az szükséges, a gyermekeinktől való bocsánatkérés. Gondoljunk most Isten színe előtt arra, hogy életünkkel, cselekedeteinkkel valóban példaképei vagyunk-e a gyermekeinknek? Valóban az Isten tekintélyének vagyunk a tükörképe? A szent és jogos harag az irgalmas megértéssel párosul bennünk? Egyengetjük-e az utat ahhoz, hogy a gyermekeink Istent tiszteljék és Jézus Krisztust kövessék? Hiszel-e abban, hogy egyszer ilyen apa vagy anya leszel?

Persze a szülőknek mindezek a vívódásai vagy mulasztásai sem mentik fel a gyermekeket a köteles tisztelet és engedelmesség alól. Józsi az édesanyját az ajtónál a kiábrándulás után is maga elé engedte. Hiszen az anyja akkor is Istentől rendelt szülője. A fiataloknak tehát meg kell tanulniuk, hogy a szülői tiszteletet nem a szülők érdeme, hanem azt Isten akarata dönti el!

III. Az ígélet

Igénk harmadik része egy szép ígélet: „*hogy hosszú ideig élj azon a földön, melyet az Úr, a te Istened ad tenéked.*” Tehát nem ilyen kurta ez a parancsolat, ahogy mondani szoktuk, „*hogy hosszú ideig élj a földön.*” Ezt egyébként a statisztika sem igazolja. Hány ezren halnak meg egyetlen országon belül is ifjú korban olyanok, akik szeretettel és tisztelettel néztek a szüleikre. A pontos szöveg azt mondja, „*hogy hosszú ideig élj azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad tenéked.*”

Ez az ígélet Izraelnek, mint népnek szólt. Kánaán a választott nép részére Isten kegyelmének, áldásainak a jele és bizonyossága. Kánaán az átmeneti fok volt Isten országa felé. A bűn alá rekesztetett embervilágnak a kegyelem hirdetése, az elveszített Éden és a megígért örök haza e földi előképe.

De jelenti ez az íge azt is, hogy csak az a nemzet marad fenn hosszú ideig, amelyik ezt a törvényt megtartja. Ha az egyes emberek megbecsülik a szüleiket, tisztelettel veszik körül az öregeket, a törvényes felsőbbbségnek engedelmeskednek, ott rend, béke és egyetértés van. Az ilyen nemzet sokáig él ezen a földön. Azokról viszont, akik nem tisztelik a szüleiket, azt mondja a 109. zsoltár: „*Vesszen ki az ő maradvéka, a második nemzedékben töröltessék el az ő nevük*” (13).

Szóval Isten komolyan veszi gyermekváltunkat, de komolyan veszi a mi szülői mivoltunkat is. Minden emberi atya ott, ahol van, tehát vagy a templomban, vagy a gúnyolódók székében, a földi árnyéka annak az igazságnak, hogy Isten a mi Atyánk. Mi mindnyájan ez után ítéltetünk is meg. Mert mi mindnyájan olyan Atyának vagyunk a gyermekei, amilyeneknek nekünk is kellene lennünk, és ahogyan viselkedünk vele szemben. Persze, ha szó szerint vennék számon rajtunk a törvényt, mindnyájan elvesznénk, mivel egyikünk sem tudja betölteni ezt az ötödik parancsolatot. Mindnyájan abból élünk, hogy Jézus Krisztus betöltötte helyettünk.

Ha tehát úgy érzed, hogy nagyon nehéz tisztelned a szüleidet, jöjj Jézushoz, akinek a segítségével mindnyájan Isten valódi gyermekeivé lehetünk. Hiszen Jézus Krisztusnak, neked és nekem közös Atyánk van.

Foglaljuk tehát össze, hogyan fogjuk tisztelni a szüleinket! Úgy tekintünk rájuk, mint Isten által kiválasztott és méltóvá tett emberekre. Isten atyaságának a visszfényét keressük bennük, akkor is, ha ez a tükör eltört vagy homályos. Minden fényképet és minden levelet azzal az imádságos gondolattal fogunk bekeretezni, hogy Isten mindnyájunknak az Atyja, és hogy apánkat, anyánkat életünk létrehozásában, nevelésében eszközként használta. Ha szüleink jó és engedelmes dolgokat végeztek vagy végeznek, mindazokért Istennek mondunk hálát, és ha néha érthetetlenek vagy régimódinak tűnnek is fel előttünk, vagy szemlátomást engedetlenkednek, akkor sem azzal a gyerekes gondolattal vigasztaljuk magunkat, hogy mindnyájan követünk el hibát, hanem akkor arra gondolunk, hogy Jézus Krisztus őértük is engedelmes volt, és őket is hordozza. Így tudjuk vállalni a parancsolatot: *„Tiszteld atyádat és anyádat, hogy bosszú ideig élj azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad tenéked.”*

AZ ÉRCKÍGYÓ

AZ ÉRCKÍGYÓ

LECTIO: 4MÓZ 21,1-9

TEXTUS: JN 3,14-15

Izrael népe valamikor szabad, boldog nép volt, de erről már csak a legöregebbek tudtak. Egyiptomban, a „vaskemencében” (1Kir 8,51; Jer 11,4), a „szolgaság házában” (2Móz 13,14; 20,2) kimondták rá a halálos ítéletet. A fáraó parancsa szerint minden újszülött gyermeket meg kell ölni, a többieket pedig a legsúlyosabb robottal kell halálra gyötörni. Ekkor küldött nékik szabadítót az Úr. Elindult a nép Egyiptomból Kánaán, az Ígéret Földje felé. Az öregje azért, mert vágyódott arra, hogy a porlandó teste szabad földben pihenjen, a java korban lévőket pedig az elfojtott keserűség hajtja.

A Szentírás gyakran beszél arról, hogy a keresztyének olyan utasok ezen a földön, akik Isten nagy ígérete, a mennyei haza felé igyekeznek (1Pt 2,11 stb.). Beszéljünk ma tehát arról, hogy miképpen vándorol Isten népe az Ígéret Földje felé.

„Mikor pedig meghallotta Kananeus, Arad királya, aki lakozott dél felől, hogy jön Izrael a kémekeknek útján, megütközött Izraellel és foglyokat ejtett közülük” (1).

I. Külső akadályok

Először vannak a kívülről jövő akadályok. Örök kísértése az embernek, hogy minden bajának mindig más az oka. Bűneinket, gyarlóságainkat szeretjük másokkal targaratni. A családom, a szüleim az oka. Én nem tehetek róla, mindent megtettem, de ők... Hívőforma emberek a Sátánban szoktak ilyen kibúvót találni. Én igyekeztem. A lelkem kész is volt. De az erőtlen testemet a Sátán elbukttatta!

A Szentírás elítéli az ilyen kibúvókat, és a fejünkre olvassa, hogy ha nem jutunk üdvösségre, annak magunk vagyunk az oka: *„Te nem akartad.”* – mondja Jézus (Mt 23,37).

Igénkben arról a kivételes esetről van szó, amikor kívülről jön az akadály, és valóban el lehet mondani, más az oka annak, hogy Izrael népe nem juthat tovább az Ígéret Földje felé. Már 37 éve vándoroltak. Fáradtan, rongyosan, egyre türelmetlenebbül várva a beteljesülést. Ekkor támadt rájuk pihent sereggel az ellenség, Arad királya. Tulajdonképpen nem is értjük, miért támadta meg őket. Hiszen a népnek csak egyetlen vágya van, az Ígéret Földje felé menetel. Amikor a kananeusok földje határára értek, követeket küldtek, akik ajándékokat hoztak és könyörögtek, *„Hadd mehessünk át a te földeden! Nem megyünk át sem mezőn, sem szőlőn és kútvizet sem iszunk. Az országúton megyünk, és nem tériünk sem jobbra, sem balra, míg átmegyünk határodon. [...] A járt úton megyünk fel, és ha vizet iszunk én és az én barmaim, megadom magam annak az árát. Nincs egyéb szándékom, csak hogy gyalog mehessenek át”* (4Móz 20,17-19). Am Arad királya meg sem okolva a gonoszságát, dölyfösen így felelt: *„Nem mehetsz át az én földemen, hogy fegyverrel ne menjek ellened”* (4Móz 20,18).

Ósi ellenségünknek, a Sátánnak is ez az egyetlen célja, hogy ne jussunk el az Ígéret Földjére. Amíg valaki nem érdeklődik az üdvösség útja felől, addig nem tördök vele a Sátán. De mihelyt elindul, felhangzik a Sátán fenyegetése: *„Nem mehetsz*

át, hogy fegyverrel ne menjek ellened!” Mivel Izrael népe nem volt hajlandó kitérni az ellenség elől, az „Megütközött Izraellel és foglyokat ejtett közülük” (4Móz 21,1).

Oh, mennyi fogja van a Sátánnak! Akik nem tudnak megbocsátani (Mt 5,25; 6,15). Akik nem tudnak bízni Istenben stb.

Az első három vers izolált történet.¹ Arad² négy német mérföldre van Hebrontól délre.³ Harminchét évvel ezelőtt a kémek is erre jöttek (13,18 kk.). A kananeusok⁴ királya félt, hogy az országa déli lejtőin előnyomuló Izrael betör az országába, azért megtámadta Izraelt.

A 14,39-45 szituációjára utal vissza és a Bír 1,16-17 versekkel rokon, nem intakt szöveg. *malak*-^a *rád* – nyilván betoldás.

Tell 'arád 30 km-re-délre fekszik Hebrontól.

Ebben az esetben Horma⁵ városai = vidéke a 3. versben = *es-safa* hegyhát, 38 km-re, délre. *darak-há*^a *tárim*^b = Atharim felé vezető úton. Ez is érthetetlen, nyilván szövegromlás.

„Fogadást tett azért Izrael az Úrnak, és ezt mondta: »ha valóban kezembe adod e népet, eltörölöm az ő városait.« És meghallgatta az Úr Izraelnek szavát és kézbe adta a kananeust és eltörölte őket és azoknak városait. Nevezte azt a helyet Hormának” (2-3).

II. Kutyaszűkölés

A nagy veszélyben Izrael fogadást tett. Úgynevezett *haram*-et, „hadi-átkot” fogadott (5Móz 13,15-17). Ez azt jelentette, hogy az elfoglalt hadizsákmányból semmit sem tart meg magának, hanem mindent elpusztít, az Úrnak áldozza. De mi szükség volt erre? Hiszen az Istentől megígért Ígéret Földjéhez akartak közelebb jutni. Azt pedig Isten megígérte. Nem vezette eddig is sok csodán át őket? Fogadást tenni tehát hitetlenség.

¹ A soron következő, apró betűvel szedett részlet exegetikai, ill. bevezetési tudnivalókat tartalmaz. Vázlatos, nyilvánvalóan Bajusz Ferenc saját maga számára készített vázlat, melynek a tartalmát bővebben, a saját szavaival megfogalmazva mondott el a hallgatóságának. Kiegészítésül, ahol szükség van rá, a következő lábjegyzetekben teszünk megjegyzéseket.

A 4Móz 21,1-3 célja Horma nevének a megmagyarázása. A három versből álló rövid megjegyzés tartalmánál fogva nem illeszkedik sem a megelőző, sem a következő egységek mondanivalójához, megtörve mintegy a 4Móz 20 és a 21,4 irodalmi összefüggését. Földrajzi szempontból sem könnyű értelmezni az összefüggéseket, mert Horma a Jordántól nyugatra a Holt-tenger déli vonala és Beérseba között van, utóbbtól 15 km-nyire keletre, meglehetősen távol Izrael Kádestől, az edomi területek felé vezető útvonalától. Nem meghatározható, hogy a szöveg eredeti helye hol lehetett.

² Arad kánaáni királyi székhelyként említődik még 33,40; Józs 12,14; Bír 1,16-17 verseiben. Az „Arad királya” kifejezés betoldásnak látszik, mivel nehezen illeszkedik a szöveg összefüggésébe. Arad (tell 'arád) mindenesetre kb. 18 km-re északkeletre van Hormától (tell el-másš).

³ 7.500 m, korábbi szabvány szerint 7.532,5 m és 7.422 m

⁴ A „kananeus” kifejezés az ország Izrael előtti lakóinak az elnevezése.

⁵ Horma neve összefüggésben van a héber *haram* gyökkel. Az itt leírt esemény etimológiai magyarázatát adja a város nevének.

⁶ A *darak-há*^a *tárim* hapax legomenon, nehezen értelmezhető. Az *tárim* szót a LXX és ennek kapcsán több későbbi bibliafordítás pontosabban nem körülírt nomen propriumként értelmezi. A Vulgata pedig *tárim* helyett *battárim* (*tárim*) változatot olvas (*per exploratorum viam*), utalva a 14,6 megjegyzésére. A „kémek útja” Cin pusztáján át vezetett, melyen a kémek egykor Kánaánba mentek (13,21 kk.).

Nagyon sok ember életében jelentkezik ez. Általában az szokott a baj lenni, hogyha Isten a bűneink miatt ránk nehezedő büntetéssel már nagyon sarokba szorít bennünket, megtérés és döntés elé állít, akkor a fogadalommal szoktunk kibúvót keresni a megtérés elodázására.

A hitetlen ember végső félelmében szokott így fogadkozni, hogy ilyen leszek, meg olyan leszek. Amikor aztán elmúlik a veszély, marad minden a régiben. Olyan ez, mint amikor a kutya rosszat tesz, aztán látva a botot a gazdája kezében, szűkölni kezd. Majd, amikor elmúlik a veszély, újra rosszat tesz.

Izrael fiai tehát *haram*-et fogadtak (5Móz 13,16; Jós 6,17; 1Sám 15,3), a városok és minden, ami benne van, az Úrnak szentelt lett. Ugy tettek, mint egykor Amálek (2Móz 17,18). A Hormával kapcsolatos megjegyzés (4Móz 14,45; Bír 1,17) félreérthető, mert (Bír 1,11 kk. és 16 k. szerint) ezt a vidéket csak később hódították meg észak felől, mert a Kádes felőli előrenyomulás eredménytelen volt. Arad királyának a legyőzése után a diadalmas izraelita sereg megérkezett a Hór-hegyéhez, Edom országának a határához.

Az edomiták országa a Holt-tenger déli csücskétől az Arabah keleti oldalán feködött. Ezekon a hegyeken át csak keskeny vádik vezetnek, amelyek bármelyike katonailag könnyen lezárható. Csak a Wady Ghuweir nyújt egy nagyobb sereg számára átvonulási lehetőséget. Nyugati végén azonban ez is annyira leszűkül, hogy egy kis sereggel megszállva is sokáig tartani lehet, úgy egy ellenséges sereg nem tud átvonulni. Légvonalban innen szinte már látni lehet az Ígéret Földjét. A népnek felragyogott a szeme. Végre harminchét év után megérkeztünk! Mózes azonban kiadja a parancsot, forduljunk vissza! A parancs oka az volt, hogy Edom Izrael testvérnépe volt. Edom jelentése „veres,” tehát Ézsau utódai voltak, a Jákobtól származó izraeliták atyjafiai (1Móz 32,3 k.).⁷

Izraelben élénken élt a rokonság emléke. A gyülekezetbe felveendőknél azt mondja Isten: „Ne Utáld az edomitát, mert atyádfia az” (5Móz 23,7 k.). Mikor a határra értek, Isten újra felemelte az ujját, s így szólott: „*Parancsolj azért a népnek, mondván: »Mikor átmentek a ti atyátok fiainak, az Ézsau fiainak a határára, akik Széirben lakoznak, jóllehet félnek tőletek, mindazonáltal igen vigyázzatok! Ne ingereljétek őket, mert nem adok az ő földjükből néktek egy talpalatnyit sem, mert Ézsauknak adtam a Széir hegyét örökségül. Pénzen vásároljatok tőlük ennivalót, hogy egyetek és vizet is pénzen vegyetek tőlük, hogy igyatok«*” (5Móz 2,4-6).

Mózes tehát nem akarta „ingerelni” őket, ezért követeket küldött Edom királyához és szabad átvonulást kért országán. Magára vett minden felelősséget, hogy semmi bántalom és kár nem éri. Ezen kívül engedélyt kért arra, hogy élelmiszereket vásárolhasson s megüzente, hogy még a vizet is hajlandó megfizetni, ha a király így akarja. Azonban a követek kérését kereken elutasította, és nem csak az átvonulást tiltotta meg, hanem haddal vonult Mózes ellen, hogy megakadályozza abban, ha erőszakkal akarná kikényszeríteni az átvonulást. Ezért Mózes, akinek a kérésére Is-

⁷ Bővebben ld. Bartha Tibor (Szerk.): *Keresztyén bibliai lexikon I.* Kálvin János Kiadó Budapest, 1993. 301. kk., Haag, Herbert: *Bibliai lexikon*, Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest, 1989. 271. k., Czeglédy Sándor & Hamar István & Kállay Kálmán: *Bibliai lexikon, Segédkönyv a Biblia tanulmányozásához*, Országos Református Lelkészegyesület Kiadása, Sylvester Irodalmi és Nyomdai Intézet Budapest 1933., 229.

ten azt a tanácsot adta, hogy ne bocsátkozzék harcba, visszavezette a sereget, és nagy kerülővel vágott neki az útnak a pusztán keresztül (Josephus).

Isten emberének nyilván eszébe jutott, hogy harmincnegyzével ezelőtt már egyszer próbálkoztak azzal, hogy dél felől bejussanak az Ígéret Földjére, de Isten akkor is akadályokat állított eléjük. Az edomiták válaszából megértette, Isten úgy döntött, ne délről, hanem kelet felől, a pusztá irányából lépjenek be az új földre. Mózes megértette a körülményekből Isten vezetését, és aszerint indult el.

A pusztai vándorlás közben többször előfordult, hogy a pusztai népek királyai eltiltották az izraelitáktól a kutak használatát, vagy a földükön való szabad átvonulást. Mózes az ilyen esetekben, ha csak tehetette, a harc helyett inkább hosszú kitérő utakra vállalkozott, így tartott a pusztai vándorlás ennyi éven át.

Most azonban, amikor az edomitákban felébredt a régi gyűlölet a jogtalan előnyt élvező testvérnép iránt, nem megy a dolog olyan könnyen. A pusztában született és felnőtt ifjúságot, a heves vérű fiatalokat megrészegítette a kananeusok elleni fényes diadal. Odaálltak Mózes elé, s így szóltak: Tudjuk, hogy te a béke embere vagy. De nézd, mi ügyesebben kezeljük a követ és a parittyát, mint Edom fiai. Mindenki retteg tőlünk. Ne habozz! Támadjuk meg és tiporjuk le az edomitákat, és holnapután már az Ígéret Földjén leszünk! Mózes százszor is nekilátott, hogy meggyőzze népét arról, amit az Isten népe mindig olyan nehezen tud elhinni, hogy nem a kard vagy a parittyá, hanem egyedül Isten a védelmezőjük.

„Elindultak a Hór-begyétől a Vörös-tengerhez vivő úton, hogy megkerüljék az Edom földét. És a népnek lelke megkeseredett útközben. Szólt azért a nép Isten ellen és Mózes ellen: »Miért hoztatok fel minket Egyiptomból, hogy meghaljunk e pusztában?» (4-5).

III. Belülről jövő akadályok

„És elindultak a Hór-begyétől a Vörös-tengerhez vezető úton...” (4). Ha megnézzük a térképen, láthatjuk, hogy ez csodálatos út volt. Izrael népét ezen az úton minden Isten kegyelmére és szeretetére emlékeztette. Itt építettek templomsátrát bőkezű adományokból Istennek. Itt kapták a két kőtáblát. Itt kegyelmezett meg újra Isten az aranyborjú készítés bűne után. Ezen a halmon ült egy kövön Mózes, amikor Áron és Húr feltartották lankadó kezét. Amíg imára tartva volt a keze, tönkrevették az amálekíták seregét. Ebből a kősziklából fakasztott vizet az Úr, amikor eltikkadtak a pusztában. Ezen a pusztán mannával és fürjekkel táplálta őket. Itt van Mára, ahol megédesítette a keserűvizet, hogy szomjan ne haljanak. Innentől kezdve rendelt az Úr számukra nappal hőség ellen védő felhőt, éjjel világító és melengető tűzoszlopot. Amott messze látszik a Vörös-tenger, amelynek száraz medre számukra életet jelentett, a hajjai pedig elnyelték az üldöző egyiptomiakat. És a Vörös-tengeren túl? Onnan hozta ki őket a bárány vére árán.

Bizony, ez a csodák útja. Ezen az úton haladva bizakodó erővel kellett volna tovább vándorolni. Ehelyett azt olvassuk, hogy a *„nép lelke megkeseredett útközben.”* Fellázadtak Isten és Mózes ellen. Ökölbe szorított kezek veszik körül, úgy kéri számon tőle és Istentől: Miért van rajtunk ez a nyomorúság? Miért hoztatok fel minket Egyiptomból? Hogy meghaljunk a pusztában?

A nép nagy része megszokta már a szolgaságot, mint a barom az igát, és csak azon járt az esze, hogy este a jó egyiptomi hagymákkal és laskákkal megtömje a hasát. Most, a hosszú vándorlás ezer keserősége között egyszer csak megszületett

bennük a kérdés, hogy hátha valójában nincs is Ígéret Földje. Hátha mese az egész, amit Istenről beszélnek, és Mózes meg Áron a bolondját járatták velük. Szóval felnőtt bennük a „keserűségnek gyökere” (Zsid 12,15), és a zúgolódó nép újra Egyiptomot kezdte emlegetni. Inkább maradtunk volna ott! Ott legalább ennivalónk volt!

Millióknak ma is ez a hitvallása. Itt legyen jó a dolgom, ne a másvilágon! Mennysország, üdvösség, Ígéret Földje? Ezek csak olyan nem létező ígéretek. Igen, pusztán vezet ez az út. De aki az Ígéret Földje felé tart, az látja is, hogyan gondoskodik róla az Úr! Nincsenek ebben a gyülekezetben olyan emberek, akik látják az életükben a csodákat, hogyan hordozta eddig őket az Úr?

IV. A legnagyobb akadály: a kenyérgond

„Mert nincsen kenyér, víz sincsen és e hitvány eledelt utálja a mi lelkiünk” (5). Abban igaza volt a népnek, hogy „nincsen kenyér.” De vajon abban is igazuk volt-e, hogy a kenyér helyébe „hitvány eledelt” kaptak? Ez a „hitvány eledel” a manna. A Mózes 2. könyvéből tudjuk, hogy milyen csodálatos eledel volt (16,13-35).

1) Mindent helyettesítő táplálék. Olyan, amit azóta sem tud előállítani a tudomány. Nem járt vele együtt az egyoldalú táplálkozás semmilyen betegsége, sem a skorbut. Sem a pellagra, sem a vitaminhiány. Pedig 40 éven keresztül csak ezt ették.

2) Nem lehetett önző módon visszaélni vele, mint a többi javakkal, hogy az egyik dúskál benne, a másik meg éhen hal. Mindenki annyit szedhetett csak, amennyit meg tudott enni. Ha többet szedett, másnapra megromlott. Tehát nem lehetett kezeskedni vele.

3) Minden reggel újra kellett szedni. Az előző napi másnapra megromlott. A lusták éhen maradtak. A mindennapi kenyeret naponként adta Isten.

4) Ünnepe előtt két napra valót szedhettek, az nem romlott meg. Tehát hétköznap munkával ünnepeken munka nélkül, pihenés közben kapták.

5) Sütni-főzni lehetett. Bár ugyanaz az étel volt, mégis változatosan táplálta az Ígéret Földje felé vándorló népet.

A nép kérdezősködésére Mózes csak ennyit mondott róla: „Ez az a kenyér, amelyet az Úr adott néktek eledelül” (2Móz 16,15). Isten rendeletére egy „hómernyi” (kb. 364 liter) el kellett tenniük a maradékaik számára, „hogy lássák a kenyeret, amellyel éltettelek titeket a pusztában, mikor kiboztalak titeket Egyiptom földéről” (2Móz 16,32). Igen, erre a csodálatos eledelre mondta a nép, hogy hitvány!

De mi köze van a mannának hozzánk? Jézus azt mondja: „Én vagyok az életnek kenyere. A ti atyátok a mannát ették a pusztában és meghaltak. Ez az a kenyér, amely a mennyből szállott alá. Ha valaki eszik e kenyérből, él örökké. Az a kenyér, amelyet én adok, az én testem, amelyet én adok a világ életéért. [...] Mert az én testem bizony étel és az én vérem bizony ital” (Jn 6,31 kk.).

Tehát Jézus azt mondja, hogy az első manna csak reá utaló jelkép volt. Ő maga az igazi manna, a mennyből alászállott kenyér. Luther írja, „a mai időben számunkra a

manna a sákeramentum és az evangélium, már tudniillik ez a prédikáció, amelyben arról van szó, hogy Krisztus teste és vére a bűnök bocsánatára adatott. Ezért, ha te az evangéliumot halod, akkor a manna hull és mannáat gyűjtesz, amely az égből adatik néked.”

Gyakorlati példákat mondhatunk, hogy közöttünk van a drága mennyei manna. Micsoda drága ajándékot kapunk mi naponta az ő igéjében. Ezt a vezérlő ígét veti meg a legtöbb ember, hogy ez „*hitvány eledel.*” Pál apostollal együtt mondjuk, hogy „*nekünk, akik megtartatunk, Istennek ereje*” (1Kor 1,18). Örvendezzünk ezen, hogy Isten az ő igéjének ezt a mannáját kegyelmesen adja nekünk. Jóízű eledel ez. Étél a pusztában. Mindenkinek elégséges. Jaj, annak, aki megveti. Eszükbe jutnak az egyiptomi húsfazekak, meg a nagy darab laskák, itt meg reggel manna, este fürjek már régóta. Ráuntak. Nincs kenyér, nincs víz, és azt a hitvány eledelt unja a lelkünk.

Nem vettük még észre? Nem tetszik, amit Isten ad. Amit a Sátán kínál, az szebb és kívánatosabb. Utáljuk azt a sorsot, amit Isten ránk mért? „*Hitvány...*”

V. Istentől jövő akadály

Ezt olvastuk: „*Bocsátott azért az Úr a népre tüzes kígyókat és megmardosták a népet és sokan megbaltak Izrael népéből*” (6). Istentől jövő akadály. Létezik ilyen? Hát Istentől is jöhet akadály, hogy ne jussunk el a mennyei Kánaánba? Hiszen a „jó” Isten csak nem zárhat ki onnan senkit. A baj az, hogy az ember a saját képére és hasonlóságára gondolja az Istent.

1) A görögök éppen olyanoknak gondolták az isteneiket, mint a földi emberek. Férfi és női isteneik veszekedtek és paráználkodtak egymással, csaltak, loptak, hazudtak. Az egyik költőjük azt írja: olyan isteneink vannak, hogy az embereknek szégyellniük kellene, ha ők is olyanok lennének.

2) A rómaiak üzleti viszonyban gondolták magukat az istenekkel (do ut des; adok, hogy adj). Ők áldozatot mutatnak be nekik, ezért jogosan elvárják, hogy az istenek pedig tegyék meg cserébe azt, amit kívánnak.

3) Más primitív népeknél az istenek éppen olyan rosszindulatúak, mint az emberek. Jaj, de sok rettegésben van része ezeknek az embereknek. A Krisztust nem ismerő „keresztyének” is azért félnek „elkiáltani a szerencsésüket”, ezért „kopogják le” egészségüket, nehogy megirigyelje az általuk elgondolt Isten.

Nos, hát Isten nem olyan, mint amilyennek mi elképzeljük, hanem olyan, amilyennek a Bibliában Jézus által megmutatta nekünk magát. Aki nem figyel Jézusra, az menthetetlenül emberképre formált isteneket ismer csak. Amikor Isten nem bizonyul ilyen embert kiszolgáló istennek, akkor nem akar többé tudomást venni róla.

Amikor Izraelnek nem kellett az őket csodákon át vezető Atya, akkor megismerték a rettenetes Urat. Jöttek a tüzes, égető csípésű mérges kígyók. Egy néppel sem tette ezt. De egy néppel sem tett annyi kegyelmi csodát sem előbb. Szóval jön a büntetés. Tüzes kígyók lepik el a tábor. Kígyók jönnek, mert a Szentírásban a bűnnek és a büntetésnek a kígyó a jelképe. Az első engedetlen emberpárt is úgy átkozza meg Isten, hogy a kígyó a sarkadat mardossa (1Móz 3,15).

Mi még nem ismerjük ezt a kígyót? Testünk vágyaiban, szenvedélyeinkben nem éreztük, hogy mardos a Kígyó? Mikor elfogy a türelmünk, megmart a türelmetlenség kígyója. Mikor gorombán visszaszólunk, megmart a gorombaság kígyója. Mikor ki kellene mondani az első békülő szót, de nem tudjuk megtenni, megmart a hiúság kígyója.

Egyik szomszédasszony átment a másikhoz. Főzés közben beszélgettek. A fazékból tekereg ki a kígyó. Ott van a munkahelyen is, a hivatali ember aktái mögött, sőt, amikor a lelkipásztor palástosan megy a templomba, annak is ott tekereg a lába előtt. Minden lépésnél, minden pillanatban ott van a kígyó. Nem vettük még észre, hogy odahaza nem lehet valamit megcsinálni, mert valakit megmart a kígyó, és benne van a méreg? Mit lehet csinálni a kígyó ellen?

1) Voltak ott okos emberek is. Megpróbálták mindent. Az orvosok, a kuruzslók balzsamokkal próbálkoztak. Hadd folyjék a megfertőzött vér! Meghaltak mind. Más okosok botot fogtak. Fel kell fegyverkezni. Megvédjük magunkat. Százat agyonvertek, a százegyedik megmarta hátulról. A félnékek árkot ástak a sátor körül, hogy elbújjanak. De a kígyó azon is átmászott. Ismét mások megpróbálták elszaladni. De a kígyó ezeket is utolérte. Mert a bűn elől, a kígyó elől emberi úton nincsen szabadulás. Hullnak sorra az emberek. Amikor a táboron kívül halomban vannak a hullák, akkor jut eszükbe a megoldás. Odamennek Mózeshez. Vétkezünk, mert szólunk az Úr ellen és teellened. Bizony, milyen nehéz dolog kimondani ezt a szót, hogy vétkeztem. Pedig a szabadulás mindig ott kezdődik, hogy rendeznem kell a viszonyomat Istennel és a felebarátaimmal.

Van-e békességünk Istennel és az emberekkel? Mit tettünk meg azért, hogy legyen? Elmondtuk már a bűnvallásunkat Istennek? Kinyújtottuk a kezünket a haragosunk felé?

2) Az Istennel való kibékülés persze nem mindig megy olyan könnyen. Senki sem mert és senki sem tudott odaállni Isten elé. A végén azt mondták Mózesnek, hogy imádkozzál te az Úrhoz! „*Imádkozott Mózes a népért*” (7). Ugye voltunk már olyan helyzetben, hogy nem tudtunk vagy nem mertünk imádkozni? Szerettünk volna „kibékülni” Istennel, de nem tudtuk, hogyan kezdjük el.

Beteg egy gyermek. A szülők ott állnak az ágya körül. Tudják, imádkozni kellene érte. De egyik sem mer és egyik sem tud. Végül a férj ránéz a feleségére, s megszólal: Imádkozzál te! Te jobban tudsz! Te többet jársz templomba! Vajon nálatok odahaza ki szokott a családért imádkozni? Vagy ti is egymásra toljátok, hogy imádkozzon a másik az Úrhoz.

3) Akit bántottak, Mózes, az Isten embere imádkozni kezdett a népért. Imádkozott azokért, akik megbántották. (Máskor is tette: 2Móz 32).

Nekünk is van egy ilyen közbenjárónk, akit mi mindig megbántunk és megszorítunk a bűneinkkel de: „*Akkor ment a nép Mózeshez és mondták: »vétkezünk, mert szólottunk az Úr ellen és teellened, imádkozzál az Úrhoz, hogy vigye el rólunk a kígyókat.*» És imádkozott Mózes a népért” (7).

VI. *Akadályozó hiány*

Mit tegyünk? Amíg Izrael nem látta, hogy vétkezett, nem ment Mózeshez. Jó időben a Biblia a polcon porosodik. Ki menne egészségesen az orvoshoz? De amikor beköszönt a baj, lekerül a Szentírás a polcra, és sürgős az orvos. Mikor látják a bajt, amikor szerető szíveket választ el egymástól a halálos kígyómarás, „akkor ment a nép Mózeshez.” Vétkeztünk. Ebben a vallomásban óriási változás van. Most már nem Istenben vagy Mózesben látják a hibát. Egyedül magukat vádolják. Vétkeztünk. A tékozló fiúban mennyi kifogás volt a szülői ház és a körülményei iránt. Hiába is lenne az okos szó, az apja számára nem volt más megoldás, mint az, hogy kiadja neki a jussát. Mikor aztán messze vidéken mindent elköltött, és rászakadt az éhség, akkor „magába szállt” (Lk 15,17). Egyetlen mondanivalója volt csupán. Az, amit megfogalmazott legelőször önmagának, hogy „vétkeztem” (Lk 15,18). Itt kezd reménység derengeni arra nézve, hogy talán mégsem pusztul el, mert már önmagában látja a hibát, és illetékes helyen vallja be.

Figyeljük meg, hogy a bűnbánatnak, a bevallásnak a hiánya a legnagyobb akadály milliók életében. Talán velünk is ez a baj. Lássunk néhány példát arra, hogy miképpen menekülnek az emberek a bűnbeismerés elől?

1) A szórakozásba. Arany János klasszikusan szép versében, A walesi bárdokban Edward király énekesekkel akarta elnyomni bűnös lelkiismerete háborgását. Nem sikerült neki sem, és senkinek sem. Amikor Saulon erőt vett a rosszabbik éneke, Dávidot vitték udvarába, hogy a hárfamuzsikájával elhallgattassa a lelkiismeretét.

2) Van, aki a munkába menekül,

3) a halogatásba,

4) vagy hamis megnyugtatókba. Egy hitetlen ember azt mondta egyszer: Nem baj. Sokan leszünk a kárhozatban, és majd csak elszórakozunk valahogy. Egy tömegszerencsétlenség semmi ugyan a kárhozathoz képest. De ha átszakad egy gát, mi abban a szórakozás?

5) Vallásosságba is lehet menekülni. Templomba járok. Hát csak nem kárhazom el? Tizenkét pap kávézott nálam már. Mindig benézek a Rókus-kápolnába, ha arra járok.

Szánalmas kísérletek ezek a kiút keresésére. De hogy újonnan született-e? Van-e békesége? Ezekre nem akar felelni. Nem akar szembenézni igazán a bűneivel. Azért menekül a bűnei elől, hogy ne kelljen egyszer beismerni megszegyenülten, hogy vétkeztem! Isten persze ebbe rend szerint nem nyugszik bele. Az embert nemcsak a bűnei szokták utolérni – ahogyan a zsoltáríró mondja –, hanem a bűn büntetése is (4Móz 32,23). Hogy vagyunk a bűneinkkel? Jaj, ha nem érezzük őket. Jaj, ha úgy vagyunk, mint az eb, amely visszatér az okádásához (2Pt 2,22). A nép nemcsak azt mondja, hogy vétkeztünk, hanem alázatosan be is vallja a bűneit. Megfogalmazzák, hogy „szólottunk az Úr ellen és teellened” (7). Az elbotlott ember nem csak megvallja, hogy vétkezett, hanem ekként könyörög az Úrhoz: „Imádkozzál az Úrhoz, hogy vegye el rólunk a kígyókat”(7). Mózes tisztában volt vele, hogy ezen a népen egyedül csak Isten képes segíteni.

Mózes imádkozott a népért. Nem mondta, hogy dehogy imádkozik érettük. Éppen elege van belőlük. Nem érdemlik meg, hogy imádkozzon érettük. Semmi ilyet nem mondott. Hogyan tudott ez a Mózes könyörögni a népért (2Móz 32, 11-32)? Ez a tusakodás valakire emlékeztet, akit még ennél is jobban megbántott, meg-

köpdösött, keresztre feszített a nép. Mégis imádkozott értük, értünk. „*Atyám, bocsásd meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek*” (Lk 23,34). Mégis esedezik az Atyánál értünk. Vajon mi lenne velünk Krisztus közbenjárása nélkül? Az elbotlott, Krisztus-tagadó Péterért is imádkozott, midőn azt mondta neki, „*Simon, de én imádkozom érted*” (Lk 22,23).

Az emberek már kigondolták, hogyan lehet megszabadulni. Mózesnek meg is mondták. „*Imádkozzál az Úrhoz, hogy vigye el rólunk a kígyókat*” (7). Hányszor szeretnénk mi így tanácsot adni Istennek. Különösen a saját életünkben. Isten azonban mintha azt üzenné, ti csak ne tanítgassatok engem. Tudom én, hogy mit kell csinálni. A kígyókat pedig nem veszem el. Azt sem engedem, hogy emberi ügyességgel szabadulni tudjatok tőle. De adok egy megoldást. Így olvassuk: „*Mondta az Úr Mózesnek: »csinálj magadnak tüzes kígyót és tűzd fel azt a pózánára. Ha valaki megmaratik és feltekint arra, életben maradjon«*” (8).

VII. Isten készített szabadítást

Lássuk, hogyan készített Isten szabadulást? „*Mondta az Úr Mózesnek...*” Mindenütt csak jajgatás, pusztulás és halál. Közben pedig egy lélek csendes imádságban tuskodik a népért. Erre az imádságra azonnal felelt Isten. Hiszen éppen erre várt. Jeremiás próféta könyvében olvassuk: „*csak ismerd el hamisságodat, hogy bűtlenné lettél az Úrhoz...*” (3,13). Így készített szabadulást az özönvíz idején Noéval (1Móz 6,5-11), a Sodomáért való licitáláskor Ábrahámmal (1Móz 18,22).

„*Csinálj magadnak tüzes kígyót.*” Izrael népét megmárták a tüzes kígyók. Isten úgy készített szabadulást, hogy Mózesrel kígyóformába öntette a megolvasztott ércet. Akiket megmárt az egyik kígyó, meggyógyította a másik kígyó. Nem a kígyókat pusztította el. Luther így fogalmaz: „*nem volt szabad küzdeniük a tüzes kígyókkal, hanem az élettelen érkígyóra kellett tekinteniük, és akkor az élők maguktól leestek és elpusztultak.*” Hogyan történt az élettelen kígyó által a szabadulás? Figyelnünk kell itt a két ízben is előforduló „*ha*” kötőszócskára. Először azt olvassuk, hogy „*ha valaki megmaratik*” (8). A kígyó mindenkit megmárt. Csak az a kérdés, hogy az illető levonta-e ebből a konzekvenciát? Rádöbent-e arra, hogy reá is örök halál vár? A testi halál után a kárhozat. Ugyanebben a mondatban vonatkozik tovább a kötőszó a folytatásra is: „*ha feltekint arra.*” Ha odajön az érkígyóhoz. Ha engedi odavitettetni magát. Ha feltekint rá. Jézus így mondja ezt: „*Íme, az ajtó előtt állok és zörgetek. ha [!] valaki meghallja az én szót, és ha [!] megnyitja az ajtót, bemegyek abhoz, és vele vacsorálok, és ő envelem*” (Jel 3,20).

Egy lépést sem lehet menni tovább. Egyszer Isten kijelentette, hogy csak Jézus által van szabadulás. „*Mert nincs senkiben, másban üdvösség, mert nem is adatott az ég alatt emberek között más név, amely által kellene nekünk megtartatnunk*” (ApCsel 4,12). Jézus neve az egyedül! Ha ezt az egyet el nem fogadjuk, bizony meglátjuk, éppen Isten lesz a legrettenetesebb akadályunk abban, hogy bejussunk a mennyei Kánaánba.

Amikor az embert megmarta a Sátán, „*ama régi kígyó,*” abból az emberiségre hármias büntetés származott.

1) Azóta orcánk verejtékével esszük a kenyérünket, és az asszonyaink fájdalommal szülik magzataikat (1Móz 3,16).

2) Hacsak Jézus időközben vissza nem jön, mindnyájunknak vissza kell térnünk a földre, ahonnan vétettünk.

3) Az Édenből kiűzött emberre és a magzataira a második halál, a kárhozat vár, amelyben az ő fergük el nem hal, és tüzők ki nem aluszik (Mk 9,44).

Isten kegyelmes mennyei Atyánk akar lenni Jézus Krisztus által. De ha nem tudunk hinni benne, megtapasztaljuk mind, hogy „rettenetes dolog az élő Isten kezébe esni” (Zsid 10,31). A *serápm* értelme teljességgel még megfejthetetlen. Ézs 14,29 és 30,6 versében repülő szeráfok fordulnak elő. Az araboknál a dzsinnek repülő kígyóként jelennek meg. Hogy a *sáráp* (egyiptomi) idegen szó, vagy pedig a kígyónak lánggal (*sáráp* = ‘égni’) való összehasonlítása képezi az alapját, nem lehet eldönteni. A „tüzes” szó az eredeti szövegben bizonytalan. Talán a színt jelenti.

Azon a vidéken, az Akabai tengeröböl mellékén ma is rendkívül sok a kígyó. A halászok annyira félnek tőlük, hogy este, mielőtt elalszanak, kioltják a tüzeiket, mert a fény odacsalogatja őket. Schubert (+1860) írja az itteni utazása alkalmával: „*délután hoztak nekünk egy igen tarka, tűzpiros foltokkal és hullámvonalakkal tarkázott nagy kígyót, amely fogai szerkezetének tanúsága szerint a legmérgezőbb fajták közé tartozott.*” Palesztinában mintegy harminchárom kígyófaj él, közülük több veszedelmes. Ilyen például az 1Móz 49,17-ben említett szarvas kígyó,⁸ amely az utak mélyedéseiben leselkedik áldozatára. Marása feltétlenül halálos. Az új fordítás ezt „dán-kígyónak” nevezi. Az „áspiskígyó” (Zsolt 140,4; 5Móz 32,33) voltaképpen vipera.⁹ Ennek több faja él Palesztinában. Az Ámos 9,3-ban egy tengerben élő kígyóról van szó. Ez talán az ősi sémita Tiamat monda maradványa. Az Ézs 14,29-ben említett „szárnyas sárkányok” az eredeti szöveg szerint repülő szeráfok, azaz az olyan kígyófaj, amely a gyors mozgása miatt szinte repülni látszik.¹⁰ Szövegünkben a kígyókat *serápm*-nak

⁸ A vers elején két kifejezés utal kígyófajára. A *nábhás* és a *šepšon*. Parallelizmusról van szó. Az első általános értelemben jelöli a kígyót, különösebb körülírás nélkül, a második kifejezés (*šepšon*) pedig közelebről határozza meg. A *wajbí dán nábhás* nem a kígyófajára utal, hanem Dán törzséről mondja a Genesis írca, hogy olyan lesz, mint a kígyó. A törzs kicsiny, harcra termett férfi is kevés van benne, nyílt harcra a nagy létszámú kánaáni ellenséggel szemben nem gondolhat. Lesből rohanhatja le váratlan támadásban az ellenségét. Erejét nem a nagyságával nyilváníthatja ki, hanem a ravaszságával. Von Rad a *wajbí-t* jussivusnak értelmezi: „*Legyen Dán kígyó...*” (in: von Rad, Gerhard: *Das erste Buch Mose, Das Alte Testament Deutsch*, Evangelische Verlagsanstalt Berlin, 1956. 367.). Ez legyen az ő fegyvere. Legyen a hátránya (kicsinysége) az előnye (ravaszsága)! Így lehet Dán olyan, mint a *šepšon*. A *šepšon* hapax legomenon, a 1Móz 49,17 versében fordul elő. Gesenius szótára azt írja róla, hogy kicsiny, nagyon veszélyes kígyófajta (in: Gesenius, Wilhelm: *Hebräisches und aramäisches Wörterbuch über das Alte Testament* (bearb. Buhl, Frants), 17. Aufl. Springer Verlag Berlin-Göttingen-Heidelberg, 1959. 857.). Westermann *cerastes cornutus*-nak mondja (in: Westermann, Claus: *Genesis, Kapitel 37-50, Biblischer Kommentar Altes Testament*, I/3. 2. Aufl. Neukirchener Verlag 1993. 249.). A *cerastes cornutus*, a szarvas vipera harapása mérgező, marása lehet halálos, véralvadástgátást, ezzel összefüggő zavarokat, szövet bevérzést idézhet elő.

⁹ Az *‘akšáb* szintén hapax legomenon, ugyancsak *cerastes cornutus*, szarvas viperát jelent. Ugyanezt kifejezheti a *patan* is, pl. 5Móz 32,33; Ézs 11,8; Zsolt 58,5 stb. (Koehler, Ludwig & Baumgartner Walter: *Lexicon in Veteris Testamenti libros*, E. J. Brill Leiden, 1958. 703. 789.).

¹⁰ A szeráfok nevét összefüggésbe szokták hozni a *sáráp* el/kiégetni? gyökkel (Koehler, Ludwig & Baumgartner Walter: *Lexicon in Veteris Testamenti libros*, E. J. Brill Leiden, 1958. 932). Eszerint a szeráf tűz által tisztító angyal, ‘tűzangyal’ v. ö. 4Móz 21,6 kk., 5Móz 8,15 (Delitzsch, Franz: *Commentar über das Buch Jesaja, Biblischer Commentar über das Alte Testament*, Dörffling & Franke, Leipzig, 1889. 129.). Az Ézs 14,29-ben és a 30,6-ban *sáráp m’ópep* azaz ‘repülő kígyó’ található. Gondolnak kígyó-szerű félig ember, félig állat formájú lényekre. Vizsgált igénkben arcuk van, kezük, lábuk és szárnyuk. Nem zárható ki, hogy részben állati vonásaik voltak. A mennyei kígyó mitológiai eredetét a villámból származtatják (Kautzsch, E.: *Die Heilige Schrift des Alten Testaments I*, Verlag von J. C. B.

nevezik. Arra hajlok, hogy a héber *sáráp* ‘égni’ szóval függ össze, és a kígyónak a lánggal való összehasonlítására céloz. Így született meg a ‘tüzes kígyó’ kifejezés, talán abból a fájdalmas, égető érzéstől, ami a marásuk nyomán támadt.

A kígyó mérge az izraeliták felfogása szerint a nyelvükben volt (Zsolt 140,4). A Zsolt 58,6 szerint Izrael ismerte a kígyóbűvölést is.¹¹ A kígyó egyébként tisztátalan állat volt, amit nem volt szabad megenni (3Móz 11,44). Babonás imádása Palesztinában is elterjedt volt. Gezerben találtak egy 15 cm hosszú érc kígyót, Pertánál, a Holt-tengertől délre, tehát azon a vidéken, ahol az érc kígyó története lejátszódott, hatalmas kígyóalakot fedeztek fel sziklába vésve. A 1Kir 1,9 említi a Zohelet-követ, ami tulajdonképpen kígyókövet jelent.¹²

A történet említése során a zsidók mindig egy kicsit zavarban voltak, mivel az Isten törvénye kifejezetten megtiltotta nekik a faragott képek készítését. A rabbik tehát az esetet így magyarázták: „*Nem a kígyó ölt, és nem a kígyó adott életet. Izrael feltékkintett és ameddig Mózes felemelte a kígyót, a nép abban hitt, aki Mózesnek azt parancsolta, hogy ezt tegye. Isten gyógyította meg őket.*” A gyógyító erő nem magában az érc kígyóban volt. A kígyó csak jel, szimbólum és útmutató volt, hogy a gondolataikat Istenhez fordítsa, és amikor a gondolataik Istenhez tértek, akkor meggyógyultak.

A zsidó írástudomány a pusztai érc kígyóban nem látott utalást a Messiásra, noha a pusztai vándorlást általában a messiási szabadítás ősképeként tekintették. Jézus a pusztai érc kígyóra való utalással azt hangsúlyozza, hogy amiképpen Isten csodát tett és szabadulást szerzett, életet adott a kígyók által megmárt izraelitáknak, hasonlóképpen ad váltságot és csodálatos szabadítást az Emberfia elküldése által azoknak, akik őt hittel fogadják. De hogy a kígyó által mart seb begyógyulhasson, ill. a bűn és halál hatalmából való megszabadítás megvalósulhasson, az Emberfiának fel kell emeltetnie a magasba (Jn 12,32 kk.).

Mohr [Paul Siebeck], 1909. 560.). Buber a szeráfokat ‘tüzes lényeknek’ nevezi (Buber, Martin: *A próféták híte*, Atlantisz Kiadó Budapest, 1991. 158.), Marti pedig az egyiptomi ábrázolásokkal hozza összefüggésbe őket. Szerinte tiszták a sírok őrzése volt. Ézsaiásnál így a templom küszöbének őrzői lennének (Marti, Karl: *Das Buch Jesaja* (Kurzer Kommentar zum Alten Testament, Abt. X.), Verlag von J. C. B. Mohr [Paul Siebeck], Tübingen, Freiburg und Leipzig 1900. 64-65.).

¹¹ Kígyóbűvöléssel egyiptomi és babiloni szövegekben találkozunk. Az Ószövetségben is említődik némely helyen (Jer 8,17; Préd 10,11).

¹² Az *’aban hazsohalat* ismert hely lehetett Jeruzsálem közelében. Kautzsch-Bertholet magyarázata szerint kánaáni időből származó kultusz hely lehetett, melyet egy kígyó istenségnek szenteltek (in Kautzsch, E. & Bertholet, A.: *Die Heilige Schrift des Alten Testaments*, Bd. I., Verlag von J. C. B. Mohr [Paul Siebeck] Tübingen, 1922. 495.). Hasonlóképp vélekedik Rudolf Kittel (in: *Die Bücher der Könige, Handkommentar zu Alten testament*, Vandenhoeck & Ruprecht Göttingen, 1900. 5). Ugyancsak így értelmezi Gelderen is (in: van Gelderen, C.: *De boeken der koningen, Korte Verklaring der Heilige Schrift, 1 Konigen 1-11*, Uitgeversmij Kok – Kampen, é. n. 26.). A *sohalat*-et összefüggésbe hozták a *záhal* ‘csúszik’, ‘csúszkál’ igével (*serpens* 5Móz 32,24; Mík 7,17). Az *’aban hazsohalat* jelentését, mint st. cstr. formulát ‘kígyókőnek’ gondolták. A *sohalat* azonban ‘kígyó’ jelentéstartalommal nem fordul elő. Noth magyarázatának lényege, hogy az *’aban hazsohalat* a forrásnál lévő ‘csúszós kő’ lehetett, melyen áldozatot mutattak be. Áldozat-bemutató nem tetszés szerinti helyen történt, hanem „szent helyeken” (2Móz 20,24). Noth feltételezi, hogy a hely szent volta vélhetőleg a kő titkában rejlett, és Jeruzsálem Dávid általi bevételét után Jahvének mutattak be ott áldozatokat. Kizárja azt a lehetőséget, hogy a hangzásbeli hasonlóság ellenére azonosítani lehetne *’aban hazsohalat*-et északkabra, a Kidron völgyének keleti oldalán lévő *zahvéle* nevű síkos, meredek szakadékkal (Noth, Martin: *I. Könige 1-16, Biblischer Kommentar Altes Testament*, Neukirchener Verlag 1968. 18.).

A görög szövegben a „felemeltetni” szó helyén a *hyszó* szó áll. Érdekes azonban, hogy Jézus ezt a szót kétféle értelemben használja. Először arra, hogy *ő felemeltetik a keresztre*, aztán arra, hogy *felemeltetik a dicsőségbe* a mennybe való felmenetele idején. A keresztre való felmenetelről szól a Jn 8,28; 12,32, a dicsőségbe való felmeneteléről pedig az ApCsel 2,33; 5,3 és Fil 2,9.

Jézus életében tehát kétféle felemeltetés volt. A keresztre és a dicsőségbe. A kettő azonban elválaszthatatlanul összekapcsolódik. Az egyik nem történhet a másik nélkül. Jézus számára a kereszt volt az út a dicsőség felé. Ha visszautasítja a keresztet, ha megpróbált volna megszabadulni tőle – amit könnyen megtehetett volna –, akkor nem lett volna dicsőség sem a számára.

Ugyanez a helyzet velünk is. Ha akarjuk, választhatjuk a könnyű utat. Ha akarjuk, visszautasíthatjuk a keresztet, amit minden keresztyénnek vinnie kell, de ha ezt tesszük, elveszíthetjük a dicsőséget. Mert az életnek megváltoztathatatlan törvénye, hogy kereszt nélkül nincsen korona sem.

A korabeli zsidó gondolkodás számára éppen ez volt az érthetetlen, hogy az Emberfiának „magasba kell emeltetnie,” ahogy János apostol mondja (12,32-33). Hogyan teljesítheti a Messiás a küldetését, ha dicsőséges királyi uralkodás helyett elbukik, és meghal? Ezzel a kérdéssel utasítja el a zsidó gondolkodás a Messiás szenvedésének és halálának gondolatát. Ezért „botránkozás” számára a keresztről szóló ige, ahogyan azt Pál apostol írja (1Kor 1,23).

„Csinált azért Mózes rézkígyót, és feltűzte azt póznára. Történt pedig, hogy a kígyó valakit megmart, és az feltekintett a rézkígyóra, életben maradt” (9).

VIII. Elfogadott szabadulás

Mindig kettőn áll a vásár. Kettőn fordul meg az üdvösség is. Istenen és rajtam. Ő elkészítette. De ha nem fogadjuk el, menthetetlenek vagyunk. Olyan ez, mint az alagút készítése. Isten elindult felénk. De vajon találkozunk-e? Luther írja egy helyen: Azok Isten gyermekei, akik azok akarnak lenni! Jézus azért sírt Jeruzsálem felett, mert *„te nem akartad”* (Mt 23,37).

„Csinált azért Mózes...” Nem késlekedett. Mindjárt kész lesz, bízatok. *„Feltűzte azt póznára.”* Azt mondjuk, annak az élettelen érc kígyónak mindegy volt. De Jézusnak nem volt mindegy. Hiszen valóságos emberként szenvedett értünk. Félt ettől az órától (Jn 12,17). Szomorú volt a lelke (Mt 26,38), vért verejtékezett (Lk 22,43 k.), hiszen az Úr mindnyájunk vétkét őreá vetette (Ézs 53,6).

Sokan voltak Izraelben, akiket még nem mart meg a kígyó. Vagy a betegségüket nem tartották halálosnak. Ezek nem tekintettek fel az érc kígyóra. Sokan vannak ma is, akik azt hiszik, hogy ők nem bűnösök. A bűneik csak afféle emberi gyöngeségek. Dehogyan halálosak. Utóvégre minden ember bűnös! Majd csak megbocsát a „jó” Isten!

Mikor az ember a moziban vagy a televízióban híres embereknek az életéről készült filmet néz, azt mondja, igen, ez az igazi élet. Mit törődünk a papok ijesztgetésével. Látjuk a ledér, gondtalan életüket. De miért nem hozzák a filmek és az újságok azt is, hogy mi a vége a legtöbb ilyen életnek? Miért nem mutatja a halálos ágyukat? Akkor nem mennének olyan dalolva a kárhozatra. *„Életben maradt...”* Isten azért végzett el mindent, hogy életben maradjunk. Hát hogyan fogadjam el? Hiszen ha tudnám! Jézus azt mondta: *„Embereknél lehetetlen, de Istennél minden lehetséges”*

(Mk 10, 27). Hinni kell Jézusban! Péternek egyszer azt mondta a viharos tengeren: „Jövel” (Mt 14,29). Péter erre a szóra elindult a viharos tengeren. Az elnyeléssel fenyegető víz olyan lett számára, mint a szilárd szikla. Talán még kopogott is, mint a kemény föld a saruja alatt. Így lehet Jézus szavára építeni!

A bajt hozó fémből való képe egyébként ugyanúgy távol tartotta a bajt hozót, mint abban a másik történetben a filiszteusoktól távol tartotta a fekélyeket a fekélyformájú arany (1Sám 6,4 kk.). Az elbeszélés költött legenda lehet, amely a 2Kir 18,4 szerint a templomban lévő kígyóbálványt szeretné ártatlan dolognak feltüntetni. Ha valamit mégis bizonyítani akar a *nehustán* tulajdonságaiból,¹³ az akkor arról tanúskodik, hogy ez a kígyó valami gyógyító démonnak a bálványa lehetett, aminek tehát eredetileg semmi köze nem volt Jahvéhez. Josephus Flavius, a történetíró nyilván ezért nem említi.

Holzinger a Kautzsch-Bibliában ezt írja: „Az író másként ítéli meg a jeruzsálemi *Nethusánt*, mint a bételi bikaképet, sőt kegyelmi eszköznek tünteti fel, amelyet Mózes idejében egy bizonyos szorongatott helyzetben maga Isten ajándékozott. Az író ezzel júdeai volta mellett tanúskodik. Nem valószínűtlen, hogy éppen ez az enybe megítélés az oka annak, hogy Ezékiás ösztöztörette a bálványt.”¹⁴

A kígyóbotok mint isten-szimbólumok Babilonban és Egyiptomban is megtalálhatók voltak. Gressmanntól tudjuk, hogy egy kis bronzkígyót Gezerben is találtak, ami valószínűleg amulett lehetett (A kígyók tiszteléséhez ld. 1Kir 1,9 [kígyókő]; Neh 2,13 [sárkányforrás]).

„Hogy vitte oda az anya megmárt gyermekét, a fiú hajlott öreg apját, hogyan fáradozott a testvér, a barát, a rokon, hogy megmárt övéinek lehetőségessé tegye az igéretteljes jelképre való feltekintést” (Dachsel).

„Amiképpen felemelte Mózes a kígyót a pusztában, akképpen kell az Emberfiának felemeltetnie. Hogy valaki hiszen öbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.” – így olvassuk a János evangéliumában (3,14-15).

¹³ Eredetére nézve nincs egységes, tiszta kép előttünk. Van, aki a mózesi korba helyezi vissza az eredetét. Eszerint a frígládát oltalmazó kígyóábrázolás lehetett, vagy szíro-föníciai Ešmun jelkép. Van, aki dávidi korból származó eredetű (Dávid-házának totem szimbóluma; vagy a kálebiták katonai jelképe), megint más egyiptomi (kígyóbot ld. 2Móz 4,1-5 stb; szakrális, királyi szuverenitás jelképe; Renenutet istennő kultuszára utalhat, akinek Salamon idején jeruzsálemi tiszteléséről vannak emlékek) hatásra gondol. Találunk olyat is, aki úgy képzel, hogy babiloni (védelmező, elhárító hatalmasság képe), kánaáni (ősi kígyótisztelet maradványa; jebuzeus szentély kultuszi képe), ismét más vélemény szerint föníciai (Ešmun isten kígyóbotja) hatásra honosodott meg Izraelben az érc-kígyó. Minderről részletes, bibliográfiát is tartalmazó összefoglalást találunk Fabry szócikkében (in: Botterweck, G. Johannes & Ringgren, Helmer: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Band V., Verlag W. Kohlhammer Stuttgart, Berlin, Köln, 1986. 407., ld. még Jirku, Anton: *Altorientalischer Kommentar zum Alten Testament*, A Deichertsche Verlagsbuchhandlung Dr. Werner Scholl Leipzig-Erlangen, 1923. 176.).

A *nehustán* kánaáni átvétel lehet, amit visszamenőleg érvényesítettek a pusztai vándorlás idejére, amikor Izraelnek ténylegesen dolga volt kígyóval. Az Izrael hitétől idegen vallási elem élet elvették azzal, hogy nem istenséget láttak benne, hanem Istenük szabadító beavatkozásának jelét. Mivel azonban a templomban való jelenléte a későbbiekben mégis több volt, mint történeti emlék, eltávolítására sor került.

¹⁴ Kautzsch, E. & Bertholet, A.: *Die Heilige Schrift des Alten Testaments*, Bd. I., Verlag von J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1922. 234.

IX. *Hogyan hárult el minden akadály?*

A soproni evangélikus templom szószéke felett van egy felállított feszület, melynek az egyik oldalán és a másik oldalán ugyancsak egy keresztforma póznára feltekeredő kígyó képe látszik. Ez a kép arról beszél, hogy milyen csodálatosan teljesedett be Krisztusban mindaz, amiről eddig beszéltünk, és hogyan hárult el benne minden akadály a mennyei Kánaánba vezető úton.

Nikodémus is megértette, hogy ő az Ígélet Földje felé vándorló, akit megmart az ősi kígyó, és rajta sincsen semmi más segítség, mint az újjászületés, tehát hinni benne, feltekinteni őreá.

Mi lett az érkígyó sorsa Izraelben? Eltették a csodálatos szabadulás emlékére. Emléktárgy lett belőle az Istenre való emlékezés és a kígyó, mint tárgy iránti engedelmesség nélkül. Később, amikor egyre jobban elszakadt a nép az igaz Isten tiszteletétől, a *ruštán*-nak nevezett érkígyót bálványként tisztelték. Egy domb tetején felállították, és jó illatú füstölő áldozatokkal hódoltak előtte. Végül a kegyes Ezékiás király kénytelen volt a többi bálvánnyal együtt a Nethustánt is összetörni, hogy ne legyen akadály az igaz Isten tiszteletében (2Kir 18,4).

Lássuk azt is, mi lett a világban a kereszt sorsa? A névleges kereszténynek számára a templom tetejére tűzött emléktárgy. Festett hajú nőknek és hitetlen falusi lányok nyakláncra vagy fülbevalója, aminek semmi köze nincsen a töviskoronás Királyhoz. Csak a testük ékessége, de a lelküknek semmi köze hozzá. Politikai mozgalmak, pártok jelképe, vagy éppen bunkója, a bűnünket hordozó Báránnyal való közösség nélkül. Jézus így mondja ezt, „örök életet adok nékik és soha örökké el nem vesznek, és senki ki nem ragadja őket az én kezemből” (Jn 10,28). Isten elkészítette a szabadulást, de elkészítette a kárhozatot is. Lesz, akiknek azt mondja majd, hogy „Jertek én Atyámnak áldottai, örököljétek az országot, amelyet számotokra készítet a világ megalapítása óta” (Mt 25,34). Ám lesz, akiknek így szól majd: „Távozzatok tőlem ti átkozottak az örök tűzre, amely az ördögnek és az ő angyalainak készítetett” (Mt 25,41).

Nekünk vajon, kik most még itt vagyunk, melyik készítetett? Valami megdöbentő a Máté evangéliuma 25. részének utolsó verse. Így szól ott Jézus: „És ezek elmennek majd örök gyötoremre, az igazak pedig az örök életre.” Nincs fellebbezés az utolsó szó jogán! Az utolsó szó az Uré volt. Aztán nagy csönd, és ezek mennek ide, am azok meg oda. Akkor igazán kiderül, hogy valóban nincsen más név, amely által megtartatunk, mint a Jézus neve (ApCsel 4,12). Isten általa elgondolt szabadítása azonban elkészített már a világ megalapítása óta (Mt 25,34). Igen, Isten elkészítette a szabadulást. Nem szavaztatta meg előbb a világot, hogy fel akarom állítani a golgotai keresztet, halálra akarom adni a Fiamat, nos elfogadjátok-e? Hanem egyszerűen bejelentette: „Jőjjetek el, mert immár minden kész” (Lk 14,17).

A kígyónak tehát:

- 1) Rézből kell lennie, vörösnek. Az igazihoz hasonlóknak.
- 2) Fel kell tűzni póznára.
- 3) Aki meg akar gyógyulni, fel kell rá néznie.

Az élő kígyó képére formázott ártalmatlan rézkígyó Krisztust jelképezi, aki emberre lett, mindenben hasonlóvá hozzánk, kivéve a bűnt, hogy bűneinket keresztre vigye (Róm 8,3; 2Kor 5,21; 1Pt 2,22-24; Kol 2,14 kk.; Róm 3,31 kk.). Ha megmar valakit a régi kígyó, a bűn, a halál, az ördög és a pokol, a megfeszített Isten Fiára feltekintve meggógyul.

Az érc kígyó a jele tehát annak, hogy Isten hatalmas, és kegyelme a kígyókat ártalmatlanná fogja tenni. A hívő és bűnbánó feltekintés gyógyulást szerez. Így tekinthetünk fel a golgotai keresztre, amelyen Isten Fia bűnné lett értünk. A kígyót tehát nem vette el Isten. Csak ártalmatlanná tette a harapásukat. Ugyanígy Jézus által sem vette el a bűnt a világból, de a bűn nem árthat többé nekünk, ha megfeszített Üdvözítőnkre nézünk. Van tehát egy megoldás. Keresztet kell csinálni, és arra fel kell tenni a kígyót. Aztán aki arra hittel feltekint, meggyógyul. Aki pedig nem hisz benne, az meghal. Amikor Isten keresztre verette az ő Fiát, bűnné tette őt. Ez a megváltás módszere. Rettenő dolog Jézust kígyónak nevezni, de mégis így volt, hogy Isten őt, mint bűnöst szegeztette oda, köpette szemem, verette arcul. Hagyta, hogy meggyalázzák, megszegyenítsék. Mit gondoltok, kinek a bűnei miatt tette ezt Isten? A pusztában sem csinálhatott semmit a nép, csak hinnie kellett a kereszthen. Így van a Golgotával is. Hiába zárándokolja le valaki a lábát térdig. A kérdés így szól, s ez a legdőntőbb, hogy hisz vagy nem hisz. Ez a kérdés marad. Amit meg kellett tenni, azt Isten mind megtette.

Úgy látszik, Istennek nemcsak manapság van sok baja az ő népével. Már Izraellel is sok baja volt. Az egyik legnagyobb botrány akkor történt, amikor a Hór-hegytől visszafelé indultak a Vörös-tenger felé vezető úton.

Abból mindig baj származik, ha a hívők, akik egyszer már Istennel jártak, elindulnak visszafelé. Arról kapunk hírt az igéből, hogy a nép lelke megkeseredett útközben. Fellázadtak Isten és Mózes ellen. Ökölbe szorított kezű emberek vették körül Mózeset, és úgy kérték rajta és Istenen számon, hogy miért van rajtuk ez a nagy nyomorúság: Miért hoztatok fel minket Egyiptomból? Azért, hogy meghaljunk a pusztában? Talán nem is igaz mindaz, amit Mózes Istentől beszél? Lehet, hogy az Ígéret Földje is csak mese? A Paradicsom óta ez az ember bukásainak a leggyakoribb oka, hogy kételkedni kezd Isten szeretetében. Nem vettük még észre, hogy hátrafelé megy az életünk? Valamikor sokkal közelebb jártál az Ígéret Földjéhez. Nem kaptuk még magunkat azon, hogy nem vagyunk megelégedve Istennel, az ő vezetésével? Aki ma mindezen gyötrő kérdések, kísértések közepette tud felfele tekinteni, az kígyógyul a kételyeiből is!

BÁLÁM TÖRTÉNETE

BESZÉLGETÉS EGY EMBERRŐL, AKI ELHAGYTA AZ EGYENES UTAT

TEXTUS: 4MÓZ 22,1-35; 2PT 2,15

Ma Bálám prófétáról beszélek. Arról az emberről, aki pénzért, előbbre jutásért elhagyta az egyenes utat. Nézzük meg, mit üzen Isten a Bálám életén keresztül nekünk!

I. Bálám az Isten embere volt

Az 1-6. vers erről szól, hogy Bálám az Isten embere volt. A történelemkönyvekben körülbelül 1250-et írhattak Krisztus születése előtt, amikor Kánaán földje széléhez, a moábiták országának a határához megérkezett Izrael népe, egy erős, harcias pusztai nép, amely már 40 éve vándorolt a megígért hazafelé. Negyven év folyamatos küzdelmeiben elhullottak a gyöngék, a pusztta névtelen sírjaiban pihentek azok, akik az egyiptomi rabság kenyerének az ízét visszasírták. Új és elszánt nemzedék nőtt fel a régi helyett, amelyik nem ismerte az állandó lakást, a puha fekhelyet, és megtanulta, hogy utasok és vándorok vagyunk ezen a földön. Megérkeztek, „és tábort ütöttek Moáb síkságán, a Jordán tulsó partján, Jerikónál” (1).

Mikor a tábortüzeik felgyulladtak az éjszakában, mint ezer imbolygó szentjánosbogár, a környező hegyek megteltek rémült arcú moábitákkal. „Abban az időben Bálák, Czippór fia volt a Moáb királya” (4). Bálák király is döbbenet nézte ezt az országa felé sodródó hatalmas népet, amelynek ezer meg ezer sátora beborította a völgyeket. Rettegve gondolt arra, mi lesz, ha ez a hadsereg keresztül vonul az országán. „Úgy leleleli az egész vidéket, mint ahogy az ökök elpusztítja a mező pázsitját” (64). Eszébe jutott, hogyan pusztultak el azok a népek, amelyek megpróbálták útját állni Izraelnek. Tudta, hogy az ő népe hadereje sem tudna megbirkózni velük. Segítség után kell tehát nézni. Ekkor jut eszébe Bálám, Petorban, a „folyóvíz,” tehát az Eufrátesz mellett lakó „megnyílt szemű ember,” aki arról nevezetes, hogy „Hallja Isten mondásait” (24,3).

A szöveg itt kissé romlott, s így a történet geográfiai adatai nehezen érthetőek. Petornak bizonyára Sandsur, azaz a felső Eufrátesz jobboldali mellékfolyója mellett lévő Piitru felel meg. Némely kéziratok a 22,5-ben a masszoréta szöveg e részénél ‘ammó („népe [fiainak földje]”) helyett ‘ammôn („Ammon [fiainak földje]”) ¹ változatot olvasnak, ami – ha elfogadjuk – azt sejteti, hogy Bálám ammonita volt. Tehát a szomszédos országban lakott. A kérdést nehéz eldönteni.

Ez a Bálám vagy héberül *Bile’ám* (elnyelő, megrontó) a Beor fia tehát látnok és mágus volt, akiről az asszír szövegek is említést tesznek. Kortársai azt tartották Bálámról, hogy ismerte és tisztelte Jahvét, az Örökkévaló igaz Istent is, és hogy volt ereje hathatósan áldani és átkozni. Nem azt várja tehát a király Bálámtól, hogy járja végig az országát, hordozza körül a véres kardot, és ékesszólásával buzdítsa ellenál-

¹ A zárójeles kiegészítések pontosítása tőlem: FF

lásra a népet, hanem „csupán” azt, hogy átkozza meg Izraelt. Fordítsa szembe velük a saját Istenüket.

Az ókori népek hittek abban, hogy a jövendőmondók rendelkeznek olyan erővel, amit történetünkben a király elvár. Még a rómaiak sem kezdtek neki soha egy város megvívásának anélkül, hogy a város védőistenét előbb el ne átkozták volna. Ők maguk viszont azért tartották titokban Róma védőistenének a nevét, hogy az ellenfelek velük ugyanezt ne tudják megcselekedni. A király tehát követeket küldött Bálámhoz: *„Itt van egy nép, Egyiptomból jött ki, és már ellepte a föld színeit. Jöjj, kérlek, átkozd meg ezt a népet, mert erősebb nálamnál. Talán így megbírom verni őt és kiűzőm az országból. Mert tudom, hogy akit te megáldasz, az meg van áldva, és akit megátkozol, azt megfogja az átok”* (22,5-6). Történetünk elején az emberek még így néztek Bálám prófétára. Annnyira Isten embere volt, hogy még azok is, akik nem tartoztak az „egyházhoz,” világosan látták róla, hogy Bálám az Isten embere. Óh, ha mireánk is így néznének az emberek! Bárcsak sok ilyen hívő, imádkozó, Istenre figyelő embere lenne Istennek ebben a gyülekezetben is, mint amilyen Bálám próféta volt!

II. Megbeszélem Istennel (7-13)!

A király követei persze nem mentek üres kézzel, hanem keleti szokás szerint felszerelkeztek a próféta személyéhez és a remélt szolgálathoz illő ajándékokkal. *„A varázslás díja a kezükben volt”* (7). Arra kérték, menjen el velük, és átkozza meg Izraelt. Bálám azt válaszolta: *„Hájjatok itt ma éjjel, és pontosan elmondom nektek, mit beszélt az Úr hozzám”* (8). Bálám tehát ott marasztalta éjszakára, és megváratta a felelettel a követeket. Úgy látszik, éjszakának idején, álomban szokta kapni Isten kijelentéseit. A dolog lényege az, hogy Bálám nem adott választ a maga feje után, hanem a követeket azzal nyugtatta meg, hogy neki meg kell ezt a dolgot beszélnie Istennel! Milyen nagy dolog ez, hogy Bálám nem mert semmire sem vállalkozni, amíg Istennel nem beszélt. Hiába sürgették a követek, hogy nyakukon a vész, nincs idő a késlekedésre! Bálám nem hajlandó egy lépést sem tenni, amíg Istennel meg nem beszélt a dolgot. Hol vagyunk mi ettől a magatartástól? Hányszor megyünk a magunk feje után, és csak amikor már zsákutcába jutottunk, vagy a körmünkre vertek, akkor visszük oda elhibázott dolgainkat Isten elé, hogy hozd rendbe Uram, amit nélküled csináltam! Hányszor gondoljuk, hogy felesleges is engedélyt kérni Istentől, hiszen úgymint beleegyeznek.

Bálám tehát „megbeszéli” a dolgot Istennel. Az éjszaka csendjében eljött Isten Bálámhoz, és ezt kérdezte: *„Kik ezek a férfiak nálad?”* (7). Bálám elmondta, hogy van itt egy nép, amely kijött Egyiptomból, azt kellene megátkozni (9-11). Itt lép le Bálám először az egyenes útról. Nem mondom, hogy hazudik Istennek. Csak nem mondja el pontosan a tényeket. Lehet Istennel ilyen kétszínűen is beszélgetni. De ne csodálkozz, ha az ilyen ravaszul, vagy óvatosan megfogalmazott imádságaidat nem hallgatja meg Isten. Bálám csak annyit mondott, hogy „egy nép” jött ki Egyiptomból, azt kellene megátkozni. Tehát nem nevezi meg Izraelt. De Isten nagyon jól tudja, miről van szó. Istent az imádságainkkal sem lehet félrevezetni. Itt se késik a válasszal. Azt mondja, *„Nem fogsz elmenni velük, nem fogod megátkozni azt a népet, mert áldott az.”* Reggel Bálám azt mondta a király embereinek: *„Menjetek haza, az Úr nem akarja megengedni nekem, hogy veletek menjek”* (12-13). Tehát a felülről kapott parancs értelmében elutasítja a küldöttséget. Hiába ígérek neki bármit – pedig két nemzet

életben maradása bizonyára nekik is sok pénzt megért –, nem hajlandó semmi kincsért sem az engedetlenségre.

Persze, ha a magyar szöveg után a héber szövegbe is beleolvasunk, a történetünk még világosabbá válik. Ugyanis az a héber szó (^u*lobîm*), amit a Bibliánk itt magyarul „Istennek” fordít, az Ószövetség szövegében nem mindig magát Jahvét jelenti, hanem az idegen isteneket (1Kír 15,5), isteni lényeket, szellemeket, sőt démonokat is néha ezzel a szóval jelölik. Ugyan így az „Isten embere” (^{is} ^u*lobîm*) kifejezés jelentése is kibővül. Azt az embert jelenti, akin keresztül Isten, vagy egy szellem orákulumot, kinyilatkoztatást ad. Izraelben ez természetesen Jahve. De ahogyan a Jahve-próféták mellett voltak Baál proféták is, nem ütközhetünk meg azon sem, ha a bálványszentélyek papjait is „Isten emberének” hívták.² Ezek tulajdonképpen „médiumpok” voltak, mert az ókori emberek hite szerint rajtuk keresztül mindig az illető szentély istene vagy démona beszélt, aki megszállta, transzba ejtette a varázslókat, a káhinokat. Az így született varázsköltmények szerzője sohasem a varázsló, a káhin, hanem a benne, rajta keresztül megszólaló démon, vagy az araboknál a gin.

Az ajándékokkal elkápráztatott Bálám lehet, hogy meg akarta kérdezni Jahvét is, mivelhogy ő volt a szóban forgó nép Istene, és tudta, hogy csak az ő meggyőzésével, esetleg varázs útján való megkötésével sikerülhet az elátkozás. Jahve azonban nem idézhető meg, és nem kényszeríthető semmire. „*Nem fog varázslás Jákóbon, sem igézet Izraelen*” (23). Bálám tehát legfeljebb csak hiszi, illetve a varázslói hírneve megőrzése céljából valószínűleg csak hazudja, hogy Jahve beszélt vele. Nyilván ar-

² Az ^{is} [*há*]^u*lobîm* kifejezés 76 alkalommal fordul elő, ebből 55 ízben a Királyok könyveiben. A kifejezést megtaláljuk Mózesre (5Móz 33,1; Józ 14,6; Zsolt 90,1; Ezsd 3,2; 1Krón 23,14; 2Krón 30,16), Sámuelre (1Sám 9,6 kk. 10), Dávidra (Neh 12,24. 36; 2Krón 8,14), Illésre (1Kír 17,18. 24; 2Kír 1,9 kk.), Elizeusra (2Kír 4,7 kk. 19), Sémájára (1Kír 12,22; 2Krón 11,2), valamint Igdaliásra (Jer 35,4) vonatkoztatva. De van olyan előfordulása is, amikor anonim személyekkel kapcsolatban található (1Sám 2,27; 1Kír 13,1 kk.; 1Kír 20,28; 2Kír 23,16 kk.; 2Krón 25,79). Az előfordulási helyek mindenikén karizmatikus személyekkel kapcsolatban találjuk, akiknek az isteni megbízatása azonban eltérő. A kifejezés eredetére nézve nincs kielégítő magyarázat. Nem köthető minden szempontból megfelelően földrajzi tájegységhez, és a VIII.-VI. sz. között működő író profétákkal kapcsolatban sem fordul elő. Az Illés és Elizeus történetekben való nem csekély előfordulása mindenesetre azt sejteti, mintha az északi országrészben lett volna honos kifejezés, ám vannak locusok, melyek ezt cáfolják (1Kír 12,22; 2Kír 23,16). Ugyanígy nem találjuk ^{is} *Jhwb* összetételben sem, holott a *mal'ák* ^u*lobîm* mellett a *mal'ák* *Jhwb* előfordul (1Móz 21,17 [*mal'ák* ^u*lobîm*]; 1Móz 31,11; Bír 6,20; 13,9; [*mal'ák* *há*^u*lobîm*]; *mal'ák* *Jhwb*: 1Móz 16,7. 9-10; 22,15; 2Móz 3,2; 4Móz 22,22; 1Krón 21,30 stb. A *mal'ák* *Jhwb* összetétel az itt felsoroltnál sokkal több alkalommal fordul elő). Illés, aki a Jahve iránti tisztelet szenvedélyesen elkötelezett profétája volt, ^{is} *há*^u*lobîm*-ként említődik (pl. 1Kír 17,8), és nem ^{is} *Jhwb*-ként, holott ez lenne elvárható. Az Izrael környezetéből származó összehasonlító anyag gyér és bizonytalan. Démonokkal, lelkekkel összefüggésben említeni mostani ismereteink szerint nem látszik kellően megalapozottnak. Történt kísérlet arra, hogy az ^{is} ^u*lobîm* kifejezést összefüggésbe hozhatnánk az arab *dû 'ilabîn*-al, ami egy *'ilab*, vagyis egy isteni lény vagy démon birtokosát jelenti, aki egy *kábin* – jövendőmondó – is lehet. Ebben az esetben azonban az ^u*lobîm* itt nem lehet Jahvéval azonos, hanem démont jelenthet, s *ba'alat 'ób* (1Sám 28,7) és az ^{is} *háruah* (Hós 9,7) kifejezésével hasonlítható össze és eredetileg Istentől megszállottat jelölhetett, olyan valakit, akin Jahve szinte 'rajtaütött.' Wolff szerint az ^{is} *háruah* népszerű elnevezése az északi országrészben ismert „Isten embere” (^{is} *há*^u*lobîm*) kifejezésnek (in: Wolff, Hans Walter: *Hosea, Dodekapropheton I., Biblischer Kommentar Altes Testament*, 3. verbesserte Aufl., Neukirchener Verlag 1976. 202.). Sellin úgy fogalmaz, hogy a „*Lélek embere*” inspirált, extatikus személyt jelent, s a kifejezés találó parallelszó a *náb'î*-ra (in: Sellin, Ernst: *Das Zwölfprophetenbuch*, A Deichertsche Verlagsbuchhandlung D. Werner Scholl Leipzig, 1929. 96.).

ról van szó, hogy a Bálám-orákulum szelleme, az a démon, akinek a segítségével Bálám jóslatokat mondott, ismerte Jahvét és tudta, hogy az Izraelen nyugvó áldás megváltoztathatatlan. Üzleti jó híruk érdekében nem akarja, hogy a gazdája a nagyobb erejű Jahvéval szemben szégyenletesen alul maradjon, ezért azt tanácsolja neki, hogy maradjon otthon. A küldöttség így tért dolgavégezetlenül haza.

A körülöttünk lévő láthatatlan szellemi világban állandóan folyik ez a nagy párbaj a jó és a gonosz erők között. Az ember élete ott sodródik a két tábor között, és mind a két tábor hatásai állandóan sugároznak rá. Az a kérdés, kinek a szavára hallgatsz?

III. A pénz ígérete (14-19)

Az első küldöttség tehát megszorodott szívvel hazatért és jelentette a királynak, hogy „*Bálám nem akart eljönni velünk*” (14). A király úgy értelmezte a választ, hogy Bálám kibúvót keresett csupán, mert nagyobb megtiszteltetést és gazdagabb ajándékot szeretne kicsikarni tőle. Ezért szorult helyzetében újabb küldöttséggel próbálkozott. A Sátán ismeri a maga embereit és az árat is, amelyért megvásárolhatók.

Jézus megkísértésének a történetében azt olvassuk, hogy amikor Jézus legyőzte a Kísértőt, az csak egy időre hagyta el őt, később újra jelentkezett (Lk 4,13). Megtanulhatjuk ebből, hogy a Kísértővel folytatott harcban soha sincsen pihenő. Egy-egy győzelem után nem aludhatsz nyugodtan a párnán, hogy végre leszámoltam vele! A Kísértő mindig újra kezd! Bálámnál is újra jelentkezik a király követei képében. Mert a világ nem tud semmit az istenfélő lelkiismeret megkööttségéről. Azt hiszi, csupán rábeszélés kérdése a dolog: jobban kell tisztelni, gazdagabban meg kell ajándékozni, és akkor elérhető a cél.

Ha nagyon élesen akarnánk megfogalmazni, azt mondhatnánk, arról van szó, hogy az állam vezetői pénzért, tekintély és befolyás felajánlásával meg akarják venni a papság támogatását. Voltak a történelemben olyan idők, amikor az államnak szinte létfontosságú volt, hogy politikájával egyetértsen, és támogassa a papság. Jutulmul ezért az állam vagyonából óriási földbirtokok vándoroltak át az egyház kezére. A királyok aránya, a politikai befolyás meg a felkínált bársonyszék mindig nagy kísértés volt az egyház számára. Pénzért, méltóságért, ha kellett, sok mindent megáldottak vagy megátkoztak, szentesítettek vagy kiirtottak az egyházi emberek. Vajon megbocsátja-e ezt nekik Isten?

Azt olvassuk, hogy a király még több vezető embert küldött, az előzőeknél tekintélyesebbeket. Ezek még ékesszólóbban rajzolták Bálám előtt a végszükséget, és még nagyobb ígéreteket tettek a király nevében, hogy mindent megtesz, amit csak kíván, csak jöjjön már, és rontsa meg ezt a népet (15-17). Jézus megkísértésénél ugyanígy beszélt a Sátán. Mindezt, amit csak látsz, neked adom, ha megteszed, amit kérek (v. ö. Mt 4,9).³

Bálám egy darabig ellenállt a kísértésnek. Azt mondta, nem hajlandó a világ minden kincséért sem elmenni. „*Ha a király a bázát tele ezüsttel és arannyal adja is nekem, akkor sem vagyok hajlandó áthágni az Úrnak, az én Istenemnek parancsát*” (18). De amint a követek tovább kérlelték, és talán úgy állították őt oda, mint a nemzet egyetlen szabadítóját, mikor a szívére kezdtek beszélni, hogy két ország is elpusztul, özvegyek, árvák fognak sírni mindenfelé, pedig az ő kezében ott van a segítség. Mi-

³ A Gonosz Jézusnak akarta adni a világot. Azt, ami egyébként is az övé (Mt 28,18-20).

kor újra megcsillogtatták előtte a mérhetetlen gazdag ajándékokat, a méltóságot, a politikai befolyást, és azzal érveltek, hogy mindezért nem kérnek tőle mást, csak egyetlen mondatot, hogy átkozza meg ezt a jövevény népet, akkor Bálám már nem azt felelte, hogy nem mehetek, nem átkozhatom meg Izrael népét, mert Isten megtiltotta! Ehelyett azt válaszolta: „*Maradjatok itt ti is az éjjel, hadd tudjam meg, mit szól istmét az Úr nekem*” (19). Itt hagyta el Bálám másodszer az egyenes utat. Látszólag ártatlan kis dolog, amit csinál. Azt gondolta, hogy Isten akarata idővel majd megváltozik, hogy lehet vele alkudozni. Igaz, hogy három nappal ezelőtt még azt mondta, hogy nem teljesíthetem a király kívánságát, de hátha ma már másként gondolkodik! Még természetesnek is látszik, hogyha újra jön a kérdés, újra meg kell beszélni Istennel. Persze Istennek tényleg lehetnek olyan utasításai is, amelyek ma így szólnak, holnap meg másként. Például ma azt mondja, hogy maradj veszteg! Holnap viszont azt parancsolja, most pedig indulj! Olyankor szokott az ilyesmi megtörténni, amikor az ember türelmetlenül el akarja sietni a dolgot, de Isten tudja, hogy nem jött még el az ő órája. Itt azonban nem ilyesmiről van szó. Isten nem azonnal indokolja Bálám előtt a tilalmat, hogy még nincs itt az ideje Izrael népe megátkozásának, hanem azzal, hogy ez a nép „áldott.” Aki ilyen indoklás után újra tárgyalni akar Istennel, az nem az Isten új akaratát szeretné megismerni, hanem a maga vágyát szeretné Istenre ráerőszakolni.

Bálám a maga mágusi tudományával a kilátásba helyezett jutalomért szívesen állna pogány barátai szolgálatába. Bátorsága persze nincs arra, hogy a „saját szakállára” elmenjen, és ahhoz sincs mersze, hogy Isten tiltó parancsával szembeálljon, de nagyon szeretné, ha Isten megengedné neki. Azért kérdezi meg Istent még egyszer, mert igen szeretne elmenni. Péter apostol így írja le Bálám szívének állapotát: „*Elhagyta az egyenes utat, mert a gonoszság jutalmát kedvelte*” (2Pt 2,15). Megfogta a pénz szerelme, az arany, a gazdagság varázsa, a hatalom, a befolyás ígérete. Jó lenne megszerezni a bűn árát, de ugyanakkor meg akarja őrizni a hívő ember látszatát is. Ezért dobban meg a szíve a saját jó ötletére: Megkérdezem még egyszer, hátha mégis elenged Isten.

Jakab apostol szerint úgy kezdődik a bűn, hogy „*az embert vonja és édesgeti a tulajdon kívánsága*” (Jak 1,14). Az eredeti szövegben itt a megdelejezésről van szó (gör. *deleazō*). Vagyis a bűn úgy játszik az emberrel, mint a mágnespatkó a vasreszeléssel. Szinte védtelenül ki van szolgáltatva az ember neki. Aki tehát arra gondol, hátha megváltoztatja Isten a parancsát, hátha rá lehet beszélni őt, hogy engedje meg a bűnt, mondja jónak a rosszat, az elhajolt az egyenes úttól, és a bűnei ígézetébe került.

IV. Az engedély még nem beheslés (20-22)

Bálám tehát addig ügyeskedett, míg Isten végre kimondta ezt a mondatot: „*Ha azért jöttetek ezek a férfiak, hogy elhíjanak téged, kelj föl, és menj el velük*” (20). Bálám alig várja, hogy reggel legyen, megnyergelte a szamarát, és elment a Moáb vezető embereivel (21). Ekkor azonban valami váratlan dolog történik. Azt olvassuk, hogy „*amikor elment, Isten haragja felgerjedt ellene*” (22). Hogy lehet ez? Ő engedte meg, hogy elmenjen. Akkor most miért haragszik meg rá? Amikor a tékozló fiú odaállt az atyja elé, és követelte az örökséget, nem mondta néki, azért, hogy a paráznákra költse, nem kap egy fillért sem. Pedig joga lett volna így szólni, hogy nem engedlek el hazulról. Sőt az akkori viszonyok között még erőszakot is alkalmazhatott volna, hogy a rom-

lásba vezető úttól megóvjá a fiát. Minderről azonban egy szót sem olvasunk. Hanem miután „megosztotta közöttük a vagyont” (Lk 15,12), elengedte a fiát. A tékozló fiú pedig elment, mert nem látta, hogy különbség van engedély és helyeslés között. Pedig látnia kellett volna, hogy amikor az apja kiszámolta neki a pénzt, remegett a keze. Óh, nem azért, amit oda kellett adnia, hanem a fiáért, aki ezen a pénzen bűnököt fog vásárolni. Látnia kellett volna, hogy amikor kifordul az ajtón, atyja szeméből kigördül utána a könny. Éreznie kellett volna, hogy az atyja ellenére teszi azt, amit tesz, még ha az nem is tiltakozik ellene. Ugyanerről van itt is szó. Bálámot megigézta a karriervágy, a pénz szerelme. És ebben a kérdésben nem alkuszik Isten. Az igében figyelmeztet, hogy „minden bajnak gyökere a pénz szerelme” (1Tim 6,10). Megmutatja, hogyan jártak a pénz rabjai: Nábál, Géházi, Júdás, meg Anániás. Ezért inti Bálámot is, hogy „ne menj el velük” (12). Ha ezek után Bálám mégis menni akar, akkor mondja csak ki a szomorú szót: Hát menj! Óh, nem a saját dicsőségét félti Isten ettől az úttól, hanem Bálámot. Hiszen Isten az engedetlenségünk közepette is meg tudja dicsőíteni magát. Mivel Bálámra is érvényes, hogy amit ő gonoszul gondolt, azt Isten jóra tudja fordítani (1Móz 50,20). Ezért mondta neki, hogy hát csak eredj. „Bálám – így írja Josephus – mivel nem is sejtette, hogy Isten ezt cselből parancsolta neki, rögtön útra kelt a követekkel.”⁴

Azt jelenti ez, hogy néha megnyílik előttünk a magunk elvesztésének a tágas kapuja. Isten pedig nem akadályozza meg, hogy azon belépj, ha nagyon akarod. Mert Isten nem akarja ráerőszakolni az akaratát senkire. Nem rabszolgaságot kíván tőlünk, hanem önkéntes engedelmisséget. „Add nekem a te szívedet” (Péld 23,26). Ez Istennek az igénye. De ha ez a szív vonakodik, Isten nem kényszerít, hanem ránk hagyja: Eredj, járj a te szívednek útjaiban, szemednek látásában. Bálám életében tehát ez a kiprovokált elindulás a harmadik lépés, amellyel elhagyván az egyenes utat, még messzebb került Istentől.

V. Tiltó piros lámpák között előre (22-35)

Bálámot tehát elengedte Isten, mert látta, hogy „a gonoszság jutalmát kedveli” (2Pt 2,15), de nem adja fel a reményt, hogy a szívét újra visszahódítsa. Nem tudott beletnyugodni abba, hogy Bálám elmenjen arra az útra, amely veszedelmes és ellenére van (32). Az úton tehát akadályokat állított elébe. Isten félt bennünket, és aggódik értünk, ezért akadályokat vet elénk a bűn útján, hogy ne tudjuk véghezvinni azt. Mikor a tiltó szavát már elengedtük a fülünk mellett, még akkor is elküldi a maga követeit – görög szóval: az angyalát –, hogy még egy próbát tegyen velünk. Néha élettelen tárgyakat, esetleg egy betegséget vagy éppen egy koporsót választ „angyalává,” hogy kiáltsanak rád, utánad vagy ellened. Máskor az ún. „véletlen” kényszerít megtorpanásra, és boldog lennél, ha felismernéd, hogy Isten állt az utadba. Isten, aki ezer eszközzel próbálja felébreszteni a legsiketebb és legvakabb emberek figyelmét is, hogy még egy utolsó szót mondhasson nekik.

Bálám és Isten között az úton végbement találkozás tehát nem érdemi meg a tudósok és tudatlanok olcsó gúnyolódását. Az antik ember semmi különöset nem talált az állatok megszólalásában. A szamár beszédével az elbeszélő nyilván a lelkiismeret hangját akarta példázni. Figyeljük csak meg, mennyi finomság van abban,

⁴ In: Josephus Flavius: *A zsidók története*, IV. 6., Európa Könyvkiadó Budapest, 1980., 68.

hogy Isten intését az esztelen állat is előbb meglátja, mint az önző, pénzsóvár, karrierista ember. De hát éppen ez a bűnnek a rontása, hogy vakká teszi az embert. Svédországban pár évvel ezelőtt egy súlyos vasúti szerencsétlenség történt. Két vonat futott egymásba, és sok ember vesztette életét. A baleset kivizsgálására kiküldött bizottság megállapította, hogy a mozdonyvezető volt a hibás, mert belehajtott a pirosba. A vizsgálat során megpróbálták reprodukálni, újra lejátszani az összeütközés előzményeit. Összeállítottak egy ugyanolyan szerelvényt és az utolsó állomáson felvették a mozdonyvezetőt. No, induljon, csináljon mindent úgy, mint azon az éjszakán! – mondák neki. Robog a vonat, a kanyar után feltűnik a piros lámpa. A vezető izgatottan felkiált: Látják uraim! Akkor is ilyen zöld volt! A szerencsétlen ember szintévesztő lett. Nem merete bevallani, hogy el ne veszítse az állását. A Sátán is ilyen „színvakká” tesz bennünket a bűnnel szemben. Hogy a rosszat is jónak lássuk.

1) Háromszor állt elébe az Úr angyala kivont karddal a kezében. Amikor a számár meglátta az angyal kezében a kardot, *„letért az útról”* (22-23), és a mezőn át megkezdte. Így szoktuk mi túltenni magunkat Isten figyelmeztetéseiben. Amikor Isten elénk áll, megpróbáljuk egy kis „kerülővel” megoldani a dolgot. Közben néha egy kicsit sáros lesz ugyan a ruhánk, meg a palást, de mi azért megyünk tovább. Gondoltunk már arra, hogy mekkora kerülőket teszünk meg néha a bűn miatt?

2) Aztán Isten sebeket ad. *„Amikor a számár meglátta a szőlőhegyen átvezető szoros út közepén az Úr angyalát, az útszéli kőfalhoz nyomódott úgy, hogy Bálám lába is odaszorult a kőfalhoz”* (24-25). A sziklára hulló vércseppek jelzik, hogy erre ment egy engedetlen ember! Van, aki közülünk már öt sebből is vérzik, és még mindig nem látja, Isten nem akarja, hogy erre menjen!

3) A legfélelmetesebb ilyenkor az, ha Isten végképp lezárja az utat, hogy ez nem járható tovább. Mert ilyenkor már számon is kéri az ember dolgait, ott pedig mindig kisül az is, hogy Isten pontosan ismeri a cselekedeteinket. *„Miért verted meg a számaradat már három ízben?”* – kérdi Bálámtól. *„Ha nem tért volna ki előlem, bizony most téged megöltelek volna”* (32-33). Hányszor megtörténik ez velünk, hogy egy hűségese szív cselekedeteiért, Istenre figyelésért, imádságaiért Isten nekünk megbocsát. Mindig egy kis haladékot kapunk, hátha végre jó gyümölcsöket terem az életünk.

Mikor az Úr megnyitotta Bálám szemét, a megszegyenült próféta bűnvallást tett és vissza akart fordulni a veszedelmes útról (31-34). Isten azonban megint elengedte őt. Hogy lehet ez? Miért állított akadályokat az útjába, ha most meg újra elengedi? Óh, nem a számár megszólalása a nagy titok ebben a történetben, hanem az Isten szeretetének és türelmének a mélysége. Mert újra azt látjuk, hogy Isten nemcsak a szavakat hallja, hanem a szívünkben is olvasni tud. Látja, hogy Bálám visszamenne, ha muszáj, de nagyon szeretne tovább menni! Nem attól fél, hogy megszegi Isten akaratát, hanem az ezért járó büntetéstől. Tehát szeretné elkövetni a bűnt, csak a következményeitől akar megszabadulni. Hiába mondja ezek után: *„Vétkeztem, visszatérek!”* Az Úr angyala nagyon jól hallja, hogy Bálám ajka mögött a szíve azt dobogja: *Vétkeztem ugyan, de mégis szeretnék tovább menni.* Bálám tehát nem hajlandó észrevenni azokat a tiltó piros lámpákat, amelyeket Isten őriző kegyelme

tett az útja elé. Nem fogadja el Isten figyelmeztetéseit. Ez már a negyedik lépés, amellyel elhagyván az egyenes utat, még messzebb került Istentől.

Bálám életének ez a tanulsága, hogy bármilyen közel él valaki Istenhez, ha nem veszi észre a Kísértő csapdáját, és Isten tanácsa helyett a saját szíve kívánságait követi, menthetetlenül elszakad az Úrtól. Vállalnia kell annak a következményeit is. Ezért mondja az apostol: „*Aki áll, vigyázzon, hogy el ne essék*” (1Kor 10,12).

BESZÉLGETÉS EGY EMBERRŐL, AKI A GONOSZSÁG JUTALMÁT KEDVELTE

TEXTUS: 4MÓZ 22,36-24,25

Bálám tehát az ígért jutalom reményében elindult Bálák követeivel. Hamarosan megérkeztek a határra. A király megadta neki a legnagyobb megtiszteltést, elébe ment egészen a határig. Némi szemrehányással fogadta a prófétát: Már többször hívatlak téged, miért nem akartál jönni? Azt hitted, hogy nem tudlak megjutalmazni? Bálám szívében még nagyon frissek voltak az úti élmények, ezért volt a válasza is nagyon óvatos és bizonytalan: Látod, hogy eljöttem hozzád! De nem szólhatok magamtól semmit, csak azt mondhatom, amit az Isten (pontosabban valamely *‘alohím*) ad a számba (38).

I. Mikor megérkeztek, a király áldozatot mutatott be és az áldozati húsból küldött Bálámnak és a kísérete többi tagjának is. Másnap reggel aztán a király magával vitte Bálámot egy Baál magaslatra – pontosabban egy magaslaton lévő Baál kultuszhelyre –, ahonnan láthatta Izrael népének egy részét, hogy itt mondja el a szokásos varázsrítuálét. Itt, a hegyen Bálám és a király áldozatot mutattak be, aminek a végén Bálám otthagya a királyt, és elment abban a reményben, hogy talán lesz találkozása az Úrral, Izrael Istenével. Úgy gondolta, hogy amit majd láttat velem, azt elmondom neked. Ilyen értelemben szólott a királyhoz és fölment a hegytetőre.

Az ókorban mindenki tudta, hogy a legegyszerűbb cselekmény is, mint például a sorsvetés, mágikus varázslássá változhat, hogyha többszörösen megismétlik a siker reményében, vagy addig folytatják, amíg nem sikerül. A szentíró a következőkben Bálámnak és a királynak ezt a pogány szemléletét akarta nevetség tárgyává tenni. A megismétlődő átokmondásokat, a *másál*-okat⁵ tehát nem szabad variációknak, vagy parallelizmusoknak tekinteni. Tendenciózus ez a mondásfűzér, mert ez a vallásos gondolat tükröződik benne.

Bálám tehát azt remélte, hogy áldozat bemutatásával kikényszerítheti, hogy Jahve találkozzon vele. A szentíró szerint Jahve így nem található meg. Ismét Bálám

⁵ A *másál* ebben az összefüggésben nem tanító jellegű mondást, beszédet jelent, mint ahogyan az ószövetségi bölcsességirodalomban általában, hanem a prófétai igehirdetés körébe tartozó beszédet, ihletés vagy látomás által megértett kijelentést.

^a*lohím*-ja akire rábukkan és elmondja neki, hogy hét oltáron bikát áldozott. Mielőtt azonban az ^a*lohím* felelhetett volna, az Úr, Jahve, közbevágott, és Bálám szájába adta az ígét, amivel vissza kellett térjen a királyhoz (23,4-5). A szokásos *wajʾhi dʾbar Jhwb ʾal...* („és lón az Úr szava [valakihez]”) helyett itt a *wajjásám Jhwb dábár bʾpí biʾám...* („az Úr ígét adott [tkp. helyezett] Bálám szájába [v. szája által]” FF) áll, ami sokkal erőteljesebb kifejezés és a kényszert hordozza magában. Azt akarja ezzel a szentíró kifejezni, hogy Jahve igéje „verbum irresistibile,” tehát ellenállhatatlan.⁶ Ezt kell elmondania és nem mást!

Bálám tehát visszament a királyhoz, aki ott állt a hegy tetején a nagy kőkolonc-ból épített hét oltár mellett. Körötte a kemény arcú moábiták vonásain most valami rémült áhítat ült. Az áldozati állatok húsának az égett szaga töltötte be a levegőt. Minden szem a prófétára szegeződött, aki neki is kezdett a „példabeszédének.” Az eredeti szövegben itt a *máśál* szó olvasható, ami varázsmondást jelent, amit szigorú metrumban, tehát versben mondtak. Hogy ez régen mennyire varázslásnak számított, arra bizonyíték, hogy Mohamed egyszer kivégeztetett két asszonyt, mert verses formában káromolták egymást. Ez pedig varázslás volt.⁷ Bálám elkezdte a példabeszédet:

„Arámból hozatott ide Bálám,
Kelet begyeiről Moáb királya:
Jöjj, átkozd meg Jákobot,
Jöjj, kárhoztasd Izraelt!
Hogy ronthatnám meg, akít Isten nem ront meg?
Hogy kárhoztathatnám, kít az Úr nem kárhoztat?
Jól látom őt a sziklacsúcsról,
szemlélem a halmokról.
E nép egyedül fog lakni,
nem számítja magát a nemzetek közé.
Ki számolhatja meg Jákobot,
Száma, mint a por,
és Izraelnek csak a negyedét is?
Bár úgy hálnék meg, mint ez igazak,
s lenne végem olyan, mint az övék” (23,7-10).

Mindenki döbbsen nézett a prófétára. Kiderült, hiába jött. Nem tud átkot mondani, mert Isten áldást parancsolt és, ő nem helyezkedhet szembe Isten akaratával. Nem mondhat mást, csak a „szájába adott” ígét. Mit tettél velem? – kérdezte a király. – Elhoztalak ellenségeim megrontására, te pedig megáldottad őket (23,11). Erre feleli Bálám az igehirdetőök örök hitvallását: Nekem vigyáznom kell, hogy csak azt mondjam, amit az Úr ad a számra (23,12).

II. A második próbálkozás következett ezután. A király pogány logikája szerint a cselekmény megváltoztatott helyen való megisméltése eredményre vezet. – Jöjj ve-

⁶ E gondolatok Pákozdy László Márton: *Az istennevek használata a Bileám-perikópában* (Numeri 22-24) című tanulmányából valók (in: Theol. Szemle (XIV.) 1938. 164. A tanulmány megjelent még utóbb: in: Válogatott tanulmányok az általános és bibliai vallástörténet köréből I/1 Budapest, 1984. 115.).

⁷ Ld.: Pákozdy László Márton: i. m. u. o. 15. számú lábjegyzetét.

lem egy másik helyre – mondta a prófétának –, ahonnan láthatod azt a népet. De csak a szélét láthatod, az egészet nem látod. Onnan rontsd meg őket (23,13)! A mágia számára fontos, hogy legalább egy részét láthassa Izrael népének.

Bálám engedett az unszolásnak. Átmentek az órállók helyére, a Piszga tetejére és ott újra kezdődött minden előről. Oltárépítés, égőáldozat, és Bálám újra otthagya a királyt, mert *'alohím* fogásra indult. Már nem mondja, hogy Jahvéval szeretne találkozni, hiszen akkor oda a jutalom. De a szentíró szerint megint Jahvéval találkozott. Megismétlődött a korábbi jelenet. Az Úr adott ígét Bálám szájába, hogy a szentíró beszéljen (23,16). Amikor visszatért az oltárhoz, a király már gyanút fogott. Tudta, hogy Bálám nem valami *'alohím*-mal tárgyalt, hanem valakivel, aki erősebb, akinek Bálám kénytelen engedelmessé válni.

Mit mondott az Úr? Kérdezte Bálámtól. A szöveg pontosabban így fogalmaz, hogy mit mondott Jahve? Mondd meg már végre, hogy miért nem tudod megátkozni őket? Az újabb *másál* megmagyarázza a titkot:

*„Hallgass rám Bálám,
figyelj ide Czippór fia!
Nem ember az Isten, hogy hazudnék,
nem embernek fia, hogy bármit megbánna.
Mond-e olyat, amit meg ne tenne,
ígér-e olyat, amit nem teljesít?
Aldásra kaptam parancsot,
S ha ő áld, meg nem másíthatom.
Nem látnak bajt Jákóbban,
nem látnak nyomorúságot Izraelben.
Vele van Istene, az Úr (Jahve!),
királynak szóló ujjongás hangzik benne.
Isten hozta ki őket Egyiptomból,
olyan az ereje, mint a bölény szarva.
Nem fog varázslás Jákóbon,
sem az ígézet Izraelen.
Idejében megmondják Jákóbnak,
Izraelnek, hogy mit tesz az Isten.
Ez a nép, mint nőstényoroszlán kel föl,
s mint hímoroszlán emelkedik föl,
nem fekszik le, míg prédát nem eszik,
és elejtettek vérének nem issza” (23,18-24).*

Itt megint a héber szöveg a mondatok kulcsa, mivel Jahve neve helyett, mint a 23,8-ban is, itt is az „Él” istennév áll. A patriarchális korban ez volt az Isten neve. A rá való utalás arra emlékeztet, hogy Izraelt azért nem lehet megátkozni, mert Él már az ősatyák idejében megáldotta, és ennek az áldásnak be kell teljesednie (1Móz 18,17 k.; 28,14 k. stb.).⁸ Isten nem változtatja meg az ígéreteit, és ezért nem fog a varázslás Izraelen.

⁸ Ld. Pákozdy László Márton: i.m. 164.

Szóval, amikor a király az átok jégesőjét várja Bálám lelkéből, egyre inkább az áldás hatalma hull Izraelre. A megdöbbenet király szinte ráförmed Bálámra: ha már nem tudod megrontani, legalább ne áldd meg. Amire Bálám csendesesen azt feleli: Megmondtam már neked, hogy csak azt fogom tenni, amit az Úr, tehát Jahve meghagy (23,25-26).

III. Azt gondolnánk, ezek után a király is belátja, hogy lehetetlent kért. De hirtelen rádöbben, hogy ebben a második *másál*-ban fenyegetés is rejtett az ő címére, életfontosságú tehát a maga számára, hogy Bálámból kicsikarjon egy átkot. Harmadszor is kísérletet tett, hátha most sikerül.

Bálám újra kötélnek állt. A király tehát magával vitte Bálámot a Peór csúcsára, amely a síkságra néz. Közben azt tanácsolta Bálámnak, hogy most nem Jahvét, hanem Bálám *'alohám*-ját kérdezzék meg, hátha az „jónak látja,” hogy Bálám megrontsa Izraelt (23,27). Hátha ez már segít Jahve ellen.

Megint felépítették az oltárt, megint bemutatták a rituális varázssáldozatot, eközben Bálám meglátta, hogy az tetszik az Úrnak, ha megáldja Izraelt. Felhagyott a további varázsmondásokkal, mágikus cselekményekkel, a puszta felé fordította az arcát, és „fölemelte tekintetét.” Ez a Bibliában a víziókat bevezető kifejezés. Amint meglátta, ti. a látomásban Izraelt törzsenként táborozni, ugye, mert a hegyről csak a tábor szélét láthatta, rászállt az Isten Lelke, és példabeszédbe kezdett.

Még azt kell ehhez hozzáfűzni, hogy amikor azt olvassuk, hogy „Isten Lelke,” a prófécia, a látás Lelke szállt rá, ez az eredeti szövegben az *'alohám* Lelke. Itt a Bálám inspirációja már nem olyan mechanikus, mint a 23,5-ben említett *sím bepí* esetében, hanem a lélek általi. A *rúah 'alohám* természetesen a *rúah Jbh* értelemben áll itt (2Móz 31,3; 2Móz 35) ugyanúgy, mint Bésaléel elhívatásánál. Jahve Lelke akkor szállt rá, amikor felhagyott a varázslással.

A harmadik jövendölés:

*„Így szól Bálám, Beór fia,
Így szól az a férfi, kinek megnyílt a szeme,
Így szól, ki hallja Isten mondásait,
aki látja a Mindenhatótól kapott látomást
leborulva, de nyitott szemekkel:
Mily szépek a te sátraid, Jákób,
hajlékaid óh, Izrael!
Mint bosszan húzódo völgyek,
mint folyó mentén a kertek,
mint az Úr ültette aloék,
mint víz mentén a cédrusok.
Kicsordul a víz medreiből,
vetés bő vizéknél van.
Királya hatalmasabb Agágnál,
és fölemelkedik királysága.
Isten hozta ki Egyiptomból,
olyan az ereje, mint a bölény szarva.
Nemzeteket emészt, akiket szorongatják,*

*szeptemorsolja csontjaikat,
összetöri nyilait.
Hever, fekszik, mint a bímoroszlán,
és mint a nőstényoroszlán, ki meri fölkelteni?
Áldott, aki téged áld,
átkozott, aki téged átkoz (24,3-9).*

A lélek sodrásában Bálám itt a patriarchális korszak másik Isten nevét is említi. Él-Saddáj, a Mindenható. Ezen a néven újítja meg a szövetséget Ábrahámmal (1Móz 17,1), beszél Izsákkal, Jákóbbal és Mózással (2Móz 6,3). Hasonlatában Izraelt a cédrusfákhoz hasonlítja. Az ókorban ezek voltak a nemes szépség jelképei. Ezek a 30 m magas karcsú, gyönyörű örökzöld fák a Libánon ékességei voltak. Pirossal csikozott, jó illatú és csomómentes fájukból építették a legszebb palotákat Dávid és Salamon korában. A legszebb fák egy méter átmérőjűek. Mivel egy ezeréves cédrus férficomb vastagságú csupán, azt gyanítjuk, hogy a vastagabb 3-4 m kerületű, néhol már kettéhasadt törzsek háromezer évesek is lehetnek, tehát Salamonnal egyidősek.

De ez a *másál* nemcsak a múltról beszél, hanem a jövőbe is tekint. Agág volt a legnagyobb, legerősebb nép az amálekíták között (2Móz 17,8k; 1Sám 15,1-8). Bálám szerint Izrael királya Agág fölé emelkedik.

IV. A harmadik áldás után a király tehetetlen dühében toporzékolt az oltárok mellett. Nyilván arra gondolt, hogy Bálám összejátszott Jahvéval. Nehogy még nagyobb baj legyen, hiszen az áldás minden szava automatikusan hat, haza kell őt kergetni. Ide hívatlak ellenségeim megrontására, te pedig megáldottad már háromszor is! Most azért takarodj a hazádba! Azt ígértem, hogy gazdagon megjutalmazlak, de most az Úr, Jahve, megfosztott téged a jutalomtól (24,10-11). Legszívesebben meg is öletné a tehetetlen prófétát, ha nem félne attól az Istentől, akit szolgál, aki szólt általa.

Bálám harmadszor is megpróbálta megmagyarázni, hogy miért nem sikerülhetett neki megátkozni Izraelt. Ekként gondolkodott: Megmondtam már követeidnek is, akiket hozzám küldtél, hogyha nekem adja Bálák a házat tele ezüsttel és arannyal, akkor sem szeghetem meg az Úr parancsát, és nem teszek magamtól sem jót, sem rosszat. Csak azt mondom, amit az Úr meghagy (24,13). Milyen nagy dolog, ha egy pap így tud beszélni. Ha van bátorsága szembehelyezkedni emberi várakozással és királyi akarattal, kitartva az Istentől szájába adott ige mellett. Ha a dühösen rátámadó királynak, aki egyébként élet-halál ura, el tudja mondani úgy, ahogy Josephus Flaviusnál olvassuk: „*Óh, Bálák, gondold meg, vajon tőlünk függ-e, hogy mit mondjunk, és mit hallgassunk el, ha Isten Lelke megszáll bennünket? Mert ilyenkor ő beszél belőlünk azt, amit akar, anélkül, hogy tudnánk róla. Nagyon jól tudom, miért hívatatok engem ti és a midianiták, és csakugyan szándékomban is volt teljesíteni kívánságotokat, azonban inkább kellett engedelmessé válnom Istennek, pedig kedvetekre akartam tenni.*”

Tehát, amit beszélt Bálám, azzal nincs baj. Hiszen vigyázott arra, hogy azt szójja, amit az Úr adott a szájába. Mégis itt van a bukásának az ötödik oka. Azt gondolta, a másik helyen megváltozik Isten akaratja is. Ezért járta körbe a királlyal a környező hegyeket. Hátha valahogyan mégiscsak segíthet a királyon a kilátásba helyezett mesés jutalom reményében. Az egyenes úton járva már az első meghiúsult ál-

dáskísérltet után azt kellett volna mondani neki, hogy nézd király, nem megyek veled tovább. Ha innen meg kellett áldanom ezt a népet, onnan is csak megáldhatom. Az én Istenemben nincsen változás vagy változás árnyéka. Ehelyett azonban elment vele, és maga is segített az áldozatok bemutatásánál abban a pogány hitben, hogy Istent a véres áldozatokkal „jobb belátásra” lehet bírni. Most de jó lenne, ha megváltoztatná a döntését. Mert ahogy Péter apostol írja, Bálám a „gonoszság bérét szerette” (2Pt 2,15).

Hányszor próbálunk mi is lazítani a lelkiismeretünkön azzal az indoklással, hogy Isten akarata a különböző körülmények között megváltozhat. Hányszor próbáljuk az imádságainkban „jobb belátásra,” nekünk megfelelő megoldásra bírni Istent. Közben a sziklák mögül, ahová imádkozni ment, botorkáló léptekkel kitántorgott az ősz próféta. A szeme tágra nyitva, az arca átszellemült, nem törődik már pénzzel, civakodó országokkal. Megtelt a lelke a jövődök fuvallatával, ködök szakadnak szét a szeme előtt, amikor odaszólt a királynak: Most amikor elmegyek népemhez, jöjj, föltárom még előtted, hogy mit fog tenni ez a nép a te népeddel a messze jövőben (24,14). A hegycsúcs peremén megállt, lassan felemelte a karját a zsidók tábora fölé, és felhangzott ajkán most már a kérés ellenére a nagy prófécia Krisztusról:

*„Így szól Bálám, Beór fia,
Így szól az a férfi, kinek megnyílt a szeme,
így szól az, aki hallja Isten mondásait,
aki ismeri a Felségestől jövő ismeretet,
aki látja a Mindenhatótól kapott látomást
leborulva, de nyitott szemekkel:
Látom őt, de nem most,
szemlélem, de nem közel.
Csillag jön fel Jákóbból,
királyi pálca támad Izraelből.
Bezúzza Moáb halántékát
és Sét összes fiainak a koponyáját.
Birtokába kerül Edom,
birtokába kerül ellensége, Széir,
mert hatalmasan cselekszik Izrael.
Eltapossa Jákób,
még a városból menekülőket is elpusztítja.*

*Amálekéről ezt mondja:
Népek eleje Amálek,
mégis pusztulás a vége.*

*A kéniekről pedig:
Szilárd a te lakóbelyed,
sziklára van rakva fészeked.
Mégis megsemmisül Kain,
amikor fogságba viszi Assur.*

Aztán a példabeszédet így fejezte be:

*Ó, jaj, ki élhet tovább,
mint ahogy Isten megszábta?!
Hajók jönnek Kítim partjairól,
megalázzák Assurt, megalázzák Ébert,
míg el nem pusztul az is” (24,15-24).*

Azután felkelt Bálám és elment, visszatért hazájába. A király is elment útjára.

V. Ezzel tulajdonképpen végére is értünk a történetünknek. Hogy ez a négy rész így együtt kerek egész, mutatja, hogy itt, az utolsó *másál*-ban megjelent a patriarcha kor harmadik istene is, Él-Eljon, a Felséges, a Magasságos, ahogy Melkisédek hívta Istent (1Móz 14,18 k.).

Most vegyünk ki néhány tanítást a történetből.

1) A szónak ereje van. Bálám alakjának a megrajzolásához nyilván hozzájárultak a környező arab népek között ma is élő elképzelések, hogy vannak varázserővel rendelkező látnokok, akik meghatározott rítusok közepette isteni hatalmaktól adományozott hatékony mondásokat voltak képesek szólni az ellenség ellen. A Garizimmel szemben ott volt az Ebál hegye is, ahonnan meg lehetettátkozni valakit. Izraelben is élt tehát az ősi hit, hogy némely embernek megadatott a kényszerítő formulák mondásának a tudománya. Az a hit, hogy amikor Izsák megáldotta Jákóbot, hiába könyörgött Ézsau egy másik áldásért, másik már nincsen, a kimondottat pedig már nem lehet visszavenni, sem megmásítani nem lehet (1Móz 27,33). Jézus is csak pár szót szolt, és az átoktól a fügefafa azonnal kiszáradt (Mt 21,19).⁹ A tanítványok kérdésére Jézus azt válaszolta, bizony mondom néktek, ha van hitetek, és nem kételkedtek, nemcsak a fügefával tehetitek meg ezt, hanem ha ennek a hegynek azt mondjátok, emelkedj fel és vedd magad a tengerbe, az is meglesz. Mi az oka annak, hogy a mi szavainknak nincs ereje?

2) Bálám azt mondja:

*„Látom őt, de nem most,
Szemlélem, de nem közel.
Csillag jön fel Jákóbból.”*

Templomjáró emberek tudják, hogy ezeket a verseket adventben szoktuk olvasni. Az elmúlt negyven esztendőben minduntalan azt mondogatták az emberek, hogy itt és most nem lehet karácsony! Távoli múltakból angyal-ének hallatszik. A messze jövő sötétjében reménység csillog. De itt és most nem lesz karácsony. Az igazság

⁹ A természetlen fügefát megátkozta, hogy azon többé gyümölcs ne teremjen. Jobban értjük cselekedetének hátterét, ha tudjuk, miért nem található gyümölcsöt a fügefán. Palesztinában a füge évente háromszor terem. Leghamarabb tavasszal az ún. előfüge. Ha azonban ez nem történik meg, azt jelzi, hogy a fa természetlen. Egy magyarázat szerint ezért átkozta meg Jézus a fügefát, mert páská ünnep idejéhez közel már kellett volna lenni rajta előfügeknek, de az csak levelet hozott. Egy másik – valószínűbb – értelmezés szerint a korábbi vegetációs fázisban ki nem fejlődött fügek a fán maradtak, s azt el lehetett fogyasztani, azonban ilyet sem talált rajta.

az, hogy a betlehemi és a golgotai események óta szabad nekünk ezt az ígét olvasni, hogy látom őt most, szemlélem őt közel.

Annak lesz igazán karácsonya, aki látja őt most. Senki nem ment meg a kárhóztól, ha azt mondom, valamikor találkoztam Jézussal, valamikor tudtam imádkozni. Az sem szabadulás, ha azt mondom, holnap vagy a jövő héten levetem a lelkem láncait. Az Istenben való élet első feltétele, amikor a gyülekezetben felujjongok a boldog felismerésben, hogy itt van Isten köztünk! Itt van, megbocsát, átölel. Nem ér semmit egy istentisztelet, ha az atyafiak nem hiszik, és nem érzik, hogy itt van Isten köztük, és azért hívta egybe őket, mert beszélni akar velük. Nem kifogás az, hogy nem lesz karácsonyom, mert nehéz napokat élünk. Karácsony éppen abban van, hogy egy elgyötört, reményvesztett világba száll alá az Isten Fia.

Az adventi emberekből akkor lesznek karácsonyi emberek, ha fel tudnak kiáltani, hogy látom őt közel! Olyan közel, hogy kezemmel elérhetem, életét elfogadhatom, szeretetét magamévá tehetem. Bálámnak igaza volt, amikor azt mondta, látom őt, de nem most, szemlélem őt, de nem közel. De mi már itt és most is megláthatjuk őt!

3) Végül: Isten szemével nézve Izraelre, az Isten népére kimondott áldások megsemmisíthetetlenek. Hiába jön Bálám azzal a feltett szándékkal, hogy megátkozza Izraelt, amikor Isten Lelke rászállt, csak áldani képes. Minél több kísérletet tett, íme, annál gazdagabban áradtak az áldások.

Az irodalomtörténész szemével nézve Bálám áldásai költői szépségükkel az izraelita irodalom gyöngyszemei. A hívő ember szemével nézve azonban az a meglepő bennük, hogy ezek az áldások nem tudnak Izraelről semmi árnyoldalt! Bálám csak azt látja, hogy Jahve milyen kegyelmesen vezérelte ezt a népet, a szövetség minden áldásával felruházta, a pogányok világának minden bűnétől megoltalmazta. Szóval nem tud Izraelről semmi rosszat. Mert mindig csak azt látja, hogy mit tett Isten. Ha azt is látná, mit művel Izrael, akkor Bálámnak igen sok átkoznivalója lett volna. De Isten népe abból él, amit Ura cselekedett. Erről pedig az ige tanítása az, hogy „*megbáthatatlanok az Isten ajándékai és az ő elbívása*” (Róm 11,29). Ugyanakkor Isten népének fogalma sem volt arról, ami a hegyeken lejátszódott. Talán éppen a sátraikban zúgolódtak, hogy miért kellett otthagyni Egyiptomot, és Isten mégsem engedte megátkozni a népét. Istennek lesz titokban egy s más mondanivalója a nép számára, de azt nem tűri, hogy valaki más emelje fel a szavát ellene.

Rendkívül fontos dolog ez. Mert nem az a kérdés, hogy mit gondol az ellenség Isten népéről, hanem az, hogy mit gondol Isten. Mások igen sok hibát láthatnak bennük, de Isten a Krisztus szépségében lát minket. A saját művét tekinti bennünk, és így egyetlen szeplőcskét sem lát azokon, akik az övéi.

Istennek ezt a módszerét ragyogóan szemlélteti Zakariás próféta könyvének 3. fejezete. Ott is megjelenik az ellenség, hogy Isten népének képviselőjével szembe szálljon. Mit felel a vádakra Isten? Megtisztítja, felöltözteti és megkoronázza azt, akit a Sátán el akart átkozni, úgy, hogy a Sátán elnémul. A szennyes ruhák eltűnnek, a tűzből kikapott üszögből tiszta süveggel ékes pap lett. Képesse lett arra, hogy az Úr tornácaiban járjon.

Az Énekek Énekében a vőlegény így beszél a menyasszonyról: Mindenestől szép vagy én mátkám, és semmi szeplő nincs benned (4,7). Pedig ha a menyasszony önmagáról beszél, csak így kiálthat fel: „*Fekete vagyok*” (1,5).

A János 13-ban az Úr Jézus is „tisztának” nyilvánítja a tanítványait, noha pár óra múlva az egyik elárulja, a másik megtagadja, a többi meg elszalad (Jn 13,10). Ilyen mérhetetlen különbség van aközött, amik önmagukban vagyunk, és amik Krisztusban vagyunk (Kol 3,3).

Ez persze nem jelenti azt, hogy Isten az ő népe között elnézi a bűnt. Félelmetes példákat tudnánk felsorolni arról, hogy valahányszor bűnbe estek, megfenyítette őket, de a választását sohasem vonta vissza.¹⁰ Ez az oka annak, hogy miközben a király a pénzsóvár prófétát egyik helyről a másikra vezet, Isten felhasználja az alkalmat, hogy egyre újabb szépségeket fedezzen fel a népében.

Így lát végül is Bálám a messze jövődőben egy nagy királyt feljönni Izraelben, akinek a feltűnését fényes csillaghoz hasonlítja. Ez a király az Úr vezetésével befejezi győztes harcait, legyőzi a moábitákat és a nyugtalan szomszédos népeket úgy, hogy a népek a hatalmas Asszíriával együtt elhanyagatlanak. Ez az ígélet Izrael nagy királyában teljesedett be.

De a Jákóbból származó csillag képe tovább mutat Izrael igazi királyára, a Mesiásra, aki nem háborúval, hanem önfeláldozó szeretetével hajtja a népeket kormánypálcája alá. Azóta véren megváltott népe, a lelki Izrael a szemefénye. Ez a jövődőlés az alapja a napkeleti bölcsek kérdésének, amikor beállítottak Jeruzsálembe, és azt kérdezték, „*Hol van a zsidók királya, aki most született? Mert láttuk az ő csillagát, amikor feltűnt, és eljöttünk, hogy imádjuk őt*” (Mt 2,2).

¹⁰ Ama örök nagy kérdéssel, mely Izrael legkiválóbbjait a 89. zsoltár megfogalmazásától napjainkig is érdekelte, hogy Istennél méltatlanná lett kiválasztottja láttán a jogos elvetetés erősebb-e avagy a kiválasztás, ld. „...*legyen szent, kit kiválaszt az Úr*” (Tanulmány az Ószövetség »kiválasztás« fogalmáról) 28-48. lap, in: *Gaudium et corona*, Tanulmánykötet Takács Zoltán tiszteletére 80. születésnapja alkalmából, Selye János Egyetem, Tanárképző Kar, Komárno, 2007., szerkesztette: Erdélyi Margit és Peres Imre.